సాహిత్య ప్రస్థానం

డిసెంబర్ 2009
జనవరి 2010

వెల రూ. 10

సాహితీ స్రవంతి

ఆస్తిపన్ను సకాలంలో చెల్లించడం మీ వంతు
మీకు మెరుగైన వసతులు కల్పించడం మా వంతు
పన్ను చెల్లింపు పద్ధతులు:
• www.ghmc.gov.in లో డెబిట్ / క్రెడిట్ కార్డుల ద్వారా • పౌరసేవా కేంద్రాలలో • ఎ.పి. ఆన్‌లైన్ సర్వీస్ డెలివరీ పాయింట్ల వద్ద
• బిల్లు కలెక్టర్ల వద్ద • ఈ-సేవా కేంద్రాలలో
HYDERABAD
హైదరాబాద్ మహానగర పాలక సంస్థ

సాహిత్య
ప్రస్థానం
డిసెంబర్ 2009 - జనవరి 2010

సంపుటి : 8 సంచిక : 49

సంక్షోభంతో ప్రారంభం...

గత నెలరోజులుగా ఆంధ్ర ప్రదేశ్‌లోని వివిధ ప్రాంతాల ప్రజల మనోభావాలతో ప్రధాన పాలక పక్షాల నేతలు చెలగాటమాడుతున్నారు. తెలంగాణా విభజన కోసం టి.ఆర్.ఎస్ అధ్యక్షుడు కె.చంద్రశేఖర రావును నిరాహార దీక్షకు ముందే అరెస్టు చేయడంతో ప్రస్తుత పరిణామ క్రమం మొదలై అనేక మలుపులతో అనిశ్చితి అలుముకున్నది. ప్రత్యేక తెలంగాణా ఏర్పాటు, సమైక్యాంధ్ర ఉద్యమాల పట్ల సకాలంలో సరైన రీతిలో స్పందించే బదులు ప్రభుత్వాలు సమస్యను జటిలం చేశాయి. ఉద్రిక్తతలు పెరిగాయి. అప్రజాస్వామిక నిర్బంధాలు కూడా పెరిగాయి. ఇప్పటికి కేంద్రం నుంచి మూడు ప్రకటనలు వెలువడ్డాయి. ఈ సంచిక తుది మెరుగులు దిద్దుకుంటున్న తరుణంలో కేంద్రం రాష్ట్రానికి చెందిన ఎనిమిది పార్టీలను ప్రాథమికంగా చర్చల ప్రక్రియపై సూచనల కోసం ఆహ్వానించింది. ఒక్కటి తప్ప ప్రధాన పార్టీలు రెండు చోట్ల రెండు రకాలుగా మాట్లాడ్డం వల్ల ప్రాంతాల మధ్య చిచ్చు రాజుకుంటున్నది. ఇది ఎంత త్వరగా చల్లారితే రాష్ట్ర ప్రజలందరికీ అంత మేలు కలుగుతుంది. ఎందుకంటే ఎక్కడున్నా సరే ప్రజల మధ్య ఎలాటి వైరుధ్యాలూ వైషమ్యాలకు తావుండదు. దోపిడీ పీడనలపై వారు పోరాడకా తప్పదు. నాటి వీర తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం నుంచి నిన్నటి భూ పోరాటం వరకూ అదే అనుభవం. తెలంగాణాలో గాని, ఇంకా ఇతర ప్రాంతాలలో గాని అనేక విధాల వెనకబాటుకు అసమానతలకు కారణమైన పాలక పక్షాల నేతలే ఇప్పుడు వాటి తరపున మాట్లాడే యోధుల్లా ప్రాంతీయ క్రీడ సాగిస్తుంటే ప్రజలు , విద్యార్థులు అప్రమత్తత ప్రదర్శించాలి. గతంలో రెండు ప్రాంతాలలోనూ విభజన వాద ఉద్యమాలు వచ్చినపుడు వాటి వెనక పాలకవర్గాల పాచికల గురించి మహాకవి శ్రీశ్రీ చేసిన హెచ్చరికలు, తర్వాత అవి నిజమైన తీరును ఆయన ఎత్తిచూపించడమూ ఆయన శతజయంతి సందర్భంలో తప్పక గుర్తుంచుకోవాలి. నేటి పరిస్థితులను బట్టి ఎవరి మనోభావాలు ఎలా వున్నా అభిప్రాయాలు ఏవైనా భవిష్యత్తుపై ప్రజాస్వామికంగా సంప్రదించుకుని రాజ్యాంగ బద్ధమైన పరిష్కారాలు తప్పక కనుగొనవచ్చు. తామే సృష్టించిన సంక్షోభాన్ని పరిష్కరించవలసిందిగా పాలక వర్గాలపై వొత్తిడి తేవడమే ఇప్పుడు కీలకం.

....

ఇప్పుడు నెలకొన్న పరిస్తితుల దృష్ట్యా ప్రస్థానం వార్షిక సంచికను వాయిదా వేయడం అనివార్యమైంది. అయితే డిసెంబరు సంచిక ప్రచురించలేదు గనక ఈ సారి అదనపు పేజీలతో తీసుకువస్తున్నాము. ఇందుకు సహకరించిన మిత్రులకు ధన్యవాదాలు తెల్పుకుంటున్నాము. త్వరలోనే సమగ్రమైన ప్రత్కేక సంచికను తర్వాత తీసుకురాగలమని కూడా తెల్పుకుంటున్నాము.

.....

ప్రస్థానం రచయితలకు, పాఠకులకు, శ్రేయోభిలాషులకు నూతన సంవత్సర శుభాకాంక్షలు. ఈ ఏడాది పత్రికలో మరిన్ని మంచి మార్పులకై మీ అందరి సూచనలు ఆహ్వానిస్తున్నాము.

ముఖచిత్ర పెయింటింగ్ : సత్యశివ కుమార్

బొమ్మలు : శేఖర్, శివాజి, లక్ష్మీనారాయణ, వెంకటేష్

ఈ సంచికలో...

కాకమ్మ (కథ)	2
ఆధునిక కవులకు మార్గదర్శి శ్రీశ్రీ	5
కవిత	13
సమకాలీన మార్క్సిస్టు విమర్శ-ఒక విశ్లేషణ	14
కవిత	18
పెద్దపండగ (కథ)	20
ప్రపంచీకరణ దుష్ప్రభావాన్ని విప్పిచెప్పే కవిత్వం రావాలి	25
కవిత	27
సమాజంలోని ద్వంద్వవిలువల్ని ఎత్తిచూపిన గురజాడ కతలు	28
కవిత	31
సైకత కుంభం (కథ)	32
కవిత	40
రక్తకన్నీరు నాగభూషణం	41
మా (కథ)	43
చరిత్ర అడుగుదాం! చెప్పేది విందాం!	48
మార్గదర్శి ఆవిష్కరణ	50
కవిత	51
మనలో మనం రచయిత్రుల సదస్సు	52
పుస్తకలోకంలో సాహిత్య సౌరభం	55
డైరీ	56
కొత్త పుస్తకాలు	63

సంపాదకవర్గం

తెలకపల్లి రవి (సంపాదకుడు)
కె.ఆనందాచారి
ఎ.సత్యభాస్కర్
వొరప్రసాద్
ఎం.నరహరి

కె. లక్ష్మయ్య, మేనేజర్

చిరునామా

సాహిత్య ప్రస్థానం
ఎం.హెచ్.భవన్, ప్లాట్ నెం. 21/1, అజామాబాద్, ఆర్‌టిసి కళ్యాణమండపం దగ్గర, హైదరాబాద్-500 020,
ఫోన్ : 27660013, 9490099059
ఫ్యాక్స్, 040-27635136,
ఇ.మెయిల్ : Prasthanam_ss@yahoo.co.in

కథ

కాకమ్మ!

పద్దం అనసూయ

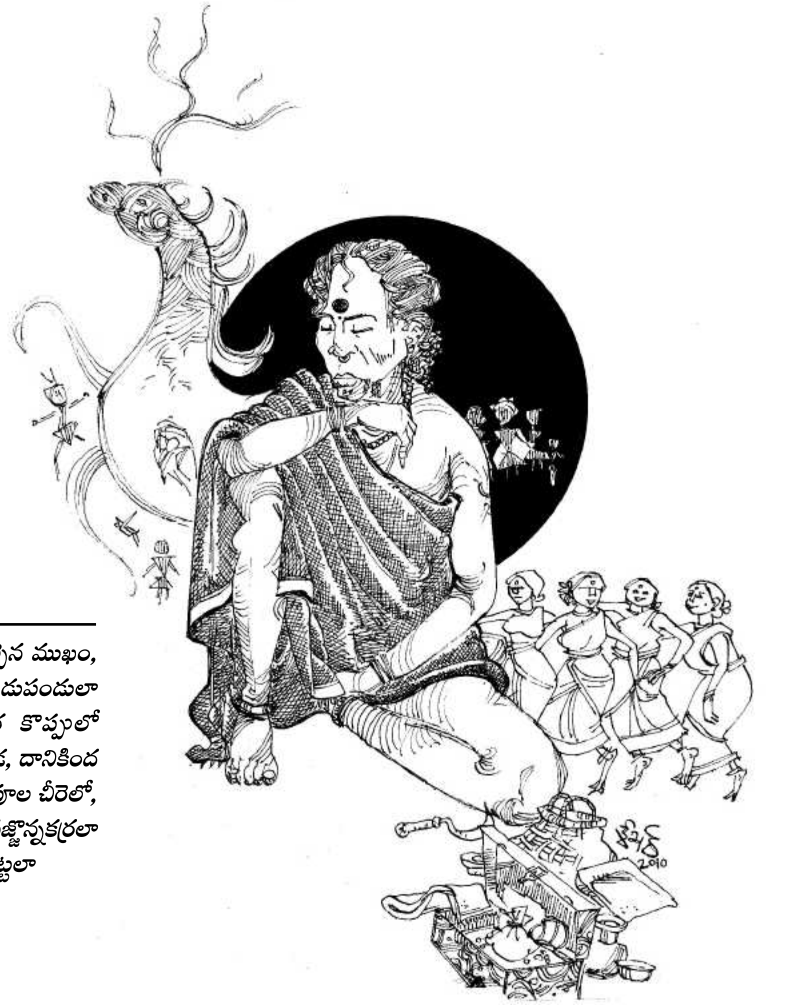

చదునుచేసిన పోడుభూమిలా వెడల్పైన ముఖం, మామిడాకంత నుదురు మీద చిలకదుద్దుడుపండులా మెరిసే ఎఱ్ఱటి బొట్టు. పాలపువ్వంత కొప్పులో పుట్టగొడుగుల్లా తెల్లటిపూలు. మెడలో పట్టెడ, దానికింద మొక్కజొన్నగింజెల్లా కాసుల పేరు. నూగుపూల చీరెలో, అల్లితీగలా నడుముచుట్టూ చేతులు పట్టి, పజ్జొన్నకఱ్ఱలా గాలికి అటూ ఇటూ ఊగుతూ – తీతుపిట్టలా

“రేరేలయ్యే రేరేలయ్యే రేరేలా రేరేలా
జోడే....జోడే....జాడా... జాడా
దాయాలో దాదాలే”

కాకమ్మ పాడి ఆడుతుంటే, నెమలి ఆమె రూపంలో వచ్చి నాట్యం చేస్తున్నట్టుంది. ఒకరినడుం మీద ఒకరు చేతులు వేసి, ఆడవాళ్ళంతా అలలు అలలుగా కదులుతున్నారు. అసలే భూమి పండగ....పైగా వెన్నెల రాత్రి – అలా ఆడుతూనే ఉంది కాకమ్మ.

నేనూ కాకమ్మతో జాంగిరిపట్టి అడుగులు కలపాలని లేచాను అంతే!

ఎవరో కుదిపినట్టైంది. ఉలిక్కిపడి కళ్ళు తెరిచాను. ఎదురుగా అమ్మ! “బుజా! కాకమ్మ మనకి దక్కేతట్టులేదు” ఆందోళనంతా ముఖంలో కనిపిస్తుంది. కళ్ళలో నీళ్ళు తిరుగుతున్నాయి. నా పరిస్థితీ అలానే ఉంది.

“ కాకమ్మ! దూరమైపోతుందా?” కాళ్ళ కింద నేల కదిలిపోతున్నట్టుగా ఉంది. సుంకుల కుండంత పవిత్రంగా దాచుకున్న ఆమె జ్ఞాపకాలు తుమ్మిస్కల్లా ముసురుకుంటున్నాయి. అమ్మ గడపమీద కూలబడి జన్మనిచ్చిన తల్లిని తలచుకుని ఏడుస్తుంది. కుటుంబం కోసం కాకమ్మ పడిన కష్టాల్ని ఏకరువుపెడుతుంది. “నేనెప్పుడూ తన కళ్ళముందే ఉండాలని మేనల్లుడ్ని ఇల్లరికం తెచ్చి నాకిచ్చి పెళ్లిజేసింది. సెల్లిని, తమ్ముడ్ని ఆరోజుల్లనే పట్నంలో సదివిచ్చింది. కొలువులో కుదిరిపిచ్చింది. పుట్టింటోళ్ళు ఇచ్చిన ఐదుగజ్జెల పట్టెడ కుదవబెట్టి పోడు కొట్టిపిచ్చింది” ఇంకా ఏవేవో చెపుతూ ఏడుస్తూనే ఉంది.

కాకమ్మ తన సంతానాన్ని ప్రేమించినట్టే పోడు భూమినీ ప్రేమించింది. రాత్రి ఇంటికొస్తుందన్న మాటే గాని ధ్యాసంతా చేనుమీదే ఉండేది. అందుకే గుంపులో వాళ్ళంతా “నువ్ సచ్చినా గాని నీ జీవి మంచె మీద కూసోని పిట్టల్ని తోల్తది” అనేవాళ్ళు.

ఎక్కడ నుండి వచ్చిందో ఒక పిచ్చుక గోడకు వేలాడుతున్న ఫోటోను ముక్కుతో ‘టకటక’ పొడుస్తుంది. అది కాకమ్మ పాతిక సంవత్సరాల క్రితం దిగిన ఫోటో!

ఫ్రేమంతా పుచ్చిపోయి, అద్దం పగిలి, ఫోటో పొగచూరిపోయింది. ఆ రోజుల్లో చిన్నమ్మ పట్టుపట్టి మరీ తీయించిన ఫోటో అది.

చిన్నమ్మ!

తన పెళ్ళి విషయంలో కాకమ్మ గుండెల్లో పెద్దకల్లోలమే రేపింది.

◆◆◆

చిన్నమ్మ గోడకు ఆనుకుని నేలచూపులు చూస్తుంది. తాతయ్య కోపంతో ఊగిపోతున్నాడు. మామయ్య పరిస్థితి అలానే ఉంది. కాకమ్మ రాబోయే పరిణామాలను అంచనావేస్తుంది. ఎంత ఆలోచించినా అర్థం కావటంలేదు. జీవితంలో ఎప్పుడూ ఊహించని సమస్య. ఇప్పుడు చిన్నకూతురు రూపంలో సవాల్ విసురుతోంది.

కాకమ్మకు ఒకటి మాత్రం అర్థమైంది. "పంటల మీదవాలే పక్షుల్ని అర్ధంచేసుకోవచ్చు. ప్రకృతిని అర్థం చేసుకోవచ్చు. మనుషుల్ని అర్థం చేసుకోవటం కష్టం. ఈ విషయంలో కన్నబిడ్డలకు కూడా మినహాయింపులేద"ని మొదటిసారి అనుభవంలోకి వచ్చింది.

''ఏంచెయ్యాలి?.... ఎలా పరిష్కరించాలి?'' బుర్ర వేడెక్కిపోతుంది.

"నేను అప్పుడే చెప్పిన... ఆడ పోరికి చదువొద్దని. వినలే. అది ఉద్యోగం జేస్తనంటే వద్దన్న, నామాట ఇనలే. ఇప్పుడు సూడు ఏమంటుందో. సూదరోడ్ని పెల్లిసేసుకుంటదంట! సూదరసుట్టం నూాయంజావ్'' తాతయ్య ఆగ్రహంతో ఊగిపోతున్నాడు.

కూతురు పెళ్ళివిషయం కాకమ్మకు కొత్తగా ఉంది. గుంపులో ఇప్పటి వరకు సూదరోళ్ళను చేసుకున్న దాఖలాలు లేవు. "ఇది చదువు మహిమా?! ఉద్యోగం తెచ్చిన మార్పా?! ఎంత ఆలోచించినా అంతు చిక్కటం లేదు. అప్రయత్నంగా కాకమ్మ కళ్ళలో నీళ్ళు. ఇంట్లోనేకాదు, గుంపులో కూడా ఆమె కళ్ళలో నీళ్ళు చూసి ఎరగరు.

"అమ్మా! అతని గురించి బాగా తెలుసు. గిరిజనేతరుడని భయపడాల్సిన అవసరం లేదు...." చిన్నమ్మ ఏదో మాట్లాడుతుంది కాకమ్మకు కూతురు మాటలు వినిపించటంలేదు.

చివరికి కూతుర్ని దగ్గరకు పిలిచి "కులంసెడ్డా సుకం దక్కాల. నీ పెళ్ళి నీ ఇష్టం. నేను ఒద్దన్నా ఆగవు. ఆ సూదరొడ్ని పిలిపిచ్చు మన ఆచారం పకారం పెల్లి జరిపిద్దం" అంది.

''ఆచారం ప్రకారమా! వాటితో పనిలేదు. నేను గుళ్ళో పెళ్ళిచేసుకుంటాను"

కూతురు అన్నీ నిర్ణయించుకునే వచ్చిందని అర్థమైంది. అప్పటికప్పుడు ఎకరం పొలం అర్నం కింద ఇస్తున్నట్టు కాయితాలు రాయించింది. తెగ ఆచారం ప్రకారం పెద్దల్ని పిలిపించి కులకట్టెడ ఇచ్చింది. రాయించిన కాయితాల్ని కూతురు చేతిలో పెట్టి పారే ఏరులా పొలంవైపు నడిచింది.

◆◆◆

మామయ్య పెళ్ళి కుదిరేసరికి కాకమ్మలో కొత్త ఉత్సాహం తొణికిసలాడుతుంది. చిన్న కూతురి పెళ్ళి తను అనుకున్నట్టు జరగలేదు. కొడుకు పెళ్ళైనా ఆచారం ప్రకారం జరిపించాలని కాకమ్మ ఆశ. పెళ్ళిని దృష్టిలో ఉంచుకునే అంతకు ముందు నుండి పందిని కొని సాకుతుంది. కొడుకు పెళ్ళి అందరూ తలుచుకునేలా చేయాలని, పెళ్ళికి ముందురోజు గుంపులో అందరికి ఆచారం ప్రకారం బత్తెం పంచాలని ఆమె కోరిక. ఇదే విషయాన్ని కొడుకుతో చెప్పింది.

"ఇప్పుడు అవన్నీ ఎవరు పట్టించుకుంటున్నారమ్మా? అంతా మోటైపోయింది." అన్నాడు.

"ఆచారం మోటైందా?!" కాకమ్మ మనసు చివుక్కుమంది. "ఐనా పెళ్ళికి పందిని కొయ్యటమేంటి గలీజ్‌గా? దాన్ని కోస్తే ఒప్పుకోను" మరో షాక్ ఇచ్చాడు.

కొడుకుతో ఏం మాట్లాడాలో అర్థం కాలేదు. తన ఇంట్లో తనే ఒక మోటు వస్తువుగా మారిపోయానన్న భావన మొదటిసారి కలిగింది.

నిన్న కూతురు!

ఇవాళ కొడుకు!

తన కళ్ళముందే అందరూ మారిపోతున్నారు. అన్నీ మారిపోతున్నాయి. అంతా అయోమయంగా ఉంది. మనసు మనసులో లేదు. 'పాతకాలం మనిషి' అనే ముద్రతో ఓ మూలకు నెడుతున్నట్టు అనిపించింది.

అప్పుడు గుర్తొచ్చింది. తనకు వృద్ధాప్యం మీద పడిందని! పెళ్ళి దగ్గరపడేకొద్దీ మార్పులు వేగం పుంజుకున్నాయి. అన్నీ తన ప్రమేయం లేకుండా జరిగిపోతున్నాయి. పెళ్ళిపేరుతో ఆవుల మంద సంతకు వెళ్ళింది. అవి తిరిగి రావన్న బాధ గుండెల్ని పిండుతుంది. పెళ్ళికి ముందే కరంటు రూపంలో ఇంట్లోకి విచిత్రమైన వెలుగువచ్చింది. దీపం మసకబారింది. కాకమ్మ కంటినిండా చీకట్లు కమ్ముకున్నాయి. పెళ్ళిలో ఆటలేదు. పాటాలేదు. కోయ పెద్దలైన పోయి, పూజారి, యాపారి ఉసేలేదు. వాళ్ళ స్థానంలో కొత్త పూజారి వచ్చి మంత్రాలు చదివి పెళ్ళి జరిపించాడు.

ఎప్పుడూ పొలం వదిలి వెళ్ళని కాకమ్మ ఇప్పుడు పదే పదే పాల్వంచ టౌన్‌కు వెళుతుంది. వస్తూ ఎవేవో వస్తువులు తెచ్చి, పాతకాలం నాటి చెక్క పెట్టెలో పెట్టి తాళం వేస్తుంది. ఆ తాళాన్ని భద్రంగా బొడ్లో దాచుకుంటోంది.

◆◆◆

ఒకరోజు ఇంట్లో అందర్ని సమావేశపరిచింది. "వెయ్యేళ్ళున్నా వేరు తప్పదు. నూరేళ్ళున్నా సావుతప్పదు". అంది తెరలు తెరలుగా వస్తున్న దగ్గును ఆపుకుంటూ.

"ఇక ఎవరిది వాళ్ళు చేసుకోండి. ఎవరి జావ వాళ్ళు తాగండి. ఇంక ఎన్నేళ్ళు పెద్దల్లుడు కుటుంబం కోసం రెక్కలు ముక్కలు జేసుకుంటడు? ఇన్నేళ్ళూ మనకోసమే కట్టంజేసిండు. వాడి కడుపున గూడ నాలుగు కాయలు కాసినయి. సరియం పిచ్చమ్మ ఇల్లరికం అల్లుడ్ని దెచ్చుకొని, ఉట్టిసేతుల్తో పంపిందనే సెడ్డపేరు నాకు రాకూడదనే వేరు పడమంటున్న " అంది ఆయాసపడుతూ.

"ఇప్పుడు వేరు గొడవ ఎందుకమ్మా" అని కొడుకు అంటుండగానే, చేతిలో ఉన్న కాగితం చుట్టవిప్పింది. అందులో ఆస్తి పంపకాల కాగితాలున్నాయి. అసలా కాగితాలు ఎప్పుడు రాయించిందో ఇంట్లో వాళ్ళకి అంతుపట్టలేదు.

◆◆◆

జనజలపాతాల జండా

వల్లభాపురం జనార్ధన

నది ప్రశాంతంగా ప్రవహిస్తూనే ఉన్నా
సహజంగా చేరాల్సిన చోటికి చేరడమే లేదు
దిగువకు ఎగనామం పెట్టి
ఎగువకు ఎదురెక్కుతున్నది
చేలు పంటపండుతూనే ఉన్నా
రైతు కడుపు కాల్చే పనిలో
పంట బిజీ అయిపోతూనే ఉంది
పర్వతం శిరసెత్తి నిలబడి ఉన్నా
పరాయీకరణ జండాను మోస్తూ
ప్రాణవాయువును తాకట్టుపెడుతూనే ఉంది
ప్రాణాలు తీసేపనికి
పన్ను తీసుకునే పనిలో పడిపోతూనే ఉంది
నీరు నీరుగా పారుతూనే ఉన్నా
వాణిజ్య దాహానికి దాసోహమై
ధర వసూలు చేస్తూనే ఉంది
చెమట సంపద
కాకిగూళ్ళో పెరిగిన కోయిలలా
చెమటకు అందకుండా పారిపోతూనే ఉంది
పెంపకం దారుల బంగారు చెరసాలలో
ఉండిపోవడానికి
ఎండిన డొక్కుల ఊరడింపుకోసం
కన్నీరు ఏరులై పారుతూనే ఉంది
కుదవుపెట్టబడిన కన్నీరు
పాలకుల స్నానవాటికలోకి
పన్నీరుగా జాలువారుతూనే ఉంది
ఆకాశం డాలరు ఇంద్రధనుస్సయింది
నేల బహుళజాతి కంపెనీ విహారకేంద్రమయింది
గాలి ప్రపంచబ్యాంకు సైగలతో కదిలేపనిలో
కుదురుకోవడానికి తయారయింది
నీరు నాటో ట్యాంకుల ఇంధనంగా రిజర్వయింది
జాతీయగీతం కొన ఊపిరితో కొట్టుకుంటోంది
ఆకలిరాజ్యానికి బానిసత్వాన్ని వాగ్దానం చేస్తున్న
మహమ్మారి - మహిషాసుర-జలంధర
త్రిపురాసురులకు
శిక్ష వేయమని అడుగుతున్న వారంతా
తాము తాముగా నిలబడాలనుకుంటుంటే
జన జలపాతాలై జండా పాతాల్సిందే

"ఓ బుజ్జీ! తొందరగా రా" మామయ్య రొడ్డు మీద నుండి పిలిచి కాకమ్మ పడుకున్న గుడిసె వైపు నడుస్తున్నాడు. అమ్మ, అమ్మ వెంట నేను అటువైపు వేగంగా వెళ్ళాము. కాకమ్మ పెళ్ళైన కొత్తలో కాపురమున్న గుడిసె అది. కుక్కిమంచంలో ఎముకల గూడులా ఉంది. అతి కష్టం మీద ఆస్పత్రికి తీసుకెళ్ళాం. డాక్టర్ నాడి చూస్తుంటే "అయ్యో! నేను బతకను.... పాణం ఇక్కడపోతే నా జీవికి ఇల్లు దొరకదు. నా పాణం నా ఇంట్లోనే పోవాల... ఇక్కడకాదు" అంది.

ఇక తీసుకెళ్ళమన్నట్టుగా సైగచేశాడు డాక్టర్.

మళ్ళీ ఇంటికి తీసుకొచ్చాము. బలవంతంగా కళ్ళు తెరుస్తుంది. బొడ్లో దాచుకున్న తాళంచెవిని బైటకి తీసింది. నన్ను దగ్గరకు రమ్మని ఆ చెక్కపెట్టె తెరవమని సైగ చేసింది.

పెట్టె తెరిచి అందులో ఉన్న వస్తువుల్ని చూసి నిశ్చేష్టురాల్నయ్యాను. రెండు తెల్లచీరల్ని తీసి బైట పెట్టాను. ఆరునెలల క్రితం ఎవ్వరికీ తెలియకుండా వాటిని నాతోనే తెప్పించింది. చనిపోయిన వాళ్ళకు కట్టేచీరలవి!

"ఇందుకా నా చేత తెప్పించుకుంది?!" ఒక్కసారిగా గుండె జల్లుమంది. ఆ పెట్టెలో నుండి ఒక్కొ వస్తువు బైటకి తీస్తుంటే చేతులు వణుకుతున్నాయి.

చిల్లరపైసల మూట. పాతకాలం నాటి బంగారు నాణం, ఒక ఉట్టి, చేట, కొడవలి, చిప్ప, చుట్ట, గరిగెముంత, చిన్నకుండ, అన్నీ తనే సమకూర్చుకుంది. ఒక్కొక్కటీ బైటకి తీస్తుంటే నా శరీరం వణికిపోతుంది.

తాతయ్యను దగ్గరకు రమ్మని సైగ చేసింది. పక్కన కూర్చోబెట్టుకుంది. కళ్ళు మూతలు పడుతుంటే బలవంతంగా తెరుస్తూ, ఆ బంగారు నాణెం చూపిస్తూ నోరు తెరిచి అలానే ఉండిపోయింది అచేతనంగా.

తాతయ్యకు పరిస్థితి అర్థమై "పిచ్చమా" అంటు గుండెలు బాదుకుని ఏడుస్తున్నాడు.

నేను దగ్గరికెళ్ళి చూస్తే
కాకమ్మ చనిపోయినట్టుగాలేదు!
మంచెపై నుండి వడిసెలతో పిట్టల్ని కొట్టీ కొట్టీ అలసిపోయి పడుకున్నట్టుగా ఉంది.

■

ఆధునిక కవులకు మార్గదర్శి శ్రీశ్రీ

డాక్టర్ వై. రాధాకృష్ణమూర్తి

ఆధునిక రచనల్లో ముఖ్యంగా కవిత్వం కావచ్చు, వచనం కావచ్చు, పత్రికా రచన కావచ్చు. ఒక సంభాషణ కావచ్చు, శ్రీశ్రీ పదబంధమో, కొటేషనో, మాట విరుపో లేకుండా సాగటంలేదు. ఆ విధంగా ఆయన తెలుగు గళాలలో, కలాలలో విడదీయరాని భాగం అయిపోయాడు. తర్వాత వస్తున్న అనేక రచనలు ఆయన 'ఇమిటేషన్' గానో తన నుండి పొందిన 'ఇన్సిపిరేషన్' గానో ఉన్నాయంటే ఆశ్చర్యంలేదు. అతిశయోక్తికాదు. ఆ విధంగా ఆయన తెలుగు సాహిత్యం, తెలుగుభాషలో నిత్యం జీవిస్తూనే ఉన్నాడు. మరికొన్ని తరాల వరకూ సజీవుడుగానే ఉంటాడు.

శ్రీశ్రీ అంటే ఇప్పుడు నాకు భయం.

"ఎముకులు కుళ్లిన, వయస్సు మళ్లిన ముదుసలులారా చావండి" అన్న శ్రీశ్రీ అంటే 80+లో ఉన్న నాకు భయం వేయదా? 'చావండి'ని తర్వాత సంపాదకులు ఎవరో "సోమరులారా! పోపోండి"గా సవరించారనుకోండి !

అది రాసినపుడు శ్రీశ్రీ బహుశా 34 వయసులో ఉండవచ్చు, తాను 1983 జూన్ 15న అస్తమించేనాటికి ఆయన 73కు చేరుకున్నాడు. అయినా కవిత్వంలో ఆ వాడి, వేగం అంతగా తగ్గలేదు.

నేను
ముసలివాణ్ణి
కాను అసలువాణ్ణి
పడగెత్తిన తాచుపాము బుసలువాణ్ణి
పీడితుల వెంటేసుకు మసలువాణ్ణి
అందుకున్న ఆకాశపు కొసలవాణ్ణి – అన్న 'లిమరిక్కే' అందుకు సాక్ష్యం.

ఇప్పుడు ఆయన శతజయంతి జరుగుతున్నది. తాను గతించి, పాతికేళ్లు కావస్తున్నా ఆయన్ని స్మరించుకుంటూనే వున్నాం. ఆయన రచనల్ని ముఖ్యంగా కవితల్ని పరిశీలన సద్విమర్శలు చేస్తూనే ఉంది అఖిలాంధ్ర దేశం. ఆధునిక రచనల్లో ముఖ్యంగా కవిత్వం కావచ్చు, వచనం కావచ్చు, పత్రికా రచన కావచ్చు. ఒక సంభాషణ కావచ్చు, శ్రీశ్రీ పదబంధమో, కొటేషనో, మాట విరుపో లేకుండా సాగటంలేదు. ఆ విధంగా ఆయన తెలుగు గళాలలో, కలాలలో విడదీయరాని భాగం అయిపోయాడు. తర్వాత వస్తున్న అనేక రచనలు ఆయన 'ఇమిటేషన్' గానో తన నుండి పొందిన 'ఇన్సిపిరేషన్' గానో ఉన్నాయంటే ఆశ్చర్యంలేదు. అతిశయోక్తికాదు. ఆ విధంగా ఆయన తెలుగు సాహిత్యం, తెలుగుభాషలో నిత్యం జీవిస్తూనే ఉన్నాడు. మరికొన్ని తరాల వరకూ సజీవుడుగానే ఉంటాడు.

నా వృత్తివైద్యం, ప్రవృత్తి రాజకీయ అధ్యయనం, కాస్త కార్యాచరణం. సాహిత్యం కేవలం ఒక 'హాబీ' మాత్రమే. అందుచేత, ఒక సాహితీ మేరు శిఖరాన్ని 'నిబిడాశ్చర్యం'తో చూడడం, నిత్య కుతూహలంతో ఆస్వాదించడమేకాని, స్పృశించి పరిశీలించే అర్హత లేదు. సందర్భం కాబట్టి ఆ 'మహాకవి'ని స్మరించుకోవడానికి నాలుగు 'మాటలు.'

2

శ్రీశ్రీని రెండు మూడు కోణాల నుండి పరిశీలించవచ్చు. ప్రధానంగా సాహిత్యపరంగా, తర్వాత రాజకీయ విశ్వాసపరంగా, ఉద్యమ భాగస్వామ్యపరంగా కాని ఒక విధంగా ఇవి అవిభాజ్యం కూడా.

పౌర ఉద్యమాలు:

ఉద్యమపరంగా పరిశీలించాల్సి వచ్చినప్పుడు 1955లో ఆంధ్రజిల్లాల్లో జరిగిన ఎన్నికల్ని దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి. 1946-51 మధ్య తెలంగాణా రైతాంగ సాయుధ పోరాటానంతరం జరిగిన 1952 ఎన్నికల్లో ఆనాటి ఉమ్మడి కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం అనూహ్యమైన ఫలితాలు సాధించింది. పి.డి.ఎఫ్. పేరుతో కమ్యూనిస్టు అభ్యర్థులు ఇటు తెలంగాణా జిల్లాల్లో కాంగ్రెస్‌ను దాదాపు మట్టి కరిపించారు. తిరిగి ఆంధ్ర జిల్లాల్లో 1955లో జరిగిన ఎన్నికల్లో, కమ్యూనిస్టులు అధికారంలోకి వస్తున్నారన్న వాతావరణం ఏర్పడింది. ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు అతిరథ మహారథులందరూ ఎన్నికల రంగంలో ఉన్నారు. ఆ సందర్భంగా శ్రీశ్రీ కవిగానే కాక ఉద్యమకారుడుగా ఎన్నికల రంగంలోకి ప్రత్యక్షంగా ప్రవేశించాడు. అనేక ఎన్నికల సభల్లో పాల్గొని ఉపన్యాసాలతో ఉత్సాహపర్చాడు. అది సహించలేని చాలా మంది పాత్రికేయులూ, రచయితలూ, కవులూ ఆయనపై అతినీచమైన దుష్ప్రచారం సాగించారు. భౌతికదాడులకూ రెచ్చగొట్టారు. అతి సున్నితమనస్కుడైన శ్రీశ్రీ ఆ సందర్భంలోనే మానసిక స్వస్థత కోల్పోవడం జరిగింది. కోలుకోవడానికి చాలా సమయం పట్టింది.

శ్రీశ్రీ మొట్టమొదట పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో 1965లో పాల్గొన్నాడు. కమ్యూనిస్టు పార్టీ 1964లో చీలిపోయిన తర్వాత కేంద్రప్రభుత్వం మార్క్సిస్టు పార్టీవైపు వచ్చిన నాయకులందరినీ దేశవ్యాప్తంగా అరెస్టులు చేసి డిఫెన్స్ ఆఫ్ ఇండియా చట్టం రూల్స్ క్రింద నిరవధికంగా నిర్బంధించిన సమయమది. భారత రాజ్యాంగం ప్రసాదించిన పౌర రాజకీయ హక్కులను హరించివేయడానికి వ్యతిరేకంగా 1965 జూన్ 30న విజయవాడలో రాష్ట్రసదస్సు, తర్వాత బ్రహ్మాండమైన బహిరంగ సభ జరిగాయి.

ఆ సదస్సుకు, బహిరంగసభకు కలకత్తా హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా రిటైరైన ఎన్.సి.చటర్జీ, ఇ.ఎం.ఎస్.నంబూద్రిపాద్, శ్రీశ్రీ ప్రధాన ఉపన్యాసకులుగా పాల్గొన్నారు. ఆ సదస్సులో ఏర్పడిన ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం (ఎపిసిఎల్ఎ)కు శ్రీశ్రీ అధ్యక్షునిగా, మాజీ పార్లమెంటు సభ్యులు కడియాల గోపాలరావు ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఎన్నుకోబడ్డారు. ఆనాటి కార్యక్రమానికి క్రియాశీల పాత్ర నిర్వహించిన (పత్రికలు కాస్త వెటకారంగా 'ఖమ్మం మేధావులు'గా చిత్రించిన) వారిలో ఈ రచయిత కూడా ఒకడు కావటం ఒక అదృష్టం. ఆ సదస్సు ఇచ్చిన ఉత్సాహంతో వివిధ జిల్లా కేంద్రాల్లో సదస్సులు, బహిరంగ సభలు నిర్వహించిన సందర్భంగా శ్రీశ్రీ కొన్ని జిల్లా సభల్లో ముఖ్యంగా కర్నూలు, సూర్యాపేట, ఖమ్మం తదితర సభల్లో మాతోపాటు ప్రసంగించాడు.

> ***శ్రీశ్రీ మొట్టమొదట పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో 1965లో పాల్గొన్నాడు. కమ్యూనిస్టు పార్టీ 1964లో చీలిపోయిన తర్వాత కేంద్రప్రభుత్వం మార్క్సిస్టు పార్టీవైపు వచ్చిన నాయకులందరినీ దేశవ్యాప్తంగా అరెస్టులు చేసి డిఫెన్స్ ఆఫ్ ఇండియా చట్టం రూల్స్ క్రింద నిరవధికంగా నిర్బందించిన సమయమది.***

1965 నవంబర్ ఆఖరుకు ముఖ్య కార్యకర్తలను రాష్ట్రప్రభుత్వం నిర్బందించింది. ఎందుకో గాని పాపం, శ్రీశ్రీ జోలికి పోలేదు.

శ్రీశ్రీ వక్తకాకపోయినా తనకు మహాప్రస్థానం కవిగా ఉన్న గ్లామర్ ప్రజల్ని ఆకట్టుకునేది.

1966 మే 1న రాజకీయ ఖైదీలందర్నీ విడుదల చేసిన తర్వాత ఆ సంస్థ కార్యకలాపాలు లేవు.

ఆ తర్వాత శ్రీశ్రీ ఎపిసిఎల్సి అధ్యక్షునిగా కూడా పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో చురుకుగానే పాల్గొన్నాడు. అదంతా చరిత్ర. ఉద్యమ అనుబంధం గురించి చెప్పుకున్నప్పుడు, చలసాని ప్రసాద్ అన్నట్లు "కాలికి బలపం కట్టుకుని తెలుగునాట పట్నాల్లో పల్లెల్లో తిరిగాడు ఎన్నో మీటింగుల్లో పాల్గొన్నాడు. భూమయ్య, కిష్టాగౌడ్ల ఉరిశిక్షలకు వ్యతిరేకంగా (1976) ఉద్యమించాడు. కవితలల్లాడు.

సాహిత్య ఉద్యమాలు

అరసం ఉద్యమం :శ్రీశ్రీ సాహిత్య ఉద్యమాల గురించి కూడా స్పృశించవలసి ఉంటుంది. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో కాల్పనిక సాహిత్యానికి కొన్నేళ్లు గౌరవస్థానం ఉండినా అది ఒక ఉద్యమ రూపం తీసుకోలేదు. దానిపట్ల శ్రీశ్రీ ఆకర్షితుడై కొంతకాలం ఆ ప్రభావంలో పడినా, త్వరలో దాని నుంచి బయటపడ్డాడు. దానిపై శ్రీశ్రీ (అనంతం పే. 164)లో రాస్తూ "భావకవిత్వం రాసే రోజుల్లో కృష్ణశాస్త్రిలాగ ఏడ్వడమో, విశ్వనాథలాగ అరవడమో తప్ప, రాయప్రోలు, అబ్బూరివారి అంతస్తుకు చేరుకోలేకపోయాను.. భావకవిత్వంపట్ల నా అసంతృప్తికి ముఖ్య కారణం. నేను ప్రాతినిధ్యం వహించే యువతరానికి ఇటువంటి కవిత్వం అవాంఛనీయమనిపించిది. అదే అభ్యుదయ కవితవైపు నన్ను మళ్లించింది." అంటారు. తర్వాత ఉద్యమరూపం తీసుకున్నది "అభ్యుదయ సాహిత్యం." కొన్ని దశాబ్దాలపాటు దానిలో శ్రీశ్రీ మమేకమై ఉన్నారు. అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ద్వితీయ మహాసభలకు అధ్యక్షత వహించారు. అప్పటి నుండి ఆ ఉద్యమమూ – శ్రీశ్రీ పరస్పర స్ఫూర్తిదాయకంగా కొనసాగారు.

అభ్యుదయ కవితా ఉద్యమకాలంలో । శ్రీశ్రీపై గురజాడ ప్రభావం బలంగా పడింది.

–తనకు "అడుగుజాడ గురజాడ" అన్నాడు.

– "అంతర్జాతీయ కవి సమ్మేళనంలో తెలుగువారి తరపున పాల్గొనగల్గిన అర్హత ఉన్న ఏకైక కవి గురజాడ" కితాబిచ్చాడు.

– గురజాడ దేశభక్తి గేయం "పావురంలా రవళిస్తూనే సింహంలా క్ష్వేళ ధ్వని చేస్తుందని" కీర్తించాడు.

– తిక్కన, వేమన, గురజాడ తన కవిత్రయంగా ప్రకటించాడు.

వేమన, గురజాడలతో పోల్చినప్పుడు, రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్‌పై శ్రీశ్రీకి అంతమంచి అభిప్రాయం లేదు. "గీతాంజలి"కి మన వడ్డాది సుబ్బారాయుడి "భక్త చింతామణి" శతకం ఏ మాత్రం తీసిపోదు. రెంటిలోనూ 'వస్తువు ఒక్కటే' అన్నాడు !

కె.వి.ఆర్ అన్నట్లు

"కళాకారునికి ప్రజాస్వామ్యానికి మధ్యగల అడ్డుగోడలు కూల్చివేయబూనాడు. కళను మత్తుమందుగా, జోలపాటగా కాకుండా, శక్తిదాతగా, మేల్కొలుపు పాటగా మార్చబూనాడు. ''భావివేదముల జీవనాదముల'' చవిచూపించబూనాడు. రాజ్యాధికారాన్ని సామాన్యజనావళిగా హస్తగతం చేయించబూనాడు. ప్రపంచం నొసట నుండి యుద్ధాన్ని చిద్రాన్నీ తుడిచి వేసి శాంతినీ కాంతినీ చేకూర్చబూనాడు.

కవిత్వాన్ని ప్రజల వద్దకు దింపి
ప్రజల్ని కవిత్వం స్థాయికి ఎత్తాడు"

"తెలుగు సాహిత్యంలో గ్రాంథిక భాష శాశ్వతంగా ఉద్వాసన చెప్పి, తెలుగు కవిత్వంలో గుణబద్ధ ఛందస్సుల ప్యూడలిజం నడ్డి విరగ్గొట్టి మాత్రాబద్ధ ఛందస్సుల ప్రజాస్వామ్యాన్ని స్థాపించి అభ్యుదయ సాహిత్య ఉద్యమానికి" చాలాకాలం తలమానికంగా ఉన్నాడు.

సుదీర్ఘ కాలం ఆయన అరసంకు మకుటంలేని మహారాజుగా ఉన్నాడు. 'అడ్డమైన వాళ్లనూ చేర్చుకోవడం నచ్చక బయటకు వచ్చానంటాడు. "ఆ విషయమై అరసంలో ఆత్మ విమర్శ జరిగినట్లు విన్నాం. అంతర్గత వివరాలు, ఆనాటి ముఖ్యుల్లో నేటికీ మిగిలి ఉన్న అవంత్స సోమసుందర్‌గారు చెప్పగలరేమో!

తర్వాత వచ్చింది "దిగంబర కవితా ధోరణి."

ఆనాటి యాంగ్రీ యంగ్‌మెన్‌గా ఉన్న ఆరుగురితో ప్రారంభమై తెలుగు సాహితీ లోకానికి ఒక 'కుదుపు' ఇచ్చిన ధోరణి అది. శ్రీశ్రీ అప్పటికి యంగ్‌మాన్ కాకపోయిన ఆయన స్వభావరీత్యా పెర్‌పెట్యువల్ యంగ్‌మన్‌గా దానిని కాస్త ఆస్వాదించి, ఇంకాస్త ఆహ్వానించి, మరింతగా ఆహ్లాదపడినట్లు కనిపిస్తుంది. అది కొద్ది కాలంలోనే రూపాంతరం చెందడం తెలిసిందే.

విరసంలో :

1970 సం॥ విశాఖలో షష్టిపూర్తి ఉత్సహం తర్వాత ఆయన విరసంవైపు ఆకర్షితుడైనాడు. కాని ఆ ఉద్యమంతో ఆయన సంబంధం ఒక విధంగా 'లవ్-హేట్' సంబంధంలాంటి. విప్లవోద్యమం ఎడల శ్రీశ్రీకి సానుభూతి ఉండవచ్చుగాని, దానిలో వచ్చిన "నిబద్ధత - నిమగ్నత" వాదనలోగాని, దాని నిర్మాణ సూత్రాలకు కట్టుబడి ఉండటంలోగాని, శ్రీశ్రీ యొక్క వ్యక్తిగత తత్వం ఇమడలేదు. ప్రత్యేక తెలంగాణా, ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఉద్యమాలు ఆయనకు మింగుడుపడనివి. 1973లో తనకు కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు ప్రకటించిన తర్వాత దాన్ని తీసుకొనడమా? తిరస్కరించడమా? అన్న మీమాంసలోనూ ఒక క్రమశిక్షణను తన మీద రుద్దడం కూడా మింగుడుపడనిదే.

1970 సం॥ విశాఖలో షష్టిపూర్తి ఉత్సహం తర్వాత ఆయన విరసంవైపు ఆకర్షితుడైనాడు. కాని ఆ ఉద్యమంతో ఆయన సంబంధం ఒక విధంగా 'లవ్-హేట్' సంబంధంలాంటి. విప్లవోద్యమం ఎడల శ్రీశ్రీకి సానుభూతి ఉండవచ్చుగాని, దానిలో వచ్చిన "నిబద్ధత - నిమగ్నత" వాదనలోగాని, దాని నిర్మాణ సూత్రాలకు కట్టుబడి ఉండటంలోగాని, శ్రీశ్రీ యొక్క వ్యక్తిగత తత్వం ఇమడలేదు.

అంతేకాదు విరసం యొక్క మాజీ తాజా సభ్యుల నుండి తీవ్రమైన విమర్శలు, నిందలు ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. డా॥ యం.వి. రమణారెడ్డి (ఆయన మాటల్లోనే) "దాదాపు ఉన్మాద పరిస్థితుల్లో కొట్టుకుపోతూ ఉండిన విరసం నుండి అంతకు ముందే రాజీనామా చేసినా అత్యవసర పరిస్థితి (1975-76)లో శ్రీశ్రీ ఇందిరమ్మను, ఆమె ప్రకటించిన ఇరవై సూత్రాల కార్యక్రమాన్ని పొగడటం, ఎమర్జెన్సీని "వామపక్ష నియంతృత్వం"గా వర్ణించడాన్ని తన (12.6.1977) ఉత్తరంలో తీవ్ర పదజాలంతో యిలా మందలించారు. "సినిమా రంగపు సుఖజీవితానికి అలవాటు పడిన మీకు జైలు జీవితాన్ని అనుభవించే మనోధైర్యం లేక అరెస్టు కాకుండా తప్పుకోవడానికి అత్యవసరం పరిస్థితిని సమర్థించారు." "ఇందిరా సోషలిజంలో మాట గారడీలాగే మీ విప్లవంలో వాచాలత్వం అస్పష్టంగా బహిర్గతమైంది."

అదే ఆరోపణపై ఆనాటి విరసం కార్యదర్శి కె.వి. రమణారెడ్డిగారు యిచ్చిన సంజాయిషీ నోటీసు (జులై, 1977)లో ఉన్న పరుష పదజాలంలో ఒక చిన్నభాగం ఇలా ఉంది. "మీరు మీ భద్రతనే చూసుకున్నట్లుగా మీ చర్యలు నిరూపించాయి. జీవిత చరమ దశలో ఆత్మవినాశనానికే ఉద్యుక్తులైనారు... మీరింత స్వచర్మ పరీవృతులనే విషయం వైయక్తికంగా ఒకరిద్దరికి వెనకటి నుంచీ తెలిసే ఉన్నా ఇప్పుడు విశాల ప్రజానీకానికి కూడా తెలిసే విధంగా మీరు చాల వెలితిగా ప్రవర్తించారు." దుష్టపరిపాలనను సమర్థించడంలో మీ లౌక్య ప్రజ్ఞ కూడా ఇమిడి ఉంది. ద్రోహం కంటే హీనమైన పని."

ఆంగ్ల మహాకవి, టి.ఎస్.ఇలియట్ (1869-1965) పై కూడా ఇలాంటి ఆరోపణలే ఆనాడు రావడం ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. "Disguise, camonflage, adaptation : Eliot was rich in the strategies of self protections. He made others feel ill at ease with him, uncertain how far they could trust this now smooth, now angular chameleon." (Ref : Front LIne 18th Dec, 2009 page 84.)

పై ఆరోపణలకు శ్రీశ్రీ ఇచ్చిన సమాధానంలో విరసం యొక్క స్వభావాన్ని ఎత్తి చూపాడు. "నేను తొలి నుంచీ, ఇప్పుడు కూడా విరసం సాంస్కృతిక సంస్థగా పనిచేయాలి గాని, రాజకీయ కార్యకలాపాలకు ప్రాముఖ్యం ఇవ్వకూడదని. నమ్మినవాడినే, బూర్జువా సంస్కృతికన్నా ప్రొలిటేరియన్ సంస్కృతి గొప్పదని నిరూపించడమే విరసం ప్రథమ కర్తవ్యం కావాలని నేనిప్పటికీ విశ్వసిస్తున్నాను." "విరసం సాహిత్యరంగంలో సముజ్వలంగా ప్రకాశించదగినది. క్షుద్రరాజకీయాల జోలికి పోతూ, తన చారిత్రక కర్తవ్యాన్నే విస్మరించింది." అని రాస్తూ, మరొక సందర్భంలో "విరసంలో ఇప్పుడున్న వాళ్లంతా వీరశైవులేనని ఎవరైనా అంగీకరిస్తారనుకుంటాను. (అ.పే. 316)

జైలు జీవితంపై తన అభిప్రాయం - పాతది ఆయనే చెప్పుకున్నాడు. "ఉప్పు సత్యాగ్రహం రోజుల్లో వెధవ దరిద్రం అనుభవిస్తున్న రోజుల్లో ఒక మిత్రుడు 'ఒక జాతీయ పతాకం పట్టుకుని సత్యాగ్రహం చేయకూడదా? దేశం కోసం త్యాగం చేసినట్టు ఉంటుంది. నీ తిండి సమస్య తీరుతుంది'. అని ప్రోత్సహించాడు. "సరే - అలాగే" అని నోటిదాకా వచ్చి ఆగిపోయాను. ఎందువల్ల? అని ప్రశ్నించుకుని తానే ఇచ్చుకున్న సంజాయిషీ ఇలా ఉంది. "బయట ప్రపంచంలో ధారాళంగా ఊపిరి తీసుకుంటూ - తిరగాలి కాని కటకటాల వెనుక నిర్బంధంలో మ్రగ్గిపోకూడదనే స్వేచ్ఛా ప్రియత్వమా? బహుశా - ఈ ఆఖరుదే ముఖ్యకారణం అనుకుంటాను." (అ.పే. 243) ఒక స్వేచ్ఛా జీవిని ఒకానొక పార్టీ కార్యక్రమానికి, నిర్మాణ సూత్రాలకీ క్రమశిక్షణకీ కట్టిపడవేయడంలో వచ్చిన విషాదం ఇది! ఏమైనా ఇది తన మొదటి అనుభవం.

రెండవదీ చాలా మందికి తెలియనిదీ (కె.వి.ఆర్. తన నోటీసులో సూచించిన "ఒకరిద్దరికి వెనకటి నుంచీ తెలిసే ఉన్నా అన్నదీ) 1965 నవంబర్ ఉదంతం. శ్రీశ్రీ 1965 ఎపిసిఎల్ఎ ఉద్యమ అధ్యక్షుడిగా ఉండగా - ఆనాటి రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం, ఆ ఉద్యమ ముఖ్య కార్యకర్తల్ని నలుగురిని (అందులో ఈ వ్యాస రచయిత ఒకరు) ఒక అర్థరాత్రి అరెస్టు చేసి చెంచెల్‌గూడా జైలుకు పంపింది. ఒక వారం రోజుల్లో 'ఆంధ్రప్రభ' పత్రికలో శ్రీశ్రీ పేర ఒక సంపాదక లేఖ వచ్చింది. అందులో తన 'లౌక్యప్రజ్ఞ' ఇమిడ్చి ప్రభుత్వాన్ని పరోక్షంగా

సమర్థించడం ఉంది. జైలులో ఉన్నవారు దాన్ని చూసి హాయిగా నవ్వుకున్నారు! యాగీ చేయలేదు!

మూడవది : ఎమర్జెన్సీ రోజుల్లో చర్చనీయాంశమైన రచ్చ చేయబడిన ఘటన.

అద్దం ముందు నిలబడి – మౌనంగా – "ఆవరించిన ప్రపంచపు క్రూరత్వం మధ్య నా ఆకుపచ్చని అమాయకత్వానికి భంగం కలగకుండును గాక" అని ప్రార్థించే శ్రీశ్రీని శల్య పరీక్ష చేయబూనడం క్రూరత్వమే అవుతుంది.

విరసంలో చేరిన తర్వాత తన కవిత్వంలో కవిత్వపాలు కన్నా 'కసిత్వ'పాలు అధికం. తన సహచరులతో పోటీ పడి, 'రక్తకాసార' కవితా ఖండికలదగ్గవే కొన్ని రాశాడు. కాలానికి తట్టుకుని నిల్చినవి తక్కువ. విరసానికి తన కాంట్రీబ్యూషన్ కంటే కాంట్రావర్సీలు ఎక్కువ వచ్చాయని చెప్పవచ్చు. ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమంపై సాహిత్య అవార్డు, రివార్డు తీసుకునే దానిపై వివాదం, ప్రపంచ తెలుగు మహాసభల పట్ల వైఖరిపై కాస్త వివాదం. అన్నింటికి పరాకాష్టగా ఎమర్జెన్సీ కాలంలో ఇందిర, ఇరవై పాయింట్ల యెడల వైఖరిపై సంజాయిషీలు, బహిష్కరణల వరకూ వెళ్ళిన పెనువివాదం, మిగిలింది ఆయన తరచూ జ్ఞాపకం చేసుకునే 36 గంటల లాకప్!

విరసంలో చేరిన తర్వాత తన కవిత్వంలో కవిత్వపాలు కన్నా 'కసిత్వ'పాలు అధికం. తన సహచరులతో పోటీ పడి, 'రక్తకాసార' కవితా ఖండికలదగ్గవే కొన్ని రాశాడు. కాలానికి తట్టుకుని నిల్చినవి తక్కువ. విరసానికి తన కాంట్రీబ్యూషన్ కంటే కాంట్రావర్సీలు ఎక్కువ వచ్చాయని చెప్పవచ్చు.

రాజకీయ విశ్వాసాల గురించి:

ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే ఆయన కన్‌ఫర్మడ్ మార్క్సిస్టు. కాని ఆయన్ని ఒక సిద్ధాంతవేత్తగా కాని, సిద్ధాంతకర్తగా కానీ, ఒక రాజకీయనాయకునిగా కానీ గుర్తించలేము. కాని ఆయన యావత్ సాహిత్యసృష్టి – అది సీరియస్‌గా రాసినా, కాస్త హాస్యంగానూ, వ్యంగ్యంగానూ రాసినా– మార్క్సిస్టు మూలాలపై నిలబడే రాశాడు.

"ఎగరేసిన ఎర్రజెండా
రుద్రాలిక నయన జ్వాలిక
కలకత్తా కాళిక నాలిక
కావాలోయ్ – నవకవనానికి – అని మనసావాచా, నమ్మినవాడు.

అయినా 1960ల్లో భారత కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలో వచ్చిన చీలికలు –వారి ఆధ్వర్యాన సాహితీ సంస్థలు, చీలికలు, పేలికలుగా మారినప్పుడు – పాత కొత్త మిత్రుల గందరగోళంలో – తన స్థానాన్ని ఎంచుకోవడంలో కొంత తడబాటుకు గురి అయిన మాట నిజం. మాటలు తూలిన మాట నిజం.

"నా యింటిపేరు ప్రపంచం
ప్రజలే నా కుటుంబం
వెదజల్లుతూ దిగ్దిగంతం
అభ్యుదయ సుగంధం – అన్న మౌలిక ప్రకటనకు కట్టుబడే కడవరకూ నిలబడ్డారు.

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధ ప్రారంభంలో – సోవియట్ రంగంలోకి దిగగానే ఆయన స్పందన :

"గర్జించు రష్యా, గాండ్రించు రష్యా
పర్జన్య శంఖం పరికించు రష్యా
దౌర్జన్య రాజ్యం ధ్వంసించు రష్యా

లెనిన్ తపస్సు – స్టాలిన్ సేద్యం
జ్వలించిన, ఫలించిన సముజ్జ్వల తేజం

అనంత ప్రపంచం – అంతటా నీవై
స్వతంత్రత – సమానత సాధించు రష్యా – అంటూ
అనాటి సోవియట్‌ను కీర్తిస్తూ రాసిన గేయం చిరస్మరణీయం..

స్టాలిన్ కీర్తిస్తూ (పాబ్లో నెరూడా కవితకు అనువాదంలో)...

"పురాతన క్రెమ్లిన్ భవనంలో/ మూడు గదులలో
కాపురమున్నాడొక మానవుడు/ అతడి పేరు స్టాలిన్
ప్రపంచం అతణ్ణి నిద్రపోనివ్వదు/ అతణ్ణి ప్రజలు
విశ్రాంతి తీసుకోనివ్వరు
ఎంత రాత్రయినా అతని గదిలో దీపం
వెలుగుతూనే ఉంటుంది"
"చుక్కలచారల అమెరికన్ జెండాకి
అర్థం ఏమిటో – తెలుసా?
చుక్కలు – అసలు
చారలు – వడ్డీ
సుత్తి కొడవలికి అర్థం చెప్పనా?
సుత్తి – సూర్యుడు
కొడవలి – చంద్రుడు
ఫ్రెంచ్ త్రివర్ణ పతాకం
లిబర్టీ – ఈక్వాలిటీ – ఫ్రెటర్నటీలకు ప్రతీక...

మార్క్సిజాన్ని అత్యున్నత మానవతావాదంగా చెబుతారు. అలాగే శ్రీశ్రీ – మానవుణ్ని – మానవత్వాన్ని ముఖ్యంగా కష్టజీవి అయిన మానవుడ్ని కీర్తిస్తూ.

"సంఘపశూ – శ్రమైక జీవి
శరీర పరీవృతుడా
ఘర్మవర్ష పయోధుడా
రక్తకణ సమిష్టి కుటుంబీ
కష్టజీవి – కార్మికుడా – మానవుడా!

అంటూ కష్టజీవి అయిన విశ్వమానవుడ్ని "తిరగబడే ప్రశ్నించే" మానవుడిని గురించిన సుదీర్ఘ కవిత 1941లోనే రాశారు. అది తనకున్న మానవతా దృష్టికి పరాకాష్ట..

విరసంలో హనీమూన్ దశలో "ఆలోచనల్ని ఘాటెక్కించి/ ఆచరణగా మార్చినవాడా/ అన్యాయాన్ని బోనెక్కించి/ ఆ ఆలు నేర్పించినవాడా/ డియర్ కామ్రేడ్ చారుమజుందార్/ అందుకో మా అందరి జోహార్// అంటూ మజుందార్‌ను కీర్తించాడు.

"చరిత్ర సృష్టించినదీ ఆనాటి లెనిన్‌ను. - ఈనాడు మావోని/ ఆరాధించే నేను మావోను కాదు/ అతని ఆలోచనా విధానాన్ని// మార్చును కూడా మానవునిగానే/ అంచనా వెయ్యాలన్న మావోని/ మానవాతీతుడనుకోలేదు/ సామ్యవాదానికి సూటిబాట వేశాడు 'మావో'/ అంటూ రాశాడు. ఇది ఆయన రాజకీయ విశ్వాస పరిణామ క్రమంలో ఒక దశ. అయితే 1982 లో 'దుంధుభి' ఉగాది నాటికి తన ఆవేశాన్ని ఆలోచన జయించినట్లు కనిపిస్తుంది. ఆ ఉగాది గేయంలో

" ఈ వ్యక్తులందరూ అసలు శత్రువులు కారు
వీరు బోరు విరబోసుకుని
బయలుదేరుతున్న
భ్రష్ట వ్యవస్థ అంటే -అదే మన
ప్రథమ శత్రువు
ప్రధాన శత్రువు
దానిమీదనే మన పోరాటం
దానిని పడగొట్టేందుకు మన విప్లవం -అంటూ

ముక్తాయిస్తాడు.

తన రాజకీయ విశ్వాసాలను దాచుకోవడానికి ఆయనెన్నడూ ప్రయత్నించలేదు. 1973 "రాక్షస ఉగాది"కి రాసిన ఒక దీర్ఘ కవితలో

"అయితే రాజకీయాని
కతీతుణ్ని కాను నేను
రాజకీయమనేది మన
బ్రతుకుల కూపిరిలాంటి
కాని దీనిలో ఉన్న
రకాలు రెండు మాత్రమే
తుచ్ఛ రాజకీయాలు!
స్వచ్ఛ రాజకీయాలు! - అని స్పష్టం చేస్తాడు.

అలాగే తాము రాజకీయాలకు అతీతులమని చెప్పుకునే వారిని కాస్త వ్యంగ్యంగా "విరాజకీయులు" అంటూ మీరు నోరు విప్పాల్సిన రోజు వస్తుందని హెచ్చరిస్తాడు.

తాను మాత్రం ఏ రాజకీయ పార్టీ సభ్యత్వం ఎన్నడూ తీసుకోలేదని స్పష్టంగా చెప్పాడు. (అ.పే. 166) 1970 నుండి నక్సల్‌బరీ రాజకీయాలకు దగ్గరగా వెళ్లినా తాను సాంస్కృతిక రంగానికే పరిమితం కావాలని కోరుకున్నాడు.

తెలుగుదనం:

శ్రీశ్రీ విశ్వమానవుడు. అంతర్జాతీయవాది. అదే సమయంలో తెలుగునాడుపై తెలుగు 'వాడి'పై తెలుగుదనంపై ఆయనకు అపారమైన అభిమానం.

"అంతమంది తెలుగువాళ్లం.
ఐకమత్యంగా ఉంటే
యావత్ భారతంలోనూ రాణించగలం.

తెలంగాణా జెండా మీద ద్వేషం లేదు నాకు
అది అఖిలాంధ్ర పతాకం అయితే మరీ ఆనందిస్తాను
అది ఐరాసలో ఎగిరితే
దానికి సగర్వంగా ఆనందిస్తాను

అంటూ తనకున్న సమైక్య ఆంధ్రపై ప్రేమను వ్యక్తీకరిస్తూ-

"విడిపోవడం అంతే చెడిపోవడం అని
వీళ్ళకెలా నచ్చజెప్పడం
చించడం సులభమే కాని
బతికించడమే కష్టం
నిర్మూలనకంటే - నిర్మాణమే నయం - అని వాపోతాడు.

విరసంలో ఉంటూనే 1975 రాసిన ఒక కవిత -దానికి నిలువుటద్దం

"తెలుగు వారి ధీశక్తి/ తెలుగువారి క్రియాశక్తీ
నలుదిశలా రహించాలి/ తెలుగు దనం జయించాలి
ఐదుకోట్ల తెలుగుజాతి హర్షించాలి
తెలుగు వాడి, తెలుగు 'వాడి' దీపించాలి
తెలుగునాట - తెలుగుపాట - వ్యాపించాలి"

అంటాడు.

విరసంలో హనీమూన్ దశలో "ఆలోచనల్ని ఘాటెక్కించి/ ఆచరణగా మార్చినవాడా/ అన్యాయాన్ని బోనెక్కించి/ ఆ ఆలు నేర్పించినవాడా/ డియర్ కామ్రేడ్ చారుమజుందార్/ అందుకో మా అందరి జోహార్// అంటూ మజుందార్‌ను కీర్తించాడు.

1973 లో ఆకాశవాణిలో విన్పించిన గీతంలో

"తెలుగు తల్లిని పంచుకుంటారా!
తెలుగునెత్తురు నంచుకుంటారా!
తెలుగు గొంతుక చించుకుటారా!
తెలుగుతాడే - తెంచుకుంటారా!
ఎవరు రా ఆ గొప్ప మొనగాళ్ళు/ మతిలేని
తలకిందు గిజిగాళ్లు
నాయకులమనుకునే మగవాళ్లు/ ఐకమత్యం చెరచగలవాళ్లు!

"కళింగాంధ్ర - త్రిలింగాంధ్రులు
కాకతీయుల - మధుర బంధాలు
రాయలేలిన - ఏడు సంద్రాలు
రాగానురాగ - బంధాలు
తెలుగుజాతిని శిలువ తీస్తున్న
తెలుగు ఖ్యాతిని నలుపు చేస్తున్న
విశాలాంధ్రను చీల్చజూస్తున్న
పిశాచాలను తరిమివేస్తున్నా" అంటూ తెలుగు జాతి

సమైకత్యపై తనకున్న ప్రబల ఆకాంక్షను వెల్లడిస్తాడు.

ఆ స్పష్టమైన బలమైన 'సమైఖ్యాంధ్ర భావనతోనే 1954 జూన్ 13న హైదరాబాద్‌లో జరిగిన విశాలాంధ్ర సదస్సుకు అధ్యక్షత వహించాడు. 1969 లో ఖమ్మంలో జరిగిన సమైకాంధ్ర సదస్సుకు అధ్యక్షత వహించి ప్రసంగించాడు. "నన్ను మాస్కో మానసపుత్రుడనని అభివర్ణించడం జరిగింది. బహుశా ఇప్పుడు 'మావో' మానసపుత్రుణ్ణి అయిపోయాను. కొంతమంది దృష్టిలో. అసలు నిజం ఏమిటంటే అచ్చంగా నేను తెలుగుబిడ్డని" అని ఎలుగెత్తి చాటాడు. (అ.పే. 214)

సాహితీవేత్తగా:

శ్రీశ్రీ సాహిత్యం వైవిధ్య భరితం. వైచిత్రీ విలాసం. ఒక తరగని గని. అతడు చేపట్టని ప్రక్రియ లేదు. కవిత్వం - వచనం - నాటిక- శతకం - కార్టూన్ కవిత - వ్యంగ్యం - హాస్యం నిండిన టుమ్రీలు - అనేక ప్రయోగాలు.

వస్తువు - శిల్పం ప్రసక్తి వస్తే: ఆయన సమస్త రచనల కేంద్ర బిందువు -కష్టజీవి. మానవుడు అధోజగత్ సహోదరుడు, బాధాసర్పదష్టుడు, మానవుడు, చూపు చారిత్రక ఆశావాదం. లక్ష్యం - సమసమాజ స్థాపన. ఆగ్రహం - యథాతథ స్థితిపైన.

ప్రబంధాల పంజరాల నుండి, భావ కవుల ఊహాలోకాల నుండి ఆకాశ వీధుల వెంట హడావుడిగా వెళ్లిపోయే కవితా రథ చక్రాలను భూ మార్గం పట్టించాడు. తెలుగు కవితా స్రవంతి ఒక ( ) తీసుకునేట్టు చేశాడు. సర్వజనుల సుఖ సంతోషాలతో మనగలిగే 'మరో ప్రపంచానికి సాహితీ బాటలు వేశాడు. తన కావ్యం - నిజంగానే నిఖిలలోకం హర్షించే - తన జాతి జనులు పాడుకునే మంత్రంగా మలిచాడు. మానవుడే నా సంగీతం అని చాటుకున్నాడు. శ్రీశ్రీ ఆంధ్ర దేశ సాహిత్యంలో ఒక వట వృక్షం. ఆ ప్రభావం వెయ్యి వోల్టుల విద్యుత్ ఆయస్కాంతం లాంటిది. తెలియకుండానే ఆకర్షించి లొంగదీసుకునే మహత్తు దానికి ఉంది. ఆ సంగతి మనకంటే తనకే ఎక్కువ తెలుసు. అందుకే పూర్తి ఆత్మవిశ్వాసంతో అంటాడు:

వస్తువు - శిల్పం ప్రసక్తి వస్తే: ఆయన సమస్త రచనల కేంద్ర బిందువు -కష్టజీవి. మానవుడు అధోజగత్ సహోదరుడు, బాధాసర్పదష్టుడు, మానవుడు, చూపు చారిత్రక ఆశావాదం. లక్ష్యం - సమసమాజ స్థాపన. ఆగ్రహం - యథాతథ స్థితిపైన.

"అరిస్తే వాద్యం/ స్మరిస్తే పద్యం
"అనర్గళం / అనితరసాధ్యం - నామార్గం
"నేనొక దుర్గం/ నాదొక స్వర్గం-

చలం -1940లో నే - భవిష్యద్దర్శనం చేసినట్లు - లేదా - ఒక శాపం పెట్టినట్టు

"కొద్ది రోజుల్లోనే, నేడు విర్రవీగే కవులు ప్రతి ఒక్కరూ - శ్రీశ్రీ నీడకింద నుంచుని తమ ఉనికిని సమర్థించుకోవలసిన గతి వస్తుంది." అని రాశాడు.

అది అక్షరాలా వాస్తవమని నిరూపితమైంది. శ్రీశ్రీ ఒక వార్నింగ్ లాంటిది. భవిష్యత్ కవులకు ఇచ్చాడు.

"అనుకరణం అనవసరం - అంతేకాదు
అనర్థకం - అందుకే
దేవుణ్ణి సహా ఇమిటేట్ చెయ్యడం
మానెయ్యడం
అది నా ప్రయత్నం
అదే నా కవిత్వం"

కాని మహా ప్రస్థానం తరవాత - ఎంతలేదన్నా ఆ ఒరవడి నుండి, తర్వాతి కవులు బయటపడలేకపోవడం ప్రత్యక్షంగా చూస్తున్నాం. 60 సంవత్సరాల తర్వాత కూడా శ్రీశ్రీ బ్రాండ్ మాటలు పదబంధాలు, కోటేషన్లు లేకుండా పండిత సంభాషణగాని, పత్రికా రచనగాని ఈనాడు ఊహించలేం.

సాహిత్య ప్రయోజనాన్ని గురించి వస్తు ప్రాముఖ్యత గురించి తన కంటే గొప్పగా చెప్పడం ఎవరికి సాధ్యం.

"ముందు లక్ష్యం/ తరువాత లక్షణం
మనిషి కోసం కవిత్వం/ మంచికోరి నవత్వ
"సమకాలీన జీవితమే సత్ కవితా వస్తువు
పలాయనం పనికిరాదు - భగవంతుడివైపైనా
నిలబడాలి, తను చూసే - నిజం కోసమేమైనా
అసలైన కవిత్వానికి గీటురాయి
"సమాన ధర్మల హృదయ స్పందనం -శిరఃకంపనం
"వానలాగ ప్రజల హృదయాల్లో వర్షించి
కొత్త భావాల బీజాలు చల్లేది కవిత్వం
"ఏదైనా సరే కవిత్వం
మేలు కొల్పాలి గాని - జోకొట్టకూడదు
"అందుకే అసలైన కవిత్వం
ఏక కాలంలో పండిత పామర జనరంజకం
"కదిలేదీ కదిలించేదీ/ మారేది మార్పించేదీ
మునుముందుకు నడిపించేదీ/ పెను నిద్దర వదిలించేదీ - అంటాడు

ఆయన కవిత్వం - ఒక తీరని దాహమే కాదు. ఒక యోగం కళ్లు మూసుకుంటే కవితాకన్యక నవరస భరితంగా నాట్యం చేస్తుంది. ఆయన మూసిన కళ్లలో, గళంలో, కలంలో - అందుకనే

అందుకనే - "మాటలకై సంకెళ్లు విడిచి, ఛందస్సుల సర్ప పరిష్వంగం వదిలి, వాడిగా, వడిగా, వెలువడినై, పరుగిడినై, నా యెదనడుగిడినై." ఆ పంచ కళ్యాణి పరుగు. ఆ పరుగులోని వేగం, తాళం, అందం, ఒక్క శ్రీశ్రీకే చెల్లు!

శ్రీశ్రీ ప్రయోగశీలి:

కవిత్వానికి కూడా సైన్సువలె
కావాలి రీసెర్చి ఎక్స్‌పెరిమెంటూ"

అంటూ తాను అనేక ప్రయోగాలు చేశాడు. ఏ కొత్త ధోరణి వచ్చినా ఆహ్వానించాడు. ఉదాహరణకు - "సర్రియలిజం" ధోరణిలో కొన్ని రచనలు కొంత కవిత్వం, కొన్ని కథలూ, నాటికలూ రాశాడు. అవి అంతగా జనామోదం పొందలేదు. "సాహిత్యంలో అధివాస్తవికత ఒక విమోచనోద్యమం. పద్యాలకు బానిసతనం నుండి విడిపించి, భావాలకు స్వేచ్ఛ ప్రసాదించిన మహోద్యమం"గా ఆయన భావించి, పాశ్చాత్య కవుల ప్రభావంతో - ఎక్స్‌పెరిమెంట్స్ చేశాడు. కాని ఆరుద్ర అన్నట్లు "కావ్యం ఏదైనా సరే - ఒక రిక్వైర్‌మెంట్/ కావాలి కవితా హృదయానికి నరిష్మెంటు/ కారాదు. ఏనాడు మెదడుకు పనిష్మెంటు" నిజంగానే వాటిని పాఠకులు పనిష్మెంటుగానే భావించారు.

"ఖగరాట్ కృషి ఫలితంగా
పొగాకు భూలోకమందు పుట్టెనుగానీ
పొగచుట్ట లెన్నియైనను

సిగిరెట్టుకు సాటిరావు/ సిరిసిరి మువ్వా ఇలాంటివి చాలా పద్యాలు శ్రీశ్రీ రాసి – తానే

"ఇటువంటి పద్యములనే
ఘటికాశతములు రచించగల నైతేనేం
కుటిల మతులైన కొందరు
చిటిలింతురు కనుబొమ్మల /సిరిసిరిమువ్వా – అంటూ

వాస్తవాన్ని ఆత్మవిమర్శనాత్మకంగా – కాస్త వ్యంగ్యంగానైనా చెప్పుకున్నాడు.

ప్రాస క్రీడలు:

హాస్య ప్రధానంగా రాసినా ఒక అద్భుతమైన సెటైర్ కొన్నింటిలో కనిపిస్తుంది. ఒకటి రెండు నిత్య కొటేషన్‌లుగా ఉండటం గమనార్హం. అలాంటిదే "కొంతమంది కుర్రవాళ్లు పుట్టుకతో వృద్ధులు.... కొంతమంది యువకులు రాబోవు యుగం దూతలు, పావన నవజీవన బృందావన నిర్మాతలు" గేయం.

విమర్శకులు :

ఒక కొత్త చందస్సుతో అంత్య ప్రాసలతో రాసిన చమత్కార – కవితలు. వాటిలో "సామ్యవాదం – ఈనాటి వేదం// అందరిలో మారుమోగే నినాదం/ అందరికీ అందిస్తుంది మోదం / లాంటి రసగుళికలూ ఉన్నాయి. అలాకాక "కందకు / లేని దురద బచ్చలికెందుకు// అయినా వాగించేందుకు// నా ముందుకు/ వస్తే ఇస్తా కాస్త 'మందు'కు // లాంటి చిలిపి కవితలూ ఉన్నాయి.

అధ్యయన వైశాల్యం:

మన సాంప్రదాయ సంస్కృతాంధ్ర కవులతోపాటు అనేకమంది అన్యభాషా, అన్యదేశ కవుల్ని క్షుణ్ణంగా అధ్యయనం చేసిన కవులూ, రచయితలూ అరుదుగా కన్పిస్తారు. ముఖ్యంగా ప్రసిద్ధులైన ఆంగ్ల, ఫ్రెంచ్ రష్యన్ కవులను రచనల్ని – చాలావరకు చదవటమే కాదు. కంఠస్థం చేయగల ప్రజ్ఞాశాలి. కొందరి ప్రసిద్ధ కవితల్ని తెలుగులోకి స్వయంగా అనువాదం చేశాడు. కొన్ని మూల కవితలకంటే హృద్యంగా ఉన్నట్లు పండితులు చెబుతారు.

అయిన అధ్యయనం చేసిన – తెలుగు కవుల్లో, విశ్వనాథ, కృష్ణశాస్త్రి, రాయప్రోలు, బసవరాజు, అబ్బూరి, కవికొండల, నండూరి, చింతాదీక్షితులు, చెళ్లపిళ్ల, శ్రీపాద మరెందరో – ఇక గురజాడ, కందుకూరి సంగతి చెప్పనక్కరలేదు. టాల్‌స్టాయ్, మయకోవిస్కీ, దోస్తవిస్కీ, గోర్కీలాంటి రష్యన్ మహాకవులు, వర్డ్స్‌వర్త్ , కీట్స్, గిబ్బన్, డైలాన్‌థామస్, జాన్ ఎడ్వర్డ్, మాస్ ఫీల్డ్, టి.ఎస్.ఇలియట్ లాంటి బ్రిటిష్ కవులు, చార్లెస్ బోదియార్, ఆంటోల్‌ప్రాన్స్, లూయీ అరగో లాంటి ఫ్రెంచ్ కవులు, ఆప్టన్ సింక్లేర్, సింక్లేర్‌లూయీస్, ఎడ్గార్ ఆలెన్‌పో, ఎజ్రాపౌండ్‌లాంటి అమెరికన్ కవులు – మరెందరెందరో ఉన్నారు. వారి వారి ప్రభావం తనమీద ఏ మేరకైనా ఉండవచ్చుని ఎంతో వినియంగా చెప్పుకుంటాడు. "ఒక కవి ప్రభావం ఇంకొక కవి మీద పడదం అనేది కవితాజగత్తులో సర్వ సాధారణం."అంటాడు.

ఈ సందర్భంగానే – టి.ఎస్. ఇలియట్ రాసిన మాటలు కోట్ శ్రీశ్రీ చేస్తాడు.

"The Poem Which is absolutely original is absolutely bad." True originality merely development. Ezra pound వెనకాల పూర్వక కవులందరి రచనల ప్రోద్బలమూ ఉంది. ఈ వ్యాఖ్య లోతుపాతుల్ని పండితులకీ, రచయితలకీ వదిలివేయడం మంచిది!

సినీ వ్యాపకం :

శ్రీశ్రీ సినిమా పాటలూ చాలా – వందల సంఖ్యలో రాశాడు. వాటిలో కొన్ని బాగా ప్రాచుర్యం పొందాయి కూడా. "పాడవోయి భారతీయుడా! ఆడిపాడవోయి భారతీయుడా!" లాంటి గొప్ప పాటలూ లేకపోలేదు. కొన్నింటికి అవార్డులు వచ్చాయి. కాని తానే వాటిని సీరియస్‌గా తీసుకోలేదని – కేవలం పొట్టికూటికోసమే రాశాననీ చెప్పుకున్నాడు. కాని ఈ వ్యాపకం కవిగా తనకు లాభం కంటే నష్టమే తెచ్చింది. ఈ విషయంపై కె.వి.ఆర్. ఒక కావ్య సంకలనానికి రాసిన ఉపోద్ఘాతంలో ఇలా అంటాడు.

శ్రీశ్రీ సినిమా పాటలూ చాలా – వందల సంఖ్యలో రాశాడు. వాటిలో కొన్ని బాగా ప్రాచుర్యం పొందాయి కూడా. "పాడవోయి భారతీయుడా! ఆడిపాడవోయి భారతీయుడా!" లాంటి గొప్ప పాటలూ లేకపోలేదు. కొన్నింటికి అవార్డులు వచ్చాయి. కాని తానే వాటిని సీరియస్‌గా తీసుకోలేదని – కేవలం పొట్టికూటికోసమే రాశాననీ చెప్పుకున్నాడు.

"ఈ ఫీల్డు శ్రీశ్రీ పేరును నాలుగు కాలాలబాటు నిలబెట్టగల కవిత్వాన్ని నష్టపరిచింది. మీటింగులు కలిగించిన నష్టాన్ని షూటింగులు రెండింతలు చేశాయి. తీరిక కరువైంది.... తన పనితనం చూపడానికీ, పోనీ మెరుగులు దిద్దటానికి తీరికా, ఓపికా లేని పనివాడు చేసిన బంగారు నగలా ఇటీవలి శ్రీశ్రీ కవిత్వం కనిపించడానికి ఈ సినీ వ్యాపకం కూడా కారణం కావచ్చు"

ఇలాంటి వ్యాపకాలు, ఇతర వ్యసనాలూ కారణంగా కొంత చెత్తకవిత్వమూ రాయకపోలేదు. ఆ మాటా తానే చెప్పుకున్నాడు. (అ.పే.155)

కుర్చీలు విరిగిపోతే కూర్చోవటం మాననట్టు గొప్ప రచనలు కూర్చే శక్తి నశిస్తే చేర్చెదనొకింత చెత్త.. అంటూ కవులు రాసేదంతా గొప్ప కవిత్వం కాదని టి.ఎస్. ఇలియట్ అన్న మాటలని తనకు మద్దత్తుగా తీసుకున్నాడు.

పునర్ మూల్యాంకనం

ఈ పేరుతో ఇటీవల శ్రీశ్రీపై ఉత్తరాధునిక ఉగ్రవాదులు విమర్శల జడివాన ప్రారంభమైంది. శ్రీశ్రీ విమర్శకు అతీతుడని ఈ వ్యాసకర్త భావించడం లేదు. పైగా అన్ని రకాల సైకోఫెన్సీకి వ్యతిరేకం కూడా. శ్రీశ్రీని అన్నివేళలా సమర్థించేందుకు వకాల్తా తీసుకున్న సాహితీపరులు లేకపోలేదు. మరింతమంది అవసరమూ లేదు.

కానీ విమర్శ అనేది సహేతుకంగా ఉండాలి. ఆబ్జెక్టివ్‌గా ఉండాలి. Hitting the below belt అంటారే అది అనైతికం. అలాగే వ్యక్తిగత బలహీనతలని, సాహిత్యవిమర్శ– లేక పరామర్శలోకి తీసుకురానవసరం లేదు. ఆస్కార్‌వైల్డ్, జాక్‌విన్ డీసేడ్ ప్రపంచ ప్రసిద్ధ

చిత్రకారుడు వార్న్‌గోగ్ ఇలా అనేకమందికి వారి వారి బలహీనతలు ఉన్నాయి. అవి వారి కళాకౌశల్య ఔన్నత్యానికి ప్రతిబంధకాలు కాలేదు. శ్రీశ్రీది ఒకరకంగా పసివాడి మనస్తత్వం, అద్దంలాంటి హృదయం. ఆయనే చెప్పుకున్నాడు. 'కాకులన్నీ నల్లగానే ఉంటాయి. నేనొక్కడ్నే తెల్లకాకిని. నా మనసు తెల్లనిది. నా హృదయం తెల్లనిది' లేకపోతే తన వ్యక్తిగతమైన బలహీనతలని వేటినీ వదలకుండా తన ఆత్మకథలో(అనవసరంగా) రాసుకునేవాడు కాదు. ఆయన వ్యక్తిగత జీవితాన్ని చూపి ఆ మహాకవి ఔన్నత్యాన్ని కించపర్చడం మరుగుజ్జులు చేసే వ్యర్థప్రయత్నం. కొలనులో కనువిందు చేసే విరబూసిన ఎర్రకలువల్ని వదిలి వాటికింద ఉన్న పంకాన్ని ఆస్వాదించేవారి మానసిక వికృతికి జాలిపడటం తప్ప చేయగలిగింది ఏమీ లేదు. శ్రీశ్రీ తన కవితల్లో విప్లవ కవితల్లో కూడా పుష్కలంగా వాడిన పురాణ ప్రతీకలున్నాయి అన్నది ఒక విమర్శ. 'జగన్నాథుని రథచక్రాలు, హరోం హర యముని మహిషపు లోహగంటలు' 'కనకదుర్గ, చండసింహం, జూలు' 'ఆది, సూకర, వేదవేద్యుడు లాంటివి కొన్ని.

సాంప్రదాయం బలీయమైనది. సాధారణంగా సంభాషణలో హేతువాదులను కూడా స్వర్గం నరకం రాక్షసుడు లాంటి పదాలు వాడుతాం. ఎవరికీ తెలియదు అనేదానికి గాడ్ ఓన్లీ నోస్ అనేస్తాం. (ఎక్కడో ఒకచోట లెనిన్ ఇలా వాడినట్లు చదివినట్లు గుర్తు) ఆ పదాల వల్ల చెప్పదల్చుకున్న భావం అవతలవాడికి సూటిగా మనసుకు తగుల్తుంది. శ్రీశ్రీయే ఒకచోట అంటాడు. 'సాంప్రదాయం నిలిచే వుంటుంది హమేశా/మూఢాచారాలు మారుతూ వుంటాయి నిజం/కానీ సాంప్రదాయం తాతముత్తాతల నాటి ధనం/ జాతికి జీవనాళిక- జానపద గీతిక' అని (కొకు) (23.04.1972) నిఖిలేశ్వర్‌కు రాసిన ఉత్తరంలో 'మావో కవిత్వం నిండా క్లాసికల్ రిఫరెన్సెస్ ఉన్నాయి. వీళ్ళు మన భారతం నుంచి పద్యం ఉదహరించనివ్వరు. గతంలో పూర్తిగా తెగతెంపులు చేసుకుంటే కానీ విప్లవ సాహిత్యం కాదన్న నమ్మకం ఉన్నవాళ్ళు విమర్శకులుగా చలామణీ అవుతున్నారు' అని వాపోతారు-

మహిళా సమస్యలు పట్టించుకోలేదని ఒక విమర్శ. ప్రముఖ వామపక్ష ఫెమినిస్టు ఓల్గా, శ్రీశ్రీ గురించి అద్భుతంగా రాసిన ఒక వ్యాసం ఈ మధ్య చూశాను. దీనిపై మరో సాహిత్యమిత్రుడు చాలా రాశాడు- శ్రీశ్రీ కుల సమస్యని, దళితుల్ని పట్టించుకోలేదని విమర్శ. ఒక కవి రచయిత- సమాజంలో ఉన్న సవాలక్ష సమస్యల్లో ప్రతిదాన్ని గురించి రాయాలని కోరడం అత్యాశే కాదు అసమంజసం కూడా. ఒకొక్కరికి ఒకో సమస్య ప్రాధాన్యతగా కనిపిస్తుంది. గురజాడకు మహిళా సమస్య, కులసమస్య, కందుకూరికి విధవా వివాహం, మూఢాచారాలు, గిడుగుకు వ్యవహార భాష, సవరుల భాష. కొమర్రాజుకు సైన్స్, సురవరానికి చరిత్ర, శ్రీశ్రీకి సమసమాజ స్థాపన, విప్లవోద్యమం ఇవి కేవలం ఉదాహరణలు.

_శ్రీశ్రీ సినిమా పాటలూ చాలా - వందల సంఖ్యలో రాశాడు. వాటిలో కొన్ని బాగా ప్రాచుర్యం పొందాయి కూడా. "పాడవోయి భారతీయుడా! ఆడిపాడవోయి భారతీయుడా!" లాంటి గొప్ప పాటలూ లేకపోలేదు. కొన్నింటికి అవార్డులు వచ్చాయి. కాని తానే వాటిని సీరియస్‌గా తీసుకోలేదని - కేవలం పొట్టికూటికోసమే రాశాననీ చెప్పుకున్నాడు._

శ్రీశ్రీ- 'కమ్మరి కొలిమి/కుమ్మరి చక్రం/..../ సహస్ర వృత్తుల సమస్త చిహ్నాలు/ నా వినుతించే నా విరుతించే/ నా వినిపించే/ నవీన గీతికి/ నా విరచించే నవీన రీతికి/ భావం.. భాష్యం.. ప్రాణం..ప్రణవం.' అన్న గేయం ఒక్కటి చాలదా? తన ప్రధాన కవితా వస్తువులైన 'అదోజగత్ సహోదరులు' ల్లోకి దళితులు రారా?

'కర్షకవీరుల కాయం నిండా కాలువకట్టే ఘర్మజలానికి

'యంత్రభూతముల కోరలు తోమే కర్మవీరుల కన్నుల నిండా..

విలాసాగ్నులకు- విషాదాశ్రయం- గురించిన తన తాపత్రయంలోకి దళితులు రారా? తాను కోరిన సమసమాజంలో వారి విముక్తి లేదా?

కవిత్వానికి, కరపత్రానికి, వ్యాసానికి, పరిశోధనాగ్రంథానికి తేడా చూడలేనివారికి ఏం చెప్పగలం?

ప్రసిద్ధ ఆర్థికశాస్త్రవేత్త, తాత్వికుడు అయిన అమర్త్యసేన్ రాసిన Idea of Justice గ్రంథాన్ని సమీక్షిస్తూ ఒక ప్రఖ్యాత దళిత మేధావి వేసిన ప్రశ్న 'ఈయన అంబేద్కర్‌ను చదవలేదు ఎందుకని?' అమర్త్యసేన్ బ్రాహ్మణుడేమో నాకు తెలియదు. కానీ శ్రీశ్రీ భూతాన్ని, యజ్ఞోపవీతాన్ని" అని రాస్తే చూశారా? వీడు బ్రాహ్మడు అన్నవారు ఉన్నారు. ఇంకా ముందుకు వెళ్ళి గురజాడా అంతే. కందుకూరీ అంతే, గిడుగూ అంతే, ఉన్నవది ఏ కులం? మహీధరది, కొ.కుది- వీళ్ళేం సంస్కర్తలు అనేవరకూ వెళ్ళింది మన కులనిర్మూలనా సిద్ధాంత విపరీత భాష్యం.

ఈ 20వ శతాబ్దం నాది అని 1930 దాకా తెలుగు సాహిత్యం నన్ను నడిపించింది. ఆ తర్వాత నుంచి దాన్ని నేను నడిపిస్తున్నాను అని ఒక వాస్తవాన్ని ఎంతో ఆత్మవిశ్వాసంతో ప్రకటించగలిగిన ధీశాలి- మహాకవి శ్రీశ్రీ.

రాజకీయ, సాహిత్య భట్రాజుల పుణ్యమా అని 'వయసుతో పాటు వ్యసనాలు, వ్యాపకాలూ ఇంకా అనేక బహిరంగ కారణాలూ శ్రీశ్రీలోని ప్రేరణను మందగింపజేసినట్టు కనిపిస్తుంది'

'ఆనాటి శిఖరాలు నేడు పీఠభూములుగా మారాయి' అన్న అనుమానం కలుగుతుంది (కె.వి.ఆర్).

జీవిత చరమ దశకంలో నినాద కవిత్వంగా - నిస్సార సాహిత్యసృష్టి జరుగుతూ వచ్చింది. ఉద్రేకం, ఉపదేశం పాలు ఎక్కువయ్యింది.

వస్తుప్రీతి, శిల్పరీతిని విస్మరించింది. ప్రయోగ వ్యామోహం- ప్రయోజనా యోగ్యతను కోల్పోయింది. వెరసి సాహిత్యవిలువలు పలచబడడం - నిజంగానే ఒక విషాదం.

ఏమైనా శ్రీశ్రీ - తెలుగు సాహిత్యానికి ఒక యుగపురుషుడు. అభ్యుదయ, ప్రజా సాహిత్యాలకు ఒక మేరు శిఖరం.

ఈ శతజయంతి సంవత్సరంలో ఆయనకు అరుణాంజలి ఘటిద్దాం.

■

కవిత

నిశ్శబ్దాలయం

దాకరపు బాబూరావు

అక్కడ నిశ్శబ్దం – అధికార భాష
మౌన నిరూపణ ప్రక్రియకు
గుండుసూదులు సైతం శబ్ద సూచికల్లా పన్జేస్తుంటాయి

లోపలికి అడుగుపెడుతుంటే
వినమ్రంగా ఆహ్వానించే స్వాగత నిశ్శబ్దానికి
ప్రవేశ సంతకంతో కరచాలనం చేస్తాను

లోపలికి వెళ్ళే వాళ్ళందరూ
'సైలెన్స్' బోర్డు దగ్గరే మాటల్ని వదిలివెళ్తుంటే
నేనూ అదేపనిగా అటు అడుగులేస్తాను

నా అడుగుల శబ్దానికి కాబోలు
కీచు గొంతుతో ఫ్యాను గాలి కాస్త
ఊపిరి తీసుకుంటున్నట్లు శబ్దిస్తుంటుంది
లోపలందరూ మౌన మునుల్లా....
నిశ్శబ్దవందనం చేస్తున్న సైనికుల్లా....
ఎవరికి వారే క్రమశిక్షణా పల్లవులౌతుంటే
మాటల పిట్టలు వాలటానికి ఖాళీదొరకని
నిశ్శబ్దాలయపు గోపురం మూగవోతుంది

టేబులు కొమ్మలపై గువ్వపిట్టల్లా
మాస, పక్ష, వారపత్రికలు
పేజీల రెక్కలు అల్లాడించుకుంటుంటాయి
'ఎవరి చేతుల్లో వాలుదామా!' అని

పోగొట్టుకున్నదేదో వెతుక్కోవటానికన్నట్లు
ఎవరికి వారు.. మౌన పోరాటంలో నిమగ్నమౌతుంటే
అందుకు నేనూ అతీతుణ్ణికాదుగా...
పక్కవాళ్ళ చేతుల చెరలో
విలవిల్లాడుతున్న నాకిష్టమైన దినపత్రిక
నన్ను చూసి రెపరెపలాడుతుంటే
నేనో అసహనపు ఆసనాన్నౌతుంటాను

పేపర్ కోసం
నిముషాల కాల వృక్షం మీద కాలక్షేపపు కొమ్మనౌతూ
ఆ పుస్తకాన్నీ / ఈ పుస్తకాన్నీ
పైపై చూపుల రెమ్మలతో పలకరిస్తాను

తీరికమెట్ల మీద నుడికట్టులు పూర్తిచేసుకునే వాడొకడైతే
ఇష్టమైన సినీతార పోస్టర్ల చాటు తెరల్లో చింపుకొనేవాడొకడు
ఒకటి చదువుతూనే చేతిలో మరోటి దాచుకునే వాడొకడు
చదువుతున్నాడో పేపర్ని మొహానికడ్డంపెట్టుకొని
కునుకు తీస్తున్నాడో అర్థంకాని వాడొకడు
నా అసహనపు చూపుల్లో నిలబడుంటాడు

ఇష్టమైన పేపర్ని చేతుల్లోకి తీసుకోకుంటే
ప్రియురాలి ఎడబాటులాగే తోస్తుంది
అక్షరాల్ని చూపుల్తో తడుముకోనిదే
తమకం తీరదు – రోజు రోజులా వుండదు

వస్తుమార్పిడి ప్రక్రియలా
పుస్తకాల మొహాల మీద గడువు తేదీలు మార్చుకునే పనిలో నిమగ్నమౌతుంటే
గోడమీద గడియారం గంటల్ని మార్చుకునే తొందరలో వుంటుంది

తీరా!
నా కిష్టమైన పత్రిక పావురమై
నా చేతుల్లోకొచ్చిపడేసరికి
ఆ పూటకి గ్రంథాలయం తలుపులు మూసుకునే వేళైపోతుంటే
తీరిక చిక్కని నా లాంటి హడావిడి ఉద్యోగాలకి
అసంతృప్తి నిట్టూర్పులే
రోజువారీ తంతై మిగిలిపోతుంటుంది

విశ్లేషణ

సమకాలీన మార్క్సిస్టు విమర్శ- ఒక విశ్లేషణ

ప్రధానంగా సాహిత్యం ఒక అనుభూతి, అది ఏ వస్తువునైనా ఉద్దీప్తం చెయ్యగలదు, కవి సమర్థతను బట్టి, ఆ అనుభూతిని గూర్చి, మార్క్స్, లెనిన్ మొదలైన వారందరూ చెప్పారు. సాహిత్యం ఉత్తమానుభూతి కలిగించే స్థాయిలో ఉన్నప్పుడు మాత్రమే, అది మార్క్సిస్టు భావాల్ని వ్యాప్తి చెయ్యడంలో శక్తిమంతమౌతుందని చెప్పారు.

డా|| అద్దేపల్లి రామమోహన్ రావు

సామ్యవాద సిద్ధాంతాన్ని స్థాపించిన మార్క్సుగాని, లెనిన్, మావో మొదలైన మార్క్సిస్టు సిద్ధాంత ఆచరణ వాదులుగాని, గొప్ప సాహిత్యానుభవం కూడా కలిగినవారు. తాత్త్విక, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక విషయాల్లో గొప్ప మేధావులై. అన్ని రంగాలకూ కలిపి ఒక సమగ్రమైన ప్రపంచ దర్శనాన్ని నిర్ధారించిన వాళ్ళు. ఆ దర్శనాన్నే మార్క్సిస్టు దృక్పథం అని పిలుస్తాం. అన్ని రంగాల్లోనూ మార్క్సిస్టు దృక్పథాన్ని నిర్దిష్టంగా చేసిన వీరందరికీ, ఆ దృక్పథంలో సాహిత్యం కూడా ఒక ప్రధానమైన అంశం. ఎందుకంటే భావ ప్రచారానికి సాహిత్యాన్ని మించిన సాధనం లేదు. సాహిత్యం లేకపోతే, అన్ని భావాలూ యథాతథ స్థితిలో ఉంటై. సాహిత్య పఠనం, ఒకలోతైన అనుభూతినిచ్చి, భావాల్ని హృదయపు లోతుల్లో పాతుకునేటట్లు చెయ్యగలదు. మార్క్స అన్నాడు,'ఇంత వరకూ తత్వ వేత్తలందరూ ప్రపంచాన్ని నిర్వచించారు. చెయ్యవలసింది దాన్ని మార్చడం', ఈ మార్పుకి సాహిత్యం అతి ముఖ్యమైన ఉపకరణంగా మార్క్సిస్టులందరూ భావిస్తారు. సాహిత్యంలో కవిత్వం కథ, నవల నాటకం, పాట, నాట్యం, మొదలైనవన్నీ వివిధ ప్రక్రియలు, వీటితో పాటే సాహిత్య విమర్శకూడా, విశ్లేషణ మాత్రంతో ఆగక, భావ ప్రచారానికి ఒక ముఖ్య సాధనంగా ఉపయోగించాలని మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం చెప్తుంది. అందువలన మార్క్సిస్టు భావాల్సి ప్రచారం చేస్తూ, ఉత్తమ విశ్లేషణ చెయ్యగలిగిందే సాహిత్య విమర్శగా మార్క్సిస్టు దృక్పథం పురోగమించింది.

సాహిత్యంలో రెండంశాలు అతి ప్రధానమైనవి. ఒకటి వస్తువు, రెండోది అభివ్యక్తి శిల్పం. ప్రపంచాన్ని మార్చే దృష్టి లేకపోతే, శిల్పమే ప్రధానమౌతుంది. మార్చే దృష్టి ముఖ్యమైనప్పుడు వస్తువుకి ప్రాధాన్యం వస్తుంది. అందుకే మార్క్సిస్టు విమర్శ, వస్తువుని అంగిగా, శిల్పాన్ని అంగంగా భావిస్తుంది. కేవలం శిల్పాన్నే అర్థం చేసుకునే ప్రాచీన సాహిత్యంగానీ, పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థను సుస్థిరం చేసుకునే పాశ్చాత్య సాహిత్యంగానీ, అనుభూతి ప్రధానమైన విశ్లేషణతోనే నిండి ఉంటై, కాని సామ్యవాద ప్రచారం ముఖ్యమైనప్పుడు, వస్తువే ప్రథమ స్థానాన్ని పొంది, శిల్పం రెండో స్థానానికి వస్తుంది. వస్తు శిల్పాల సమీకరణ కూడా వ్యవస్థను బట్టి ఎన్నో మార్పులు పొందడం జరుగుతుంది. ఆ సమీకరణలతో సంబంధం లేకపోతే, అది మార్క్సిస్టు దృక్పథం చెప్పే గతి తార్కికతకు దూరమే ఔతుంది. అందుకే, నిన్న మొన్నటి వ్యాఖ్యానాలే, ఇవ్వాళ కంటే గొప్పవి అనుకునే వాడు, తన నిర్ణయం వంకనే చూస్తున్నాడు గాని, వ్యవస్థ వైపు చూడడం లేదని అర్థం. లేదా నిన్నతోనో మొన్నతోనో ఆగిపోయినాడని అర్థం. ఈ దృష్టితో మనం ఇప్పుడు, సమకాలీన మార్క్సిస్టు విమర్శను గూర్చి ఆలోచించవలసి ఉంది. కాలాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోలేనివాడికి, సమకాలీనత అంటే అర్థం కాలేదని భావించవలసి వస్తుంది. రాజకీయ, ఆర్థికాది విషయాల్లో అత్యంత అభినివేశం ఉండి, సాహిత్య విమర్శను గూర్చి పొడిగా ఆలోచించేవారు మార్క్సిస్టు విమర్శ చెయ్యగలరు గాని, మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శ చెయ్యలేరు. సాహిత్యమే ప్రధాన ప్రేరణగా ఉండి, మార్క్సిస్టు విజ్ఞాన రంగాలన్నిటినీ అవగాహన చేసుకున్న వారు మాత్రమే మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శ చెయ్యగలరు. సాహిత్య అనుభూతిలో గాఢతలేని వారు, మార్క్సిస్టు భావాల్ని బాగా వింగడించగలరు గాని, అవి సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించే స్థాయిని గూర్చి విశ్లేషించలేరు. ఈ భేదం మనకు శ్రీశ్రీ సాహిత్య విమర్శ విషయంలో స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. రాజకీయాది రంగాలలో మేధావులైన వారు, శ్రీశ్రీది ఒక పంక్తి తీసుకుని, అందులోని రాజకీయ, ఆర్థికాది విషయాలు తీసుకుని, ఎన్నో పుటల కొద్దీ రాయగలరు. కాని, ఆ మాటలకు అంత శక్తి ఎలా వచ్చిందనేది వారి పరిగణనలోకి రాదు. ప్రధానంగా సాహిత్యం ఒక అనుభూతి, అది ఏ వస్తువునైనా ఉద్దీప్తం చెయ్యగలదు, కవి సమర్థతను బట్టి, ఆ అనుభూతిని గూర్చి, మార్క్స, లెనిన్ మొదలైన వారందరూ చెప్పారు. సాహిత్యం ఉత్తమానుభూతి కలిగించే స్థాయిలో ఉన్నప్పుడు మాత్రమే, అది మార్క్సిస్టు భావాల్ని వ్యాప్తి చెయ్యడంలో శక్తిమంతమౌతుందని చెప్పారు.

సాహిత్యంలోని గొప్ప అనుభూతిని పొందకపోతే, మార్క్సుకి షేక్స్పియర్ చాలా ఇష్టమైన రచయిత కావడం పొసగదు. అందుకే, మార్క్సిస్టు భావాలతో పాటు, అక్షరం కలిగించే అనుభూతిని కూడా విశ్లేషణ చేస్తేనే, అది పరిపూర్ణమైన మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శ అవుతుంది. అందుకే రష్యా దేశంలో మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శ ఒక కళాతత్వశాస్త్రంగా అభివృద్ధి పొందింది. దాన్నే, **'MARXIST EASTHATICS’** అంటారు. **AVNERZIS** మొదలైన వారు మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శను పెంపొందించిన వారు ఏదైనా, దేశ కాల పరిస్థితుల్లో వ్యవస్థా లక్షణాన్ని బట్టి, ఎన్నో మార్పులు అవసరమౌతై.

తెలుగులో మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శ చాలా ఆలస్యంగానే ప్రారంభమైంది. శ్రీశ్రీ 1934 నుండి ‘మహా ప్రస్థాన’ గీతాలు ప్రారంభించినా, అవి, అప్పటి పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రేరణతో రాసిన ఆధునికతా ప్రయోగాల్లోని భాగాలే. సూటిగా మార్క్సిజంనే అన్వయిస్తూ రాసిన కవితలు. అయితే, **Progressive Writers Manifesto** చదివి రాసిన ‘ప్రతిజ్ఞ’, ఆ తరువాత రాసిన కొన్ని కవితలు అపూర్వంగా వర్గపోరాట చైతన్యాన్ని ప్రతిబింబించినై. శ్రీశ్రీ అప్పట్లోనూ, తర్వాతనూ రాసిన వ్యాసాల్లో కూడా మార్క్సిస్టు విమర్శ కనిపించదు. ఆధునిక చైతన్యంలోని వివిధ దశలు కనిపిస్తె. గురజాడపై శ్రీశ్రీ రాసిన వ్యాసాలు సంస్కరణ, ప్రగతి శీలత, ఆధునికత్వాన్నే ప్రతిబింబిస్తే, శిల్ప రీతుల్ని గురించి కూడా ఆయన అభిప్రాయాలు తెలుస్తై. మహా ప్రస్థానంకి ‘చలం ముందు మాటలో ఏమాత్రమూ మార్క్సిస్టు అన్వయం లేదు. శ్రీశ్రీ కవి తలపై సంపత్ రాఘవాచార్య రాసిన వ్యాసంలో అప్పట్లో వచ్చిన ఆధునిక చైతన్యంలో ఒక భాగంగానే మార్క్సిస్టు చైతన్యం ఒక భాగంగా చెప్పబడింది కాని, మార్క్సిస్టు సిద్ధాంత అన్వయం లేదు. మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావు, పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య మొదలైన వారు అక్కడక్కడా శ్రీశ్రీ కవితల గూర్చి చెప్పడమే కాని, సాహితీ పరులు మార్క్సిస్టు విమర్శను వ్యవస్థీకృతంగా అభివృద్ధి చెయ్యలేదు. ఆ ప్రయత్నం 1968లో రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి ద్వారా జరిగింది. ఆయన మార్క్సిస్టు రాజకీయాచరణ పరుడే గాక, సాహితీ పరుడు కూడా. కథలూ, సాహిత్య సమీక్షలు రాసిన వారు. ‘సంవేదన’ అనే సాహితీ పత్రిక నడిపి, అందులోని వ్యాసాల ద్వారా, మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శకు పునాది వేసే ప్రయత్నం చేశారు. ఆయన సాహితీపరుడు కాబట్టి సాహిత్యానికి ‘హృదయం’ కేంద్ర స్థలంగా చెప్తారు. పాఠకుడు ముందు సాహిత్యాన్ని హృదయంతో అనుభూతి చెందాలి. తర్వాత అవగాహనతో ఆలోచించాలి అన్నది ఆయన ప్రతిపాదన. ఫ్యూడల్, కాపిటలిస్ట్, సోషలిస్ట్ సమాజాలను గూర్చిన గతి తార్కిక భౌతిక వాద సిద్ధాంతాల్ని సాహిత్యానికి అన్వయిస్తూ, అభ్యుదయ లక్షణాల్ని పునాదిగా తీసుకున్నా, సాహిత్యానుభూతిని పునాదిగా చెప్పడంతో, మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శకు ఒక వ్యవస్థ కల్పించే తొలి ప్రయత్నం చేశారు. అయితే, వ్యాసాల్లో సమీక్షల్లో ఆయన అభిప్రాయాలు ప్రతిబింబించినై గాని, విడిగా సాహిత్య విమర్శను గూర్చి పుస్తకమేదీ రాయలేదు.

1968లో ఈ తొలి ప్రయత్నం జరిగిన తర్వాత, 1970ల నుండి ప్రచలితమైన నగ్జలైట్ ఉద్యమ సమయంలో మార్క్సిస్టు విమర్శ అన్ని కోణాల్లోను ఉధృతంగా వ్యాపించింది. అప్పటికి ప్రపంచంలోని మార్క్సిస్టు సాహిత్యమంతా పూర్తిగా అందుబాటులోకి రావడమూ, కళ్ళ ఎదుట కారు చిచ్చులా విప్లవోద్యమం వ్యాపిస్తోందనే భావంతో ఎందరో సాహితీపరులు వివిధ ప్రక్రియల్లో విప్లవ సాహిత్యాన్ని విస్తృతంగా సృష్టించడమూ, జరిగింది. విమర్శకూడా ప్రచారంలో భాగమై, అనేక అంశాలపై చర్చలు జరిగినై. మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శకు ఒక వ్యవస్థ ఏర్పడింది. అభ్యుదయ వాదులూ, విప్లవవాదులూ కూడా, తమతమ అభిప్రాయాలకు అనుగుణంగా సాహిత్య విమర్శను అభివృద్ధి చేశారు. ముఖ్యంగా గమనిస్తే ఆ రోజుల్లో వస్తు ప్రాధాన్యమే సర్వస్వమూ అయింది. శిల్పం గురించి ఆలోచనయే అవసరం లేదనేటంత తీవ్రంగా మార్క్సిస్టు సూత్రాల అన్వయం జరిగింది. రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి ‘హృదయం’ ప్రధానమంటే దాన్ని విప్లవ విమర్శకులు ఖండించి, ‘అవగాహన’ మాత్రమే ముఖ్యమన్నారు. ‘అనుభూతి’ గురించి ఆలోచనయే దోషమన్నారు. పోరాటం జరగుతున్న సమయంలో, ఈ ఆలోచనలు పోరాట పటిమను పలుచన చేస్తాయనే కారణంగా ఇలాంటి నిర్ణయాలు చేసి ఉండవచ్చు. రాచమల్లు సమయంలో ‘హృదయం’ గూర్చి ప్రాధాన్యం ఉన్నా, మిగిలిన అంశాల విస్తృతిరాలేదు. శిల్పాంశాల చర్చలేవీ జరగలేదు. విప్లవ విమర్శ సమయంలో ‘అవగాహన’ అనే ముఖ్యాంశం ఉన్నా, అనుభూతి, అభివ్యక్తులపై విశ్లేషణలు జరగలేదు. మార్క్సిస్టు విమర్శకి సమాంతరంగా ఎన్నో విధాల విమర్శ సాహిత్యంలో అభివృద్ధి చెందుతూనే వుంది. కాని ఆ విమర్శకీ, మార్క్సిస్టు విమర్శకీ చాలా దూరం కనిపించింది. మార్క్సిస్టు విమర్శకులూ, మిగిలిన విమర్శకులూ విరోధులన్నట్లుగా భావించబడింది. ఒకరినొకరు ఖండించుకోవడం జరిగింది. ఆర్.ఎస్. సుదర్శనం తాత్విక వైయక్తిక ఆలోచనలు గల స్వేచ్ఛాచింతకుడు. జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యం నవ్య సంప్రదాయవాది. ముదిగొండ వీరభద్రయ్య సంప్రదాయ పునాదికలిగిన కళాతత్వ విమర్శకుడు. కోవెల సంపత్కుమార సంప్రదాయ సాహిత్య విశ్లేషకుడు. వీరందరూ మార్క్సిస్టు సాహిత్యాన్ని వ్యతిరేకించినవారే. చేకూరి రామారావు అన్ని విధాల కవిత్వంలోని అభివ్యక్తినీ విశ్లేషించిన విమర్శకుడు. అయితే వీరందరూ శిల్పానికి ప్రథమస్థానాన్నిచ్చినవారే. అనుభూతికి ప్రాధాన్యాన్నిచ్చినవారే. అద్దేపల్లి రామమోహన్‌రావు కూడా ప్రగతిశీలక పునాదిగా శిల్ప విశ్లేషణ చేస్తున్నవాడే.

‘సంవేదన’ అనే సాహితీ పత్రిక నడిపి, అందులోని వ్యాసాల ద్వారా, మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శకు పునాది వేసే ప్రయత్నం చేశారు. ఆయన సాహితీపరుడు కాబట్టి సాహిత్యానికి ‘హృదయం’ కేంద్ర స్థలంగా చెప్తారు. పాఠకుడు ముందు సాహిత్యాన్ని హృదయంతో అనుభూతి చెందాలి. తర్వాత అవగాహనతో ఆలోచించాలి అన్నది ఆయన ప్రతిపాదన.

మార్క్సిస్టు విమర్శ అనే దాన్ని కేవలం రాజకీయ, ఆర్థిక నేపథ్యంలో చూచినప్పుడు, కొన్ని అంశాల మీదుగానే ఆ విమర్శ సాగుతుంది. ఈ కింది విధంగా వాటిని వింగడించవచ్చు.

1. వర్గస్పృహ
2. వర్గ పోరాటం
3. విప్లవాత్మకత
4. పాలక వర్గ రాజకీయ వ్యతిరేకత
5. ఫ్యూడల్ సంప్రదాయ ఖండన
6. ప్రాచీనతపై సర్వాత్మక వ్యతిరేకత
7. కార్మిక కర్షక ప్రాధాన్యం
8. దోపిడీని ఎదుర్కోవడం

ఈ అంశాలు ఉంటేనే అది కవిత్వమౌతుంది. అనే తీవ్రవాదం కూడా ఒక దశలో మార్క్సిస్టు విమర్శగా ప్రచలితమైంది.

1980లు దాటిన తర్వాత స్త్రీవాదమూ, దళిత వాదమూ, అదే క్రమంలో ముస్లిమ్ వాదమూ, ప్రాంతీయతా వాదమూ, గిరిజన వాదమూ, మొదలైన అస్తిత్వ వాదాలు, తెలుగు సాహిత్యాన్ని అంతకుముందు లేని విస్తృతిలోకి నడిపించినై. ఒక్కొక్క వాదంలో మళ్ళీ అంతర్భేదాలు లెక్కలేనన్ని వచ్చినై. పరిమితమైన మార్క్సిస్టు విమర్శ, అత్యంత విస్తృతం కావలసిన అవసరం ఏర్పడింది. ఈ వాదాలేవీ సాహిత్య సంబంధమైన విలువల్నీ, అనుభూతుల్నీ వ్యతిరేకించవు. పైగా వాటి అవసరాన్ని బాగా గుర్తిస్తై. అందుకే మార్క్సిస్టులతో సహా మిగిలిన అందరూ యువకవులకీ అభివ్యక్తి మీద కేంద్రీకరణ పెరిగింది. ఇంతకు ముందు లేని సామాజిక వాస్తవికత అస్తిత్వ వాదాల వలన అనంతమైన కోణాల్ని ఆవిష్కరించింది.

పాశ్చాత్య దేశాల్లో ప్రబలిన 'పోస్ట్‌మోడర్నిజమ్' అనే ఒక దర్శనాన్ని, ఇక్కడి సాహిత్యానికి అన్వయించడానికి కొంత మంది ప్రయత్నం చేశారు. పోస్ట్‌మోడర్నిజమ్ అంటే సిద్ధాంత రాహిత్యమే, ఆధునికతతో పాటు సమాజాన్ని ప్రభావితం చేసిన ఏ సిద్ధాంతాన్నీ అది నమ్మదు. ఆధునికతలో మార్క్సిజమే ఒక ముఖ్యమైన సిద్ధాంతం కాబట్టి దాన్నీ నమ్మదు. సమాజం పీలికలు పీలికలై, చివరకు వ్యక్తి ఒక్కడే నిలిచేదాకా పోస్ట్ మోడర్నిజమ్ సమిష్టి సామాజిక తత్వాన్ని వ్యతిరేకిస్తుంది.

పాశ్చాత్య దేశాల్లో ప్రబలిన 'పోస్ట్‌మోడర్నిజమ్' అనే ఒక దర్శనాన్ని, ఇక్కడి సాహిత్యానికి అన్వయించడానికి కొంత మంది ప్రయత్నం చేశారు. పోస్ట్‌మోడర్నిజమ్ అంటే సిద్ధాంత రాహిత్యమే, ఆధునికతతో పాటు సమాజాన్ని ప్రభావితం చేసిన ఏ సిద్ధాంతాన్నీ అది నమ్మదు. ఆధునికతలో మార్క్సిజమే ఒక ముఖ్యమైన సిద్ధాంతం కాబట్టి దాన్నీ నమ్మదు. సమాజం పీలికలు పీలికలై, చివరకు వ్యక్తి ఒక్కడే నిలిచేదాకా పోస్ట్ మోడర్నిజమ్ సమిష్టి సామాజిక తత్వాన్ని వ్యతిరేకిస్తుంది. అందుకే స్త్రీవాదం, దళిత వాదం మొదలైనవి ఇంకా అంతర్భేదాలు పొందుతుంటే, ఇది పోస్ట్ మోడర్నిజమ్ ప్రభావమని వారు అన్నారు. కాని వీటిని పోస్ట్ మోడర్నిజమ్‌గా చెప్పడం అనాలోచితం. ఇవన్నీ ఎన్నో తరాలుగా, ఈ దేశపు సమిష్టి సామాజిక తత్వం మీద ఆధారపడి, మళ్ళీ ఒక వినూతన సమిష్టి సమాజాన్ని ఏర్పరుచుకునే మహోద్యమంలో భాగాలే కాని, ఒకళ్ళతో ఒకళ్ళు విడిపోయి చివరకు వ్యక్తి దగ్గర ఆగిపోయే వ్యక్తి వాదాలు కావు. అందుకే పోస్ట్ మోడర్నిస్ట్ విమర్శ, మార్క్సిస్టు విమర్శకు వ్యతిరేకమైంది. సహజంగానే కొంత కాలానికి ఆ వాదాలు కనుమరుగై పోయినై. పోస్ట్‌మోడర్నిస్ట్ సాహిత్య సిద్ధాంతం, పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థకు అనుకూలమైనది. మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం సమసమాజానికి దారి చూపేది.

అస్తిత్వ వాదాలన్నీ అణచివేతకు వ్యతిరేకంగా వచ్చినవే, ఇవన్నీ కేవలం ఆర్థిక, రాజకీయ కారణాల వల్ల మాత్రమే వచ్చినవి కావు. సాంస్కృతిక కారణాలు కూడా ప్రధానమైన పీడన హేతువులుగా పరిణమించినై.

అందువల్లనే మార్క్సిస్టు విమర్శ అన్ని పీడన హేతువుల్నీ పట్టించుకోవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. మార్క్సిస్టు పాలన వస్తే, అన్ని భేదాలూ నశించిపోతై అనే దాంట్లో నిజానిజాలు గ్రహించే అవకాశం రాలేదు కాబట్టి, అన్ని విధాలైన అణచివేతల్నీ మార్క్సిస్టు విమర్శ పట్టించుకోవలసి వచ్చింది. అందువల్ల మార్క్సిస్టు విమర్శలోకి కొత్త అంశాలు చేరినై. ప్రతిఘటనకు అవసరమైన సామాజిక వాస్తవికత, అంతకు ముందు పరిమితంగానే ఉంటే, యిప్పుడు అపరిమితమైంది. అస్తిత్వవాదాలన్నిటిలోని ప్రగతిశీల అంశాలూ, మార్క్సిస్టు విమర్శలో భాగస్వామ్యాన్ని పొందినై. సమకాలీన పరిణామంలో ఇది చాలా ముఖ్యమైన అంశం.

1990 నుండి ప్రపంచీకరణ, ఈదేశ అస్తిత్వానికే పెను సవాలుగా అవతరించింది. దేశీయమైన అన్ని అస్తిత్వ వాదాలకీ ఇది ప్రమాదకరంగా పరిణమించింది. ఎందుకంటే ఇది భారతీయ జీవన విధానంలోని ప్రతి అంశాన్నీ విదేశీయం చెయ్యడానికి కంకణం కట్టుకున్నది. ప్రతి వస్తువునీ అమ్మకపు సరుకుగా చెయ్యడానికి సంకల్పించింది. మానవుల మధ్య ధన కుడ్యాలు నిర్మించి, మానవత్వాన్ని ధ్వంసం చెయ్యడానికి పూనుకున్నది. ఇది ఈ దేశంలోని ప్రతి మనిషికీ సంబంధించిన సమస్య అయింది. దీనివల్ల దేశంలోని అస్తిత్వ పోరాటాల పరిధి పరిమితమైపోయింది. ఏ అస్తిత్వవాదమైనా తనను గురించి ఆలోచిస్తూ, దేశ అస్తిత్వాన్ని గూర్చి గూడా ఆందోళన చెందవలసిన అవసరం వచ్చింది.

1990ల నుండి గ్లోబలైజేషన్ ప్రవేశించినప్పుడు ముందుగా జరగబోయే అనర్థాలన్నీ పసిగట్టి, పెట్టుబడులపై ఆధారపడిన విధానంలోకి దేశం మారబోతున్నదనీ, సామ్రాజ్యవాదం అన్ని రంగాల్లోనూ దేశ అస్తిత్వాన్ని విధ్వంసం చేస్తుందనీ, అసంఖ్యాకంగా, ప్రపంచ వ్యాప్తంగా విశ్లేషణ గ్రంథాలు రాసిన వారు మార్క్సిస్టులే. వారు చెప్పినవన్నీ ఈనాడు వాస్తవం కావడం గమనించవలసిన విషయం. మార్క్సిస్టులే ఇంత సూక్ష్మమైన అవగాహనతో చెప్పడానికి కారణం. మార్క్సు పెట్టుబడిదారీ విధానంలోని అనర్థాలన్నిటినీ తన గ్రంథాల్లో విశ్లేషించి ఉండడమే. మార్క్సిజమ్ తెలిసిన వారికి మాత్రమే

పనిపిట్ట

గేరా

కోడికూతకు ముందే
అలారం మోత ఆమె చెవిలో
సలసల సీసమై తాకేది
పొద్దు పొడవక ముందే
ఊదురు గొట్టపు వేణువు నుండి
పొగల సెగల పాట రగులుకొనేది
చన్నీళ్ళ కరచాలనంతో
కొంకర్లుపోతున్న కొసవేళ్ళు
గిన్నెల వాయిద్యం మొదలెట్టేవి
ఆమె పిడికిట
పురి విప్పిన చీపురు నెమలి
ఆవరణలోని అణువణువునా
నాట్య విన్యాసం చేసేది
మూడింట నాలుగొంతుల
ప్రపంచమింకా
ముసుగుదన్నుకొనే ఉన్న మసక
చీకట్లలో
ఇంటిగూటిలో పనిపిట్టలా తిరిగే
అమ్మ ప్రతి కదలికా
ఓ ప్రభాతగీతం!
ఓ శ్రమజీవన రాగం!!

విస్ఫోటనం

భూషి కృష్ణదాసు

వాడి కళ్ళు
లోతట్టు ప్రాంతంలా
జలమయమైపోయాయి
దుఃఖంతో

వాడు
కూలికి ఆకలికి
అగ్నిగోళం మీద
కూర్చొన్నాడన్న సంగతి
వీళ్ళు ఆలోచించరు
జేబుల్నిండా అందమైన స్వప్నాలు
నింపుకొని
వీళ్ళు కబుర్లాడుకొంటున్నారు
ఉదాసీనులై సుఖాసీనులై
రగులుతున్న వాడి కడుపులో
విస్ఫోటనం ఎప్పుడో?

ప్రపంచీకరణ, సామ్రాజ్య వాద నేపథ్యాలు బాగా అవగాహనకొత్తై. డబ్బు మాత్రమే అన్ని రంగాల్నీ శాసిస్తుందని, అన్ని సంస్కృతుల్నీ వ్యాపారం మింగేస్తుందని, శ్రమ విలువ నశించి మానవ సంబంధాలు యాంత్రికమై పోతాయని, స్త్రీ వ్యాపార వస్తువుగా మారుతుందని, ఇలాంటి అంశాలన్నీ ముందుగానే చెప్పింది మార్క్సిస్టు మేధావులే. మనిషి వస్తువును తయారు చేయడం కాకుండా, వస్తువే తనకు కావలసిన మనిషిని తయారు చేసుకుంటుందనే మార్క్సుమాట, వస్తు వ్యామోహంతో మనిషి కొట్టుకుపోతున్నా ఈనాడు ఎంత వాస్తవమైందో కళ్ళముందు కనిపిస్తున్న విషయం.

అస్తిత్వానికి సంబంధించిన అన్ని అంశాలు తుడిచిపెట్టుకుపోతున్నప్పుడు, కోల్పోతున్న వాటిని గూర్చి ఆవేదన పొందడం, ప్రతిఘటించడం కూడా ప్రగతిశీల వస్తువైంది. ఈనాడు కవులందరూ రాస్తున్న ప్రాకృతికాంశాలు. బాల్యం, అమ్మ, తమ చిన్ననాటి ఊళ్ళు, మానవ సంబంధాలు, పండుగలు, ప్రేమలు– ఇలాటి వన్నీ విస్తృతం కావడానికి కారణం, మన సంస్కృతిలోని మౌలికమైన లక్షణాలు నిలుపుకోవాలనే ఆవేదనయే. పెట్టుబడి సంస్కృతిని ప్రతిఘటించాలన్న సంకల్పమే. ఒకప్పుడు మార్క్సిస్టులు మాత్రమే పోరాడతారనుకున్న అంశాలు, ఇప్పుడు అందరికీ సంబంధించినవిగా మారినై. ఉదాహరణ మాతృభాషని ధ్వంసం చేసుకుని, సామ్రాజ్యవాద భాషను మాత్రమే పసితనం నుండి నేర్పడం, దేశంలో ఎవరికీ ఇష్టం లేదు. దీని మీద పోరాటాలు, సర్వవ్యాప్తంగా జరుగుతున్నై. అలాగే కుటుంబ వ్యవస్థ కనుమరుగైతే, అన్ని విలువలూ నశించిపోతాయ్యనే దిగులు ప్రతి వ్యక్తినీ ఆవరించింది. దేశ సంస్కృతిలోని మౌలికాంశాల పట్ల ఉన్న స్పృహ ఈనాటి ప్రగతి శీల చైతన్యంగా విస్తృతమైంది. ఇది. 1990ల ముందు మార్క్సిస్టు విమర్శలో ఉన్న విషయం కాదు. అందుకే దేశ కాల పరిస్థితులలోని గతితార్కికత మార్క్సిస్టు విమర్శని సంపన్నం చేస్తుంది. అలా కాకుండా అది వరకటి పరిమిత పరిధిలోని అంశాలే ఈనాడు కూడా చెప్తుంటే, విమర్శ ఎదుగుదల లేకుండా ఉందనీ, మారిపోతున్న ప్రజలకి పనికిరాకుండా పోతుందనీ అర్థం.

సాహిత్యమూ, సాహిత్య విమర్శ ఎప్పుడూ సామాజిక సాంస్కృతి నేపథ్యాల మీదనే ఆధారపడి ఉంటై. ఒక పోరాటం తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు వచ్చే విమర్శ, అది లేనప్పుడు వచ్చే విమర్శ ఒక్క విధంగా ఉండవు. మిగిలిన దేశాల్లోని మార్క్సిస్ట సాహిత్య విమర్శ ఎప్పుడెప్పుడేవిధంగా ఉన్నదో పరిశీలిస్తే ఈ వైవిధ్యం స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఉదాహరణకి ఒక ముస్లిమ్ మార్క్సిస్టు పోరాటాల్లో నిమగ్నుడై ఉన్నా, గజల్ మాధుర్యాన్ని వదులుకోడు. మగ్దూం మొహిద్దీన్ ఎంత విప్లవ సాహిత్యాన్ని సృష్టించాడో, అంత గొప్ప గజల్లని రాశాడు. అది వరకు సౌందర్యం మీద విశ్లేషణలకు మనసు ఒగ్గని మార్క్సిస్టు విమర్శకులు, దేహ, మానసిక, సౌందర్యాలన్నీ విదేశీయమైపోతుంటే, సౌందర్యాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తున్నారు. కళా సౌందర్యం కూడా దానికి బాహిరమైన విషయం కాదు. యువకవులందరూ కోరుతున్న అభివ్యక్తి సౌందర్యాన్ని గానీ, ప్రజలందరూ కోరుకున్న సాంస్కృతిక విలువల్ని గానీ విమర్శలో చేర్చుకుని విస్తృత పరిధిలో ఆలోచించకపోతే, అది మార్క్సిస్ట సాహిత్య విమర్శకాదు. ప్రజలకు దూరమైపోయిన ఊహాస్వర్గమేదీ మార్క్సిజమ్ కాదు.

ఈనాటి మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శలో వస్తువుతో పాటు శిల్పమూ అత్యంత ప్రాధాన్యం వహిస్తుంది. రాజకీయ ఆర్థిక విషయాలతో పాటు సాంస్కృతిక అంశాలూ ప్రథమస్థానంలో నిలుస్తై. దేశ అస్తిత్వానికి సంబంధించిన వాటిలో ఏ ప్రగతిశీలమైన విషయమైనా వదులుకోరాని అంశమౌతుంది. ఈ మూడు నిర్వచనాలూ, సమకాలీన మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శకు పూర్తిగా అన్వయిస్తే. ఇది అర్థం చేసుకున్న విమర్శకులు ప్రథమ శ్రేణిలో ఉంటారు. లేకపోతే ప్రగతిశీలం కలిగిన ప్రజలకు దూరమైపోతారు.

■

కవిత

అతను ఆకసంలోకి తలకాయెట్టాడు

హిందీమూలం: అభయ్‌మౌర్య
తెలుగు అనువాదం: డాక్టర్ జి.వి. రత్నాకర్

అప్పుడు నేను చాలా పసివాడిని
పశువుల్ని మేపుతూ గడ్డి మోస్తుండే వాడిని
అయ్య పొలం దున్నడాన్ని వింతగా చూస్తుండే వాన్ని
అయ్య అలసిపోయి చుట్టతాగుతూ పొగ వదులుతుండేవాడు

ఓ రోజు నడిచే కొండలా ఉన్న షావుకారు అరుస్తూ వచ్చాడు
మా నేలపై గర్వంగా అడుగుపెట్టి కర్ర ఊపుతూ
వాగుతూ అయ్యపై కారాలు మిరియాలు నూరుతున్నాడు
షావుకారు కాల్లు పట్టుకొని అయ్య బ్రతిమాలుతున్నాడు

కాస్త గడువు ఇప్పించండి అయ్యగోరు అంటున్నాడు అయ్య
వచ్చే పంట నాటికి అప్పు తీరుస్తానంటున్నాడు అయ్య
తొత్తు కొడుకా నడు అని బుసలు కొడ్తూ
వందమాటలెందుకురా నడువు అంటున్నాడు షావుకారు
ఏం చెయ్యనయ్య అని మొత్తుకుంటున్నాడు అయ్య

బంగారం లాంటి గోధుమలు నేలపై రాలి ఉన్నాయి
కళ్ళముందే అదృష్టం భళ్ళున ముక్కలయింది
షావుకారు ఉరుముతూ
పూచిక పుల్లలేని కొడకా అప్పెలా తీరుస్తావురా అన్నాడు
అప్పుడు నేను చిన్నవాన్ని
వణుకుతున్న అయ్యని చూచి నేనూ ఏడ్చాను
పేడతట్ట ఎత్తుకొస్తున్న అమ్మని
షావుకారు కాళ్ళపై పడుతున్న అయ్యని చూసాను
ఆ దృశ్యం నా మనస్సుని తూట్లు తూట్లు పొడిచింది

కాళ్ళకి చెప్పుల్లేని మా స్థితికి
బంగారం పండుతున్నా కడుపు నిండని దుస్థితికి
జవాబు దొరకలేదు అందరూ మౌనంగా ఉన్నారు
చెప్పుతీసి పైకెత్తి షావుకారు అరుస్తున్నాడు
అయ్య తలపాగా పీకి తిట్ల దండకం అందుకున్నాడు

ఆ ఏడాది అయ్య గోధుమ విత్తనాలు చల్లలేదు
అందరం అమ్మ చెల్లి నేను అయ్య తమ్ముడు
నిస్సహాయులమై అనాధలమైనాము
మొన్న నిన్న ఇయ్యాల పొయ్యి వెలగలేదు
మాకే ఆధారం దొరకలేదు మాపై ఎవరికీ దయ కలగలేదు
షావుకారుకి, మిలిట్రీ బాబాయికి కూడా జాలి కలగలేదు
ఉరేసుకుని అయ్య ఆకసంలోకి తలకాయెట్టాడు
అమ్మ, అన్న, అక్క, చివరి శ్వాస వదిలారు
ఒంటరిగా నేను మిగిలాను
మామ నన్ను వాళ్ళ ఊరికి తీసుకెళ్ళాడు
ఇప్పుడు నేను పెద్దోన్నయ్యాను
చదువుకున్నాను
పెద్ద పంతుల్నయి కుర్చీలో కూర్చున్నాను

ఊరెల్లినపుడు తెలిసింది నాకో సంగతి
బాబాయిని ట్రాక్టరు గుద్దిందని పోలీసులొచ్చారని
అప్పు వసూలుకి మళ్ళీ షావుకారొచ్చాడట
బాబాయి నిస్సహాయంగా నిలబడ్డాడట
చివరికి బాబాయిని కూడా ఉరితాడు వరించిందట
తన తలపాగే తనకు మృత్యు పాశమయిందట
ఉరితాడుకి ఊగుతూ ఆయన గాఢనిద్రకి చేరాడట →

కవిత

ఇప్పుడు నాకివన్నీ అర్ధమౌతున్నాయి
కానీ ప్రశ్న మాత్రం పాతదే
అసహ్యమైన ఈ బాధ అనేక ఏళ్ళుగా
నన్ను నిలువెల్ల కదుపుతుంది
ఎందుకు అయ్య ఉరితాటిపై ఊయలలూగాడు
బాబాయి, మామలకి తలపాగాలే
ఎందుకు మృత్యుపాశాలైనాయి
ఎందుకు ఎప్పుడూ తలపాగాలు
చెట్ల కొమ్మలతో స్నేహం చేస్తుంటాయి
ఎందుకు ఎప్పుడూ వాళ్ళ చర్మం
పచ్చటి ఆకుల నడుమ నల్లగా కమిలిపోతుంది

కొండలాంటి షావుకారు బొజ్జ ఎందుకు మెరుస్తుంది
నిరంతరం కెమెరాలు చావుల్ని ఎందుకు చిత్రీకరిస్తున్నాయి
అన్నదాత ఎందుకు బీదవాడై పిల్లల్ని బిచ్చగాళ్ళని చేస్తున్నాడు
బ్రోకర్లు, వడ్డీ వ్యాపారస్తులు, వైద్యులు
సుఖంగా ఎలా ఉంటున్నారు
వీటన్నింటికీ సమాధానం
వెలుగుతున్న ఇండియాలో దొరుకుతుంది

ప్రపంచంలో భారత మెరిసే నక్షత్రమౌతుంది
కార్గిల్ విజయంతో మనం పవిత్రులమయ్యాము
పాకిస్తాన్‌ని పారద్రోలాము
రక్షణమంత్రికి ప్రధానమంత్రికి, హోంమంత్రికి,
వాళ్ళ అనుచరులకి కీర్తి కిరీటాలు మొలిచాయి
వాళ్ళు నిక్కర్లు ధరించి దేశభక్తిని ప్రకటిస్తున్నారు
వాళ్ళు కూలి వాళ్ళని అణగద్రొక్కి
రైతుల్ని నిస్సహాయుల్ని చేస్తున్నారు
వీర సైనికుల సాహసాన్ని మరిచిపోతున్నారు
పొలాలు, కల్లాల మట్టి బిడ్డల్ని మరిచిపోతున్నారు
నేడు ఆకలి కడుపుల సంఖ్య పెరుగుతుంది
పది పదిహేను శాతం అంకెలు మిడిసిపడుతున్నాయి
ఎంత దౌర్భగ్యం అబద్ధం శ్వాస పీలుస్తుంది
భారత్ వెలిగిపోతుంది దౌర్జన్యాలసలే లేవు

దేశం తనకి వయసొచ్చిందని అదే పనిగా ఆలోచిస్తుంది
చలికి వణుకుతుంది. నెరిసిన వెంట్రుకలు పీకుతుంది
తిరిగి వెంటనే తలెత్తి రొమ్ము విరుస్తుంది
ఇప్పుడు వెక్కి వెక్కి ఏడ్చే ఏడుపులు లేవు
అంతా మధురమే అంటుంది

మోకాళ్ళపై వంగి బ్రతికే బ్రతుకూ ఓ బతుకేనా
దోపిడీ గాళ్ళకి ఆనందాన్నిస్తూ
మనం విషం త్రాగుతూనే ఉందామా
పోరు దండోరా మ్రోగించడం చావుకన్నా వేలరెట్లు మేలు
తలపాగాలతో తొడగొడ్తూ
మృత్యువుని వరించడం అంటే మాటలు కాదు

నేను తెలుసు

జుగాష్‌విలి

నేను తెలుసు
తీరానికి
తీరాన్ని తాకే అలలకీ
అలల చాటున దాగిన బడభాగ్నికీ
నేను తెలుసు

నేను తెలుసు
మండు వేసవికీ
పండు వెన్నెలకీ
అంధకారపు అంతర్లోకాలకీ
నేను తెలుసు

ఆ కిటికీ ఊచలకీ
మూసుకున్న తలుపులకీ
తెరుచుకునే రెక్కలకీ
ఆ లోపల విప్పారిన ఆ కన్నులకీ
నేను తెలుసు

నేను తెలుసు ఇప్పటికీ;
నా బాల్యానికీ
బాల్యంలోని వచ్చితనానికీ,
పచ్చదనానికీ
నేను తెలుసు

నేను తెలుసు

ఒక్కసారైనా...

పలమనేరు బాలాజీ

ఖాళీల గురించి
ఎప్పుడూ రాయాలనిపిస్తుంది
వెతుకుతూ వుంటే
ఇంట్లో, ఆఫీసులో
లోపలా, బయటా
ఏకాంత సమూహాల్లో
ఎన్నెన్నో ఖాళీలు

గుర్తించినా
గుర్తించకపోయినా
సరిదిద్దినా
సర్లెమ్మని అనుకున్నా
ఖాళీలు ఖాళీగానే
వుంటాయి

ప్రతి ఉదయం
ప్రతి రాత్రి
ఒక్కో ఖాళీని అయినా
పోగొట్టుకున్న మనిషినొకద్నయినా
తిరిగి సంపాయించుకుంటే
మనస్ఫూర్తిగా రోజులో
ఒక్కసారైనా నవ్వగలిగితే...

కథ

పెద్ద పండగ

కాట్రగడ్డ దయానంద్

కన్నంటుకుంది అప్పుడే–

ఇంతలోకే ఎందుకు మెలకువొచ్చిందో అర్థంకాలేదు వెంకటేశ్వర్లుకి. ప్రక్కకు పొర్లి పడుకున్నాడు. నెలరోజుల్నుంచి మొదలైంది నిద్రపట్టక పోవటం – నిరంతరం ఒకటే ఆలోచనలు ముసురు – రాత్రిలేదు పగలులేదు– పడుకుంటే నిద్రపట్టడం – మెలుకువరావడం– కలత నిద్రే – కంటినిండా కునుకే ఉండటం లేదు. బయట గొడ్ల కొష్టంలో సరసరమని ఏదో కదిలిన అలికిడి–

గబాల్న లేచి కూర్చుని, ఒంటిమీద దుప్పటి పక్కకు విసిరివేస్తూ "ఎవుడ్రా ఆడ" అంటూ అరిచేడు. అంతటా నిశ్శబ్దం – ఎటువంటి అలికిడీ రాలేదు. దోమతెరలోంచి బయటకొచ్చి కాళ్ళకు చెప్పులు తగిలించుకుని పంచలోంచి బయటికొచ్చేడు. చలిగాలి రివ్వున వీచి చెవుల్ని తాకింది. బయట వీధి దీపాల వెలుగు – నీడల చీకటి – కొష్టంలోకి తేరిపార చూచేడు.

బఱ్ఱెగొడ్లు అంత చలిలోనూ మోరలు పైకెత్తి దవడలు అటూ ఇటూ ఆడిస్తూ నెమరు వేస్తూ చీకట్లోకి చూస్తున్నాయి. దూడలు రెండూ వరిగడ్డి పాన్పు మీద ఒదుక్కుని వెనక కాళ్ళ వైపు తిరిగి కడుపులో ముఖం పెట్టుకుని ముడుచుకుని పడుకున్నాయి. అప్పుడప్పుడూ దోమల ధాటికి తోకల్ని తపతపమని నేలకేసి కొడుతున్నాయి.

వెంకటేశ్వర్లుని చూడగానే బఱ్ఱెగొడ్లు రెండూ పైకిలేచి ముందరి కాళ్ళను వెనకకాళ్ళనూ నేలకు తన్ని పెట్టి వీపుని జలదరింప చేసి ఒళ్ళు విరుచుకున్నాయి.

నడుము దగ్గర వదులైన పంచను బిగదీసి కట్టి మళ్ళీ గోచీపెట్టుకుని వరిగడ్డి వామిలోకి నడిచేడు వెంకటేశ్వర్లు. మేతదూసి పని కాగానే ఒంగి ఒడిసి వాటేసు పట్టుకుని పశువుల కట్టుమట్లో వేసేడు. బయటికొచ్చి ఆకాశంలోకి చూచేడు. తేటగా ఉంది లోపలికొచ్చి మంచంమ్మీది దోమతెరను పక్కకు నెట్టి కూర్చుని పుగాకు కాడ చీల్చి చుట్ట చుట్టడం మొదలుపెట్టేడు.

మళ్ళీ బయట ఏదో కదిలిన శబ్దం–

చెవులు రిక్కించి విన్నాడు. మనసులో ఏదో అనుమానం "ఎవుడ్రా అది" అంటూ అరిచి బయటికొచ్చేడు. కొష్టం వెనకున్న వేప చెట్టు కొమ్మలు ఊగితుంటే చెట్టుకింద వెలుతూరూ నీడలూ కదుల్తున్నాయి.

"పడుకోయ్యా! నీకు నిద్రపట్టదు. పక్కనునోళ్ళని నిదరపోనియ్యవు" పక్క మంచం దోమతెరలోంచి భార్య కమలమ్మ విసుగ్గా అంది.

వారం పదిరోజుల్నుంచి పండగ పనుల్లో అలసిపోయి ఉందామె. ఇల్లు దులపడం, సర్దుకోవడం, కడుక్కోవడం, సామానంతా దించి తోమి ఆరబెట్టి మళ్ళీ పైన సర్దడం, పిండి వంటలకు పనిసాయానికి ఒకళ్ళింటికి ఒకళ్ళు వెళ్ళడం – నాలుగు రోజులైంది కూతురూ పిల్లలూ వచ్చి– రాత్రి పడుకునే సరికే అపరేత్రైంది. అందరూ అన్నాలు తిన్నాక అరిసెలు చేసే పని పెట్టుకున్నారు. అదయ్యేసరికి నడిరాత్రయింది.

చుట్ట చుట్టి నోట్లో పెట్టుకుని వెలిగించేడు. అరచేతులు మంటపుడుతుంటే చూచుకున్నాడు. వేళ్ళకింద బొబ్బలు తేలి ఉన్నాయి. అరిసెలపిండికి రోకలిపోటు వెయడం వెంకటేశ్వర్లు వంతయింది. అలవాటులేని పనికావడాన అరచేతులు బొబ్బలు తేలాయి.

"అర్థరాత్రిలేదు అపరేత్రిలేదు. ఎప్పుడు పడితే అప్పుడే సుట్ట. పడుకొని కాసేపు కాల. అప్పుడే లేచి మొదులు పెట్టేవు". కమలమ్మ అవతలి మంచం దోమతెరలోంచి బయటికొస్తూ అంది.

వెంకటేశ్వర్లు మాట్లాడలేదు.

అతడి ధ్యాసంతా చుట్ట వెలిగించడమ్మిద్దే ఉంది. ఆమె దొడ్లోకి వెళ్ళొచ్చి మళ్ళీ పడుకుంటూ కాస్త గొంతు తగ్గించి “అల్లుడ్నీ అమ్మాయినీ గబుక్కున ఒకమాట అంటావేమో! తొందరపడబాకు. పండగపూట శుభమా అంటూ ఇంటికొచ్చేరు. మన రోజులు కాదు. వాళ్ళ ఆలోచనలు వాళ్ళవి. ఎట్టయినా ఏదో ఒక వ్యాపారంలోకి దిగాలని వాళ్ళ ఆలోచన. ఈ నాలుగురోజులూ వాళ్ళ మాటలకు ఊ కొట్టి ఊరుకుంటే తర్వాత ఎట్ట జరగాల్సుంటే అట్ట జరుగుద్ది”.

“అఘోరిచ్చినట్టే ఉంది. పోయ్యే పొలాన్ని ఎట్ట ఆపాలో తెలీక నానా పాట్లు పడతా ఉంటే మధ్యలో వీళ్ళ గోలేందే! మనకు మాత్రం ఇంకెవరున్నారు. ఉన్నదేదో వాళ్ళకేగా ఇస్తాం. ఉన్న పొలాన్ని కాస్త లాక్కుని వాళ్ళు డబ్బులిస్తామంటే వీళ్ళు పోయి వాటితో యాపారాలు చేస్తామనటం ఏందంట ఈళ్ళు చేసే యాపారాలు” కాస్త గొంతు పెంచి వెంకటేశ్వర్లు అన్నాడు.

“అయ్యోవ్! అపరెత్రి – అల్లుడు వింటే బాగుండదు. పెద్దగా అరవబాక. ఎట్లనోకట్ట ఈపండగ గట్టెక్కనియ్యి” ప్రక్కకు తిరిగి పడుకుంటూ అంది కమలమ్మ.

మంచమ్మీంచి పైకి లేచి చెవుల చుట్టూ గాలి తగలకుండా కండువా చుట్టుకున్నాడు. దుప్పటి తీసి చలిగాలి ఒంటికి తగలకుండా భుజాల చుట్టూ చుట్టుకున్నాడు. చెంబుతో తొట్లో నీళ్ళు ముంచుకుని చేతికర్ర సంకలో ఇరికించుకుని నోట్లోంచి చుట్టపొగ వదుల్తూ బయటకు నడిచేడు.

మందబయటకు వచ్చేసరికి నాలుగురోడ్ల మధ్యలో అప్పటికే భోగిమంటలు వేసి చలికాగుతున్నారు. పెద్దపెద్ద దుంగలు అంటుకున్నాయి. ఆకాశంలోకి చూసేడు వెంకటేశ్వర్లు. అంతా పొగ చుట్టుకుని ఉంది. కొద్ది కొద్దిగా మంచు, కూడా రాలుతోంది. వెల్తురు, చుక్క ఎప్పుడో పొడిచింది. “ఏజామురా! అప్పుడే మొదలుపెట్టేరు” మంటదగ్గర ఆగి అన్నాడు వెంకటేశ్వర్లు.

మంట చుట్టూ కూర్చున్న వాళ్ళు ఎవరూ మాట్లాడలేదు. ఎవడో దుంగల్ని కదిలించేడు. సెగపెరగగానే అందరూ కాస్త వెనక్కి జరిగేరు. వెంకటేశ్వర్లు అట్లా నిలబడి ఉండగానే అల్లుడి వరుసవాడు ఒకడు. “పనికానిచ్చిరా! సలికాగుదువుగాని” అన్నాడు.

చుట్టపొగ వదుల్తూ ముందుకు కదిలేడు వెంకటేశ్వర్లు. “పోయినోల్లు ఏమయ్యేర్రా!” ఎవడో మెల్లిగా అడుగుతున్నాడు.

వెంకటేశ్వర్లు తిరిగొచ్చేసరికి మంట మరికాస్త పెద్దదైంది. అప్పటికే నిద్ర పట్టని ముసలివాళ్ళు, కర్రలు కట్టెలు పోగేసే కుర్రకారు మంటచుట్టూ వలయాకారంగా కూర్చుని చలికాగుతున్నారు.

“మంట తగ్గుతుంది! తేండిరా” అంటున్నాడు ఒకడు. ఎవరూ కదల్టం లేదు.

వెంకటేశ్వర్లు కాసేపు మంట దగ్గర కూర్చుందామనుకున్నాడు. సందులేకుండా అందరూ కలెబడినట్లుగా కూర్చున్నారు.

“మామా! అత్తను నీళ్ళకాగుతెమ్మను. పిల్లా జెల్లా వచ్చినట్టున్నారుగా! ఇంట్లో ఏంకాస్తారులే” ఇందాకటి అల్లుడి వరసవాడు మళ్ళీ అందుకున్నాడు.

ఎవడ్నో కాస్త అవతలకు జరగమని మంట దగ్గర కూర్చోబోతూ బజారు అరుగులకు ఆనించి ఉన్న బండి చక్రాన్ని పోల్చుకున్నాడు వెంకటేశ్వర్లు. కోష్టంలో ఒక పక్కన గోడకానించి పెట్టిన చక్రాల్లో అదొకటి. కాస్త అవతలకు చూచేరు. గుండ్రటి బండి ఇరుసు – బాడవ చెరువులోంచి నీళ్ళు లాగి పోసిన తాటిదోన్నే, కాడిమాను, ఏ కాలంనాటిదో దుమ్ముకొట్టుకుపోయిన రాట్నం అన్నీ అరుగు నీడలో పడేసి ఉన్నాయి. కూర్చున్న వాడల్లా ఒక్కుదుట్న పైకి లేచేడు వెంకటేశ్వర్లు.

“సెగతగ్గింది. తెచ్చెయ్యండిరా” అంటున్నాడొకడు.

“నియ్యమ్మ నాయాళ్ళారా! ఏందిరా తెచ్చేసేది. ఎగసాయం పనిముట్లంటరా భోగి మంటల్లో వేసేది. ఎవుడ్రాడు ఇంత పని చేసింది. “ఆయన కళ్ళలోంచి వచ్చిన కోపం చేతిలోని కర్రనుంచి బయటకొచ్చి మంట మీద ఎడాపెడా బాదింది. చిటపటమని నిప్పురవ్వలు అందరిమీద పడ్డాయి. అందరూ ఒక్కుదుట్న లేచి అవతలకు పరుగెత్తేరు.

“మామా! మామా! నేనేలేమామ, ఏమనబాకు, పనికిరానియ్యేకదా! భోగిమంటల్లో ఏద్దామని తెచ్చేములే. పండుగపూట తిట్టమాకు” ఒకడు దూరంగా పరుగెత్తి అరిచి చెప్పేడు.

“పోనియ్యిలేరా! కుర్రెదవలు. పందెలు పెట్టుకుని పౌరుషాలకు పోయి ఆపని చేసినట్టుంది. ఒదిలేయి “ అప్పుడే అటుగా వచ్చిన చిన్న వెంకటరత్నం అన్నాడు.

అయినా వెంకటేశ్వర్లు కోపం తగ్గలేదు.

“రేయ్! చూస్తారేందిరా! ఏడతెచ్చేరో ఆడ భద్రంగా పెడతారా! నాలుగు తగిలిచ్చమంటారా” కోపం తెచ్చుకున్నట్లుగా అన్నాడు వెంకటరత్నం.

కుర్రవాళ్ళందరూ ఒకళ్ళ ముఖాలు ఒకళ్ళు చూచుకున్నారు. ఇక తప్పదనుకున్నారు. ఒకడు ఇరుసు భుజానకెత్తుకున్నాడు. ఒకడు చక్రాన్ని దొర్లించుకువెళ్ళేడు. ఒకడు రాట్నాన్ని మరొకడు కాడిమానుని పట్టుకుని వెళ్ళేరు.

మళ్ళీ మంట ముందు కూర్చుంటూ అరచి చెప్పేడా వెంకటేశ్వర్లు.

“రేయ్! వచ్చేటప్పుడు కొష్టం ఎనకమాల చెట్టుకింద జామాయిలు మొద్దులు దొర్లిచ్చుకురండ్రా.”

“అన్నీ ఇరిగి పోయి, చీకిపోయి, ముండమోసినాక కూడా వాటి మీద అంత బ్రెమేందే నీకు” ఎవరో అన్నారు. వెంకటేశ్వర్లు మనస్సు చివుక్కుమనింది.

ఏ కాలం నాటి పనిముట్లు? తాతలనుంచి తండ్రులకు తండ్రులనుంచి కొడుకులకు –వ్యవసాయమే ఒక వారసత్వం – సేద్యం – అరకలు– బండ్లు – పశువులు – పంటలు ఇదాంత ఎన్ని వందల సంవత్సరాల చరిత్ర సంవత్సరాల తరబడి బువ్వ పెట్టిన భూమిని నమ్ముకున్నవన్నీ ఒక్కొక్కటే పోతున్నాయి. ఇక మిగిలింది రైతూ, భూమే!

“ఇక ఆకాస్త భూమి దాటిపోతే”

ఉలిక్కిపడ్డాడు వెంకటేశ్వర్లు.

నెలరోజుల్నుంచి ఊళ్ళన్నీ అట్టుడికినట్టు ఉడికిపోతున్నాయి.

ముందేమో చీరాల ఓడరేవు కోసం భూములుకావాలన్నారు. ఓడరేవు ఇంకా ఒక కొలిక్కి రాకముందే ఫ్యాక్టరీలు కట్టడానికి పొలాలు అమ్మాలని ఒత్తిడి తెస్తున్నారు. నాలుగెకరాలున్నోడు అమ్మితే ఏమవుద్దంటాడు. మంచి రేటేకదా అన్నారు. ఎకరా అరెకరా ఉన్నోళ్ళు మా బతుకు తెరువు సంగతేందటారు. పొలాలు ఫ్యాక్టరీలైతే పక్కనున్న పొలాలు వ్యవసాయానికి పనికి రావని అంటున్నారు. పశువులు, పిట్టలే కాదు మనషులు కూడా పొలాల్లో తిరగడానికి వీలుండదని అంటున్నారు. ఊళ్ళన్నీ గందరగోళంగా ఉన్నాయి.

"ఇయ్యాల మంత్రి గారింట్లో మీటింగంట కదా బాబా! కాస్త గట్టిగా మాట్లాడితేనే!" వెంకటేశ్వర్లు అన్న కొడుకు అంటున్నాడు.

"కాస్త పెందలాడే తెముల్రా! తొందరగా వచ్చేద్దాం" అంటూ పైకి లేచేడు చిన్న వెంకటరత్నం. వెంకటేశ్వర్లు ముఖం భోగి మంటవెల్తుర్లో మరింత ఎర్రగా అయింది. మనసంతా కకావికలంగా ఉంది. పైకిలేచి ఇంటివైపు కదిలేడు.

అప్పటికే ఒక్కొక్కరు పాల చెరవలు పట్టుకుని కేంద్రవైపు నడుస్తున్నారు. ఆడపిల్లలు ఇళ్ళముందు కళ్ళాపి జల్లుతున్నారు. మరికొందరు ముగ్గులు వేసే పనిలో ఉన్నారు.

బత్తి గొడ్లని కోష్టంలోంచి బయటకు తీసుకొచ్చి కట్టేసాడు. దూడను విప్పి కమలమ్మ తెచ్చి ఇచ్చిన తపేలా అందుకున్నాడు.

పిల్లలున్న పండగ నాలుగు రోజులు పాలు కేంద్రానికి పోయ్యబాక" భార్యను హెచ్చరించేడు. ఆమె ఏమీ మాట్లాడలేదు. విని ఊరుకుంది.

పొద్దున్నే పనులన్నీ ముగించుకుని పండగ పూటని కూడా చూడకుండా మంత్రిని కలవడానికి వెళ్ళేరందరూ.

మంత్రిగారిని మనోడనే అనుకున్నారందరూ. తమ ఊరువాడు, తమ కులం వాడనుకున్నారు. ఆయనతో మాట్లాడింతర్వాత వాళ్ళ పెట్టుకున్న ఆశలన్నీ వృధానే అనిపించేయి. ఆయన మాటలు విన్న తర్వాత ఓడరేవు రావటం, ఫ్యాక్టరీలకు పొలాల్ని సిద్దం చేయటం ఖాయమనే తేలింది. కరాకంతా కొనిపారేసి ఫ్యాక్టరీలకిచ్చేది ఖాయమని తేల్చేడు. అమ్మినోడు అమ్ముతాడు, అమ్మనోడికి నోటీసులిచ్చి లాక్కునేది ఖాయమన్నాడు.

అప్పటికీ చిన వెంకటరత్నం మంత్రిగార్ని నిలదీసి అడగనే అడిగేడు."అదేంది మామా! మా పొలాలు మా యిష్టం గదా! లాక్కునేదేంది!" అడిగేడు.

మంత్రిగారు నవ్వి "నువ్వు పుట్టడమే నీకున్న రెండెకరాలు బొడ్డుకు కట్టుకుని పుట్టేవంట్రా. గవర్నమెంటు ఉందెందుకురా. అసైన్‌మెంటు భూముల్ని ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు నీకు చెప్పాపెట్టకుండా లాక్కోవచ్చు. రిజిష్ట్రీ అయితే నీకు చెప్పి నోటీసులిచ్చి లాక్కోవచ్చు" అన్నాడు. ఆమాటకు, అందరి నోళ్ళూ మూతపడ్డాయి.

"ఒరేయ్! మనూరి పొలాలకు నేనే మాట్లాడి దగ్గరుండి ఎక్కువ రేటు ఇప్పిస్తారా. మీరేం దిగులు పడొద్దు. పండుగ పూట వచ్చేరు. సంబరాల్లో పంచడానికి పొంగలి చేసినట్టున్నారు. మీరు కూడా తిని కాఫీలు తాగి మన కుర్రోల్లు చేసే సంబరాలు చూచి పొండి" అన్నాడు.

వెంకటేశ్వర్లు మనసు మనసులో లేదు. మంత్రిగారి మాటలు విన్న తర్వాత పొలాల అమ్మకాలు కొనుగొలుల్లో అతడి ప్రమేయం తెలుస్తోంది.

ఎటో చూస్తున్న వెంకటేశ్వర్లు వైపు తిరిగి "బాబా! అమ్మాయి పండక్కొచ్చిందా?" అని అడిగి "కారు పంపిస్తాను. సంక్రాంతి సంబరాలు చూచిపొండి" అని మళ్ళీ మళ్ళీ చెప్పేడు.

◆◆◆

వచ్చేవాళ్ళు పోయేవాళ్ళతో మున్సిపల్ హైస్కూల్ అంతా హడావుడిగా తొక్కిసలాటగా ఉంది. లోపలి కడుగు పెట్టగానే స్వాగతం పలుకుతోంది. కాస్త ముందుకెళ్ళగానే అందంగా అలంకరించిన తాటాకుల చుట్టు గుడిసె, గుడిసె ముందు తీర్చి దిద్దిన రంగవల్లులు, హరిదాసుకు వయ్యారంగా మోయిన వేస్తూన్న పల్లెపడుచు బొమ్మ..... చాలా గమ్మత్తుగా ఉన్నాయి. చూడగానే గుడిసెలు ఇంత అందంగా ఉంటాయా అన్నంత ఆలోచన కలుగుతోంది.

కాస్త ముందుకు నడవగానే వరుసగా పందిళ్ళు వేసి వాటి ముందు బల్లలు ఎత్తుగా ఉన్నాయి. ఒక్కో బల్ల మీద ఒక్కో కోడిపుంజును ప్రదర్శనకు పెట్టేరు. నెమళ్ళు డేగలు, బారువలు, కాకులు రకరకాల పుంజులు ఠీవిగా పౌరుషంగా ఉన్నాయి. ఆసక్తిగా చూస్తున్న వెంకటేశ్వర్లుతో "వాటి జాతకం ఏమి జాతకంరా! మహర్జాతకం. ఏడనయ్యిల మీద పడి కాళ్లతో గెలుకుతూ ఏరుకుతినే కోడికి వాడు చూడు- బాదం పప్పులు, జీడిపప్పు పలుకులూ నోటి కందిస్తుంటే, ఇష్టం లేనట్టుగా అది చూడు - మనిషైనా, పక్షైనా ఏదైనా పెట్టి పుట్టాల్రా" అన్నాడు.

కోళ్ళ పందిళ్ళు అయిపోగానే ఖాళీస్థలంలో ఎడ్ల బళ్ళు విడిచి ఉన్నాయి. అది దాటగానే ఈసారి పెద్ద పెద్ద పందిర్లు వాటి ముందు సబుకు కొయ్యలు కట్టి కట్టేసిన ఎడ్లు-

వెంకటేశ్వర్లు కళ్లు చెదిరిపోయాయి. రకరకాల ఎడ్లు.... వివిధ అలంకరణాలతో ఠీవిగా బలంగా నిలబడ్డ ఎడ్లను చూస్తూ వెంకటేశ్వర్లు, మైమరిచిపోయాడు. వాటిని చూస్తూంటే తన ఇంట పుట్టిన ఎద్దుల్ని చూస్తున్నట్లుంది. బండలాగుడు పోటీలో ఎన్నో బహుమతులు తెచ్చుకున్న అవనిగడ్డ కోడెల జత దగ్గర నిలబడి వాటి మీంచి చూపులు తిప్పుకోలేక పోయాడు. ఆ కోడెల నుదురుల్ని హఠాత్తుగా ముట్టుకున్నాడతడు. వాటి తలల్ని నిమిరేడు. తలలు విదిలించి మెడలోని మువ్వల గంటల్ని లయ బద్దంగా కదలించేయవి.

హఠాత్తుగా అతడికి తండ్రి గుర్తొచ్చేడు. తండ్రితో పాటు ఇంట పుట్టిన కోడె దూడలు గుర్తొచ్చేయి. తండ్రి హయాంలోనే అన్నీ ఒక్కొక్కటిగా హరించుకుపోయాయి. వ్యవసాయం ఒక వ్యసనమైంది. ఏ ఏటికాఏడు పండితే పండినట్టు ఎండితే ఎండినట్టు - ఒక సంవత్సరం వానల్లేక ఎండితే, మరుసటేడు తుఫానొచ్చి కొట్టుకుపోయేయి. పెట్టుబడులకు అప్పులపాలు కావడం వాటిని తీర్చలేక ఒక్కో ఎకరం అమ్ముకుంటూ

రావడం–

ఇక మిగిలిన మూడెకరాలూ ఉండుద్దా ఊడుద్దా అన్నట్లుగా అయింది.

ఆలోచిస్తూ ఎద్దుల దగ్గరే ఆగిపోయిన వెంకటేశ్వర్లుని గట్టిగా కుదిపి "ఏ లోకంలో ఉన్నావురా! మీయబ్బ ఈటమ్మా మొగుడులాటి వాటిని సాదేదు. తెలుసా" అన్నాడు చిన వెంకటరత్నం. తన చిన్నప్పుడు ఒంగోలు సంతలో బండిలాగుడు పోటీలో ఫస్టొచ్చిన కోడెల జతలో కలెక్టరుతో తనూ, తండ్రీ దిగిన ఫోటో కళ్ళముందు కదలాడింది.

మళ్ళీ ముందుకు కదిలేరు అందరూ.

ఎక్కడెక్కడి నుంచి వచ్చారో ఆడవాళ్ళు వాళ్ళకు కేటాయించిన స్థలంలో రకరకాల ముగ్గులు వేసే రంగులతో అలంకరిస్తున్నారు.

హరిదాసు ఒకడు చేతిలో చిరతలు, కాళ్ళగజ్జెలు లయబద్ధంగా మోగిస్తూ హరెల్లో రంగహరి" అంటూ సాగిపోతున్నాడు.

ఒకడు సన్నాయి ఊదుతుంటే మరొకడు "మహరాజుకు, దండం పెట్టు. అయ్యవారికి ధనకనకరాశులు రావాల. పుట్లు పుట్లుగా ధాన్యం పండాల. ఎల్లకొల్లలుగా గరిసెలు నిండాల" అంటూ గంగిరెద్దుల్ని ఆడిస్తూ నడుస్తున్నారు.

వీళ్ళందర్నీ దాటుకుని ముందుకెళ్ళగానే పొట్టేల్లు కట్టేసి ఉన్న పందిళ్ళు వచ్చేయి. పల్నాటి నుంచి, పామూరు నుంచి బద్వేలు నుంచి మెట్ట ప్రాంతాల నుంచి వచ్చిన పొట్టేలు కొన్ని మొరటుగా ఉంటే, కొన్ని సౌందర్యం ఉట్టి పడుతున్నట్టుగానే ఉన్నాయి. వాటి సొగసంతా ముఖంలోనూ, రకరకాల కొమ్ముల్లోనూ ఉంది. పల్నాటి పొట్టేళ్ళ కొమ్ములు రింగులు రింగులుగా తిరిగుంటే, పామూరు పొట్టేళ్ళ కొమ్ములు తలమీద అర్ధ చంద్రాకార చంద్రుళ్ళు మొలిచినట్టుగా ఉన్నాయి.

వెంకటేశ్వర్లు, ఒకవైపు వాటిని చూస్తూ ముచ్చట పడుతూనే మరోవైపు ఏ వేవో గుర్తుకు తెచ్చుకుని అంతలోనే ముడుచుకు పోతున్నాడు. హైస్కూలు గ్రౌండంతా తిరిగి చూసి వచ్చేసరికి నడిజామైంది.

వెంకటేశ్వర్లుకు కడుపులో వికారంగా ఉంది. కళ్ళు తిరుగుతున్నట్టుగా వుంది.

"అయిదారేళ్ళయిందన్నా! ప్రతి సంవత్సరం సంబరాలు చెయ్యాల్సిందే. ఇప్పుడు పగులేమొంది. రాత్రికి చూడాల. పాట కచ్చేరీలు, రికార్డింగు డ్యాన్సులూ, లైటింగూ, లక్షల్లో ఖర్చు పెడతాడు. పెట్టుబడంతా ఇదే. నలుగురినోళ్ళల్లో నానితే గదంట్రా పార్టీలు సీటిచ్చేది. ఓట్లుపడేది, గెలిచేది" ఎవరో పక్కవాళ్ళతో అంటున్నారు.

ఆ మాటలు వింటూ స్కూలు దాటి బయటికొచ్చేసరికి వెంకటేశ్వర్లుకు వాంతి అయింది. చిన వెంకటరత్నం పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి వెంకటేశ్వర్లు చెవులుమూసేడు.

'కడుపులో బాగులేదా ఏందిరా!' అడిగేడు. "మంత్రిగారింట్లో తిన్న అన్నం సయించలేదు మామా" అంటూ బస్టాండు వైపు దారితీసేడు వెంకటేశ్వర్లు.

◆◆◆

ఊరంతా పండుగ హడావుడి, ఇళ్ళన్నీ సందడి సందడిగా ఉన్నాయి. బతుకు తెరువు కోసం ఎక్కడెక్కడికో వెళ్ళిన వాళ్ళందరూ కుటుంబాలతో సహా ఇళ్ళకు చేరుకున్నారు. ఒకర్నొకరు పలకరించుకుని యోగక్షేమాలు విచారిస్తున్నారు.

ఇంటిముందు వేసిన ముగ్గుకు రంగులు వేస్తున్న కూతుర్ని ఏం ముగ్గమ్మా అది? అని అడిగేడు వెంకటేశ్వర్లు. ఆమె ఎంతో శ్రద్ధగా రంగులు వేసి మధ్యలో చేమంతి, బంతిపూల రెక్కల్ని చల్లింది.

"నిన్న సంబరాల దగ్గర కూడా ఈ బొమ్మే చేసి పెట్టేరమ్మా" మళ్ళీ అన్నాడు కూతురితో.

ముగ్గు మధ్య గొబ్బెమ్మనుంచుతూ, "అక్షయపాత్ర నాన్నా! ఇళ్ళంతా డబ్బుల్తో కళ కళలాడుతూ ఉండాలని" అందామె.

"డబ్బుల్తో కాదమ్మా, ధాన్యంతో కళ కళలాడుతూ ఉండాలనేమో!"

తండ్రిని పిచ్చివాడిని చూచినట్టు చూచి "ఏదో ఒకటిలే నాన్నా! నీకెప్పుడూ పొలమూ పంటల ధ్యాసే ధాన్యం అమ్మితే వచ్చేది డబ్బేగా! అందామె విసుగ్గా.

వెంకటేశ్వర్లు ఇంట్లోకి నడిచేడు.

పిల్లలు అప్పటికే స్నానాలు చేసి కొత్త బట్టలు తొడుక్కున్నారు.

వొయిదట్నుంచి సంక్రాంతి రోజులంటే వెంకటేశ్వర్లుకు ఎంతో ఇష్టం. ముఖ్యంగా పండగ రోజు పెద్ద వాళ్ళను తల్చుకుని పంతులుకు మోయిన ఇస్తాడు.

దొడ్లో పొయ్యిమీద వేడినీళ్ళు తోడుకుని తలస్నానం చేసి వచ్చేడు. కొత్త పంచె కట్టుకుని చొక్కా వేసుకోకుండా పంతులొచ్చిందాకా ఎదురుచూచేడు. నడిజాముకు కాస్త ఇవతలగా బండి వేసుకుని బుర్రున వచ్చేడు పంతులు. వచ్చీ రావడమే "బాబాయి" అని పిలిచాడు. రావడం ఆలస్యమైందన్నాడు. అప్పటికే తుడిచి శుభ్రం చేసిన తాత ఫోటోకు, తండ్రి ఫోటోకు అగరుబత్తీలు వెలిగించేడు. పొంగలి, బియ్యం తాంబూలం అన్నీ అమర్చిపెట్టింది కమలమ్మ. ముత్తాతల దగ్గర్నుంచి, తాతల, తండ్రులదాక చనిపోయిన వాళ్ళందర్నీ పేరు పేరునా పలకరించి పూజ చేయించేడు పంతులు. వెదుతూ వెదుతూ దక్షిణ తీసుకెళ్ళేడు. బియ్యమూ, ఉప్పులు, పప్పులు, కాయగూరలు మోయిన మాత్రం సాయంత్రం ఇంటికి పంపమన్నాడు. ఊళ్ళో పెత్తనాలకెళ్ళిన అల్లుడు అప్పుడే ఇంటికి తిరిగి వచ్చేడు. పంతులు పలకరించేడు. ఇయ్యేడు వ్యాపారంలోకి దిగితే ఎట్టుంటదని అడిగేడు పంతుల్ని. ఆయన వేళ్ళతో ఏవోలెక్కలు కట్టి బాగానే ఉంటుదన్నాడు. వీలైతే సాయంత్రం ఒకసారి ఇంటి దగ్గర కొచ్చి కలవమన్నాడు.

పిల్లలు ఆకలితో నకనకలాడుతున్నారు. పూజకాగానే పిల్లలకు అన్నం పెట్టింది కమలమ్మ. తర్వాత పెద్దవాళ్ళు కూర్చున్నారు.

బెల్లంపొంగలి – తనకెంతో ఇష్టమైంది. నోట్లో ఒక ముద్ద పెట్టుకున్నాడు వెంకటేశ్వర్లు. రెండో ముద్ద నోట్లో పెట్టుకుంటుంటే అల్లుడు కూతురికి చేస్తున్న సైగలు కనిపించేయి. కూతురు మాత్రం కళ్ళతోనే ఇప్పుడు కాదన్నట్లు సమాధానం చెబుతోంది.

సెజ్‌ల కింద ఉన్న మూడెకరాలూ పోతే తనకేం చేసేట్టు? ఆవచ్చే డబ్బుల్తో వ్యాపారం చెయ్యలని అల్లుడు ఆలోచన.

ఆ సైగలకర్థం వెంకటేశ్వర్లుకి తెలీక కాదు. రెండు ముద్దలు తినేసరికి పొంగలి వెగటు అనిపించింది వెంకటేశ్వర్లుకి. కమలమ్మ వారిస్తున్నా వినకుండా అర్ధాకలితోనే చెయ్యి కడుక్కున్నాడు.

అన్నం తినగానే పొలం వెళ్ళేడు.

బాగా ఏపుగా పెరిగిన సుబాబులే చెట్లు అందరూ పక్కూర్లో నారు తెచ్చి ఏస్తే తనమో పూనానుంచి విత్తనాలు తెప్పించి నాలుగు రోజులు యాసిడ్‌లో నానబెట్టి సాల్లు పోసేడు. బాగ ఏపుగా పెరిగి ఉన్నాయి.

గంగిరేగు చెట్టు కిందకొచ్చేడు. కాస్సేపు అటూ ఇటూ తచ్చాడేడు. అక్కడే బూడిదైన తాతనీ, తండ్రినీ, రక్త సంబంధీకుల్ని ఇంటి కోడె0దూడల్ని తల్చుకున్నాడు. కండువా పరుచుకుని కాస్సేపు చెట్టు కిందే పడుకున్నాడు. పైటాలకు మళ్ళీ ఇంటి దారి పట్టేడు.

◆◆◆

పండుగ మూడోరోజు కనుమ, పిల్లలు బయట గోలగోలగా అరుస్తున్నారు. ఇంట్లోంచి మసాలా ఉడుకుతున్న వాసన వీస్తోంది. బయట మంచమ్మిద కూర్చున్నాడు వెంకటేశ్వర్లు. సేద్యం చెయ్యడానికి పొలవే లేకపోతే తనేం చెయ్యాలన్నదే అతడి దిగులంతా! ఇంటిలో పొయ్యిదగ్గర గొంతు తగ్గించి కూతురూ, తల్లీ వాదులాడుకుంటున్నారు. అల్లుడు పేకాట శిబిరానికి చేరినట్టుంది. ఇంట్లో ఉన్న అలికిడి లేదు. ఎద్దులుంటే కనుమనాడు వాటిని శుభ్రంచేసి అలంకరించాలి. వాటి మెడల్లో మువ్వల పట్టీలు వెయ్యాలి. నడుముకు నిగ నిగలాడే బెల్టులు కట్టాలి. తలమీద మెత్తటి రంగుల కుచ్చు పింఛంతో అలంకరించాలి. బండికి పూజ చేసి ఎద్దుల్ని కట్టి టెంకాయ కొట్టి అందరి కళ్ళూ చెదిరేట్టు ఊళ్ళో ఒకసారి తిప్పుకు రావాలి.

వెంకటేశ్వర్లు గతంలోనే కలె తిరుగుతున్నాడు. ఎప్పటెప్పటి విషయాల్నో తవ్వి తలకెత్తుకుంటున్నాడు. ఇంతలో బయట బజార్లో కలకలం– ఎప్పుడూలేంది చిన్న వెంకటరత్నం బజార్లోపడి అరుస్తున్నాడు. ''ఏనాడు నడిచినావు ఈ ఎడారులలోన'' అంటూ పద్యం అందుకుంటాడు. వెంటనే "చెలియో! చెల్లకో" అంటాడు. మరికాసేపటికి నా పొలంలోకి ఎవడొస్తాడో చూస్తా అంటాడు. నాగొర్లంటాడు, నా నాగలి అంటాడు. ఎవరెవర్నో అమ్మ అక్కలు తిడతాడు. కాసేపు నవ్వుతాడు, కాసేపు ఏడుస్తాడు.

అతడి భార్య వచ్చి ఇంట్లోకి రమ్మంటోంది. బతిమాలుతోంది. బజార్లో పరువుతీయొద్దనది కాళ్ళూ గడ్డాలు పట్టుకుంది. అయినా వినడం లేదు వెంకటరత్నం. ఆమెను తోసేసేడు. జుట్టు పట్టుకుని వీపు మీదా గుద్దేడు. ఆమె పడబోయి నిలదొక్కుకుని ఇంట్లోకి పరుగెత్తింది. బింగ నిండా నీళ్ళు తెచ్చి నెత్తిమీద కుమ్మరించింది. తడిసి ముద్దయ్యేడు. కాళ్ళమీద చిందులేసేవాడల్లా ఒకసారి పైనుంచి కిందకు చూచుకుని అక్కడే మట్టిలో కూలబడి "సంపేశావా?" నన్ను సంపేశావా? నేను చచ్చిపోయానా?" అంటూ ఏడవడం మొదలుపెట్టేడు.

ఇళ్ళల్లో నుంచి బయటకొచ్చి చూస్తున్న వాళ్ళందరూ ఏమీ అర్ధం కాక నిలబడ్డారు. వెంకటేశ్వర్లు, బజార్లోకెళ్లాడు. వెంకటరత్నాన్ని మెల్లిగా పైకిలేపి భూజాలకింద చేతులేసి మెల్లగా నడిపించుకుంటూ అతడ్ని ఇంటికి చేర్చేడు.

ఏదో గొనుక్కుంటున్నాడు వెంకటరత్నం. మంచంమ్మీద పడుకోబెట్టగానే తడిగుడ్డల్తో గాఢ నిద్రలోకి జారుకున్నాడు.

''కూర్చొన్నా!'' అంది వెంకటరత్నం భార్య. ''వారం పదిరోజుల్నుంచి ఇదే సోప. రేత్రిళ్ళు తాగొచ్చి ఇంటి సాటునే పండుంటున్నాడు. ఇయ్యాల పట్టపగులే బజాట్లో పడ్డాడన్నా! మనిషి ఏమైపోతాడోనని భయంగుందన్నా!

ఆమెను ఓదార్చడానికి వెంకటేశ్వర్లు దగ్గర మాటల్లేవు. నిశ్శబ్దంగానే ఇంటి బయటకొచ్చేడు.

ఇంటికొచ్చి కాసేపు అటూ ఇటూ తిరిగేడు. మనసంతా మళ్ళీ మొదటికొచ్చింది.

కాస్సేపు తర్వాత చొక్కా విప్పేడు. పశువుల కొష్టంలోకి వెళ్ళేడు. భార్యను కేకేసి పిల్చేడు. మెల్లిగా అటక ఎక్కి అటక మీద సామానుని కిందకు అందించటం మొదలుపెట్టేడు.

''ఎందుకయ్యా, ఇయ్యన్నీ ఇప్పుడు!"

మాట్లాడలేదు వెంకటేశ్వర్లు.

ఎప్పటెప్పటివో వ్యవసాయం పనిముట్లు ఏకాలం నాటివో–

కాడి మానులూ, కర్రలూ, ఎద్దుల మెడలో గంటల పట్టీలు, నడుము పట్టీలు, పూసల తాళ్ళు అన్నిట్నీ కిందకు దించేడు.

"ఏం చెయ్యబోతున్నావయ్యా!" కమలమ్మ ఆందోళనగా అడిగింది.

అన్నిట్నీ పాత గుడ్డతో దుమ్ము దులపడం మొదలుపెట్టేడు.

ఇంట్లోంచి కూతురి కూడా వచ్చింది.

వాటిల్లోంచి బండి సామానంతా వేరు చేసేడు. మిగతా వాటిని మళ్ళీ అటక మీదికి ఎక్కించేడు.

"ఎందుకు నాన్నా! అయ్యన్నీ ఇప్పుడు" కూతురు కూడా అడిగింది.

"అల్లుడంటె చదువుకున్నోడుగదమ్మా! యాపారాలు చెయ్యగలడు" అని కూతురితో చెప్పి కమలమ్మ వైపు తిరిగి

"కంసాలి బత్తుడింటికి లేవే! బండి చేయిద్దామని. ఆసరాగుండుద్దిగా" అన్నాడు.

"మరి ఎద్దులో" అందామె.

''కావల్సినన్ని! దేశం గొడ్డుబోయిందా?'' అని నవ్వుతూ మొయ్యగలిగినన్ని భుజమ్మీద పెట్టుకుని కంసాలి బత్తుడింటివైపు నడిచేడు వెంకటేశ్వర్లు.

"ఈ వయిసులో ఇంకా ఎద్దుల్ని మేపి టౌనుకి బాడగలు కడతాడు గామాల" కమలమ్మ కళ్ళల్లో మేఘాలు కమ్ముకున్నాయి.

■

కవిత్వ తత్త్వం

ప్రపంచీకరణ దుష్ప్రభావాన్ని విప్పిచెప్పే కవిత్వం రావాలి

కె. ఆనందాచారి

ప్రపంచీకరణ అనే మాట ఈ రెండు దశాబ్దాల కాలంగా మననోళ్లలో నానుతున్నా దాని ప్రభావపూర్తి ఫలితాలు దశాబ్ద కాలంగా చవిచూస్తున్నాము. దీన్ని సాహిత్యంలో బాగానే ప్రతిబింబించాము. ఈ సామ్రాజ్య ఆధిపత్య మార్కెట్టు రాజకీయ పరిణామాలు కొత్తవేమి కావు కానీ కొత్త రూపంలో కొత్త వ్యూహంతో ముందుకొచ్చింది. అయితే దీనికి వ్యతిరేకంగా మనం ఎంచుకునే ప్రతిఘటనా ధోరణి మనల్ని మళ్లీ ప్రత్యర్థుల పద్మవ్యూహంలో చిక్కుకునేట్లే చేసింది. ఇదీ విషాదాంశం.

'మన ఆశలూ ఆకాంక్షలూ కాపురం పెట్టబోయే చోటు భవిష్యత్తు. సంపద్వంతమైన భవిష్యత్తును అడ్డుకునే వర్తమాన సమాజపు సంకుచిత దుష్టత్వంపై కక్ష తీర్చుకునే చోటు భవిష్యత్తు' ఇలాంటి భవితపై అంచంచల విశ్వాసం కలవాడే కవి. నిత్యచలనంలో వుంటూ కలల సాకారప్రేరక సృజనధార కవిత. కొత్తవత్సరంలోకి అడుగిడిన నేటి సందర్భంలో కవి సృష్టించే కవిత భవిష్యత్తు ఎలా వుండబోతోంది ! ఇపుడెలావుంది, ఎలావుండాలి అనే విషయాలు చర్చించడం సాహితీ సమూహాలకు ప్రతి మజిలీలోనూ అత్యంతావశ్యకం. నేటి కవితను పరిశీలించడమంటే రూపభావార్థాల వివరణను విడమర్చుకోవడమే సరిపోదు. నేటి సామాజిక శరీరంలోని ఒక భాగంగా నేటి కవిత్వాన్ని, సాహిత్యాన్ని అధ్యయనం చేయాలి.

మనమిప్పుడు ఒక సంధియుగంలో వున్నాము.గత రెండు దశాబ్దాలుగా ప్రపంచంలో వచ్చిన అనేక సామాజిక,ఆర్థిక , రాజకీయ మార్పులు,వాటి ప్రభావాలు ఫలితాలు సాహిత్యంలోనూ ప్రతిబింబించాయి. వీటిపై అనేక విశ్లేషణలూ వచ్చాయి.ఆధునికానంతరవాద ఆలోచనలలోంచి సాగినప్రయాణాలు ఏ ఫలితాలవద్ద నిలబడి వున్నాయో మనం నేడు స్పష్టంగానే చూస్తున్నాము. అస్తిత్వ ఆవేశాలలోంచి తనకు తాను వేరుపడి, మళ్లీ తానే శకలాలై విడివడుతూ ఎదురుపడుతూ సామూహిక చైతన్యానికి దూరమై భవిష్యత్తు అగమ్యంగా అస్పష్టంగా ఆలోచనలు మారిన కాలపు సంధి ఇది. ప్రపంచంలో వచ్చిన అనేక మార్పుల పర్యవసానంగా అనేక దేశాలలోని ముఖ్యంగా లాటిన్ అమెరికా ,ఆఫ్రికా , మధ్యాసియా ప్రజల ప్రతిస్పందనలు ,ఆవేశాలు, ప్రతిఫలనలు వారి సాహిత్యంలో ప్రతిబింబిస్తూ వస్తున్న సరికొత్త చైతన్యం , తేజస్సు , పదును మనం గమనించాలి. మనం చాలా వరకు మనకు సంబంధించిన సాహిత్య విషయాల పరిశీలన, ఇంకాస్త సామాజిక , రాజకీయ పరిశీలనల వరకే పరిమితమౌతున్నామేమో అనిపిస్తూంది. కాకుంటే మన గత సాహిత్య అంశాలని , కవుల్ని నేటి మన శకలిత మనస్సులతో పునర్నిర్వచిస్తూ , పునర్మూల్యాంకనాలలో మునిగిపోతున్నాము. విశాల చూపు కరువయింది.

ప్రపంచీకరణ అనే మాట ఈ రెండు దశాబ్దాల కాలంగా మననోళ్లలో నానుతున్నా దాని ప్రభావపూర్తి ఫలితాలు దశాబ్ద కాలంగా చవిచూస్తున్నాము.దీన్ని సాహిత్యంలో బాగానే ప్రతిబింబించాము.ఈ సామ్రాజ్య ఆధిపత్య మార్కెట్టు రాజకీయ పరిణామాలు కొత్తవేమి కావు కానీ కొత్త రూపంలో కొత్త వ్యూహంతో ముందుకొచ్చింది.అయితే దీనికి వ్యతిరేకంగా మనం ఎంచుకునే ప్రతిఘటనా ధోరణి మనల్ని మళ్లీ ప్రత్యర్థుల పద్మవ్యూహంలో చిక్కుకునేట్లే చేసింది.ఇదీ విషాదాంశం.పాశ్చాత్యదేశాలు,శాస్త్ర సాంకేతిక రంగాలతో పాటు ఆధిపత్య రంగంలో ముందున్న విషయం అందరికీ తెలిసిందే. కానీ మన సమాజపు ఆర్థిక, సామాజిక రంగాల పరిస్థితులు రాజకీయ సాంస్కృతిక సంబంధాలు వారి అభివృద్ధితో పోల్చితే తక్కువే. అయితే అక్కడ వెల్లువెత్తే అరాచక వ్యవస్థా సంక్షోభాలు, అనర్థాలు ఇక్కడ తక్కువే.కానీ వారి ఆధిపత్య ఆచరణ ఫలితాల పట్ల అవగాహన ,అప్రమత్తత మనకు స్పష్టంగా లేకపోవడమూ విషాదమే. వీటన్నింటినీ ఆలోచించి అవగాహన చేసుకునే స్థూలమైన దృష్టి సాహిత్యరంగంలో వున్న వాళ్లందరికీ చాలా అవసరం. ఎందుకంటే భవిష్యత్తు కోసం కలలుకనే వాళ్లం మనం.

2010లో అడుగుపెట్టామంటే గురజాడ చూపినబాటకు , ఆ అడుగుజాడలోంచి ప్రపంచ ప్రజల బాధల పాటల పల్లవిని వినిపించిన శ్రీశ్రీ శతజయంతులు నిండిన సమయంలో ప్రపంచాన్ని మొత్తాన్నీ మన కలం కళ్లతోచూసి, ప్రపంచానికీ మన సమాజానికి సంబంధాన్ని , సంబంధపు సారాన్ని ప్రతిబింబించాల్సి వుంది. ఆ మహాకవులు మనకిచ్చిన స్ఫూర్తి కూడా అదే. అలాంటి శ్రీశ్రీ పైనే దళిత , స్త్రీ వివక్షతల ,స్థానిక అసమానతల,ఆవేదనలను పలికించలేదని విమర్శ రావడం మనం చూస్తున్నాము.అనేకుల, అశాంతుల అందరి బాధలను అనల తోరణాలుగా అక్షరశబ్దాన్ని ఆవిష్కరించిన కవిని ఆ విధంగా అర్థం చేసుకుంటున్నాము.

మన సమాజంలోని అనేక తరగతుల ప్రజలు, తమ దీనావస్థలపై తీవ్రమైన అసంతృప్తి ,ఆవేదనలతో పాటు ఆవేశంతో ఎదురుతిరిగి పోరాడగల శక్తి వున్నది. కానీ ఈ శక్తి అసలు విషయాలపై కేంద్రీకరణ జరగకుండా ఉపాంశాలపై మరలించడం , అవే ప్రధానమనుకోవడం జరుగుతున్నది.మన సాహిత్యరంగమూ ఆవిధంగానే స్పందిస్తోంది. నేటి కవిత్వంలో సమాజంపై అసంతృప్తి ,నిరసన ,ధిక్కారం ,తిరుగుబాటు అన్నీవుంటున్నాయి.సమాజంపై నమ్మకం పోవడం, అసహనం , అందులోంచి స్వీయాత్మకధోరణి పెరిగింది.ఈ అసమ సమాజపు ఉత్పత్తి లక్షణమే , మన కవితాఉత్పత్తి లక్షణంగా బహిర్గతమౌతున్నది.“ నేటి సమాజపు సాహిత్య లక్షణం ఏమిటంటే ఆవశ్యకతలకు వెన్నుచూపి పారిపోవడానికి ఆలోచిస్తుంది.” ఫలితంగా సామాజిక సంబంధాల చైతన్యం యొక్క మరోరూపాన్ని సృష్టిస్తాయి.అంతేకాదు అశేషప్రజల మౌలిక సమస్యల వ్యక్తీకరణకు బదులుగా మధ్యతరగతి ,ఉన్నత మధ్యతరగతి దీనావస్థను సాహిత్యం ప్రతిబింబిస్తుంది.అదేవిధంగా విచ్ఛిన్నమౌతున్న కొన్ని వర్గాల బాధల అరాచక వ్యక్తీకరణ, తిరుగుబాటు, భ్రమాత్మక కోర్కెలు ముందుకు తెస్తుంది.

కవిత్వంతో సమాజంలో నిత్యం ఘర్షణపడుతూ సంబంధాన్ని కొనసాగిస్తూ జీవితాన్ని అంకితం చేసిన కవులు రచయితలను నేడు చాలా అరుదుగా చూపిస్తాము.కవిత్వమంటే **passion** తో కూడుకున్నది. నేడది **fashion** గా మారుతుండడం చూస్తున్నాము.అంటే మొత్తంగా అలానేవుందనీ కాదు.ఎక్కువగా అలా తయారవుతున్నదని ఆరోపణ.ఇందులోనూ కెరీరిజమ్ పెరిగింది. కెరీర్ పెంచుకోవడం కోసం సంబంధాలు , బృందాలు ఏర్పాటు. శ్రీశ్రీకి తన కవిత్వాన్ని అచ్చొత్తిచ్చుకోవడానికి రెండుదశాబ్ధాలు పడితే నేడు కవిత్వం రాస్తున్న మూణ్ణెళ్లకే ముచ్చటయిన సంకలనం ముందుకొస్తున్నది.దానికి సమీక్షపేర ప్రశంసల జల్లులు, అవార్డులు, రివార్డులు ,శాలువాల సన్మానాలు ప్రచార ఆర్భాటాలు , వీటిల్లోపడి కవిత్వమంటే ఒక మోజుగా మారింది.

అయితే సీరియస్ కవులు , కవిత్వాలూ వున్నాయి. వాటి సంఖ్య అల్పం. కవిత్వం కూడా గ్లోబలైజేషన్ ప్రభావానికి రూపంలోనూ సారంలోనూ లోనయింది అనడానికి ఎన్నోఉదాహరణలివ్వవచ్చు.

ఇక కవిత్వ సభలు, సాహిత్యసమావేశాలు వ్యాపారప్రచారస్థాయికి తీసుకుపోతున్న తీరు చూస్తున్నాము.సభలు,సందోహాలు స్పాన్సర్డ్ కార్యక్రమాలుగా విపరీతమైన ఖర్చుతో ప్రచార ఆర్భాటాలు కార్పోరేటీకరించబడిన వైనాన్ని గమనించాలి.అంతేకాక ప్రభుత్వ ఆధ్వర్యంలోనూ సభలూ ,సన్మానాలు అధికార ప్రచారకార్యక్రమాలుగా మారినవి. నేటి ఔత్సాహిక కవులతోపాటు చాలామంది వీటి వ్యామోహంలో పడిపోవడమూ ప్రభుత్వ పథకాల, కార్యక్రమాల ప్రచారానికి తమ సృజనాశక్తిని వినియోగించడమూ ముఖ్యంగా గమనించవలసిన అంశము.

ఇక ఇప్పుడు వస్తున్న కవిత్వంలో పురాజ్ఞాపకాల ఆవిష్కరణే ఎక్కువ. స్మృతి కవిత్వం, తన సొంత ఊరిని చిత్రిస్తూ స్మరించుకోవడం , అమ్మా నాన్నల ప్రేమను గుర్తు చేసుకుంటూ బాల్యపు జాడలోకి తొంగిచూడడం,పాతకాలపు సంబంధాలను, గత జ్ఞాపకాల ఒళ్లోకి పోవడం మనం చాలా మంది కవిత్వంలో చూస్తాము.ఇవి రాయకూడదని కాదు నా భావన . నేటి మార్కెట్ వ్యవస్థ మనల్ని ఎంతమర మనుషులుగా తయారు చేస్తున్నదో చెప్పటానికి ఈ కవిత్వం ఒక ఉదహరణ . గతకాలపు ఆత్మీయ సంబంధాలను ధ్వంసం చేసిన సరుకు వ్యామోహవ్యవస్థను ఎలా ఎదుర్కోవాలో స్పష్టంగా అర్ధంకాని స్థితిలోంచి ‘ న్యూయాన్స్’ లోకి వెళ్లిపోతాము.“ గతకాలము మేలువచ్చుకాలము కంటే ” అన్న భావనలోపడి గతంలోకి వెళ్లి సేదతీరుతాము.కానీ “ మంచి గతమున కొంచెమేనోయ్ మందగించక ముందుకడుగేయ్.” అన్న వందేళ్లనాటి గీతాన్ని గుర్తుచేసుకుంటే ,చరిత్రను అర్ధంచేసుకోన్న తీరు దాన్నుండి భవిష్యత్తును ఎలా చూడాలన్న అవగాహన, మనకంటే గురజాడ వందేళ్ల ముందున్న విషయం స్పష్టంచేస్తుంది.ప్రపంచం ఎప్పుడు ముందుకే పోతుంది. ఆ ముందుకు పోయేదాంట్లో ఎదురయ్యే సవాళ్లను ఎలా ఎదుర్కోవాలో అనుభవాల నుండి తెలుసుకోవడమే కావల్సింది.జ్ఞాపకాలలోకి పోవడం తప్పుకాదు. అక్కడే ఆగిపోరాదు.వాటిని మింగేసిన కారణాల సత్యాంశాలశోధన కవికి అవసరం.ఇలా నేను చెబుతున్నానంటే ప్రతి కవితలోనూ పరిష్కారం ,ఉద్భోధ ,మూలాన్ని చెప్పడం కావాలని కాదు.కవికి అవగాహనలో ఉండాల్సినవాటి గురించినది మాత్రమే.

ఇక శిల్ప ప్రయోగాలు, హైకూలు, నానీలు, నానోలు మొదలైనవి రావడంతోపాటు మళ్లీ దీర్ఘ కవితలు ,పద్యాల్లోకి మళ్లడం చూస్తున్నాము.ప్రయోగాలు ఆహ్వానించాల్సిందే.ప్రయోగాల్లో టెక్నిక్‌లలోపడి వాస్తవిక జీవన దృశ్యాల పరిశీలన ,వర్తమాన సామాజిక వైరుధ్యాంశాలను అర్ధం చేసుకునే ప్రయత్నాన్ని కృషిని వదలివేయడం జరుగుతున్నది.“ మీరెందుకు ఇప్పుడు కథలు రాయడం లేదు ” అని అడిగితే “ నేనిప్పటి జీవితాన్ని చూసి పరిశీలించే ఓపికలేక పోవడంతో తెలియక పోవడం వల్ల రాయటం లేదని ’’ కాళీపట్నం రామారావుగారిలా నిజాయితీగా ఒప్పుకోవడం ఇపుడెంత మంది చేయగలరు. సాహిత్య సృజన, కళాసృజన కంటే కూడా ప్రజల జీవితం సామాజిక జీవనం ఎంతో సుసంపన్నమైనదీ, మెరుపులతో తేజోవంతమైనది కూడా.జీవితపుకేంద్రం నుండే అద్భుతమైన భాషను,భావాన్ని ,అభివ్యక్తిని కొత్తగా పొందగలుగుతాము.అందుండే విశిష్టమైన శిల్పాన్ని అందుకోగలము.

ప్రపంచీకరణ దుష్ప్రభావాలపై కవితాస్త్రాలెన్నో సంధించి గ్లోబలి జీవన దృశ్యాలను హృద్యంగా చిత్రిస్తున్నప్పటికీ దాన్ని ఎదుర్కొనే చైతన్యాన్ని ఇవ్వడంలో విఫలమయ్యాము.అయితే రాజకీయంగా కూడా విఫలత దీనికి కారణం కావచ్చు.ఇంకా దుర్మార్గమేమంటే ఈ దుష్టత్వంపై గొంతులెత్తుతున్నప్పుడు ప్రభుత్వాంగాలు ప్రజల ప్రాణాలు తీస్తున్నపుడు కూడా సామాజిక భేదాలను లెక్కలు వేసుకోవడంలో మునిగి అసలు దుర్మార్గాన్ని వొదిలివేయడం నేటి విభజనల వైపరీత్యం.

అందుకనే ఆధునిక కవికి ఆధునిక సమాజ లక్షణం పరిణామం, ప్రపంచానికి మనకూ వున్న సంబంధం స్థూలంగానైన తెలిసివుండాలి. సాహితీ విమర్శకులూ వీటిపట్ల బాధ్యత వహించగలిగితే కవిత భవిత విభాతమై వెలుగునిస్తుంది.

■

కవిత

గాయపడిన పాట

సలీం

మొగ్గ విచ్చుకుంటున్నట్లు
మురిసిపోతున్న పాట...
గాలి పెదాల్ని ముద్దిడి
మూర్ఛనలు పోతున్నట్లు...
మంద్రంగా... మత్తుగా
పాట మొదలైంది యిప్పుడే
ఆగి అసాంతం వినకుండా
అందలాల కోసం పరుగు
పదవులు... హోదాలు
కదలనివ్వని పెద్ద అయస్కాంతాలు
భూమ్యాకర్షణ బలాదూర్
అందిన ద్రాక్షలన్నీ పుల్లన
అందుకోవాల్సిన ద్రాక్షలే
అతి మధురం...
పిడికెడంతసేపు సేదతీరిచూడు
నీకోసం విరహిణిలా వేచి ఉన్న పాట
వెన్నెల వానలా ముంచెత్తుతుంది
మల్లెలమాలలా అల్లుకుపోతుంది
పాలకోసం పాక్కుంటూ వచ్చే
పసిపాప కదా పాట
నీ అక్కున చేరడానికి
పరుగెత్తుకొచ్చే ప్రేయసి కదా పాట
విదిలించుకుని వెళ్తావా
పాట కన్నీటి మడుగౌతుంది
దాని గుండె రక్తపు చెరువౌతుంది

స్వరరాగ మధుపాత్ర
సగం కూడా నిండలేదు
ప్రేమ సురాపానంతో
ఎరుపెక్కిన సఖి కైపు కళ్ళలో
తెర్చుకున్న స్వర్గద్వారాల్లోకి
తొంగైనా చూళ్ళేదు
ఒకింత సేద తీరకుండా
నిరంతరం పరుగేనా
సమయం మాయజింక
గుప్పెడన్ని క్షణాలు ఆగితే
గుహల్లోని రహస్య నిధులు చేజార్తాయని
దిగులు
మరెవరో దోచేస్తారని గుబులు
పాట పూర్తికానీ
తేనెధారలా జాలువారుతున్న పాట
యిపుడే పురుడోసుకున్న పాట
ఎదగనీ నీ ఎదలో ఒదగనీ
ఎత్తుకుని ముద్దాడి
గుండెలకు హత్తుకోక మునుపే
నువ్వెక్కాల్సిన ఎన్నెన్నో మెట్లు
ఎదురుచూస్తున్నాయంటూ
ఏమిటా పరుగు...
ఆకాశాన్ని అందుకోవాలని ఆరాటం
నక్షత్రాల్ని చేరుకోవటమే నీ లక్ష్యం
కానీ గాయపడిన పాటకు
గాజు పట్టీ కట్టేదెవరు?
అర్ధాంతరంగా ఆగిన అమ్మజోలలా పాట
మధ్యలో ఆగిన మధుర సమాగమంలా పాట
పాట యింకా పూర్తి కాలేదు
నీ చెవుల్లో రసమయ రహస్యాల్ని
తన గాలి పెదవుల్తో అద్దే పాట
నీ బతుకులో జీవ రసాల్ని
తన గొంతు చించుకుని చిమ్మేపాట
నీ కాళ్ళకు చుట్టుకుంటున్న పాట
పాట పూర్తికాకుండానే
పరాయిదాన్ని చేస్తున్నావు
పాట సగమే విని సాగిపోయావా
ఉసురు ముసురై వెంటబడ్తుంది
పాట పామై కాటేస్తుంది
ఎంతకాలం బతికినా
ఏమిటీ ప్రయోజనం
నువ్వు జీవించింది
పాట విన్న ఆ గుక్కెడు క్షణాలే
యిపుడు జీవించి లేవు
తారల్ని చేరుకున్న మృత శరీరానివి
ఆకాశాన్ని అందుకున్న మట్టి ముద్దవి

రైతు నానీలు

మేరెడ్డి యాదగిరి రెడ్డి

కంటికి కునుకు లేదు
వొంటికి సుఖం లేదు
అర్ధరాత్రి
కరెంటు

నారు మడిలో
పికాసో చిత్రాలు
కొంగల
తొక్కుడు కదా!

బి.టి. విత్తనం
వచ్చిందిక
బహుళజాతి కంపెనీల
విషపు పుత్రిక

సహకార కంపెనీ
వ్యవసాయమంటే ఇదా!
కూలీగా
మారిన రైతు

ఇవాళ పొలాల్లో
పంటలు పండటం లేదు
రియాల్టర్లు
రూపాయల్ను పండిస్తున్నారు

గతించిన స్వప్నం

చల్లగాలి బాబూరావు

నా మనోనేత్రంలో
మరోసారి
చెదిరిన స్వప్నాల్ని
చిత్రించుకోవాలని
ప్రయత్నించాను
ప్రయాస పడినాను
రెప్పల క్రింద ఒదిగి వున్న
కనుపాపలను
కుదిపి కుదిపి కదిలించాను
అయినా ఫలితం శూన్యం
ఆశపడిన గాలి స్వప్నం
మళ్ళీ దరి చేరలేదు...

పరిశీలన

"సమాజంలోని ద్వంద్వ విలువల్ని ఎత్తిచూపిన గురజాడ కథలు"

రాజేశ్వరి

ఒక నాణానికి రెండు రూపాల్లాగా సమాజానికి ఒకవైపు పాతివ్రత్యం (బొమ్మ) మరోవైపు పడుపువృత్తి (బొరుసు) ఈ నైతిక విలువల్ని ద్వంద్వ విలువల్ని పురుషుని వ్యక్తీకరణను గురజాడ కథల ద్వారా పాఠకుని ముందుంచాడు. ఆలోచించమన్నాడు. అంతటితో ఆగలేదు. సంస్కరణల పేరుతో జరిగే మోసాన్ని సంస్కర్తల్లో లోపించిన చిత్తశుద్ధిని జీవితానుభవ రాహిత్యాన్ని, చిత్రీకరించాడు.

సమాజంలో ఎప్పుడు ఏ సాహిత్య రచన జరిగినా దానికొక నేపథ్యం ఉంటుంది. దానికొక అర్థం, పరమార్థం ఉంటాయి. ఒక రచనను విశ్లేషించాలన్నా, ఒక యుగ సాహిత్యాన్ని సమీక్షించాలన్నా ఆ రచనకు ఆయుగానికి సంబంధించిన నేపథ్యం తెలియడం చాలా అవసరం. నేపథ్యంలో 'తాత్త్విక నేపథ్యం' ప్రధానమైనది. తాత్త్విక నేపథ్యం అంటే ఒక ఆలోచనా విధానం. ఒక ప్రాపంచిక దృక్పథం. రచయిత ఎలాంటి తాత్త్విక నేపథ్యం లేకుండా ప్రాపంచిక అవగాహన, లేకుండా రచన చేయడు. నన్నయ నుంచి నేటి దాకా ఏ రచయితను తీసుకున్నా ఈ సత్యాన్ని దర్శించవచ్చు. ఈ సమాజం ఏ విధంగా రూపు దిద్దుకుంది? దీనిని నడిపిస్తున్న శక్తులేవి? ఈ సమాజం ఇప్పుడీ విధంగా ఉండడానికి కారణాలు ఏవి ? ఈ సమాజంలో మానవుల మధ్య సంబంధాలు ఎలా ఉన్నాయి. అవి ఎలా ఏర్పడుతున్నాయి. సమాజాన్ని, కుటుంబాన్ని, ప్రభావితం చేసే నైతిక విలువలు ఏవి ? వానిలో వైరుధ్యం ఏవిధంగా రూపుదిద్దుకుంది ? మొదలైనవి తాత్త్విక నేపథ్యానికి సంబంధించిన విషయాలు. రచయితకు తెలిసో తెలియకో రచనలో ఇవి ప్రతిఫలిస్తాయి. రచయిత తన తాత్త్విక నేపథ్యంతో సమాజాన్ని రచనలో చిత్రిస్తాడు. పరిశోధకుడు తన తాత్త్విక నేపథ్యంలోంచి దానిని అర్థం చేసుకుని దానికి సంబంధించిన సమాచారాన్ని సేకరించి, వ్యాఖ్యానించి సాధారణీకరిస్తాడు. కొన్ని సూత్రీకరణలు చేస్తాడు.

మారిన ఆర్థిక, సామాజిక, రాజకీయ పరిస్థితుల పునాదిగా ఏర్పడిన కొత్త దృక్పథాలను, స్వరూపాన్ని సంతరించుకోవడమే ఆధునికత" అన్న నిర్వచనం ప్రకారం మన తొలి ఆధునిక రచయిత గురజాడే అవుతాడు. తన రచనలకు కొన్ని లక్ష్యాల్ని రూపొందించుకున్న రచయిత గురజాడ.

అవి -

1. సాహిత్యానికి సమకాలీన మానవ జీవితం వస్తువు కావాలి. సామాజిక వాస్తవికతను ప్రతిబింబించాలి.
2. రచయితకు జీవితం పట్ల అవగాహన ఉండాలి.
3. సాహిత్యం సమాజంలోని లొసుగుల్ని బహిర్గతం చేసి వాటిని నిర్మూలించడానికి కృషి చేయాలి.
4. విశ్వ మానవ ప్రేమను ప్రతిపాదించాలి.

ఈ లక్ష్యాలతో రచనలు సాగించిన గురజాడ ఆధునిక యుగకర్త అవుతాడు.

గురజాడ రచనల్లో ఐదు కథానికలు ఉన్నాయి.

అవి -

1. సంస్కర్త హృదయము - 1906
2. దిద్దుబాటు - 1910
3. మెటిల్డా - 1914
4. మతము - విమతము - 1914
5. దేవుడు చేసిన మనుషుల్లారా, మనుషులు చేసిన దేవుల్లారా ! మీ పేరేమిటి - 1910

ఈ ఐదు కథల్లో ఆఖరి రెండు మతానికి సంబంధించినవి. తక్కినవి మూడు స్త్రీల సమస్యల్ని చిత్రించినవి. "దిద్దుబాటు" సంస్కర్త హృదయం" కథల్లో వేశ్యా సమస్య ప్రధానంగా ఉంది. 'మెటిల్డా' కథ వృద్ధ వివాహానికి సంబంధించినది. ఈ మూడు కథలు పురుషులకొక

నీతి, స్త్రీలకొక నీతి ఉండటాన్ని ఎత్తి చూపినాయి. రచయిత ఈ కథల్లో సమాజంలోని నైతిక విలువల పతనాన్ని, ద్వంద్వ విలువలను ప్రశ్నించాడు, తూర్పార పట్టాడు.

1. సంస్కర్త హృదయం : 1906లో stooping to raise పేరుతో ఇంగ్లీషులో రచింపబడిన కథ. దీన్ని అవసరాల సూర్యారావు 'సంస్కర్త హృదయం' పేరుతో తెనిగించాడు. నిజానికి గురజాడ తొలి కథ ఇది. భారతీయుల జీవితాన్ని, ప్రతిబింబించే విధంగా కథలు రాసి పంపమన్న 'మాక్స్ పెంబర్షన్' అన్న ఆంగ్లేయుడి కోరిక మేరకు గురజాడ రచించాడు. గురజాడ చనిపోయిన తరువాత 1955లో వెలుగు చూసిన కథ ఇది.

ప్రొఫెసర్ రంగనాథయ్యరు వేశ్య వృత్తి నిర్మూలనకు నడుం బిగించారు. సరళ అనే వేశ్యను సంస్కరించే ప్రయత్నంలో తానే వేశ్యా వ్యామోహంలో చిక్కుకుని, హేళనపాలై అవమానంతో ఊరి నుండి పారిపోయారు. ప్రధానంగా కథా నిర్మాణం ఇది.

వేశ్యల్ని సంస్కరించాలనుకున్న గోపాలం వేశ్యా వ్యామోహంలో చిక్కుకుని తన తప్పు తెలుసుకున్నాడు. గోపాలంలోని పరివర్తన వ్యక్తమయ్యే విధంగా కమలిని నాటకం ఆడింది. రాత్రిళ్ళు ఆలస్యంగా వస్తున్న భర్తకు బుద్ధి చెప్పాలని తాను ఇంటి నుంచి వెళ్ళిపోతాన్నట్లుగా ఉత్తరం రాసి మంచం కింద దాక్కుంది. అతనిలో పశ్చాత్తాపం తెప్పించి తిరిగి ప్రత్యక్షమయ్యింది.

సంస్కర్త హృదయానికి పొడిగింపు 'దిద్దుబాటు' కథ. మొదటిది 1906లో వస్తే, రెండవది 1910లో రాయబడింది. వేశ్యల్ని సంస్కరించాలనుకున్న గోపాలం వేశ్యా వ్యామోహంలో చిక్కుకుని తన తప్పు తెలుసుకున్నాడు. గోపాలంలోని పరివర్తన వ్యక్తమయ్యే విధంగా కమలిని నాటకం ఆడింది. రాత్రిళ్ళు ఆలస్యంగా వస్తున్న భర్తకు బుద్ధి చెప్పాలని తాను ఇంటి నుంచి వెళ్ళిపోతాన్నట్లుగా ఉత్తరం రాసి మంచం కింద దాక్కుంది. అతనిలో పశ్చాత్తాపం తెప్పించి తిరిగి ప్రత్యక్షమయ్యింది. ఇది 'దిద్దుబాటు' లోని ప్రధాన ఇతి వృత్తం. ఈ రెండు కథలకు కొంత సంబంధం ఉంది. సంస్కర్త హృదయానికి కొనసాగింపు దిద్దుబాటు కథ.

సంస్కర్త హృదయంలోని రంగనాథయ్యరు దిద్దుబాటులో గోపాలంగా తన తప్పు తెలుసుకొని పరివర్తనతో భార్య దగ్గరికి వెళ్ళాడు. ఇక్కడ తలుపు కొట్టడంతో కథ ప్రారంభం. 'ఆంటీ నాచల్లా ప్రోనాచ్ అయ్యింది. అనడం, వేశ్యపట్ల తాను ప్రలోభానికి గురి అయినందుకు చింతించడం ఇవన్నీ రంగనాథయ్యరు గోపాలంగా మారడాన్ని పునరుజ్జీవనను చూపాయి. ఆ కథలో రంగనాథయ్యరు భార్య అప్రత్యక్షం. ఈ కథలో ప్రత్యక్ష్యం. రంగనాథయ్యరు దృష్టిలో ఆమె భర్తను సాధిస్తుంది. వేశ్యోద్ధరణ పేరుతో భర్త ఎక్కడ ప్రలోభానికి గురవుతాడో అని ఆతద్దినం మనకెందుకని పోరుతుంది గయ్యాళి. ఈ కథలో ఆ గయ్యాళి స్త్రీ తెలివైన భార్యగా రూపుదిద్దుకుంది. చదువుకున్నదే కాదు, భర్తను దిద్దుకునే నేర్పరికూడా. మొదటి కథ కథానాయకుడి కోణంలోను, రెండవది కథానాయకురాలి కోణం లోను సాగాయి.

మూడవ కథ 'మెటిల్డా' ఓ ముసలి వ్యక్తి పడుచుపిల్లను పెళ్ళి చేసుకుని అనుమానంతో వేధించడం ఇతివృత్తంగా సాగింది. ఏం.ఏ., చదువుకొంటున్న విద్యార్థి 'మెడిల్డా' అందానికి పరవశుడై చూస్తూ ఉంటాడు ఇది గమనించిన ముసలిభర్త ఆ యువకున్ని పిలిచి 'దీన్ని తీసుకుపో నీకు దానం చేశాను' అంటాడు. యువకుడు బాధతో తిరిగి వస్తాడు. మెడిల్డా తన కాపురంలో నిప్పులు పోయెద్దని బతిమలాడుతూ ఉత్తరం అతనికి రాస్తుంది. అతను ఆమె కాపురాన్ని నిలబెట్టే ప్రయత్నం చేస్తాడు. కొంత కాలానికి ముసలి భర్త తన భార్య యోగ్యతను గ్రహించి యువకున్ని పిలిచి పశ్చాత్తాపాన్ని వ్యక్తం చేస్తాడు.

ఈ మూడు కథలు సమాజంలోని ద్వంద్వ నీతిని ఎత్తి చూపాయి. పురుషుడికి ఎన్ని వివాహాలనైనా అనుమతించిన సమాజం స్త్రీకి పునర్వివాహాన్ని నిషేదించింది. భార్య చనిపోతే మరలా పెళ్ళి చేసుకోవచ్చని చెప్పిన సమాజం భర్తపోతే మరలా పెళ్ళి స్త్రీకి నిషేధించింది. పైగా వైధవ్యం పేరుతో దుర్భరమైన జీవితాన్ని విధించింది. వృద్ధ వివాహాన్ని పురుషుడికి అనుమతించిన సమాజం స్త్రీకి బాల్య వివాహాన్ని శాసించింది. స్వంత ఆస్తి విద్య, విజ్ఞానాలు లేకుండా కుటుంబ జీవితానికి బందీని చేసింది. ఆమె శారీరక శ్రమను దోచుకుంటూ వానికి వెలలేకుండా చేసింది. ఆమెను పోషించే హక్కు భర్తదే అంటూ స్వంత సంపాదనకు దూరం చేసింది. ఆమెను తండ్రి, భర్త, కొడుకు, ఎప్పుడూ పరిరక్షించాలంటూ సమాజానికి దూరం చేసి ఇంటిలో బందీని చేసింది. సమాజంలోని అభివృద్దులు విప్లవాలలో పురుషులే తప్ప స్త్రీలకు ఏరకమైన భాగస్వామ్యం లేకుండా చేసింది. కుంటుంబ వ్యవస్థలోని అసమానతలను ఎత్తి చూపింది మెటిల్డా కథ. సమాజంలోని అసమానతలను స్త్రీ పురుషుల మధ్య నైతిక విలువల్లోని ద్వందాన్ని వైరుధ్యాన్ని బట్టబయలు చేశాయి. సంస్కర్త హృదయం, దిద్దుబాటు కథలు.

ఆనాటి కుటుంబ జీవితాన్ని గాఢంగా ప్రభావితం చేసింది వేశ్యా సమస్య. శీలం ప్రాతివ్రత్యం వంటి నీతులు స్త్రీకి విధించిన పురుషుడు తనుమాత్రం వాటిని ఆచరించలేదు. బహు భార్యత్వమే కాక వేశ్యా వృత్తిని ప్రోత్సహించాడు. భార్యను జడపదార్థంగా చేసి ఆ మరబొమ్మతో తృప్తిపడలేక, తనకోసం ఆటలాడే వెలయాలి తయారు చేసుకున్నాడు. తన సుఖం కోసం వారికి వివాహాన్ని నిషేధించాడు. స్త్రీ పురుషుల మధ్య ద్వంద్వ నీతి, స్త్రీకి స్త్రీకి మధ్య ద్వంద్వ నీతి. ఒక స్త్రీకి వివాహం తప్పనిసరి. మరోస్త్రీకి వివాహం నిషేధం ఒక స్త్రీకి విద్య సంగీతం నృత్యం తగవు. మరోస్త్రీ వాటిలో నిష్ణాతురాలి కావాలి. ఒక స్త్రీ వేరొక పురుషుని కన్నెత్తి చూడరాదు. మరో స్త్రీ కోరిన పురుషునికల్లా సుఖాన్ని ఇవ్వాలి. ఒక స్త్రీ మాట్లాడరాదు. ఇళ్ళు వదలి వెళ్ళరాదు. మరో స్త్రీ తన మాటలు చేష్టలతో మురిపించాలి. ఈ విధంగా సమాజంలో స్త్రీని పతివ్రతగా, పతితగా రెండు రూపాలుగా తయారు చేశాడు. ఒకటి ప్రకృతి. రెండవది వికృతి. ఒక నాణానికి రెండు రూపాల్లాగా సమాజానికి ఒకవైపు పాతివ్రత్యం (బొమ్మ) మరోవైపు పడుపువృత్తి (బొరుసు) ఈ నైతిక విలువల్ని ద్వంద్వ విలువల్ని పురుషుని వ్యక్తీకరణను గురజాడ కథల ద్వారా పాఠకుని ముందుంచాడు. ఆలోచించమన్నాడు. అంతటితో ఆగలేదు. సంస్కరణల పేరుతో జరిగే మోసాన్ని సంస్కర్తల్లో లోపించిన చిత్తశుద్ధిని జీవితానుభవ రాహిత్యాన్ని, చిత్రీకరించాడు.

సంస్కర్త హృదయం కథ వేశ్యా సమస్య సమాజంపై చూపిన

ప్రభావాన్ని చిత్రిస్తే దిద్దుబాటు కథ వేశ్యా సమస్య కుటుంబంపై చూపిన ప్రభావాన్ని చిత్రించింది.

సమాజంలోని పురుషుల పతనానికి కుటుంబ విచ్ఛితికి వేశ్యలే కారణమంటూ, వారు సమాజానికి చీడ పురుగులనే వేశ్యల్ని నిందించడం ఆనాడు సమాజంలో సర్వసాధారణం. వారిని నిందించకుండా వారిలో పరివర్తన తేవాలనే వారిని సంస్కరించాలంటూ వాదించేవారు కొందరు. ఇది మానవతావాద ప్రభావం. లోకమంతా చెడు అనుకుంటున్న దానిలోని మంచిని చూడమన్న గురజాడ సూక్తి మీద మానవతావాద ప్రభావం ఉంది. మానవతావాదం సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన కాలంలో (14-16) శతాబ్దాల్లో) యూరప్‌లో ప్రచారంలోకి వచ్చిన భావజాల దృక్పథం, ఫ్యూడలిజానికీ మధ్యయుగాల మతశాస్త్రానికీ (Theology) వ్యతిరేకంగా మానవతావాదం వచ్చింది. ఆనాడు రూపొందుతున్న అభ్యుదయ భౌతికవాదంతో దానికి కొంత వరకు సంబంధం ఉంది. మానవుడు జీవితానికి కేంద్రమన్న దృక్పథాన్ని మానవతావాదం ప్రచారంలోకి తెచ్చింది. మానవుని ఔన్నత్యానికి మానవుని స్వేచ్ఛకు అత్యున్నత గౌరవాన్ని ఇచ్చింది. ఈ దృక్పథంతో గురజాడ వేశ్యా సమస్యను పరిశీలించారు. ఆనాడు సంఘసంస్కర్తలు వేశ్యల్ని చూడకూడదు. వారితో మాట్లాడకూడదు. అనే 'ఆంటీనాచ్'లుగా తయారయ్యారు. ఈ సంస్కరణల్లో ఉన్న బూటకాన్ని సంస్కర్తల్లోని అవకాశవాదాన్ని తెలిపేందుకే ఈ కథలు రాశారు గురజాడ. 'పగలల్లా తాను యాంటీనాచ్‌ననే, రాత్రిళ్ళు మటుకే ప్రోనాచ్‌ననే' ప్రకటించే బార్ లీడర్‌లాగా తెలివైన ప్రతివాడూ సంస్కర్త అనే ముద్రకోసం ప్రయత్నిస్తున్న రోజులవి. వేశ్యా సంస్కరణ సాంఘిక సమస్యగా కంటే నీతికి సంబంధించిన సమస్యగానే పరిగణించబడింది. కానీ గురజాడ దీన్ని సాంఘిక సమస్యగా కూడా పరిశీలించాడు.

ఆనాడు సంఘసంస్కర్తలు వేశ్యల్ని చూడకూడదు. వారితో మాట్లాడకూడదు. అనే 'ఆంటీనాచ్'లుగా తయారయ్యారు. ఈ సంస్కరణల్లో ఉన్న బూటకాన్ని సంస్కర్తల్లోని అవకాశవాదాన్ని తెలిపేందుకే ఈ కథలు రాశారు గురజాడ. 'పగలల్లా తాను యాంటీనాచ్‌ననే, రాత్రిళ్ళు మటుకే ప్రోనాచ్‌ననే' ప్రకటించే బార్ లీడర్‌లాగా తెలివైన ప్రతివాడూ సంస్కర్త అనే ముద్రకోసం ప్రయత్నిస్తున్న రోజులవి.

ఆలోచనా పరులైన సంస్కర్తలే అసలైన సంస్కర్తలు. వీరు సమస్య మూలాలను చూస్తారు. కారణాలను అన్వేషిస్తారు. 'బాధ్యులు – బాధితుల పరామర్శ ఉంటుంది. సరైన పరిష్కారం వైపు సమాజాన్ని నడిపించగలరు. అటువంటి వారినే గురజాడ ఆమోదించేది. అటువంటి సంస్కర్తలు సమాజంలో తయారు కానపుడు వారిని తనకథల్లో మాత్రమే చిత్రిస్తే కాల్పనికత అవుతుంది. అందుకే సమస్యను భిన్న దృష్టికోణంలో చూపాడు. బాధితులు ఎవరు ? బాధ్యులు ఎవరు ? అన్న ఆలోచన పాఠకుడికి కలిగించాడు. సమాజంలోని నైతిక పతనానికి కారణాలేమిటో ఆలోచించమన్నాడు. వేశ్యలు వారి నిబంధనల ప్రకారం వారు నీతిగానే బతుకుతున్నారనడంలో అసలు నీతి అంటే ఏమిటి ? ఎవరు నీతిమంతులో ఎవరు నీతిని తప్పారో ఎవరు ఎవరిని సంస్కరించాలో జాగ్రత్తగా ఆలోచించవలసి వచ్చింది. పాఠకులకు సరైన దృష్టికోణాన్ని కలిగించే రచయితగా సమస్య పట్ల సరైనా అవగాహనను కలిగించే విధంగా రచనలు చేయడం గురజాడ ప్రత్యేకత. అతను తీసుకున్న వేశ్యా సమస్యను నీతికి సంబంధించిన సమస్యగా చూడవలసిన దృష్టికోణం ఇది.

రచయిత ఈ సమస్యనే ప్రధానంగా ఎంచుకోవటానికి దారితీసిన పరిస్థితుల్ని తన లేఖల్లో ప్రస్తావించాడు. రాజావారు చేరదీసిన వేశ్యలకు విద్యాబుద్ధులు నేర్పే పనిని గురజాడకు అప్పగించడం వలన వారి మానసిక స్థితిని దగ్గరగా పరిశీలించే అవకాశం లభించింది. ఇదే రచనా నేపథ్యానికి కారణమయ్యింది. సమస్యను అవగాహన చేసుకోడంలోను, స్పందించడంలోను ఆనాటి సంఘ సంస్కర్తల దృష్టి వేరే, గురజాడ దృష్టివేరే. రచయితల సమస్యకు మూలాలను వెతకడంలోను, స్పందించడంలోను కొత్తదనం కనిపిస్తుంది. దానికి దారితీసిన చారిత్రక నేపథ్యం ఏమిటో తెలియాలి. ఆ చారిత్రక నేపథ్యం, రచనా నేపథ్యానికి ఏ విధంగా దారితీసిందో అర్థమవుతుంది. సమస్యకున్న చారిత్రక నేపథ్యాన్ని మూడు దశలుగా విడదీసి పరిశీలించవచ్చు.

మొదటి దశ 'ఆంటీనాచ్ ఉద్యమం' ప్రధానంగా ఉన్న స్థితి. ఈ స్థితిలో వేశ్యలే వేశ్యావృత్తికి కారణమని వారే సమాజాన్ని కుటుంబాన్ని నాశనం చేస్తున్న చీడపురుగులని ఛీత్కరించడం కనిపిస్తుంది.

రెండవదశ 'మానవతావాద ధోరణి' ప్రబలిన దశ. ఈ స్థితిలో వేశ్యలపై సానుభూతి ఉంది. వారిని ఆ స్థితినుంచి ఉద్ధరించాలనే తాపత్రయం కనిపిస్తుంది.

ఇక మూడవదశ 'కమ్యూనిజం' ప్రధానం బలంగా ఉన్న స్థితి సమస్యకు మూలలను అన్వేషించడం కనిపిస్తుంది. వేశ్యా వృత్తికి మూలమైన ఫ్యూడల్ వ్యవస్థ, పురుషస్వామ్యం సమూలంగా నాశనమవ్వాలని సమసమాజ స్థాపనే ధ్యేయంగా సాగింది.

గురజాడ రచనాకాలానికి మానవతావాద దృక్పథమే ప్రధానంగా ఉంది. ఆ సమాజానికి నేపథ్యం నుంచి వేశ్యావృత్తిని సంస్కరించాలని ప్రయత్నించారు రచయిత, కానీ సంస్కరణలకు అనుకూలమైన పరిస్థితులు ఆనాడు సమాజంలో లేవు. ఈ ఘర్షణ రచయితలో కనిపిస్తుంది. 'పెళ్ళి చేసుకుని బానిసలగా నన్ను ఒకరి దగ్గర పడి ఉండమంటారా" అన్న సరళ" ప్రశ్నకు సమాధానం లేదు. దీనికి సమాధానాన్ని అన్వేషించడమే సమాజం మూలాల్లోకి తొంగిచూడటం.

సమస్య ఉపరితల నుంచి చూస్తే వేశ్యలు బాధ్యులు. పురుషులు బాధితులు. సమస్య లోపొరల్లోకి వెళితే పురుషులు బాధ్యులు. వేశ్యలు బాధితులు. ఇంకా లోతుల్లోకి మూలాల్లోకి వెళితే ఇరువురూ బాధితులే. సమాజం బాధ్యత వహిస్తుంది. కాబట్టి పరిష్కారం అక్కడి నుండి రావాలి. శాశ్వత పరిష్కారం "సమాజంలో వ్యవస్థలో మార్పు రావడమే.' అది ఇపుడిపుడే సాధ్యం కాదు కాబట్టి తాత్కాలిక పరిష్కారం అవసరం. స్త్రీలు విద్యాబుద్ధులు నేర్పాలి. స్వంత సంపాదన ఆలోచన ఉండాలి. స్త్రీ పురుషుల మధ్య అసమానతలు తగ్గాలి. ఈ తాత్కాలిక పరిష్కారం శాశ్వత పరిష్కారానికి దారి తీయాలి. ఆ దృష్టితోనే గురజాడ. ఆధునిక మహిళ భారతదేశ చరిత్రను తిరగరాస్తుంది! అన్నాడు.

■

కవిత

కదలని చరిత్ర

డాక్టర్ ఎన్. గోపి

మొన్న ఓ మ్యూజియం చూశాను
ఆవరణలో ఓ ఫిరంగిని పెట్టారు
శతాబ్దల నాటిది
దానికి చక్రాలు కూడా వున్నాయి
ఎన్నికోట గోడలను కూల్చిందో !
ఎందరు కత్తి వీరులను
శలభాల్లా మాడ్చేసిందో !!
ఇప్పుడిక్కడ
చరిత్రకు సాక్షిగా నిలిచింది

ఎన్ని 'హరహర మహాదేవ'లు
ఎన్ని 'లాంగ్‌లివ్ కింగ్'లు
గాలిలో కలిసిపొయ్యాయో లెక్కలేదు
ఆయుధాలు మారిపొయ్యాయి
ఆలోచనలు మారిపోయ్యాయి
ఆశయాల సంగతెందుకు?
మిగిలింది వస్తువులు
పురావస్తు సంపద !?
ఈ తోపు
మృత్యు హాహాకారాల
నెత్తుటి జ్ఞాపకాల ఝుంకారం
నోరుతెరిచిన బిలంలో
చిందిన నెత్తుటి చీకటి
ఘనీభవించిన మృత్యువులా
కదలని మెదలని ఫిరంగి
దాని నిశ్శబ్దంలో
తరతరాల
అశాంతి ధ్వనించటం లేదా ?
అహల్యలా
శాపవిమోచన నిరీక్షణతో
తపించటం లేదా ?
అయితే ఒకటే తరుణోపాయం
దాని చక్రాలను ఊడదీసి
అంబులెన్స్‌కు అమర్చండి
అంతే !

ఎస్సెమ్మెస్‌లు (నానీలు)

ఎస్.ఎం.సుభాని

పట్టపగలు
కమ్మిన చీకటి
అస్తమించని
హక్కుల 'బాల' భానుడు

మనిషి – మరణం
మధ్య రణం
తుది విజయం
మరణానిదే!

అడవి తల్లి ఒడిలా
తరతరాలు
భూమిపై హక్కు
ఎండమావే?

ఏలిక లెవరైనా
వీడని చీకటి
చెట్టుకు వ్రేలాడే
రైతు నిస్పృహ!

సలుపుతున్న
మానని గాయాలు
చెరచబడ్డ
అంతర(అం)గాలు

సున్నితం

ముకుంద రామారావు

నువ్వు నా ఒడిలోనే ఉన్నా
నేనేదొ చదువుకుంటుంటాను
లేదా రాసుకుంటుంటాను

ఏవేవో పాటలు వింటూ
నువ్వు హాయిగా నిద్రపోతుంటావు

నిన్ను లేపాలనిపించదు

ఎంతగోలగా ఉన్నా
ఆ పాటల్ని ఆపేయాలనీ అనిపించదు

సాయంత్ర చీకట్లతో
గది నిండిపోతున్నా

లైటు వేయాలనీ ఉండదు

నిన్నెందుకో లేపాలనిపించదు
చంద్రుడు
రహస్యంగా మనల్ని చిత్రీకరిస్తున్నాడని
కిటికీ నుండి తొంగి చూస్తున్నాడని
పరదా వేసేస్తాను

నిన్ను లేపకుండా
ఏకాంతంగా
అలా గడపాలనుకుంటాను

అప్పుడపుడు ఇంటిముందు
వాహనాల చప్పుడు
గాలి ఒత్తిడికి చెట్ల గుర్రు
పక్కింట్లో టీవీ గోల
అన్నీ వినిపిస్తూనే ఉన్నా
అంత హాయిగా మత్తుగా
నువ్వు నా ఒడిలో
నిద్ర పోతున్నపుడు
నిన్నస్సలే లేపాలనిపించదు

కథ

సైకత కుంభం

ఓల్గా

వసంతకాలపు అరణ్యం, ఎన్ని రంగులో ఎన్ని పరిమళాలో అక్కడక్కడా ఉన్న మామిడి చెట్లనుంచి మత్తెక్కించే వాసన. కోకిలల సుస్వరాలు సీతాదేవి మొదటిసారి వసంతకాల మహిమను కళ్ళారా చూస్తోంది. మనసారా అనుభవిస్తోంది. అలాంటి రోజుల్లో ఒక సుప్రభాత సమయాన దగ్గరలో ఉన్న ఆశ్రమంలోని స్త్రీలంతా గుంపుగా వెళ్ళటం చూసింది. వాళ్ళంతా ఒకేసారి ఎక్కడికి వెళ్తున్నారో తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం తీరలేదు. పిలుద్దామని అనుకునేలోగా పిలుపు కందనంత దూరం వెళ్ళిపోయారు. లక్ష్మణుడిని అడిగితే తనకూ తెలియదనీ సాయంత్రం వాళ్ళు వచ్చేటపుడు అడిగి తెలుసుకుందామని అన్నాడు. సాయంత్రం వాళ్ళెపుడు వచ్చారో తెలియనే లేదు. గుంపుగా వెళ్ళినవాళ్ళు ఎవరికి వారు వచ్చినట్లున్నారు. మర్నాడు ఉదయం పనులు పూర్తయ్యాక రామ లక్ష్మణులు అరణ్యం లోపలికి వెళ్లొస్తామని వెళ్ళాక సీత దగ్గరలో ఉన్న శాంత ఆశ్రమానికి వెళ్ళింది.

వెళ్తూనే ఆశ్చర్య పోయింది. అంతకు ముందు శాంత కుటీరంలో లేని అందమైన శిల్పాలు రెండు, చిత్రమైన బొమ్మలతో ఆకర్షణీయంగా ఉన్న కుండలు ఐదారు చక్కగా అమర్చి ఉన్నాయి. సీత వాటిని చూసి ఆనందిస్తూ "ఇవి ఎక్కడివి శాంతా? మొన్న నేనొచ్చినపుడు లేవు కదా" అనడిగింది.

"నిన్న మేమంతా రేణుకాదేవి శిల్పాలయానికి వెళ్ళాం కదా. నాకు నచ్చినవి తెచ్చాను" అంది శాంత.

"రేణుకా దేవా?" అంది సీత. ఆమెవరో తనకు తెలియదనే ధ్వనితో.

"నీకు తెలియదులే సీతా, మీరిక్కడికి వచ్చి కొద్ది రోజులే అయింది గదా ఇక్కడికి ఒక గంట నడక దూరంలోనే రేణుకాదేవి శిల్పాలయం ఉంది. ప్రతి సంవత్సరం మేమంతా వెళ్ళి మాకు కావలసిన కుండలు, రాతి పాత్రలు అందమైన శిల్పాలు తెచ్చుకుంటాం. నిన్న వెళ్ళాం. నిన్నూ పిలవాల్సింది." అంది శాంత.

"రేణుకా దేవి అనే ఆవిడ దగ్గర ఇంత విద్య ఉందా!" ఆశ్చర్యంగా అంది సీత.

"ఔను. ఇవేంటి. ఇంతకు మించిన శిల్పాలెన్నో ఉన్నాయి. శిల్పవిద్యా రహస్యాలన్నీ ఆమె కరతలామలకం. ఒక్కసారి పని మొదలెడితే యిక తపస్సులో మునిగినట్లే. తపస్సులో కూడా అంత లీనమయ్యే రుషులు తక్కువమందే ఉంటారు. నువ్వు చూస్తుండు సీతా– నేను రెండు కడవల నీళ్ళు తీసుకుని యిప్పుడే వచ్చేస్తాను" అంటూ శాంత బైటికి వెళ్ళింది.

రేణుకాదేవి– ఆ పేరు సీత మనసులో పాత జ్ఞాపకాలనేవో రేపింది.

ఈ పేరు తనకింతకు ముందు పరిచయమే. ఎప్పుడు– ఎక్కడ– సీతకు తన స్వయంవరం గుర్తొచ్చింది. స్వయంవరంలో రాముడు శివుని

విల్లు విరిచాక తను రాముని మెడలో విరిదండనలంకరించి తిరిగి అంతఃపురంలోకి వెళ్ళబోతుండగా చెలరేగిన కల్లోలం గుర్తొచ్చింది.

ఎవరతను? కోపంతో మండిపడుతూ అగ్ని పర్వతంలా దూసుకొచ్చాడు. రామునిమీద ప్రళయకాల మేఘంలా విరుచుకు పడ్డాడు.

అంతఃపుర స్త్రీలు తనను లోపలికి తీసుకెళ్ళారు. అక్కడ వారి మాటలు సీత జ్ఞాపకం తెచ్చుకోటానికి పెనుగులాడు తోంది.

"మహా వీరుడు పరశు రాముడు. భూమి మీద క్షత్రియులను బ్రతకనివ్వనన్న పరశురాముడితనే- ఇప్పుడేం జరుగుతుంది. ఆ శ్రీరామచంద్రుడిని ఏం చేస్తాడీ బ్రాహ్మణుడు?" చెలికత్తె మాటలకు ఒణికిపోయింది తను. "మహావీరుడే కాదు. అతి కఠినాత్ముడు. తన తల్లి రేణుకాదేవి తల నరకటానికి వెనుదీయని క్రూరుడు" ఒక ముత్తయిదువ ఆక్రోశించింది. తను భయంతో మరింత కంపించింది. తనను గమనించి అందరూ మాటలాపారు. తనను ఊరడించటం మొదలు పెట్టారు. రాముని గురించిన దుఃఖంలో తను కన్నీరు కారుస్తోంది. రాముని చూడగానే తనలో కలిగిన పారవశ్యం, అతని ప్రతాపం చూసి పొందిన గర్వానుభూతి, అతికొద్ది సమయంలో అతనే సర్వస్వం అని తనలో కలిగిన భావన- వీటన్నిటికీ ఎక్కడ విఘాతం కలుగుతుందోననే భయం. రాముని ప్రతాపం మీద విశ్వాసం లేకకాదు. వీళ్ళంతా చెబుతున్న పరశురాముని పరుషత్వం సీతను కన్నీరు కార్పించింది. కన్నతల్లిని కడతేర్చబోయాడట. సీత తల తిరిగింది.

ఇంతలో మరో ఇద్దరు సఖులు పరిగెత్తుకుంటూ వచ్చారు. "పరశురాముడు శాంతించాడు. రాముని ప్రతాపాన్ని ఆమోదించాడు. ఇరువురికీ స్నేహం కుదిరింది. ఏవో ఒప్పందాలు చేసుకున్నాడు" ఆ కబురుతో తనకు పోయిన ప్రాణం తిరిగి వచ్చినట్లయింది. తర్వాత తండ్రి వచ్చి తనను పరామర్శించి, జరిగినదంతా మంచికేననీ, రాముని ప్రతాపం తిరుగు లేకుండా నిరూపించబడిందనీ, అలాంటి వీరుడ్ని భర్తగా పొందిన తను అదృష్టవంతురాలనీ దీవించి వెళ్ళాడు.

పెళ్ళి సందడి తగ్గాక, కొన్ని నెలలు గడిచాక వివాహ విశేషాలు తల్చుకుంటున్నపుడు పరశురాముని సంగతి అడిగింది తను. రాముడు పరశురాముని కీర్తించటంలో మునిగిపోయాడు. "క్షత్రియులను సంహరించిన వాడిని అంతపొగుడుతున్నారే" అంది తను. "ఆయన సంహరించిన క్షత్రియులు ఆర్యధర్మాలను పాటించనివారు. ఆయన ఈ ఉత్తరాపథమంతా ఆర్యధర్మాలను తిరుగు లేకుండా స్థాపించాడు. నా ఆలోచనలు తెలుసుకోటానికి వచ్చాడు. శివధనుర్భంగం చేసిన వీరుడు ఆర్యధర్మాలను కొనసాగిస్తే బాగుంటుందని ఆయన ఆలోచన. నాకు ఆర్యధర్మాలు శిరోధార్యాలని తెలిసి సంతోషపడ్డాడు. నన్ను తన వారసునిగా స్వీకరించి, దక్షిణాపథమంతా ఆ ధర్మాలను పాటించే బాధ్యత నాకు అప్పగించి వెళ్ళాడు."

"మీరు దక్షిణ దేశంలో ఎలా-" సీత మాటలు పూర్తికాకుండానే "జరగవలసింది జరుగుతుంది- ప్రశ్నలెందుకు" అన్నాడు రాముడు. "కానీ అతను తల్లిని సంహరించబోయాడట"

"తండ్రి ఆజ్ఞ అది. ఏమి చేస్తాడు. పితృవాక్య పరిపాలనకంటే పరమధర్మం ఉందా?"

తమ మాటలు పూర్తి కాకుండానే దశరథుని నుంచి రామునికి పిలుపు వచ్చింది. వెళ్ళి తిరిగి వచ్చి పట్టాభిషేక శుభవార్త చెప్పాడు. మందిరమంతా ఆనంద కోలాహలం. కానీ మరునాడు అంతా తల్లకిందులయింది. తామిలా వనవాసం రావటానికి అంకురార్పణ జరిగి పట్టాభిషేకం కలగా మిగిలింది.

మళ్ళీ ఇన్నాళ్ళకు ఈ వనసీమలో రేణుకాదేవి పేరువల్ల పరశురాముని జ్ఞాపకాలు కదలబారాయి. పరశురాముడు సంహరించబోయిన రేణుకాదేవి ఈమేనా?

◆◆◆

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం సీతకు కొద్ది కాలంలోనే దొరికింది. అనుకోకుండా సీత రేణుకాదేవిని కలిసింది.

నదీ స్నానానికి వెళ్ళిన సీతకు అక్కడ ఇసుకను మట్టిని కుండలలోకి నింపుతున్న స్త్రీలు కొందరు కనిపించారు. ఆ స్త్రీలలో కొట్టొచ్చినట్టున్న తేజస్సుతో ఉన్న స్త్రీని చూసి ముచ్చటపడింది సీత.

పెద్ద వయసయినా దృఢంగా ఉన్న శరీరం. తెల్లని శిరోజాలు. విశాలమైన కళ్ళలో ఒక పట్టుదల. ప్రశాంతమైన ముఖం. పెదవుల మీద సంతృప్తితో కూడిన చిరునవ్వు. సీత ఒక నిముషం కళ్ళార్పకుండా ఆమెనే చూసింది.

ఆమె సీతతోపాటు నదిలో దిగి స్నానం చేస్తూ "నిన్నెప్పుడూ చూడలేదే- ఎవరు నువ్వు. ఈ ప్రాంతాలకు కొత్తగా వచ్చావా" అని అనిడిగింది.

సీత తన వివరాలు చెప్పింది.

"ఆర్య ధర్మాలను అరణ్యాలలో కూడా విస్తరించటానికి బయల్దేరిన రాముడి భార్యవా" అన్నది రేణుక.

"పితృవాక్య పరిపాలన కోసం ఆయన అరణ్యాల కొచ్చారు" ఆ తిరస్కారాన్ని లెక్కచెయ్యకుండా స్థిరంగా చెప్పింది సీత.

"అది కూడా ఆర్య సంస్కృతిలో భాగమేలే. తండ్రి చెప్పింది

న్యాయమా అన్యాయమా అని ఆలోచించకుండా గుడ్డిగా పాలించటమే ఆర్యధర్మం. నా కుమారుడు అదే చేశాడు.ఆ పనే తానూ చేస్తానని దేశంలోని ఇతర జాతులలో కూడా అదే ఆర్య ధర్మాలు స్థాపిస్తాననీ నీ భర్త నా కుమారుడికి వాగ్దానం చేశాడు". ఆమె మాటల్లో గాంభీర్యం, హుందాతనం.

'మీరు రేణుకాదేవా?" సీతకు సందేహం లేకపోయినా అడిగింది.

"ఔను, నా గురించి వినే ఉంటావు. నా ఆశ్రమానికి వెళ్దాం రా" ఆజ్ఞాపిస్తున్నట్టే అన్నది రేణుక.

"క్షమించండి. నేను రాను." సీత వినయంగానే చెప్పింది.

రేణుక గలగలా నవ్వింది. నదే నవ్వినట్లనిపించింది సీతకు.

"నీ భర్త వద్దంటాడనా?"

"లేదు. లేదు. ఆయనతో మీ గురించి మాట్లాడనే లేదు."

"మరి సందేహం ఎందుకు? రా వెళ్దాం." రేణుక ఒక తల్లిలా తీసుకుంటున్న చనువు సీతకు కొత్తగా ఉంది.

సమాధానం చెప్పకుండా నిలబడింది.

"నాతోపాటు ఆశ్రమానికిరా. అక్కడ ఎన్నో శిల్పాలు, చిత్రాలు, నీకు నచ్చుతాయి. నువ్వు ఆనందిస్తావు."

"ఇంకొకసారి శ్రీరామచంద్రుని అనుమతి తీసుకుని వస్తాను."

'నీ భర్త అనుమతించడు" మళ్ళీ నవ్వింది రేణుక.

"మీకెలా తెలుసు?" చురుగ్గా అడిగింది సీత.

"భర్తల గురించీ కుమారుల గురించి నాకు తెలిసినట్లు మరెవరికీ తెలియదు". రేణుక నవ్వు నురగలై తేలుతోంది.

"మీ భర్తా, కుమారుడు మీకు అన్యాయం చేసి ఉండవచ్చు. అంతమాత్రాన అందరూ అలాంటివారేననుకోవటం న్యాయం కాదు. నేనింకోసారి మీ ఆశ్రమానికి వస్తాను."

సీత రేణుకకు నమస్కరించి మరి మాటలకు ఆస్కారం లేదని చెప్పకనే చెప్పి వెనుదిరిగింది.

◆◆◆

సీత మనసులో రేణుక రూపం ప్రతిష్టించుకు పోయింది. ఆమె మాటల్లో చనువు, నవ్వులో అధికారం మరీ మరీ గుర్తొస్తున్నాయి. తల్లిలా పిలిచింది. ఒకసారి వెళ్ళివస్తేనేం– రామలక్ష్మణులు అరణ్యంలోకి వెళ్ళిన రోజు తనొక్కసారి రేణుకాదేవి ఆశ్రమానికి వెళ్ళి వస్తే ఏమవుతుంది?

సీతకు రేణుకాదేవి శిల్పాలయం చూడాలనీ ఆమెతో మాట్లాడాలనీ కోరిక పెరిగిపోతోంది.

రాముడితో చెప్పింది.

"ఇక్కడికి దగ్గరలో ఒక శిల్పాలయం ఉందట. కొన్ని రోజులకిందట మునిపత్నులందరూ వెళ్ళి శిల్పాలు, కుండలు తెచ్చుకున్నారు. ఎంత అందంగా ఉన్నాయవి. నేనూ వెళ్ళి తెచ్చుకుంటాను".

"ఔను, శిల్పాలయం సంగతి నేనూ విన్నాను. కానీ– నువ్వెందుకు? లక్ష్మణుని తీసుకు రమ్మందాం. అవన్నీ నువ్వు మోసుకుని రాగలవా?" అన్నాడు రాముడు.

'అన్నీ చూసి నచ్చినవి ఎంపిక చేసుకుంటాను. అవి ఇక్కడికి చేరవేసే సంగతి తర్వాత చూడవచ్చు" అంది సీత.

"అలాగే– వెళ్ళి నీకు నచ్చినవన్నీ ఎంచుకో" అన్నాడు రాముడు. రేణుకాదేవి సంగతి రామునికి తెలుసో లేదో– శిల్పాలయం గురించి తెలుసన్నాడు గనుక తెలిసి ఉండొచ్చు. పరశురాముని తల్లి మీద రాముడికి పూజ్యభావం ఉండొచ్చు. ఆమె పరశురాముని ధర్మాలనూ రాముని ధర్మాలనూ నిరసిస్తుందనే సంగతి రాముడికి తెలియక పోవచ్చు. తనకు తెలిసింది మాత్రం ఎంత?

రేణుకాదేవిని కలిస్తే తప్ప ఆమె అభిప్రాయాలు పూర్తిగా తెలియవు.

సీత శిల్పాలయం వెళ్ళేందుకు త్వరత్వరగా పనులు ముగించుకో సాగింది.

శాంత చెప్పిన గుర్తులతో సులభంగానే రేణుకాదేవి ఆశ్రమం చేరింది. రేణుక పనిలో మునిగి ఉంది. ఆమెతో పాటు మరి కొందరు స్త్రీలు కూడా మట్టితో, యిసుకతో పనులు చేస్తున్నారు. సీతను చూసి అంత పనిలోంచి లేచి వచ్చింది రేణుక.

"నీ భర్త అనుమతి తీసుకునే వచ్చావా?" అంటూ నవ్వింది.

"ఔను. వారి అంగీకారంతోనే వచ్చాను. అందులో వింతేమిటి? పొరపాటేముంది? మీరు చూపుతానన్న శిల్పాలు చూపుతారా?" అంది సీత.

రేణుక ఆప్యాయంగా నవ్వుతూ సీతను శిల్పాలయంలోకి తీసుకెళ్ళింది. అక్కడి శిల్ప సంపద చూసి సీతకు నోట మాట రాలేదు. మిథిలలో, అయోధ్యలో రాజ భవనాల్లో పెరిగిన సీతకు శిల్పాలు వాటి సౌందర్యం తెలియనిది కాదు. కానీ ఈ శిల్పాలు, వీటి తీరే వేరు. ఈ శిల్పశైలి తనెన్నడూ చూడలేదు. పూర్తి భిన్నంగా ఉంది. ఆ

మాటే అంది-

ఇవి స్త్రీలు చెక్కిన శిల్పాలు. నేనూ నా శిష్యురాళ్ళు చెక్కినవి. భిన్నంగానే ఉంటాయి. అమూర్తంగానే ఉంటాయి.

ఇవిగో ఇక్కడ నీవు ఎప్పుడూ చూసే శిల్పాలున్నాయి.

అవికూడా సౌందర్యం ఉట్టిపడుతూ ఉన్నాయి. ఆ సౌందర్యంలో కూడా ఒంపుసొంపులకంటే బలం, నిగ్రహం, హుందాతనం కొట్టొచ్చినట్టు కనపడుతున్నాయి.

సీత తనకు కావాలని కొన్ని శిల్పాలను ఎంచుకుంది.

“సామాన్యంగా స్త్రీలు శిల్పవిద్యలోకి ప్రవేశించరు గదా ఇది మీకెలా అబ్బింది. ఎవరి దగ్గర నేర్చుకున్నారు?”

‘‘నాకు చిన్నతనం నుంచీ ఆసక్తి. గురువులెవరూ లేరు. నేనే గురువుని”. నవ్వి రేణుక సీతకు ఫలహారం తెచ్చి పెట్టింది.

“ఇదిగో యిది నీకు ప్రత్యేకంగా యిస్తున్నాను. ఇది యిసుకతో చేసిన కుండ. సైకత కుంభం.”

“ఇసుకతో కుండా-”

“ఔను. ఈ విద్య నా కొక్కదానికే వచ్చు”

“అద్భుతంగా ఉంది.”

“ఔను అద్భుతమే. ప్రతి స్త్రీ దగ్గరా ఇది ఉండాలి” నవ్వింది రేణుక.

“ఎందుకు”

“తమ పాతివ్రత్యాలు ఈ సైకత కుంభాలవంటివేనని తెలుసుకుంటే వాళ్ళు నిశ్చింతగా బతకగలగుతారు.”

సీతకు అర్థం కాలేదు. అయోమయంగా చూసింది.

“ఈ కుండ చేయటానికి ఎంతో ఏకాగ్రత కావాలి. నా ఏకాగ్రత గురించి తెలియని వాళ్ళంతా నా పాతివ్రత్యంతో యిసుక కుండ తయారు చేస్తున్నాననుకున్నారు. నా పాతివ్రత్యానికేమీ లోపం లేదు గనుక అనుకోనిమ్మని నేనూ ఊరుకున్నాను. ఏకాగ్రత ఎప్పుడైనా భగ్నం కావచ్చు. కారణం ఏదైనా కావచ్చు. నా విషయంలో ఒక పురుషుడు కారణమయ్యాడు. ఆ పురుషుని చూసినంత మాత్రానే నా పాతివ్రత్యం భంగపడిందని నా భర్త ఆగ్రహించాడు. కుండ చక్కగా చేయటానికి సాధన, ఏకాగ్రత, యింకా ఎన్నో కారణాలుంటాయి. అది గ్రహించలేని మహాజ్ఞాని జమదగ్ని మహర్షి. తపస్సు ద్వారా ఎంత జ్ఞానం సంపాదించినా భార్య పాతివ్రత్యంపై పట్టు వదలని ముముక్షువులు.”

రేణుక మాటల్లో కఠినమైన వ్యంగ్యం.

“అప్పుడేం జరిగింది” సీత ఆతృతగా అడిగింది.

“నన్ను చంపమని కుమారులను ఆజ్ఞాపించాడు. పరశురాముడు అందుకు సిద్ధమయ్యాడు. నా శిరస్సు నరికాడు. సగం తల తెగిన తర్వాత నా భర్త ఆగ్రహం తగ్గింది. పరశురాముని ఆగమన్నాడు. ఆశ్రమ స్త్రీలు, అరణ్యాలలో నివసించే తెగల స్త్రీలు నాకు వైద్యం చేసి నా తలను మెడమీద నిలిచేలా చేశారు. నెలల పర్యంతం నేను చావు బతుకుల మధ్య కొట్టుమిట్టాడాను. మృత్యువు దాకా వెళ్ళిన నా ముందు మూడు మూర్తులు- మనసా, వాచా, కర్మణా సేవించిన నా భర్త- ఆయనపట్ల నా పాతివ్రత్యం, పదినెలలు మోసి, కని పెంచిన కుమారుడు - నా మాతృత్వం, నా ఏకాగ్రతకు ఫలితం నా విద్య- ఈ యిసుక కుండ. ఈ మూడూ ఒకటే. అల్ప కారణంతో చిన్నాభిన్నమౌతాయి. జీవితం కత్తి అంచున వేలాడుతుంది.”

సీత కళ్లు నిండుగా నీళ్ళు. రేణుక మాత్రం గంభీరంగా ఉంది. ‘‘ఆ చావు బతుకుల పోరాటంలో ప్రశ్నలు భర్త, కుమారులు అనే బంధాలు స్త్రీలకు అవసరమా అని- అవసరం లేదనుకుని నేను వారందరినుంచీ దూరంగా వచ్చేశాను. నా విద్యతో బతుకుతున్నాను. నా శిష్యులకూ అదే ఉపదేశం యిస్తాను. ఎప్పుడైనా తప్ప ఇసుకతో కుండ చెయ్యను. పాతివ్రత్యం ఎలాంటిదో మర్చిపోకూడదని ఎప్పుడైనా చేస్తుంటాను”

“భర్త తప్ప స్త్రీకి వేరే ప్రపంచం ఉందా? మాతృత్వం కంటే పరమార్థం స్త్రీలకేముంది? మీ అనుభవంతో అందరికీ ఆ ఉపదేశం చేయటం-”.

“భర్త తప్ప వేరే ప్రపంచం లేదనుకుంటారు స్త్రీలు. నిజమే. కానీ ఏదో ఒకరోజు భర్త తన ప్రపంచములో నీకు చోటు లేదంటాడు. అపుడు మనకు ఏ ఆధారం ఉంది- పుత్రులకు జన్మ నివ్వటమే జీవిత గమ్యమనుకుంటాం. ఆ పుత్రులు పురుషుల వంశాంకురాలై మనం గ్రహించేలోపే మన చేయి వదిలి తండ్రి ఆధీనంలోకి వెళ్తారు. వారి ఆజ్ఞాబద్ధులవుతారు. ఎందుకు ఆ పిల్లల్ని కనటం- ఇది నాకు అనుభవమైనంత కఠోరంగా మరింకెవరికీ అవదు. ఆ కఠోర సత్యం తెలిశాక చెప్పటం నా విధి కదా- అయినా మీ బ్రాహ్మణులెవరూ నా మాటలకు విలువ ఇవ్వరు. ఈ అరణ్యంలో వివిధ జాతుల ప్రజలకు నా విద్య నేర్పుతూ నా అనుభవ సారం చెబుతుంటాను.”

“కానీ వివాహబంధం లేకపోతే సృష్టే ఆగిపోదా?”

“ఎందుకాగిపోతుంది సీతా- ఈ అరణ్యంలో ఎన్నో ప్రాణులు పుట్టి పెరుగుతున్నాయి. వాటికి వివాహబంధం లేదే- అనేక తెగల ప్రజలున్నారు. వారి ఆచారాలు మీ ఆచారాలకు భిన్నంగా ఉంటాయి.”

"అంటే మానవులు పశువుల్లా, అనాగరికంగా బతకాలా?"

"పశువులపై అంత చిన్నచూపెందుకు సీతా– ప్రకృతిని, పశువులను మనం ప్రేమించాలి. పూజించాలి. అదే నాగరికత. ఆ నాగరికతను వదిలి ఎవరో రాసిన పుస్తకాలో వాక్యాలను నాగరికత అనుకుంటావా?"

"మీ మాటలు నా కర్థం కావటం లేదు. అవి స్త్రీలకు హాని చేస్తాయనిపిస్తోంది."

"హాని మాత్రం చెయ్యవు సీతా– బిడ్డ తల్లికి చెందటంలో వాళ్ళకి హానేమీ ఉండదు. బిడ్డలు తమ తండ్రెవరని ప్రశ్నించే సందర్భం భర్త నీ పిల్లలకు తండ్రెవరని ప్రశ్నించే సందర్భం కొందరు స్త్రీల జీవితాల్లో వస్తుంది సీతా– అప్పటి వాళ్ళ స్థితి తల్చుకో– నా మాటలు నీకర్థమవుతాయి."

"ఎవరికో ఎప్పుడో ఏదో జరుగుతుందని వివాహం లేకుండా ఉండిపోవటం, వివాహం లేకుండా పిల్లన్ని కనటం ఎక్కడైనా ఉందా? అది సదాచారమేనా?" కోపంగా అడిగింది సీత.

'సదాచారమో కాదో– నాకు తోచింది చెప్తున్నాను. ఎవరికైనా అనుభవం నుంచే సత్యం బోధపడుతుంది. వారికి బోధపడిన సత్యం వారు చెబుతారు."

"మీ సత్యం నా సత్యం ఒకటి కాదు."

"కాకపోవచ్చు. ప్రపంచాన్ని చూసినకొద్దీ నా మాటల్లోని సత్యమూ నీకు బోధపడవచ్చు."

సీతకు ఆ చర్చ శుష్కమైన వాదనగా కనిపించింది. సీత విసురుగా లేవటంతో కాలి దగ్గరున్న ఇసుకకుండకు కుడిపాదం తగిలి అది పడిపోయింది. పగిలి పోయింది.

ఈ సంఘటనతో సీత భయపడిపోయింది. రేణుక ముఖంలో కూడా ఆందోళన – రేణుక సీతను దగ్గరకు తీసుకుని హృదయానికి హత్తుకుంది–

"నీకెంతో బలం ఉంది సీతా– నా మాట మర్చిపోకు. నీ బలమే నీకు రక్ష. అలాగని నేను ఆశీర్వదిస్తున్నాను."

ఆ మాటతో సీత తనకు తెలియకుండానే రేణుక పాదాలకు నమస్కరించి అక్కడి నుంచి వెళ్ళిపోయింది.

సీత గురించిన ఏదో ఆందోళన మనసుని కలవరపరుస్తుంటే రేణుక అక్కడే కూలబడింది.

◆◆◆

సీతకు ఇద్దరు కుమారుల పెంపకంతో క్షణం తీరటం లేదు. వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ఎనిమిది సంవత్సరాలెలా గడిచాయో కూడా సీతకు గుర్తు లేదు. పిల్లలకు అక్షరాభ్యాసం చేయించి వాల్మీకి దగ్గర చదువుకు పంపటంతో కొంత సమయం దొరికింది. ఆ సమయంలో కూడా వారిద్దరి గురించిన ధ్యాసే, వాళ్ళు తిరిగి ఇంటికొచ్చే వరకూ ఏ పని చేస్తున్నా కళ్లు మాత్రం గుమ్మానికి అతుక్కునే ఉంటాయి. వారి ముద్దు మాటలు, రామ కథను పాడే వారి తీయని కంఠ స్వరాలు చిలిపి అల్లర్లు వీటితో సీత జీవితం హాయిగానే గడుస్తోంది. ఒక రోజు కుశలవులిద్దరూ మౌనంగా నడిచి, వాకిలి దగ్గర నిలబడి ఉన్న తల్లివంక చూడకుండా లోపలికి వెళ్ళారు. చెరొక మూలా మూతి ముడుచుకు కూర్చున్నారు. సీత ఆశ్చర్యంగా లోపలికి వచ్చి ముడుచుకున్న వారి మూతులవంక ముచ్చటగా చూస్తూ.

"ఏమైంది నాయనా ఎందుకలా ఉన్నారు?" అని అడిగింది.

"అమ్మా! మా తండ్రి ఎవరు?"

"అమ్మా! మేం క్షత్రియులమా?"

సీత ముఖం క్షణంలో వివర్ణమైంది. వాళ్లు శ్రీరాముని బిడ్డలని వాళ్ళకు చెప్పే ఉద్దేశం సీతకు లేదు.

ఇవాళ పిల్లలిలా ప్రశ్నిస్తుంటే గుండెలు చిక్కబడినట్టయింది. విలవిలలాడింది మనసు.

"బిడ్డలు తమ తండ్రెవరని ప్రశ్నించే సందర్భం, భర్త నీ పిల్లలకు తండ్రెవరని అడిగే రోజు కొందరు స్త్రీలకు వస్తుంది సీతా– అప్పుడు వాళ్ళ స్థితిని తలుచుకో– నా మాటలు నీకర్థమవుతాయి'' రేణుక మాటలు చెవిలో గుసగుసలాడుతుంటే.రక్తమంతా ముఖంలోకి అక్కడి నుంచీ శిరసులోకి పోటెత్తింది. ఆ ఉద్వేగం నుంచి బైటపడి స్థిమిత పడటానికి సీతకు కొంత సమయం పట్టింది. మెల్లిగా తనను తాను నిలవరించుకుంది. ఈ ప్రశ్నలు ఇవాళ కాకపోతే రేపు వస్తాయి. సమాధానం చెప్పక తప్పదు. ఆశ్రమంలో ఎవరో తెలిసీ తెలియని వయసులోని పిల్లలు కుశలవులతో ఈ మాటలు మాట్లాడి ఉండవచ్చు. పిల్లలు అయోమయంతో, తెలియని బాధతో వచ్చారు. వారికి సమాధానం చెప్పగల శక్తి తన పుత్రులకు కలిగించాలి. సీత పిల్లలిద్దరినీ దగ్గరకు తీసుకుంది.

"మీరు క్షత్రియ పుత్రులే నాయనా" అంటూ యిద్దరినీ ముద్దాడింది.

"మరి మా తండ్రి" ఇద్దరూ ఒక్కసారే అడిగారు.

"మీ తండ్రి సాకేతుడనే మహా వీరుడు. ప్రజలకు హితం చేసే ఒక మహా కార్యంలో నిమగ్నమై ఉన్నాడు. అదెంత పెద్ద పనంటే ఆ పనిలో ఆయనకొక్క క్షణం విరామం దొరకదు. కొన్ని సంవత్సరాల పాటు ఆ మహాకార్యం తప్ప మరేది పట్టించుకునే వీలులేదు గనుకనే మనల్ని వాల్మీకి తాతయ్య దగ్గర ఉంచారు.

"ఏం పని అమ్మా అది" అమాయకంగా ఉన్న కుశుడి ముఖంలో ఆ పని గురించిన గౌరవం తొణికిసలాడింది.

"ఈ లోకంలో ప్రజలందరూ ఎలాంటి బాధలూ లేకుండా జీవించాలనే మహా ప్రయత్నం నాయనా. అంతకు మించి నాకూ తెలియదు."

"ఆ పని ముగించాక మన కోసం మా తండ్రి వస్తారామ్మా"

"తప్పకుండా వస్తారు. వచ్చి మిమ్మల్నిద్దరినీ ఎత్తుకుని ముద్దాడి తనతో తీసుకెళ్తారు."

పిల్లలిద్దరి ముఖాల్లో సంతోషం విరబూసి పట్టలేక కిలకిలా నవ్వారు.

"మరి ఇంక వెళ్ళి నా పూజకు పూలు తీసుకురండి" అంది సీత. వాళ్ళిద్దరికీ అక్కడినుంచి కదలాలనిపించలేదు. తమ తండ్రి గురించి మొదటిసారి తెలుసుకున్నారు. ఆయన క్షత్రియుడు. ప్రజల కోసం పెద్ద పని తలపెట్టిన మహానుభావుడు. లవుడికి ఒక సందేహం వచ్చింది.

''అమ్మా- మా తండ్రి వీరుడేనా? క్షత్రియులకు విలువిద్య యుద్ధ విద్యలు రావాలి కదా- మా తండ్రికి ఆ విద్యలు వచ్చా" సీత సగర్వంగా నవ్వింది.

"ఆ విద్యలలో మీ తండ్రితో సాటి రాగలవారు ఈ భూమి మీద లేరు".

పిల్లలిద్దరూ తల్లిని కావలించుకున్నారు.

"అమ్మా - మా తండ్రి తన పని ముగించుకుని ఎప్పటికి వస్తాడో. మాకు ఆ క్షత్రియ విద్యలు ఎలా వస్తాయి? ఈ ఆశ్రమంలో మాకెవరు నేర్పుతారు? మా తండ్రి వచ్చి మమ్మల్ని చూసి ఏమనుకుంటారు? ఎలాగమ్మా?"

సీతకు వాళ్ళ ఆరాటం చూస్తుంటే చిరునవ్వు ఆగలేదు.

'మీకు క్షత్రియ విద్యలు నేర్వాలని ఉంది. అంతేకదా- నేను నేర్పుతాను."

"నువ్వా."

"ఏం? నేను కూడా క్షత్రియ స్త్రీనే కదా."

"కానీ స్త్రీలు యుద్ధం చెయ్యరుగా."

"అవసరమైతే స్త్రీలు ఏమైనా చేస్తారు. నాకు అన్ని విద్యలూ వచ్చు. రేపటినుంచీ నేను మీకు అమ్మతోపాటు గురువుని కూడా. సరేనా?" పిల్లలు సంబరంతో గంతులు వేశారు.

వాల్మీకితో చెప్పి సీత లవకుశలకు విలువిద్య నేర్పటం మొదలు పెట్టింది. తల్లి విద్యాకౌశలం చూసి పిల్లలు ఆశ్చర్య పోయారు.

అమ్మ అంటే ఉన్న ప్రేమకు ఈ అమ్మను చూస్తే కలిగే గర్వం తోడయింది. తమ తండ్రి వచ్చేసరికి తాము మహావీరులం కావాలనే ఆలోచన తప్ప మరో ధ్యాస లేకుండా తల్లినుంచి విద్యలు గ్రహిస్తున్నారు. రామాయణం గానం చేస్తూ వాల్మీకి వద్ద సేద తీరుతున్నారు. పెరుగుతున్న పిల్లల్ని చూస్తుంటే సీత మనసులో దిగులు కూడా పెరుగుతోంది. పిల్లలు ప్రతిరోజు ఏదో ఒక వంకన తండ్రి ప్రస్తావన తెస్తూనే ఉన్నారు. తండ్రిని చూడాలనే వారి తహతహ చూస్తుంటే సీతకు గుండెల మీద బరువు పెరుగుతున్నట్లుంది.

''అమ్మా మా తండ్రి మాకెప్పుడు కనపడతారు?'' ఒకరోజు లవుడు దీనంగా అడిగాడు.

ఇద్దరు పిల్లల్ని అక్కున చేర్చుకుంది సీత.

"ఇంకొంచెం కాలం ఓపిక పట్టాలి నాన్నా! చెప్పానుగా. కొన్ని కారణాల వల్ల ఆయన అజ్ఞాతంగా బతుకుతున్నారు. ప్రస్తుతం ఆయన ఎవరో ఎవరికీ తెలియకూడదు. సమయం వచ్చినపుడు మీకు తెలుస్తుంది."

ఆ మాటలకే పిల్లలిద్దరి ముఖాలూ ఆనందంతో విచ్చుకున్నాయి.

"ఆ సమయం తొందరగా వస్తే బాగుంటుంది కదమ్మా" కుశుడి ముఖంలో ఏదో తెలియని ఆశ.

"ఇప్పుడు మీకేం లోటు వచ్చిందిరా. తాతయ్య చదువు చెబుతున్నారు. నేను మీకు విలువిద్య నేర్పుతున్నాను. నేను నేర్పాల్సింది చాలా ఉంది."

"నువ్వు నేర్పాల్సింది పూర్తవగానే మా తండ్రిగారు వచ్చి యింక మిగిలింది నేర్పుతారా?

సీత నవ్వింది.

"నేను నేర్పాల్సిందంతా నేర్పితే మీ తండ్రి నేర్పటానికేమీ ఉండదు"

"అంటే నాన్న కంటే నీకే ఎక్కువ తెలుసా?"

"ఎక్కువ తక్కువలు కాదు నాన్నా! ఒకప్పుడు ఒక గొప్ప ధనుస్సు ఉండేది. దానిని ఎత్తి బాణం వెయ్యగలిగిన వారు అతి తక్కువ మంది. విద్య నాకూ మీ నాన్నకూ సమానంగానే వచ్చు."

"మాకూ ఆ విద్య నేర్పమ్మా. నాన్న వచ్చేసరికి అది నేర్చుకుని ప్రదర్శిస్తే ఆయన ఆశ్చర్య పోతారు కదమ్మా"

"నాకు చాలా పని వుంది మీతో కబుర్లు చెబుతూ కూర్చోలేను" సీత అక్కడి నుంచి లేచి ఆశ్రమం వెనక్కు వెళ్ళింది. పనిలేదు. కల్పించుకుని చేయాలనే కోరికా లేదు.

తండ్రి కోసం పిల్లలు ఆశపడుతున్నారు. కలలు కంటున్నారు. తను ప్రాణంగా పెంచినా, తండ్రి గురించి ఏమీ తెలియక పోయినా ఆ తండ్రికి వీరు యిద్దరు పుట్టి పెరుగుతున్నారని తెలియక పోయినా తండ్రి కావాలి. తండ్రి పేరుమీద పుత్రులు పెరగాలి.

తాను జానకి- భూపుత్రి అయినా జనకుడి పెంపకంలో జానకి అయింది. వీరిద్దరూ రాముని పుత్రులుగా గుర్తింపబడితేనే గౌరవం. రాముడు దాశరథి. ఆ పేరంటే ఆయనకు ఎంతో ఇష్టం గౌరవం. గర్వం. ఈ పిల్లలకు అలాంటి గుర్తింపు కావాలి.
ఇదంతా లోకధర్మం.

కానీ అది జరుగుతుందా? రాముడు ఈ పిల్లలను అక్కున చేర్చుకుంటాడా? తన పేరు యిస్తాడా? తన వంశాంకురాలుగా గుర్తిస్తాడా? అలా జరగకపోతే ఈ పసి హృదయాలెంత బాధపడుతాయి.

రాముడు వీరిని పుత్రులుగా స్వీకరించి అయోధ్యకు తీసుకెళ్తే తనేమవుతుంది.?

ప్రాణంగా పెంచిన తండ్రి నుంచి దూరమై రాముని చేయి పట్టుకుంది.

ప్రాణంగా ప్రేమించిన రాముడు తన చేయి వదిలాడు.

ప్రాణంగా కనిపించిన పిల్లల్ని తను- తన చేతుల్తో గట్టిగా పట్టుకోగలదా? పట్టుకోవాలా? పట్టుకుంటే ఉంటారా? తండ్రి పిలిస్తే పరిగెత్తి పోరా?

తన దగ్గర ఏముంది? రాముడు లోకానికి తలవంచి వేసిన నింద తప్ప-

రాముని దగ్గర రాజ్యం ఉంది. తనకోసం కూడా ఒదులుకోలేని మోహం ఆ రాజ్యం. ఈ పిల్లలు ఆ రాజ్యాన్ని తనకోసం ఒదులుతారా? వారి క్షాత్ర రక్తం ఒదులుకోనిస్తుందా?

సీత తన ఆలోచనలతో అల్లకల్లోలమయింది.

తల్లిగా తనకు వీళ్ళమీద ఏ అధికారమూ లేదు. తనకు అధికారం మీద ఎన్నడూ మోజులేదు. ప్రేమ- తండ్రిని ప్రేమించింది. రాముని ప్రేమించింది. పిల్లల్ని ప్రేమించింది. ఏ ప్రేమలోనూ అధికారం లేదు. ఒద్దు.

ప్రకృతి తనకు ప్రసాదించిన పిల్లలు వీళ్ళు. లేడి పిల్లల్లాగానే పెంచింది. పెరిగి పెద్దయిన లేడి పిల్లలు కొన్నాళ్ళకు అడవిలోకి వెళ్ళి మళ్ళీ రావు.

ఈ పిల్లలూ అంతే-

సీత హృదయాన్ని స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకోవాలని విశ్వ ప్రయత్నం చేస్తోంది.

◆◆◆

లవకుశలు వాల్మీకితో కలిసి అయోధ్యవెళ్ళి పదిరోజులవుతోంది. పదిరోజుల నుంచీ సీత మనసు మనసులో లేదు. అయోధ్యలో ఈ పిల్లలకు శ్రీరామచంద్రుని దర్శనం అవుతుందా? ఆయన వీరిని గుర్తిస్తాడా? వాల్మీకిని ప్రశ్నిస్తాడా? వాల్మీకి చెప్తే వాస్తవానికి రాముడెలా స్పందిస్తాడు. రాముడే తమ తండ్రి అని తెలిసి పిల్లలెలా స్పందిస్తారు. తమ తల్లి సీత అని తెలుసుకుంటే ఆ పిల్లల ఆనందం మిన్ను ముడుతుంది. కానీ తర్వాత? అక్కడ అంతా తేటతెల్లమై రాముడు పిల్లల కోసం వస్తే- పిల్లలు తనను విడిచి వెళ్తారా? రాముడు తనను రమ్మంటాడా?

రమ్మంటే మాత్రం తను వెళ్తుందా?

పిల్లలు తనను విడిచి వెళ్ళమంటే-

అనరు. తండ్రి అంటే వారికి ప్రేమ. గర్వం.

తను చెప్పిన మాటలతో తండ్రిని దైవంగా భావిస్తున్నారు.

కని, పెంచి తండ్రిని మించిన వీరులుగా తయారు చేసి ఆ పిల్లలను ఒదులుకోవాల్సిందే. తండ్రి వచ్చి అడిగితే నా పిల్లలనే అవకాశం లేదు. వాళ్ళు రఘువంశానికి చెందుతారు. ఆ వంశాన్ని కొనసాగించాలి.

మళ్ళీ సీతకు రేణుక గుర్తొచ్చింది.

రేణుక మాటలకు ఆనాడు తనకు కంపరం కలిగింది.

ఇప్పుడు రేణుక బాధ అర్థమవుతోంది. రాముడు అగ్ని పరిక్ష కోరిన రోజు, అరణ్యాలకు పంపినరోజు రేణుక గుర్తొచ్చింది. అహల్య, రేణుక, తను అందరం అనుమానితలమే. అవమానితలమే.

రాముడు పరిత్యజించటంతో కుంగిపోయిన తనను అహల్యే మళ్ళీ మనిషిని చేసింది.

ఆనాడు అహల్య ముందుచూపుతోనే చెప్పి ఉంటుంది.

ఎలాంటి ఆశలు పెట్టుకోకుండా నీ పిల్లలను లేడి పిల్లల్లా పెంచమంది. తనకు పెద్ద ఆశలు లేవు. కానీ పిల్లలు దూరమవుతారంటే

ఎక్కడో ఆ పేగబంధం మూలుగుతోంది. ఒక్కోసారి ఆ మూలుగు భీకరంగా తన శరీరమంతా మారు మోగుతుంటుంది. ఒక మహా శూన్యం మనసంతా కమ్మేస్తుంది. కంటి ముందు వెలుగుతున్న చందమామలు ఒక్కసారి మాయమైతే అంతా చిమ్మచీకటే కదా-

ఆ చీకట్లో తన చేయి పట్టుకొని నడిపించేదెవరు?

"నేను లేనా తల్లీ" భూదేవి ఆత్మీయంగా పలికిన పలుకుకు మళ్ళీ వెయ్యేనుగుల బలం.

తన తల్లి స్వతంత్రురాలు. తాను తల్లి దగ్గరకు వెళ్తుంది. తన తల్లి సర్వశక్తిమంతురాలు. అందువల్ల తనను ఆదరించి అక్కున చేర్చుకునే అవకాశం ఉంది. పుత్రులు, పితరులు, పితృవాక్య పరిపాలన, పాతివ్రత్యం. మాతృత్వం అన్నీ చూసింది తను. తాను ఎరుగని కోణం, అహల్య, శూర్పణఖ, ఊర్మిళ ఎవరూ ఎరుగని అనుభవం రేణుకది. కన్న కుమారుని క్రౌర్యాన్ని చూసింది రేణుక. తండ్రి చెప్పిన మాట వేద వాక్యంగా భావించి తల్లి తల తెగనరకటానికి సిద్ధమైన కుమారుడి ధర్మబద్ధ క్రౌర్యాన్ని చూసింది. ఆ క్రౌర్యానికి పునాదిగా నిలచినదేమిటో గ్రహించింది. అప్పుడామెలో ఎన్ని సుడిగుండాలు రేగాయో, వాటి లోతెంతో. ఎంతంటే- ఆర్య ధర్మాలనే సవాలు చేసేంత.

తనకు అంత శక్తి లేదు. వంశానికి వంశాంకురాలను అందించి నిర్మమకారంగా తన తల్లి ఒడి చేరటం.

శూర్పణఖ, అహల్య, రేణుక, ఊర్మిళ ఒక్కొక్కరిది ఒక్కొక్క కథ. ఒక్కొక్కరిది ఒక్కొక్క త్రోవ.

వారందరి అనుభవాలనుంచి తను నేర్వగలిగింది నేర్చింది. మొదట అందరి ఎడలా తనకు నిరసన, కోపం. తర్వాత అందరి జీవితాలలోని వ్యధలూ సమానమేనని తెలిశాక సామరస్యం. స్నేహం తనవంటివారి బాధలు విన్నాక తానొంటరి కాదనే ఒక బలం. స్త్రీల సమూహంలో తానొకతెననే స్పృహ. అది యిచ్చిన ధైర్యంతోనే అంత నిందతో, యిరువురి సుతుల గర్భాన్ని మోయగలిగింది. వారిని ఆనందంగా పెంచగలిగింది. అన్ని విద్యలూ నేర్పగలిగింది. సీత ఆలోచనలను తెంచుతూ వాల్మీకి వచ్చాడు. ఆయనకు ఆసనం పరిచి మర్యాదులు చేసింది.

ఆయనా అదే ప్రస్తావించటానికి వచ్చాడు.

"అమ్మా- రాముడు అంతా గ్రహించాడు. లవకుశలను తన కుమారులుగా గుర్తించాడు. వారిని సగౌరవంగా స్వీకరించటానికి సిద్ధమయ్యాడు."

వాల్మీకి కంఠంతో నిండుగా ఆనందం. ఆయన కర్తవ్యం ఆయన నెరవేర్చాడు. శ్రీరాముని పిల్లలు, తన కథానాయకుని తనయులు తన ఆశ్రమంలో సుశిక్షితులై తండ్రిని చేరబోతున్నారు. తన కావ్యం తండ్రీపుత్రుల కలయికతో సుఖాంతం కాబోతుందనే ఉద్వేగంతో ఉత్సాహంతో ఉన్నాడు.

సీత తొణకకుండా "మంచిదే కదా మునీశ్వరా" అని ఊరుకుంది. అప్పుడాయన ఆనందానికి ఆనకట్ట పడింది.

సీత సంగతి తేలాలి కదా- కొంచెం తొట్రుపాటు పడ్డాడు.

"అమ్మా- రాముడు నిన్ను సభకు వచ్చి సభికులందరి ముందూ, సత్యం పలకమన్నాడు. ఆపై నీవిక పట్టమహిషివి. రాజమాతవు'' సీతకు వగలబడి నవ్వాలనిపించింది. వాల్మీకి మీదనున్న గౌరవంతో నిగ్రహించుకుని- చిరునవ్వు చెక్కుచెదరనీయక.

"నాకంత అవసరం ఉందంటారా? ఆ ప్రయాసకు అర్థముందంటారా?"

వాల్మీకి నోట మాట రాలేదు. కానీ సీత స్థిర, స్థిత, అంతరంగం అర్థమైంది.

"నీకు చెప్పే శక్తి, సాహసం నాకు లేవు. తల్లీ'' అంటూ సీత తలపై చేయి వేసి మనసులోనే దీవించి వెళ్ళిపోయాడు.

సీత లవకుశలు రాకముందే తన ప్రయాణ సన్నాహాలు పూర్తి కావాలని ఆ పనిలో పడింది. వీడ్కోలు చెప్పవలసినవాళ్ళు అనేక మంది ఉన్నారు.

◆◆◆

లవకుశలు వచ్చి తల్లి లేని తమ ఆశ్రమ కుటీరాన్ని చూసి ఖిన్నులయ్యారు. వారికిపుడు సర్వం తెలుసు.

తల్లి గురించి అడిగేందుకు ఆవేశంగా వాల్మీకి దగ్గరకు నడిచారు.

వాల్మీకి సీత మాటలు వారికి చెప్పాడు.

వారికి మొదటిసారి తల్లిమీద ఆగ్రహం వచ్చింది.

తండ్రి చెప్పినట్లు ఒక్కసారి నిండుసభలో మాట్లాడి తన నిర్దోషిత్వం నిరూపించుకుంటే ఎంత బాగుండేది. తమకెంత బాగుండేది. ఆ చిన్నారుల గుండెల్లో సన్నని మంట.

వారిపుడు ఋష్యాశ్రమంలో పెరిగే పసికూనలు కాదు. ఆర్యపుత్రులు. రాకుమారులు. కాబోయే భూపాలకులు. భూపుత్రిక సీత వారికి ఎప్పటికైనా అర్థమవుతుందో లేదో. ■

కవిత

బహుశా !

పి. విద్యాసాగర్

1
ఒక జీవనది
వాటర్ పాకెట్లో ఇంకిపోతూ, పోతూ
సెలమను జ్ఞాపకంగా వదిలివెళ్ళింది
వినమ్రంగా కళ్ళకద్దుకుందాం
బహుశా
మనలోనూ ఒక కన్నీటిశిల కరిగి ప్రవహించనూ వచ్చు
2
భూమి
సెజ్‌లో సహజత్వాన్ని కోల్పోయి, పోయి
మట్టివాసనను చివరి శ్వాసగా వదిలివెళ్ళింది
తనివితీరా గుండెల్లో నింపుకుందాం
బహుశా
మనలోనూ పచ్చని పంటపొలాలు పురుడు పోసుకోవచ్చు
3
ఒక విత్తనం
పురుగుమందు కాటుకు నెత్తురు కక్కీ కక్కీ
రైతు దుఃఖాన్ని స్మరిస్తూ కనుమూసింది
ఇక గుండెలవిసేలా వెక్కిళ్ళు పడదాం
బహుశా
మన పూర్వీకుల బలవన్మరణాలు సాక్షాత్కరించవచ్చు.
4
అడవి
అమ్మకపు సరుకై అంతరిస్తూ, అంతరిస్తూ
ఎండుటాకుల మీద
అంతరించిన పక్షుల్ని చెక్కుదాం
పీడకలలకు ఉలిక్కిపడినపుడు
సుతిమెత్తని రెక్కలతో గుండెలకు హత్తుకోవచ్చు
5
ఒక వెదురువనం
వేణువై రంజింపలేక తెల్లకాగితమై నేలరాలింది
తెల్లకాగితం మీద
పరాజితుల మరణ వాంగ్మూలాన్ని లిఖిద్దాం
రేపటి తరానికి
తాళపత్ర గ్రంథాలై దొరకవచ్చు

వరదమ్మ స్వగతం

ద్వా.నా.శాస్త్రి

అవును – నేను వరదై వచ్చాను
వానలు లేవనీ... నీళ్ళులేవనీ
జలశయాలు నిండక విద్యుత్పత్తి తగ్గిపోయిందనీ
రైతన్న దిక్కులు చూస్తున్నాడనీ తెలిసి
నేను వరదై వచ్చాను
మీరంతా వరదా, కావవే అని
పూజలు చేస్తే... యజ్ఞాలు చేస్తే వచ్చాను
మీ ఆర్తిని పోగొట్టడానికి వచ్చాను
మీకు నీటికళ నిద్దామని వచ్చాను
తీరావచ్చింతర్వాత
జల ప్రళయం... జలవిలయం
జలరక్కసి... జల తాండవం
అంటూ నన్ను ఆడిపోసుకుంటున్నారు
గురివిందగింజ స్వభావంతో నాపై
కన్నెర్రచేసిందని అభాండం వేస్తున్నారు
మీ స్వయం కృతాపరాధాన్ని నామీదకి తోసేస్తున్నారు
మీ దద్దమ్మతనాన్ని నాపై పులుముతున్నారు
నేను వరదగా రావటం వల్ల
మీ జలయజ్ఞాల డొల్లతనం బయటపడింది
మీ అవినీతి వరద బహిర్గతమైంది
మీ కరకట్టల పటారం వెల్లడైంది
నేను వరదగా రావటం వల్ల
నాబందుగులు అష్టకష్టాలు పడినందుకు కన్నీరుమున్నీరవుతోంది
నిజమే.. కానీ మా ప్రభుత అసమర్థత గురించి మాట్లాడరేం?
ప్రకృతి పవర్ మీకు అర్థమైవుంటుంది
మీ రాజకీయాల వరద ముందు మీ అన్యాయాల వరదముందు
మీ స్వార్థపు వరద ముందు... నేనెప్పుడూ వామనుడ్నే గదా!
నాపై నిందవెయ్యకుండా
వరద నుంచి కాపాడుకునే బుద్ధిని పెంచుకోండి
ఒక గుణపాఠం నేర్చుకోండి..

స్మృతి

రక్తకన్నీరు నాగభూషణం

మల్లాది కృష్ణానంద్

'రక్తకన్నీరు' నాటకాన్ని నాగభూషణం 5 వేల 432 సార్లు ప్రదర్శించారు. నాటకరంగ చరిత్రలోనే ఇదొక సంచలనాత్మక సంఘటన. ఈ నాటకం చూడటానికి జనం తండోపతండాలుగా వచ్చేవారు. పల్లెజనం ఎడ్లబండ్లు కట్టుకుని వచ్చేవారు. టిక్కెట్టు కొనుక్కుని నాటక ప్రదర్శన చూసేవారు. పలుమార్లు నాటక ప్రదర్శనకు ముందు ప్రేక్షకుల తొక్కిసలాటను అదుపు చేయడం కోసం ముందుగా పోలీసులు రంగ ప్రవేశం చేశారు. అంతేకాదు , కాళహస్తిలో ఒకసారి రక్తకన్నీరు నాటక ప్రదర్శనకు ముందు జనాన్ని అదుపు చేయడం కోసం పోలీసులు కాల్పులు కూడా జరిపారు.ఇదీ ఆ రక్తకన్నీరు నాటక ప్రదర్శన విశేషం.

నాటకానికి–సినిమాకీ ఒక ప్రత్యేకమైన భూషణంగా కీర్తి గడించారు. సినిమాల్లో విలన్ పాత్రల్లో హాస్యం పండించాడాయన. హాస్యనటుడు కానటువంటి కామెడీ విలన్‌గా ప్రేక్షకుల అభిమానాన్ని పొందారాయన. నాగభూషణం సంభాషణా చాతుర్యం పలువురికి ఎంతో భిన్నంగా వుంటుంది. గడ గడ సంభాషణలు చెబుతూ – దడదడలాడించిన గొప్ప నటుడు– శ్రీ నాగభూషణం. 'నలభై సంవత్సరాలపాటు అనేక సినిమాలలో నటించినా నాకు నిజమైన తృప్తినిచ్చింది నాటకరంగమేనని' నాగభూషణం ఎప్పుడు చెప్పేవారు. సినిమా నాకు డబ్బునిచ్చింది.నాకు సంతృప్తినిచ్చింది – నాటకమేనని ఆయన పలుమార్లు తన అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించారు.

'రక్తకన్నీరు' నాటకాన్ని నాగభూషణం 5 వేల 432 సార్లు ప్రదర్శించారు. నాటకరంగ చరిత్రలోనే ఇదొక సంచలనాత్మక సంఘటన. ఈ నాటకం చూడటానికి జనం తండోపతండాలుగా వచ్చేవారు. పల్లెజనం ఎడ్లబండ్లు కట్టుకుని వచ్చేవారు. టిక్కెట్టు కొనుక్కుని నాటక ప్రదర్శన చూసేవారు. పలుమార్లు నాటక ప్రదర్శనకు ముందు ప్రేక్షకుల తొక్కిసలాటను అదుపు చేయడం కోసం ముందుగా పోలీసులు రంగ ప్రవేశం చేశారు. అంతేకాదు , కాళహస్తిలో ఒకసారి రక్తకన్నీరు నాటక ప్రదర్శనకు ముందు జనాన్ని అదుపు చేయడం కోసం పోలీసులు కాల్పులు కూడా జరిపారు.ఇదీ ఆ రక్తకన్నీరు నాటక ప్రదర్శన విశేషం.ఇంతకీ ఈ నాటకం ప్రత్యేకత ఏమిటని పాఠకుల్లో ఉత్సుకత ఉండటం సహజం.రక్త కన్నీరు నాటక మూలం తమిళం లోనిది.ఎవరు? ఎప్పుడు రాశారు? రచయిత ఎవరనేది ఇతమిద్ధంగా ఎవరికీ తెలియదు. ఐతే 'రక్తే కన్నీర్ ' పేరిట తమిళంలో ఉన్న ఈ నాటిక ప్రదర్శనలు చూసిన అప్పటి ద్రవిడ కజగం పార్టీ నాయకుడు ఎం.ఆర్.రాధా – తమ పార్టీ ప్రచారానికి ఉపయోగించుకునేలా కొన్ని మార్పులు చేర్పులూ చేసి పలు ప్రదర్శనలు ఏర్పాటుచేశారు. అలాంటి ' రక్తే కన్నీర్ 'మద్రాసులో చూసిన నాగభూషణం –ఎం.ఆర్ రాధాను కలిసి ఆ నాటకం గురించి వాకబు చేసి సంగతులన్నీ తెలుసుకుని మన తెలుగు సాంప్రదాయాలకు అనుగుణంగా ' రక్త కన్నీరు ' గా ప్రముఖ రచయిత పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారితో శ్రీ నాగభూషణం తిరిగి రాయించారు. శ్రీ పాలగుమ్మిని నాగభూషణం తన గురుతుల్యునిగా గౌరవించేవారు. తొలినాళ్ల నుండే వామ పక్షభావాలు గల నాగభూషణం తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాల ప్రచారానికీ రక్త కన్నీరు నాటక ప్రదర్శను ఉపయోగించుకున్నారు. రక్త కన్నీరు ఇతివృత్తం పరిశీలిస్తే , ఎన్నో సంవత్సరాలు విదేశాల్లో వున్న ఒక వ్యక్తి మన భారతీయ సంస్కృతీ సాంప్రదాయలకంటే పాశ్చాత్య సంస్కృతీ చాలా గొప్పదిగా భావిస్తాడు. మన వారిపట్ల తృణీకరణ భావం వుంటుంది. స్టైలుగా ఇంగ్లీష్‌లో మాట్లాడ్డం ఒక ఫ్యాషన్‌గా మలుచుకుంటాడు.

అంతేకాదు త్రాగుడు , వ్యభిచారం అలవాటై తన భార్యను, తల్లిని పూచికపుల్లలా తీసిపారేసి ఉంపుడుగత్తెకు తన సర్వస్వం ధారపోసి, అక్కడే సర్వసుఖాలు దొరుకుతున్నాయని భావిస్తాడు.భార్యతో కాపురమే చేయడు. క్రమేణా తన యావధాస్తి కరిగిపోతుంది.దాంతో ఉంపుడుగత్తె ఇతడిని వదిలించుకుంటుంది.ఆరోగ్యం క్షీణిస్తుంది.కుష్టు వ్యాధిగ్రస్థుడౌతాడు.తన గత జీవితాన్ని తలచుకుని తనను ఏవగించుకుంటాడు.తనలాగ ఏ యువకుడు పాడై పోకూడదనుకుంటాడు.ముష్టి ఎత్తుకుని బ్రతకాల్సిన పరిస్థితి ఎదురౌతుంది.

ఒకరోజున మాదాకోళం కోసం వెళ్తూ – తనకు తెలియకనే తన భార్య ఇంటికే వెళ్తాడు.ముష్టివేస్తూ –భార్య ఇతడిని గుర్తిస్తుంది.ఇద్దరూ ఒకరినోకరు గుర్తుపడతారు.భార్యతో పశ్చాత్తాప

పడతాడు. ఈ సమయంలో ఇతని స్నేహితుడు కూడా అక్కడకు వస్తాడు. ఆ స్నేహితుడు ఎప్పుడూ తన మంచి చెడుల గురించి ఎంతగా చెప్పినా ఆతని మాటలు ఖాతరు చేయడు. ఆ స్నేహితుడిని చూడగానే నేను పూర్తిగా శిథిలమైపోయాను. నేను పతనమైపోయానని చెప్తూ –తన భార్య ఇంకా కన్యగానే మిగిలివుంది. మీరిద్దరూ పెళ్ళి చేసుకుంటే తాను చేసిన తప్పుడు పనికి నిష్కృతి లభిస్తుందని ప్రాధేయపడతాడు. అందుకు మిత్రుడు ఒప్పుకోకపోయినా –తన భార్య– మిత్రుని చేతులు రెండింటినీ , తన చేతులతో కల్పి తుదిశ్వాస విడుస్తాడు. ఆ తర్వాత వారిద్దరూ దంపతులయ్యారా? లేదా? అనేది ప్రేక్షకుల ఆలోచనలకే వదిలిపెట్టారు. ఈ నాటకంలో పాశ్చాత్య సంస్కృతీ వ్యామోహంలో చెడు తిరుగుళ్ళు తిరిగినవానిగా నాగభూషణం నటనా చాతుర్యం అనన్యసామాన్యం. ఇంగ్లీష్ వాని స్టైయిల్‌లో అతని సంభాషణా తీరు నాటి ప్రేక్షకులెవ్వరూ నేటికీ మర్చిపోలేరు. ఆ తరంలో రక్త కన్నీరు నాటకాన్ని చూసివుండని వారు, నాగభూషణం నటనా కౌశల్యాన్ని ప్రసంశించనివారు అరుదు. 1948 లో ప్రారంభించిన రక్తకన్నీరు నాటక ప్రదర్శనను 1986 దాకా గ్రామ గ్రామాన ప్రదర్శించారు. ఈ నాటకం ద్వారానే నాగభూషణం గారిచ్చిన అవకాశం ద్వారా నటి వాణిశ్రీ , ఊర్వశి శారదలు ప్రముఖ నట వర్గంలో చేరారని ఆయన అభిమానులు అంటారు. చిత్రసీమలో ఎంత బిజీగా ఉన్నప్పటికి ప్రతి నెలా మొదటివారంలో రాష్ట్రంలో దేశంలో ఏదో ఒక చోట రక్తకన్నీరు నాటక ప్రదర్శన ఇచ్చిన నాగభూషణం – తెలుగు నాటకరంగ చరిత్రలోనే ఒక రికార్డు స్థాపించారు. తెలుగు నాటకరంగాన్ని ఇంతగా ప్రభావితం చేసిన మరో నాటకం లేదన్నది నిర్వివాదాంశం. ఈ నాటకంలో భాగంగా వర్తమాన సామాజిక రాజకీయాలపై వ్యంగ్యబాణాలు విసురుతుండేవారు. స్థానిక మున్సిపాలిటి వారు చెత్త సక్రమంగా ఎత్తకపోవడంపై కూడా శ్రీ నాగభూషణం నాటకంలో భాగంగా సమయానుకూలంగా విమర్శించేవారు.

నాగభూషణం 1922 మార్చి 19న నెల్లూరులో ఒక పేద బ్రహ్మణ కుటుంబంలో జన్మించారు. తల్లి సీతమ్మ. తండ్రి చుండి రాఘవరావు. స్థానిక మునిసిపల్ స్కూలులో 5వ తరగతి పూర్తయ్యాక , హైస్కూలు చదువు కోసం ప్రతి నెల ఐదురూపాయలు స్కూల్ ఫీజు కట్టాలి. ఇందుకోసం ఐదుగురితో మాట్లాడి , వారిని ఒప్పించి ,వారందరి సహాయంతో ఎలాగో హైస్కూలు చదువు పూర్తి చేసారు. ఇంటర్మీడియట్ చదివే రోజుల్లో పాత కార్ల టైర్లు రీగ్రూపింగ్ వంటి పనులు చేస్తూ ఆ చదువు కాస్తా పూర్తి చేశారు. అనంతరం మద్రాసు రైల్వే సెంట్రల్ కమర్షియల్ సూపరింటెండెంట్ కార్యాలయంలో నెలకు పాతిక రూపాయల జీతంలో ఉద్యోగంలో చేరారు.

1940 దశకంలో మద్రాసు మకాం మార్చడంతో , నాటి రంగస్థల కళాకారులు జి.వరలక్ష్మి, మిక్కిలినేని రాధాకృష్ణమూర్తిలతో పరిచయం ఏర్పడింది. ఆత్రేయ రాసిన నాటకాలు భయం ,కప్పలు వంటి సామాజిక నాటకాలలో పాల్గొనడంతో ఆయన నటజీవితం ప్రారంభమైందని చెప్పొచ్చు. 1951 లో తెలంగాణా ఉద్యమం తర్వాత కమ్యూనిస్టుపార్టీని ప్రభుత్వం నిషేదించింది. దాంతో నాయకులు చాలా మంది మద్రాసుకు వెళ్ళారు. అలా వెళ్ళిన డా॥ రాజారావు తదితరులు కొందరు " పల్లెటూరు " చిత్రాన్ని –దర్శకుడు తాతినేని ప్రకాశరావు గారితో కల్పి తీస్తూ – వీరికి ఆ సినిమాలో ఓ పాత్ర యిచ్చారు. ఎన్టీఆర్, సావిత్రి, యస్వీ రంగారావులతో కల్పి తొలిసారిగా అలా చిత్రరంగ ప్రవేశం చేశారు. నాగభూషణం కమ్యూనిస్టు వామపక్ష భావాలు గలవాడు. ఆ పార్టీ సిద్ధాంతాల పట్ల ఆకర్షితుడైనవాడు. అందువల్లనే పల్లెటూరు చిత్రం తర్వాత తనకు తిరిగి సినిమా ఆఫర్లు ఎక్కువగా రాలేదని ఆయన అంటారు. ఆ దరిమలా కె.వి.రెడ్డి గారు మాయాబజార్ చిత్రం తీస్తున్నప్పుడు, ఆ చిత్ర ప్రొడక్షన్ మేనేజర్ లెఫ్టిస్టు కావడం వల్ల మాయాబజార్ చిత్రంలో ఓ చిన్న పాత్రకు తనకు లభించిందనీ ఆయన అన్నారు. ఆ తర్వాత ఏది నిజం ?చిత్రంలో హీరో వేషం దొరికిందనీ చెప్తూ ఈ చిత్రం ఫెయిల్ అయితేనోననే మీమాంశలో పడి తన జీవనం గడవడం ఎలాగన్న ఆలోచనలో 1948 రక్తకన్నీరు నాటకం తన మదిలో మెరిసిందని నాగభూషణం అన్నారు.

ఈ రోజు నాటకం ఆడితేనే ఈ పూట గడుస్తుందనుకున్న వాడితోనే నాటకం పదికాలాలు బ్రతుకుంతుందని నాగభూషణం గారి అభిప్రాయం. ఆ తర్వాత జ్యోతి , ఆహార సందేశం , వంటి చిత్రాలతోపాటు బుద్ధిమంతుడు అందాల రాముడు పెత్తందార్లు ,కోడలు పిల్ల , దేశోద్ధారకుడు చిత్రాలలోని ఆయన నటనకు ప్రజలు జేజేలు పలికారు. 350 చిత్రాలకు పైగా నటించారు. చివరిగా యస్వీ కృష్ణారెడ్డి దర్శకత్వంలో రూపొందించిన నెంబర్‌వన్ చిత్రంలో నటించారు.

నటీనటులను ఆర్థికంగా ఆదుకునేందుకై సినీ ఆరిస్టు వెల్ఫేర్ ఫండ్ ట్రస్టును ఏర్పాటు చేసి అందుకు ఎంతో కృషి చేశారు. నాలుగు చిత్రాలలో హీరోగా నటించారు. ఎన్.టి.ఆర్. హీరోగా 'ఒకే కుటుంబం' చిత్రాన్ని నిర్మించారు. 1941లో 'సుబ్బరత్నం' తో తొలి వివాహం అయింది. ఆమె మరణానంతరం శశిరేఖను వివాహమాడారు.

విలన్ పాత్రలో హాస్యం పండించడం వంటి క్రొత్త ప్రక్రియకు నాంది పలికిన నాగభూషణం గారు మే 6 1995 లో ఛాతీలో నొప్పితో ఆయనే స్వయంగా హైదరాబాద్‌లోని ఆసుపత్రికెళ్లి డాక్టర్‌ను సంప్రదించారు. కానీ ప్రయోజనం లేకపోయింది. 73 సం॥ వయస్సులో ఆరోజు రాత్రి 12.30 సమయంలో కన్నుమూశారు. ఇండియన్ పీపుల్సు థియేటర్ అసోసియేట్ పాట్రన్‌గా కడదాక కొనసాగారు. 1974 నుండి 1994 దాకా ప్రజానాట్య మండలి అధ్యక్షునిగా వున్నారు.

నాగభూషణం ఏ సినిమాలో ఏ పాత్ర వేసిన ఆయా పాత్రలలో ఆయన ప్రస్ఫూటంగా కనిపించేవారు. వ్యక్తిగా నిజాయితీపరుడు నాగభూషణం అని ఆయన అభిమానాలు కొనియాడతారు. ఆయనకు సహాయం అందించిన ప్రతి వారికీ ఏదో విధంగా సహాయం అందించిన గొప్ప వ్యక్తి శ్రీ నాగభూషణం అని వారంటారు.

స్నేహానికి ఎంతో గౌరవం , ప్రాణం యిచ్చే వ్యక్తి శ్రీ నాగభూషణం. రాష్ట్ర సాంగ్ & డ్రామా అడ్వయిజరీ కమిటీ సభ్యునిగా ఉండి మధ్యపాన నిషేద ప్రచారం ముమ్మరంగా చేశారు. వామ పక్ష సిద్ధాంతాలను తు.చ. తప్పక అమలు చేసిన అంకితమైన గొప్ప ప్రజా కళాకారుడు శ్రీ నాగభూషణం. ■

కథ

మా

బా రహమతుల్లా

హైదరాబాద్ నుంచి నేరుగా ఒంగోలు ఆసుపత్రికి పోయాను. నన్ను చూడంగానే అమ్మకు ఏడుపు ఆగలేదు. ఏ కొంచెం కష్టమొచ్చిన ఆమె ఏడ్చేయటం మాములే. కాని ఈసారి ఎంతో హృదయవిదారకంగా ఏడ్చింది. ఆమె మనస్సు చాలా ఒత్తిడిలో ఉన్నట్లు, ఆమెను చూడంగానే అర్థమైపోయింది. మనిషి పీక్కుపోయి శవంలా తయారైంది "అమ్మకు ఏమైంది?" అని అన్నయ్యను అడిగాను.

నా చేయి పట్టుకుని అన్నయ్య ఆసుపత్రి బయటకు తీసుకువచ్చాడు. "నిన్నరాత్రి, గుండెలో నొప్పిగందని, అక్కడికక్కడే కుప్పకూలిపోయింది. వెంటనే ఇక్కడికి తీసుకుని వచ్చాము. గుండె బాగా బలహీనంగా వుందని, శరీరం ఇంకా బాగా బలహీనంగా వుందని, మానసికంగా ఏదో ఆందోళన తీవ్ర స్థాయిలో ఉందని డాక్టరు అన్నాడు. ఆసుపత్రిలో ఓ పదిరోజులుంటే గాని ఏ విషయమూ చెప్పలేమన్నాడు" విషయాన్ని వివరించాడు అన్నయ్య తిరిగి అమ్మ గదిలోకి పోయాను. పసిపిల్లలా ముడుక్కుని పడుకుని ఉంది. కాని మొఖం మాత్రం ప్రశాంతంగా లేదు. చిందరవందరగా వుంది. మా నాయిన గుర్తొచ్చి, ఆయన అన్న మాటలు గుర్తొచ్చాయి.

"ఓరేయ్ చిన్నోడా! నా పనయిపోయింది. ఈ రోజో, రేపో– అంతే, నీకోసమే ఆగి ఉన్నా, నీకో మాట చెప్పిపోతే నాకో నిశ్చింత. మీ అమ్మ పెద్ద తిక్కల్ముండ. చాలా పిరికిది. బాగా మెతకమనిషి, పసిపిల్లను చూసుకున్నట్లు చూసుకున్న! నేను పోయాక, మంచిగ చూసుకోండి. నాకు ఆమె దిగులొక్కటే మిగిలింది.' ఆ మాటలన్నాక ఆయన కండ్లు చెమ్మగిల్లాయి. రెండుమూడు కన్నీటి చుక్కలూ రాలాయి. నాకు ఎంతో ఆశ్చర్యమేసింది. మా నాయిన ప్రేమంతా మొఖంలోనో, నవ్వులోనో ఏవన్నాతినేవి కొని తీసుకురావటంలోనో చూపిస్తాడంతే. ఎప్పుడూ అన్ని మాటలు మాట్లాడింది లేదు. అసలాయన ఏడ్వంగా నేనెప్పుడూ చూడల. మాఅమ్మ గురించి ఆయన లోపల ఉన్న ఇంత ప్రేమను చూసి అబ్బురపడిపోయిన. మా అమ్మ నాయినలు ఇంత గొప్ప ప్రేమికులైనందుకు గర్వపడి పోయిన. ఇది జరిగి రెండు సంవత్సరాలైంది. మా నాయినా చనిపోవటానికి ముందు రోజన్న మాటలవి.

◆◆◆

వెలుపోడు బీబీ, బడీ ఖాదర్‌బీ, విజయవాడవస్తామని కలిసి ఒక రోజు ఆసుపత్రికి వచ్చారు. వాళ్ళు ముగ్గురూ అమ్మకు ఆడపడుచులు. ఇంకో ఆమె ఛోటీ ఖాదర్‌బీ చనిపోయింది. వాళ్ళు వస్తావస్తానే అమ్మను పట్టుకుని ఏడ్చేసారు. "నీకెన్ని కష్టాలొచ్చినాయి వదినా. దేవుడు మంచోల్లకే కష్టాలు పెడుతుంటాడు. కరీమున్‌పోయిన దుఃఖం నుండి నువ్వింకా తేరుకోనేలేదు. మళ్ళీ ఇది నీకే జరగాల్నా అల్లా అన్నీ సవ్యంగానే చూస్తాడు. మేమంతా ఉన్నాం. నువ్వు భయపడకు వదినా" అలా మాట్లాడుతూ సాయంత్రం దాకా కూర్చుని, అమ్మను ఓదార్చి బయలుదేరారు. అమ్మ వాళ్ళతో మరీ మరీ చెప్పింది. ఈసారి వచ్చేప్పుడు ఇర్ఫాన్‌ను తప్పకుండా తీసుకురమ్మనమని. ఇర్ఫాన్ మా తమ్ముడికొడుకు. వాడికి రెండేళ్ళు. నాయిన చనిపోయాక పుట్టాడు. అప్పటి నుంచి అమ్మ ప్రపంచం ఇర్ఫానే. మా మేనత్తలతో పాటు బస్టాండు వరకుపోయాను.

"రేయ్! అమ్మను జాగ్రత్తగా చూసుకో. మా వదిన దేవత. సమయానికి మీ అమ్మ కడుపులో ఇంతపడేట్లు చూస్తాఉండు. ఆమెకు లోకం తెలియదు. ఆమె లోకం తప్పించి, మా పెండ్లిల్లకు ముందే కాదు, ఇప్పటికీ మమ్మల్ని ఎంతో మర్యాదగా చూస్తది. మమ్మల్నే కాదు. ఎవర్నయినా అంతే, ఆమెకు తెలిసింది మనిషిని ప్రేమించటం, నమ్మటం. ఆమె ఋణం మేం ఎన్నటికీ తీర్చుకోలేం. అంత పేదరికంలోనూ, ఆమె చేతుల మీదుగానే మా పెండ్లిల్లు అయినాయి. ఆడపడుచులుగా మేము ఎప్పుడన్నా సతాయించినం గాని, ఆమె పల్లెత్తు మాటనేది కాదు. మీ నాయిన ఒట్టివెర్రిబాగులోడు. బాడుగ ఉంటే పోయేవాడు, లేదంటే పండేవాడు. ఎద్దు జీవితం ఎట్లనో, మీ నాయిన కూడా అట్లనే

జీవించేవాడు. ఆలోచన, చీకుచింత ఏమీ ఉండేవికావు. పరిస్థితిమో బాడుగ డబ్బులు చేతులో పడితేనే పొయ్యివెలిగేది. (గాడి ఆయ్‌తో చుల్ల సులుగున) అటువంటి పేదరికంలో మీ అమ్మ ఇంత పెద్ద సంసారం నడిపింది. మా పెండ్లిల్లు చేసింది. మిమ్మల్ని చదివించింది. నీ చెల్లెలిద్దరి పెండ్లిల్లు చేసింది. మాలాంటి వాళ్ళయితే ఎప్పుడో చేతులెత్తేసే వాళ్ళం. ఎంతో ఓపిక, సమర్థత ఉన్నామె మీ అమ్మ" ఇలా ఇంకా చాలాసేపు మాట్లాడుకున్నాక బస్సొచ్చి వెళ్ళిపోయారు. అమ్మ గురించి ఆలోచించుకుంటూ ఆసుపత్రికి బయలుదేరాను.

ఆమె దగ్గర ఉన్న వస్తువు ఆమెకెంతో విలువైనది అయినాసరే, మాకు ఇట్టే ఇచ్చేస్తుంది. ఒక్కసెకను కూడా ఆలోచించదు. నాకుద్యోగం వచ్చినప్పుడు వెయ్యో రెండు వేలో డిపాజిట్ కట్టమన్నారు. అంతే, ఏమాలోచించల. తన ఒంటి మీదున్న ఒకే ఒక్క బంగారు వస్తువు – చెవుల్లో కమ్మలు. అవీ పుట్టింటి నుంచి తెచ్చుకున్న వాటిల్లో మిగిలిన చిట్టచివరి వస్తువు. వెంటనే చెవుల్నించి వలచి, కాలిబి ఇంటికిపోయి అమ్మేసి ఆ రెండువేలు తెచ్చి నాకిచ్చేసింది.

ఆమెకు ఇవ్వటం బాగా తెలుసు. అడిగే అలవాటు, తీసుకునే అలవాటు మొదటినుంచీ లేదు. నిజంగానే ఈమొక తిక్కల్ది. ఎప్పుడు ఏమిప్పిస్తానన్నా, డబ్బులేమన్నా కావాల్నా అని అడిగినా అవి నాకేం అవసరం రా, నేనేం చేసుకుంటా? అనేది. రెండవ సారడిగితే "రంజాన్ పండక్కేకాదు, బక్రీద్ కూడా వచ్చి కన్పిస్తుండండి. అంతేచాలు' అనేది. ఒకసారి మాత్రం ఒక వందుంటే ఇచ్చిపో అన్నది. ఎగిరి గంతేసి రెండువందలిచ్చి 'ఎందుకే నీకీ డబ్బులన్నాను'. 'రంజాన్ నెల గదారా. వేకువజామున రోజ్‌దార్లను లేపటానికి వచ్చే ఫకీరు, ఇంతకుముందులా రూపాయిబిళ్ళ ఇస్తే తీసుకోవటం లేదు. అతను మాత్రం బతకక్కర్లేదంట్లే. ఇప్పుడన్నీ పిరమే గద. రూపాయికేమొస్తది" అన్నది. మా అమ్మది ఎంతో దయాగుణం. గుప్పెడన్నమో, బియ్యమో పెట్టందీ, ఇంటి ముందు కొచ్చిన ఏ బిక్షగాడ్నీ పంపేది కాదు.

మా బజారు ఆడవాళ్లంతా ఒక పెద్ద ఆటో మాట్లాడుకుని వచ్చారు. మా అమ్మకు ధైర్యం చెప్పి, ఓదార్చి, కొంచెంసేపు కూర్చుని వెళ్ళిపోయాక నాతో చెప్పుకొచ్చింది. ఈ చాన్‌బి, ఇమాంబి, ఖాజాబి, కాలిబి, రమ్‌జాని, ఖాదర్‌బిలు నాకు పెళ్ళయి, వచ్చినప్పటినుంచి దోస్తులు. రోజుకో సారన్నా మన ఇంటికొచ్చి కొంచెం సేపు కూర్చుని పోతుంటారు. పండగలకు, పబ్బాలకు వాళ్ళిళ్ళకు పోయి ఫాతెహాలిస్తుంటాను. రంజానప్పుడు రెండు మూడు రోజులు నాతో కలిసి నమాజులు చదవటానికి వస్తారు. వాళ్ళకు స్వంతంగా చదవటం రాదు. వాళ్ళు పరిచయం ఉండబట్టే స్వేచ్ఛగా ధైర్యంగా బజార్లో అటూ ఇటూ తిరుగగలుగుతాను. నాకు కొట్లాటలన్నా, గొడవలన్నా భలే భయం. ఎవరన్నా తాగి, ఇంటిముందు నుంచి పోతున్నా, ఇంట్లో నుంచి బయటికే రాను".

అమ్మ పరిస్థితిలో మార్పులేదు. రోజుకో రెండు మూడు సెలైను ఎక్కిస్తున్నారు. రోజు మొత్తంలో ఎప్పుడన్నా కొద్ది సేపు హుషారుగా ఉండేది. "మీ నాయినతో యాభైఏండ్ల సంసారంనాది. ఆయన చేతివేళ్ళు. ఒక్కసారన్నా నా ఒంటి మీద పడలేదు. నన్ను ఎంత బాగ చూసుకున్నాడో. ఏదీ తక్కువ చేయలేదు. అసలు నన్ను గడపే దాటనే లేదు. మన బజార్లోని ఆడవాళ్లంతా ఏదో ఒక పనిలోకి పోయేవాళ్ళు. పొలాలపన్లో, మిల్లుపన్లో, పొగాకు గ్రేడింగ్ పన్లో చేసి ఎంతోకొంత సంపాదించేవాళ్ళు. వేడినీళ్ళకు చన్నీళ్ళవుతాయి. నేనూ పోతానే దాన్ని. వద్దనేవాడు. గమ్మునుండే దాన్ని. ప్రశ్నించటం, వాదించటం చేసేదాన్ని కాదు. ఆయన ముక్కుపుటాలు ఎగరేస్తే చాలు, నోర్మూసుకునే దాన్ని. కళ్ళెర్ర చేస్తే చాలు, ఇంట్లోపటికి పోయి, విన్పించకుండా సణుకున్నే దాన్ని. గొడవలు పడుకుంటూ, ఇంత సంసారం లాక్కురావటం చాలా కష్టమవుతుంది. సాయంత్రానికి బుడగడబ్బులు నా చేతిలో పడేసి, హాయిగా చేతులు దులుపుకునేవాడు. మొత్తమంతా నేనే చూసుకునే దాన్ని. ఆయనకు బీడీలూ నేనే తెప్పించి ఇచ్చేదాన్ని. ఆయన బట్టలూ నేనే కొని తెచ్చేదాన్ని. బాడుగలు లేనప్పుడే చాలా ఇబ్బందయ్యేది. అప్పట్లో అన్నీ అగ్గువ కాబట్టి రోజుకు పదిహేను, ఇరవై రూపాయలు వచ్చిన సర్దేదాన్ని".

ఇలా తన విషయాలు ఎన్నో చెప్తుండేది. నేను శ్రద్ధగా వింటుంటే వాడిని. ఆసుపత్రిలో ఆమెకు తోడుగా నేను ఉన్నాను.

అమ్మల అనుభవాలూ, జ్ఞాపకాలూ వినగలగటమూ అదృష్టమే. ముప్పయ్ యేండ్ల నుంచీ తెలంగాణలో ఉద్యోగము చేస్తున్నందున, ఏ రంజాన్‌కో పోయి రెండుమూడు రోజులుండి వచ్చేయాల్సి వస్తున్నది. చదువుకునేప్పుడు సతాయించుకుతిన్నాను. ఉద్యోగం వచ్చాక దూరం వచ్చేశాను. పండగలకు, కార్యాలకు కలిసినా ఆమె పనుల్లో, వంటల్లో ఆమె ఉండేది. ఆమే అన్నట్టు నేనేమో 'బఖాల పొట్టే భొమ్మన్ పొట్టే హైతో బస్, యే మారిమిలేకో ఖానా భి నక్కో' (దోస్తులుంటే చాలు, అన్నం కూడా అక్కర్లేదు వీడికి). నా ఖుషీల్లోనో, నా భార్య కొడుకులను ఖుషీ చేయటంలోనో ఉండిపోయేవాడిని. నేనెప్పుడూ ఆమె వైపు నుంచి ఆలోచించనేలేదు. ఆమెప్పుడూ నావైపు నుంచి ఆలోచించకుండా ఉండనేలేదు. అమెప్పుడూ చిన్నగాలికిక్కూడా వణికిపోయే చిగురుటాకుల్లా మా ఎడల ఉండేది. ఏ అర్థరాత్రి ఊరేళ్ళి 'మా' అని ఒక్కసారి పిలిస్తే చాలు. నాకోసమే కాచుక్కూచున్నట్లు వెంటనే తలుపు తెరిచేది. ఆ సాయంత్రమే మాట్లాడి, ఊర్లో బలాదూర్లు తిరిగి రాత్రికి నేను ఇంటికి చేరితే ఉన్నట్లుగా ఉండేవి ఆమె మాటలు. 'ఆ బేటా, ఆ, ఫస్టు ఖానా ఖా' అని అన్నం పెట్టేది. మొఖం చాటంత చేసుకుని నన్నే ఎగాదిగా చూస్తూ ఉండేది. ఇప్పుడన్నం ఎక్కడిదే అంటే, నువ్వొస్తావేమోనని ఒక గుప్పెడు బియ్యం ఎసట్లో ఎక్కువేస్తుంటాననేది. ఆమె తన జీవితం పట్ల ఒక్క కంప్లయింట్ కూడా ఎన్నడూ చెప్పలేదు. "నాకేందిరా దేవుడు లాంటి భర్తున్నాడు. బంగారం

లాంటి పిల్లలున్నారు. ఏనాడూ ఆకలితో పండింది లేదు. వర్షం వస్తే కారినా, ఒక పెంకుటిల్లయితే ఉన్నది. ఇంటివి మట్టి గోడలయితే, నేనొచ్చాకే సిమెంటు చేయించినాను. ఈ ఇంటికే కరెంటు కూడా నేనే పెట్టించాను. ఇంకేం కావాలి?" అనేది. అవసరాలు కనీసంగా ఏ రోజు కారోజు ఉంటే చాలు. ఎంతో తృప్తి పడిపోయేది. ఆమె ఎప్పుడూ ఒక వెయ్యి రూపాయలు కూడబెట్టి కండ్ల చూసింది లేదు. ఆమె జీవితం మొత్తం కష్టాలమయమే అయినా ఆమెకు ఆ స్పృహే ఉండేది కాదు.

మా చదువుల కొరకు ఎన్ని కష్టాలు పడాల్సి వచ్చింది. అప్పట్లో మా మసీదు బజార్లోని సాయిబుల పిల్లలు చాలా వరకు దర్జి పనుల్లోకో, సైకిల్ రిపేరింగ్ పనుల్లోకో పోయేవాళ్ళు. మా అమ్మను చూసి చాలామంది తల్లులు పిల్లల్ని బడుల్లోకి పంపటం షురూ చేశారు. ఆడోళ్ళు, ఆడపిల్లలు మా అమ్మ దగ్గరకు వచ్చి నమాజులు చదవటం నేర్చుకున్నారు.

నేను స్కూలు జీవితంలో చాలా అల్లరి చిల్లరగా ఉండేవాడిని. నా దోస్తు బాబురావుతో కలిసి, బస్టాండ్‌లో ఎంగిలి బీడీలు, సిగరెట్లు ఏరుకుని, శివాలయపు మూలమండపంలో కూర్చుని తాగేవాడ్ని. బడి ఎగ్గొట్టి చెర్లో ఈతలు కొట్టి, అమ్మకు తెలియకూడదని కొలిమిలో బూడిద వంటికి రాసుకుని ఇంటికి వచ్చేవాడ్ని. కూరగాయలు, సౌద తెమ్మని డబ్బులిస్తే మేడ బజార్లో లాటరీలు ఆడేవాడ్ని. నన్నొకసారి లాగుచొక్కా విప్పదీసి, చేతులు కట్టేసి, కాళ్ళసందున కర్ర ఇరికించి కళ్ళల్లో కారం పూసి ఎండలో పడేసింది. మా బజారు ఆడోళ్ళంతా చుట్టూ జమై ఒక పూటంతా సినిమా చూసినట్లు చూశారు. నాకు సహాయం చేయాలని ఉన్నా, మా అమ్మ కోపం చూసి భయపడ్డారు. మామూలుగానే మా అమ్మ రంగు బంగారం. కోపంలో ఆమె మొఖం కందగడ్డలా ఉంటది. ఆమె అసలు పేరు రొఖయా, ఆమె అందం చూసి గోరిబి అంటారు.

"ఇంకచాల్లే రొఖయా, ఎర్రగైపోయాడు. పాపం పిల్లగాడు కారానికి, ఎండకి చస్తాడేమో. ఇక నుంచి చెయ్యడులే" అని గోడేవాలా భార్య, కాలిబి అత్త ప్రాధేయపడింది. "ఎవ్వరూ మాట్లాడొద్దు. అస్సలే నేను పఠాన్ల పిల్లని. నా కోపం వస్తే వీడ్ని చంపేస్త. చచ్చీ చెడి, తినీతినక, చిల్లరమల్లర పనుల్లోకి పంపకుండా బడికి పంపిస్తే, ఏం మాయరోగం వీడికి. గంటయింది బడికి రండర్రా అని ఇంటింటికి తిరిగి కేకలేస్తూ పిలిచే గొల్లోల గంగమ్మ ఏమన్నదో తెలుసా. బూబమ్మ! నీకొడుకు ఇంటర్వల్ గంట కొట్టిందే ఆలస్యం, బయటికి ఉరుకుతాడంట. హోమ్‌బెల్ కొట్టిందాక కన్పించడంట. సరోజినమ్మ టీచర్ ఒకటే మొత్తుకుంటున్నదంట. బెంచీ మీద నిలబెట్టినా, గోడకుర్చీ వేపించినా నోరు మెదపడంట. అసలా ఆ బాబూరావు పిల్లగాడి దోస్తానా వీడికెందుకు? రానీ, వాళ్ళమ్మ ఇటొచ్చినప్పుడు కడిగేస్తా. వీడ్ని అయ్యో అంటే ఆర్నెల్ల పాపం తగులుద్ది. వీడి గురించి మీకేం తెల్సు" చెప్పింది.

అప్పటి నుంచి స్కూలు, కాలేజీ ఎగ్గొట్టినప్పుడూ, సిగరెట్టు తాగినప్పుడు, ఏ తప్పుడు పనన్నా చేసినప్పుడు ఒక అపరాధభావం ఇప్పటికీ కల్గుతుంటది.

ఒకసారి ఒక పందిపిల్లను సరదాగా ముట్టుకున్నాను. మస్తాన్ మామ చూసి, నాకన్నా ముందే మా ఇంటికి పోయి, కొంచం మసాలా కలిపి "రొఖయా! నీ కొడుకు కుక్కపిల్లను ఎత్తుకున్నట్లు, పందిపిల్లను ఎత్తుకుని మశీదు ముందు తిరుగుతున్నాడు" అని చెప్పాడు.

నేనింటికి పోయేసరికి మా బజారులోని ఆడోళ్ళు మాఇంటి అంగన్లో గుంపుగా ఉన్నారు. మాఇంటి మందు పెద్ద అంగన్ (ముంగిలి) ఉంటది. మా అమ్మ దోస్తులకు, మా నాయిన దోస్తులకు అంగన్లోని అరుగులు, నులకమంచాలు మంచి అడ్డా.

నాకు విషయమేందో అర్ధం కాకముందే, మా అమ్మ నా బట్టలన్నీ ఊడబెరికి, తపతప వీపు విమానం మొత మోగింది, గుసుల్ నీళ్ళతో తలంటి స్నానం పోసింది. అప్పటికే మా ఊర్లోని ఏడుబావుల్నించి బకెట్ బకెట్ నీళ్ళు తెప్పించి పెట్టింది.

ఒక విషయంలో మాత్రం, నాకు మా అమ్మంటే కోపం. అదేమంటే మా నాయిన మబ్బుల్లోనే బండికట్టుకుని వెళ్ళేవాడు. ఒక గంట సరుకులు ఎక్కించుకునే కార్యక్రమం నడిచేది. నిండుబండిని నేరుగా తోలుకొచ్చి మా సందుమలుపు దగ్గర ఆపి, ఇంటికి వచ్చి నాస్టా చేసి, సత్తు టిఫినీలో అన్నం తీసుకుపోయేవాడు. నాస్టాగా కట్‌పానికుండలో వేసుంచిన రాత్రన్నం పెట్టేది. లేదంటే సద్దన్నంలో గొడ్డుకారం వేసి పెట్టేది. వేడన్నమూ, ఏదన్నా కూర వండి పెట్టొచ్చుగదాని ఎప్పుడన్నా అరుస్తుండే వాడిని.

"నోర్మూసుకో, పెద్ద చెప్పొచ్చావ్. ఎద్దులా, ఎద్దుతో పన్జేసే మీ నాయినే నా విషయాల్లో వేలు పెట్టడు. నీకేం తెలుసని సంసారమంటే. పుస్తకాలూపుకుంటూ కాలేజికి పోయెస్త సరా. నీ తాతేమన్నా సంపాదించి తీసుకువస్తున్నాడా? ఇంట్లో బొంగులా పండి, కప్పులో బొంగులు లెక్కట్టటమే సరిపోద్ది ఆ ముసలాయనకు, ఒక్కడి కష్టం, వందమంది తిని చావాలాయ్. రోజుకో చుట్టమన్నా తిని పోతాడు. అన్ని సరకులూ ఇంట్లో ఉంచు, రాత్రీపగలూ వండి వారుస్తా" నాకన్నా పెద్దగా అరిచేది. అదీ మా ఊరి ఉర్దూలో. మా అమ్మతో మాట్లాడేప్పుడు సగం ఉర్దూ, సగం తెలుగులో మాట్లాడుకునే వాళ్ళం. ఉద్వేగంగా, కోపంగా మాట్లాడాల్సి వస్తే మాత్రం పూర్తి తెలుగులో, ఎంతో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుకునేవాళ్ళం. మేమే కాదు, మా ఊర్లోని సాయిబుల కుటుంబాలన్నీ అంతే.

మా అమ్మకు పెళ్ళయి మా ఊరికి వచ్చిన కొత్తల్లో, సాయిబుల పిల్లలెవరికి చదువు సంధ్యలు ఉండేవి కావు. బయటి దాక ఎందుకు మా తాత, మా నాయిన వేలుముద్రల వీరులే. అందుకే మేము పుట్టినప్పటినుంచే రోజుకో సారన్నా మా నాయినను జోరీగలాగ తగులుకుని అనేది–

'మాలమాదిగల పిల్లకాయలు కూడా చదువుతున్నారు. సాయిబుల పిల్లకాయలకే చదువులేనిది. మన పిల్లలనన్నా చదివించాలి". మా నాయినకు మా అమ్మ మాటలు ఎద్దుమెడలో తుంటలా తగిలేవి. అందుకే మా చదువులకు అడ్డుపడలేదు.

నిజంగా మా అమ్మ అలా వెంటపడకపోయి ఉంటే నాకీ ఉద్యోగం ఉండి ఉండేది కాదు. నా కొడుకును బి.టెక్, యం.బి.ఏ.లు చదివించి ఉండే వాడిని కాదు. మా అన్మదమ్ములం ఈ మాత్రం తెలివితోనన్నా ఉండేవాళ్లం కాదు. అందుకే మా అమ్మ "నేను లేకుండా ఉంటే నువ్వు కూడా, మీ నాయినలాగనే ఎద్దుబండి ఎక్కి ఛో ఛో అంటా ఉండేవాడివి' అంటుండేది. (మై నైతో తూభీ బైల్‌కే గాండ్ మీ ఉంగ్లీ రఖ్‌కే ఛో ఛో బోల్నేవాలా)

మా అమ్మకు మా అమ్మమ్మ కొండంత అండ. ఆమెకు మా అమ్మ ఒక్కతే కూతురు. మగపిల్లలు లేరు. మా అమ్మ కడుపులో ఉండగానే భర్త చనిపోయాడు. ఎవరో, ఎవరికోసమో కలిపుంచిన విషం నీళ్ళు ఒక హోటల్లో తాగి ప్రమాదవశాత్తు పోయాడు. మా అమ్మ కోసం అమ్మమ్మ మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోలేదు. మా అమ్మ పుట్టాక ఆమెను పెంచి, అరబ్బీ, ఖురాను, నమాజులు నేర్పించి, పెండ్లి చేసి చేతులు దులుపుకోలేదు. ఆమె చచ్చిపోయేంతవరకు చీరాల ఐఎల్‌టిడి లో గ్రేడింగ్ పనిచేసి ఆ డబ్బులన్నీ తెచ్చి మా అమ్మకిచ్చేది. మూడు నెలలొకసారన్నా డబ్బులన్నీ పోగుచేసుకుని వచ్చేది. నెత్తి మీది నుంచి వంటికి తెల్లచద్దర్ చుట్టుకునేది. అప్పట్లో అదే బురకా. ఒక చేత్తో అది కిందపడిపోకుండా పట్టుకుంటూ, ఇంకోచేత్తో సందూక్ పట్టుకోలేక ఇబ్బంది పడుతూ దెయ్యాల గొందిలోనుంచి వచ్చేది. మా అమ్మకు కూడా ఊర్లకు పోయేటప్పుడు ఈసర్కస్ తప్పేది కాదు. మా చెల్లెలుకు ఈ ఇబ్బంది ఉండక పోయేది. ఆమె బురఖా వేసుకునేది. నాకు తెలిసి, మా చెల్లెలే మా ఊర్లో మొదటి బురఖా వేసుకుంది. ఇప్పుడు మా ఊర్లో, బురఖా మామూలు అయిపోయింది. మేము అమ్మమ్మను చూసి ఉరుక్కుంటూపోయి సందూక్ అందుకునే వాళ్ళం. మమ్మల్ని చూడంగానే మా అమ్మను చూసినంత సంబరంగా, కడుపునిండుగా నవ్వేది. మా ఊరు దాటి, మా అమ్మపోయే ఒకే ఒక ఊరు చీరాల. ఎండాకాలం సెలవుల్లో మమ్మల్ని రైల్లో చీరాల తీసుకెళ్ళేది. మేమందరం పుట్టింది కూడా మా అమ్మమ్మ గుడిసెలోనే. మా అమ్మ కాన్పులన్నీ మా అమ్మమ్మే చేసుకుంది. అందుకే మా నాయిన కన్నా మా అమ్మమ్మే, మా అమ్మకు ఎంతో సపోర్టుగా ఉండేది. అమ్మమ్మ తెచ్చిచ్చిన డబ్బుల్ని ఎంతో జాగ్రత్తగా మా చదువులకు మా బట్టలకు ఉపయోగించేది. కొత్త ఎద్దు కొనేటప్పుడో, బండిని బాగు చేయించుకునేటప్పుడో మా నాయినకూ సర్దుబాటు చేసేది. మా అమ్మమ్మ చనిపోయే ఐదు సంవత్సరాలయింది. అప్పట్నించి అమ్మ కుంగిపోవడం మొదలయింది.

మా అమ్మకూ, మా చెల్లెలు కరీమున్ ఒక్కతే కూతురు. మగపిల్లలం నేనూ, మా అన్నయ్య, కరీమున్ పెళ్ళయిన ఐదు సంవత్సరాలకే, ఒక కూతురుని కని చనిపోయింది. చనిపోయే నాటికి కరీమున్ వయస్సు పాతిక సంవత్సరాలు. ఈ పిల్ల చనిపోయి మొన్నటికి ఒక సంవత్సరము నిండింది. కరీమున్ చావుతో మా అమ్మ ఇంకా ఎంతో కుంగిపోయింది. అమ్మమ్మ చావును, నాయిన చావును సహజమైన చావులే, అని మనస్సును సముదాయించుకుంది. కాని కరీమున్ చావు నుంచి బయటపడలేకపోతుంది. పైగా ఆ పిల్ల ఎప్పుడూ కిలకిల నవ్వుతూ, చలాకీగా మాట్లాడుతూ ఉండేది. అందుకని ఎవరూ నవ్వినా, ఏ కుర్రపిల్ల మాట్లాడినా కరిమున్ గుర్తొచ్చి రోజుకో సారన్నా ఏడుస్తున్నది. ఒకసారి ఆ ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు నాతోనే అన్నది. "జీవితం మొత్తం నవ్వాల్సిన నవ్వును, మాట్లాడాల్సిన మాటల్ని, పాతికేళ్ళలోనే నవ్వేసుకుంది. మాట్లాడేసుకుంది. మనం యధేచ్ఛగా నన్నా నవ్వనీయక పోతియి, మాట్లాడనీయకపోతియి, ఆడపిల్లని అడ్డుకట్ట లేస్తియి, మనం జీవితాంతం నవ్వకుండా మంచిగానే శిక్షవేసి పోయింది. నాయన ఉన్నంత కాలం ఏదో కొంత మానసిక అండగా ఉండేవాడు. దిగాలుగా కూర్చుని ఉన్న మా అమ్మ దగ్గరకు పోయి కూర్చున్నాను. ఆవేదో చెప్పాలనుకుంటున్నట్లు ఉంది అనిపించింది. చెప్పమని కండ్లతోనే సంజ్ఞ చేసాను.

"హైబత్ (దిగులు) ఎక్కువరా నాకు. ఏం చేయాలో తెలియదు. ఉట్టుట్టిగానే ఏడుపొచ్చేస్తది. మీ నాయిన, మీ అన్న ఒక్కటే తిడ్తుంటారు. నాకేమో ఏడుపాగదు. మీ చెల్లి కరిమున్‌కు నవ్వాగనట్లు. కరిమున్‌కు బాగా లేనప్పుడు మద్రాసు జనరల్ ఆసుపత్రిలో ఉన్న వారం రోజులూ ఏడుస్తూనే ఉన్నా, అదేమో చావబోతూ కూడా చావునవ్వు నవ్వుతూనే ఉంది. అల్లా క్కూడా ఇన్‌సాఫ్‌లేదు. ముసిల్దాన్ని నన్నొదిలేసి, పసికందున్న దాన్ని తీసుకుపోయాడు. నన్ను తీసుకుపో. దాన్నొదిలేయ్ అని ఎన్నిసార్లు దువా చేసానో. మీ నాయని అప్పుడు అంతే నన్నే ముందు తీసికెళ్ళమని ప్రతి నమాజులో అడుగుతున్న. ఆడది ముత్తయిదువగానే పోవాలి. భర్తలేని ఆడదాన్ని ఎవరూ పట్టించుకోరు. పైగా అపశకునం మనస్తత్వంతో దాక్కుని దాక్కుని బతకాలి". చిన్నపిల్లలా ఏడుస్తూ చెప్పుకొచ్చింది. ఆమెను సముదాయించి, లోకం మారిందని చెప్పి, మేమంతా ఉన్నామని ఎంత చెప్పినా ప్రయోజనం లేకుండా పోయింది.

నాకు క్రమేపి కొంత అర్థమైంది. ఈ చావులు క్రమేపీ ఆమెను దుఃఖ సాగరంలో ముంచాయి. అన్నం అవసరమైనంత తినటం లేదు. మనస్సుకు అవసరమైనంత సంతోషం లేదు. ఈమె బయటపడటం కష్టమే అనిపించింది.

నా పెళ్ళయిన కొత్తలో హైదరాబాదులోని మా

రెక్కలు

బొల్లిముంత వెంకటరమణ

పక్షి
రెక్క విప్పింది
ఆకాశం
కొలత కోసం–

ఆర్భాటపు
సందడి !

సెల్‌ఫోన్
సంఖ్యాశాస్త్రం
అవినాభావ
సంబంధం–

ప్రేమికుల
చిరునామా!

ప్రేమికుల డైరీ
సెల్‌ఫోన్
గుసగుస
కబుర్ల కచేరీ–

బిల్లు మిగిల్చే
చెవిపోటు

నిద్ర నుంచి
మెలకువకు
ప్రతి ఉదయం
ప్రక్రియ–

జీవితం
నటన !

బడి
కొమ్మన
సీతాకోకల
సందడి–

పాఠం
గొంగళిపురుగు!

సమస్య
చిన్నదైనా
బుల్లితెర
బుస చాలు–

పొగ
మంట!

కోపం
ఒడ్డు తెగుతుంది
చావుని
వెతుక్కుంటూ–

అసహన
బ్రతుకు మరణం!

ఎంగిలి ముద్ద

భీంపల్లి శ్రీకాంత్

ఎవరో
బిచ్చగాడి చేతిలో
విసిరేయబడ్డ
ఎంగిలిముద్ద – నా పాలమూరు
నా పాలమూరుకు
కరువే సింగారం
కరువే బంగారం
నా పాలమూరుది
చరిత్రకందని చరిత్ర
నాగలిని కనుగొన్న
రాతి చరిత్ర
ఎంతమందిని
దేశభక్తులుగా మార్చి
దేశం మొత్తం తిప్పుతోంది
మనుషుల్ని వలసపక్షులుగా
మార్చి
దేశ ప్రాజెక్టుల్ని నిర్మిస్తోంది
తనో ఒంటరియై
శ్మశాన నగరాన్ని
నిర్మించుకుంది
నా పాలమూరు–
ఎప్పటికీ ఎంగిలిముద్దే
ఎవ్వరూ– ముట్టుకోరు
ఎవ్వరూ– చూడలేరు
నా పాలమూరు – అనాది
నా పాలమూరు – అనాకారి

ఇంటికొచ్చింది. పొద్దున్నే లేచి ఇల్లు ఊడ్చుతుంది. నా భార్య 'నేనూకుతా లేండి, నేనూకుతాలేండి' అంటూ మా అమ్మ చేతుల్లో నుంచి చీపురు లాక్కుంటున్నది. ఆమేమో ఇవ్వకుండా 'వద్దొద్దు. మీరు ఊడ్చకూడదు. అరబ్బుల చేత ఊడ్పిస్తే, ఆ ఇంటికే అరిష్టం' అని ఆమే ఊడ్చింది.

సాంప్రదాయాలకు, లోకరీతులకు, సెంటిమెంట్లకు ఆమె ఎంతో ప్రాధాన్యత ఇస్తుంది. మా నాయినలో ఉన్నంత ప్రశాంత మనస్తత్వం మా అమ్మలో లేకపోవడానికి అదొక కారణం అనుకుంటాను. ఇరుగుపొరుగు, చట్టాలుపక్కాలు ఏమనుకుంటారోనని ఎన్నో విషయాల్లో మమ్మల్ని యమ చికాకులకు, నష్టాలకు లోనుచేసేది.

మా అమ్మేకాదు సృష్టిలోని అమ్మలంతా ఎంతో గొప్పనుకుంటాను. అసలు అమ్మతనమనే భావనలోనే ఎంతో మహత్తుంది. ఎక్కడిదాకో ఎందుకు మా ఇంట్లోనే నలుగురు అమ్మలున్నారు. మా అమ్మ సంగతి సరేసరి, మా కోసమే బతికింది. మేమే ఆమె జీవితం. నా చెల్లెలు కరిమున్, దాని ప్రాణం పోతున్న చివరి సమయంలో "భయ్యా! నా బిడ్డనూ కాస్త కనిపెడుతూ ఉండండి" అని ఏడుస్తూ, మాతో ప్రాధేయంగా చెప్పింది. నేను చూసిన దాని ఏడుపు అదే మొదటిది. చివరిది. ఈ సృష్టిలో ఏదీ ఏడ్పించుకున్నా, అమ్మ తనం అమ్మల్ని ఏడ్పిస్తదనుకుంటా. మా అమ్మమ్మ అయితే మా అమ్మ కొరకు గొడ్డులా పనిచేసి, తన మొత్తం జీవితాన్నే ధారపోసింది. మా నాయినమ్మ మా నాయినకు ఆయనకు ఇష్టమైన తలకాయకూర, రక్తం కూర చిన్న పిల్లలం మాక్కూడా పెట్టకుండా దొంగతనంగా తినిపించుకునేది.

నా భార్యయితే కొడుకు కోసం ఏమైనా చేసేస్తది. అవసరమనుకుంటే తల్లిపంది మాదిరి నా శరీరాన్ని సైతం చీల్చి కుప్పలు పెట్టేస్తది. అందుకే అమ్మంటే భూమ్మీది సర్వమనుకుంటాను. భగవంతునిలో డెబ్బయ్ మంది అమ్మల ప్రేమ ఉంటుందంటారు. నాకు మాత్రం అమ్మలోనే డెబ్బయ్ మంది దేవుళ్ళ ప్రేమ ఉంటుందనిపిస్తుంది.

మా తమ్ముడు వచ్చాడు. వాడ్ని చూడగానే మా అమ్మ "ఏడిరా! ఇర్ఫాన్ నా ప్రాణం వాడి కోసం కొట్టుకుంటున్నది. వాడు మీ నాయినేరా ఎంతమందికి చెప్పినా, వాడిని తీసుకురారేంది". ఎంతో నీరసంగా, బాధగా అన్నది. కొంచెం కోపంగా, చికాగ్గా మా తమ్ముడు "నువ్వు ఆసుపత్రిలో చేరిన రెండో రోజు నుంచే వాడికీ జ్వరం వచ్చింది. నానమ్మా! నానమ్మా! అని ఒకటే ఏడుపు. నిద్రలో కూడా అదే కలవరింత. ఎన్ని మందులిచ్చినా తగ్గటం లేదు. వాడ్ని సముదాయించటం వాళ్ళమ్మ వల్లా కావటం లేదు, మా ఎవరి వల్లా కావటం లేదు. నువ్వే సావుబతుకుల్లో ఉంటివి. ఇవన్నీ నీకెట్లా చెప్పాలి. నీకేమో అర్థమైచావదు" విసుగ్గా అన్నాడు. "ఆ! ఇర్ఫాన్‌కు బాగా లేదా! నేను వెంటనే వాడ్ని చూడాలి" అని లేచి మా ఎవరి కోసమూ చూడకుండా పోతనే ఉంది. ఆ మనిషిలో ఎక్కడలేని ఉత్సాహం, ఊపు కన్పిస్తున్నాయి. వడివడిగా ముందుకు నడుస్తూనే ఉంది. ఆమెను ఆపబోయిన నన్ను, డాక్టరు ఆపేసి, మీ అమ్మకు ఇంకేమి కాదు. పోనివ్వండి అన్నాడు.

■

పరిశీలన

చరిత్ర అడుగుదాం ! చెప్పేది విందాం !

కె.ఎల్. కాంతారావు

బాబ్రీ మసీదు కూల్చివేతపై విచారణకు నియమించబడిన లిబర్హాన్ కమిటీ ఎట్టకేలకు తన నివేదికను సమర్పించింది. దానిలో నిందితుల గుర్తింపుతో బాటు కొన్ని సూచనలు చేసింది. అందులో ముఖ్యమైన సూచన ఏమిటంటే "ఒక కట్టడం మందిరమా? మసీదా ? అనే విషయాన్ని పురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞులు, చరిత్రకారులు, మనుష్య వర్ణనా శాస్త్రజ్ఞులు (ఏంత్రపోలజిస్టులు) కలిసి సరియైన, శాస్త్రీయమైన పరిశోధన తర్వాత మాత్రమే సమాధానం చెప్పగలరు. రాజకీయ వేత్తలు, న్యాయవేత్తలు, పత్రికా రచయితలూ, వారెంత విజ్ఞాన వేత్తలైనా, అటువంటి విషయాలలో సమగ్రమైన సమాధానాన్ని యీయలేరు. రాజకీయవేత్తలు అలాంటి సమస్యలలో తలదూర్చి అటువంటి విషయాన్ని హైజాక్ చేస్తే ఫలితం 1992 డిశంబరు 6న జరిగిన గందరగోళ పరిణామాలే వస్తాయి. అందువలన దేశ విదేశాలలోని నిష్ణాతులైన చరిత్రకారులు, మనుష్య వర్ణనా శాస్త్రజ్ఞులు, పురాతత్వ పరిశోధకుల సహకారం యీ విషయంలో తీసుకోవాలి. వారికి అత్యాధునిక పరికరాలు, సమకూర్చాలి. అప్పుడే ఇటువంటి ప్రదేశాల సమగ్ర చరిత్ర వివరంగా తెలుస్తుంది. వారి పరిశోధనా ఫలితాలు జాతులు, కులాలు, ప్రాంతాల మధ్య అవగాహన, శాంతియుత వాతావరణాన్ని పెంపొందిస్తాయి."

చారిత్రకాంశాలను న్యాయమూర్తులు కాదు, రాజకీయ నాయకులు కాదు, చరిత్ర కారులే నిర్ధారించగలరని లిబర్హాన్ కమీషన్, సుస్పష్టంగా, సుదీర్ఘంగా ప్రకటించడం చాలా సంతోషదాయకం. అయితే యీ విషయంలో ఇప్పటి వరకు చరిత్ర కారులు ఏ పరిశోధనాచేయకుండా ఉండలేదు. డా. సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ కుమారుడైన ప్రొ॥ సర్వేపల్లి గోపాల్, ప్రొ॥ బిపిన్‌చంద్ర, ప్రొ॥ రొమిల్లాథాపర్, ప్రొ॥ కె.ఎన్. పణిక్కర్ వంటి ప్రపంచ ప్రఖ్యాత చరిత్రకారులు 25 మంది కలిసి వివాదాస్పద కట్టడానికి సంబంధించిన చారిత్రకాంశాలపై తమ పరిశోధనా వివరాలను అనేక వ్యాసాల ద్వారా వివరించారు. "ది పొలిటికల్ ఎ బ్యూస్ ఆఫ్ హిస్టరీ", "ది అనాటమీ ఆఫ్ ఎ కన్‌ఫ్రంటేషన్" లాంటి పుస్తకాలను ప్రచురించారు. వీరుకాక మధ్యయుగాల చరిత్రలో నిష్ణాతుడైన ప్రొ॥ సుశీల శ్రీ వాత్సవ, ప్రపంచ ప్రఖ్యాత చరిత్రకారుడు ప్రొ ॥ ఆర్.ఎస్. శర్మ కూడ పై అంశంపై తమ పరిశోధనల సారాంశాన్ని పత్రికుల ద్వారా తెలియజేశారు. వారందరి ఏకాభిప్రాయం ఏమంటే 1528లో బాబరు సేనాధిపతి మీర్‌బక్వీ అయోధ్యలో మసీదు నిర్మించేనాటికి అక్కడ ఒక రామాలయం లేనేలేదనీ, కాబట్టి మీర్‌బక్వీ దానిని కూలగొట్టడం అనే సమస్యే రాదని. పై వాదనను సమర్ధిస్తూ వారు యీ క్రింది ఋజువులు చూపారు.

1. విక్రమాదిత్యుని కాలంలో అయోధ్యలో రామాలయం నిర్మితమైందని సంఘపరివార్ నాయకులు పేర్కొంటున్నారు. విక్రమాదిత్యుడు 5వ శతాబ్దం (క్రీ.శ) వాడు. కాని విక్రమాదిత్యుని తర్వాత అయోధ్యలో నెలకొల్పిన శిలా శాసనాలలోగాని, క్రీ.శ 7వ శతాబ్దిలో అయోధ్యను దర్శించిన హ్యూన్‌త్సాంగ్ యాత్రా స్మృతులలో గాని ఎక్కడా అయోధ్యలో రామాలయం ఒకటున్నదనే ప్రస్తావన లేదు.

2. ఎ.పి గ్రాఫినౌ ఇండికాలలోగాని, లక్ష్మీధార, మిత్ర మిశ్ర, జిన ప్రభాసూరి, భూసుందీ రామాయణం వంటి సంస్కృత గ్రంధాలలో తీర్ధయాత్రా స్థలాలను ఎన్నో పేర్కొన్నారు గాని వాటిలో అయోధ్యలో రామ జన్మభూమి దేవాలయం పేర్కొనబడలేదు. అయోధ్యలోని గోప్రతారాతీర్ధం ఒకటే పేర్కొనబడింది.

3. బాబరు తన జీవిత చరిత్ర "బాబరు నామా" లో అయోధ్యలోని ఒక హిందూ సన్యాసికి పెద్ద మొత్తంలో భూమిని శిస్తులేని విధంగా దానమిచ్చినట్లు రాసుకున్నాడు. ఉర్వాలోని నగ్నజైన విగ్రహాలను తాను ధ్వంసం చేయించినట్లుగూడ వ్రాసుకున్నాడు తాను చేసిన మంచి, చెడు పనులను వ్రాసుకున్న బాబరు రామాలయ విధ్వంసాన్ని వ్రాయలేదంటే అక్కడ అప్పటికి రామాలయం లేనట్లే గదా ?

4. బాబరు సమకాలికుడైన తులసీదాస్ అనే రామభక్తుడు తన రచనలలో ఎక్కడా రామాలయ విధ్వంసాన్ని గూర్చి వ్రాయలేదు.

అతిథి

రాజేశ్వరి దివాకర్ల

నేను మైలురాళ్ళను దాటిన కొలది
ఇంటి మెట్లకు అతిథి నయ్యాను
మంత్రదండంతో మాయచేసి
లోనికి రాగానే భారమయ్యాను
అంతవరకు
ఆక్రమణల పైచేతికి తిరిగిన 'రిమోట్'
అడిగేవారు లేక
సోఫా మూలకు దిగబడుతుంది

కోడలు భుజం నిండా కొంగు
కప్పుకుంటుంది
భార్య హడావుడిగా
వంటింటిలోకి దూరిపోతుంది
కొడుకు పని ఉన్నట్టుగా
అక్కడ నుండి జారుకుంటాడు
మనుమలు తాతయ్య వచ్చాడు
గొడవ చేయకూడదని
మేడగది అభ్యాసానికి కదలిపోతారు

ఒంటరిగా మిగిలిపోతాను
నవ్వుల సరదాలను పండించే
తీరిక కరిగిపోతుంది
కుశల మడిగే వ్యవధి
వాయిదా పడుతుంది
దూరవాణి మోగుతుంది
వేదికలకు పిలుపు వస్తుంది
రాలేనని చెప్పలేక
గొంతు అడ్డుపడుతుంది
ప్రశంసల దారి అలవాటుగా
అటువైపు తీసుకుని వెళ్తుంది

మర్యాదల గృహతోరణం
మామిడాకులు కట్టుకుని
మరల ఊగుతుంది

కారణం అప్పటికి అక్కడ రామాలయం లేకపోవడమే.

5. అన్నిటి కంటె ముఖ్య విషయం 18వ శతాబ్దంలో రామానంది తెగకు చెందిన సాధువులు అయోధ్యకు వచ్చి నివాస మేర్పరచుకొనే వరకు అయోధ్యలో శివాలయాలేగాని రామాలయాలు నిర్మించబడలేదు. కాబట్టి 15, 16 శతాబ్దాలలో అయోధ్యలో రామాలయం ఉండనటం అశాస్త్రీయం.

పైన వివరించిన సాక్ష్యాలన్నీ 1528లో అయోధ్యలో రామాలయమే లేదనీ, కాబట్టి దానిని బాబరు పడగొట్టడమనే ప్రశ్నయే ఉత్పన్నం కాదనీ ఋజువు కావడం లేదా ?

ఇక పురాతత్వ పరిశోధనల విషయానికొస్తే 1975 నుండి 1980 వరకు "భారత పురాతత్వ పరిశోధనా సంస్థ", రామాయణ ప్రదేశాల పురావస్తు పరిశోధన" పేరిట ప్రొ॥ బి.బి.లాల్ నాయకత్వంలో వాల్మీకిరామాయణంలో పేర్కొన్న ఐదు ప్రదేశాల్లో త్రవ్వకాలు జరిపింది. వానిలో అయోధ్యలో సరిగ్గా బాబ్రీ మసీదు వెనుకనే 11 మీటర్ల లోతున త్రవ్వారు. కాని అక్కడ రామాలయ చిహ్నాలు ఏవీ దొరకలేదు. ఆ విషయాన్ని ఆ సంస్థ పురాతత్వ శాఖవారి పత్రికలలో ప్రచురించడం జరిగింది.

పైన పేర్కొన్న ప్రదేశాల త్రవ్వకాల ఫలితాలను మనుష్యవర్ణనా శాస్త్రజ్ఞులు విశ్లేషించి అయోధ్యలో క్రీ.పూ 8వ శతాబ్దానికి ముందు మానవులు నివసించ లేదనీ, క్రీ. పూ 8వ శతాబ్దంలో నివసించిన వారు కూడా అనాగరికులేగాని, రామాయణంలో పేర్కొన్నట్లు అనేక శాస్త్రాలు నేర్చిన నాగరికులు కాదనీ నిర్ధారించారు.

కాబట్టి చరిత్ర పరిశోధకులూ, పురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞులూ, మనుష్య వర్ణనా శాస్త్రజ్ఞులూ అందరి పరిశోధనా ఫలితాలు క్రీ.శ 1528 నాటికి అయోధ్యలో రామాలయమే లేదని నిరూపిస్తున్నాయి.

చారిత్రకాంశాల వివరాలనూ, చారిత్రక పత్రాల వాస్తవాలనూ ఆధారం చేసుకొని రామజన్మ భూమి బాబ్రీ మసీదు వివాదాన్ని పరిష్కరించుకోవాలనే ప్రయత్నం ఇంతవరకూ జరగలేదా? జరిగింది. రెండుసార్లు జరిగింది. మొదటిసారి బాబ్రీ మసీదు యాక్షన్ కమిటీ 25.1.91న విశ్వహిందూ పరిషత్‌కు ఒకలేఖ వ్రాస్తూ "బాబ్రీ మసీదును కట్టడానికి ముందు ఆ ప్రదేశంలో రామజన్మ భూమి ఆలయం ఉన్నదని చారిత్రకంగా ఋజువైతే, ఆ ప్రదేశాన్ని తాము వదులుకుంటామనీ, ఎందుకంటే భగవాన్ రామచంద్ర ప్రభువు అంటే ముస్లింలకు అత్యంత గౌరవమున్నదనీ" తెలియజేసింది. కాని అది ఒక చర్చనీయాంశమే కాదంటూ వి.హెచ్.పి. ఆ ప్రతిపాదనలను తోసిపుచ్చింది. రెండోసారి 2.10.92న ఆనాటి హోంమంత్రి శ్రీ ఎస్.బి.చవాన్ ఆధ్వర్యంలో జరిగిన సమావేశంలోపై ప్రతిపాదనను బాబ్రీ యాక్షన్ కమిటీ మరల ముందుకు తెచ్చింది. వి.హెచ్.పి. ఆ ప్రతిపాదనను మరల త్రోసి పుచ్చింది.

కాబట్టి ఇప్పటికైనా ప్రభుత్వం లిబర్హాన్ కమీషన్ సూచనను మన్నించి, దేశంలోని, ప్రపంచంలోని విఖ్యాతులైన చరిత్ర కారుల, పురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞుల, మనుష్యవర్ణనా శాస్త్రజ్ఞుల సహకారంతో 1528 నాటికి అయోధ్యలో బాబ్రీమసీదు స్థానంలో రామాలయం ఉందా అనే విషయాన్ని తీవ్రంగా పరిశోధనలు జరిపించి, ఇప్పటికే చరిత్ర పరిశోధకులు ప్రకటించిన పరిశోధనాంశాలను గూడ పరిగణనలోకి తీసుకొని, వారందరి పరిశోధనా ఫలితాల కనుగుణంగా ఒక నిర్ణయం తీసుకొంటే, భావికాలంలో మరెన్నడూ 1992 డిశెంబరు 6న జరిగిన బీభత్సకాండ మరల జరగకుండా ఆపిన వారౌతారు. అలా కాకుండా మందిరం ఉనికి అనేది విశ్వాసాలకే పరిమితం చేస్తే, దురదృష్టకర సంఘటనలు మరల మరల జరిగే ప్రమాదం ఉంది.

ఈ సందర్భంగా ప్రముఖ సమాజ సేవకురాలు తీస్తాసెతల్వాడ్ చెప్పిన విషయాన్ని అందరూ గమనంలో ఉంచుకోవాలి. "వక్రీకరించబడిన మన చరిత్ర ఒక టైం బాంబు లాంటిది. దానిని నిర్వీర్యం చేయకపోతే భారతదేశం నిలవదు. ఇలా ఐక్యంగా ఎంతో కాలం నిలబడలేదు." (మన పిల్లలకు పాఠ్య పుస్తకాలు ఏం నేర్పిస్తున్నాయి, పేజి 34) అని ఆ ప్రఖ్యాత రచయిత్రి చెప్పిన విషయాన్ని దేశభక్తులందరూ అర్థం చేసుకొని ఆచరించకపోతే, దేశ సమైక్యతకు తీవ్ర విఘాతం కలుగుతుందని తెలుసుకోవలసిందిగా కోరుతున్నాను. ■

నివేదిక

మార్గదర్శి " పుస్తక ఆవిష్కరణ

జి. యాదగిరి రావు

హైదరాబాద్‌లో హైదరాబాద్‌లోని ఎ.ఎస్. రావు నగర్‌లో ప్రముఖ శాస్త్రవేత్త డాక్టర్ ఎ.యస్. రావు 6వ వర్ధంతి సందర్భంగా ఇ.సి.ఐ.యల్ ఉద్యోగుల రచనల సంకలనం 'మార్గదర్శి' పుస్తక ఆవిష్కరణ సభ అక్టోబర్ 31న జరిగింది. సభ ప్రారంభంలో అతిధులు డా॥ ఎ యస్ రావు చిత్రపటానికి పూలమాలవేసి ,జ్యోతి ప్రజ్వలన చేశారు. అచి రమాణచారి గీతంతో సభాకార్యక్రమం ప్రారంభమయింది. సభకు సాహితీస్రవంతి ఇ.సి.ఐ.యల్ కన్వీనర్ గిన్ని ఆనందరావు అధ్యక్షత వహించారు. ఇ.సి.ఐ.యల్, డైరక్టర్ ఫైనాన్స్ యు. విష్ణుమూర్తి పుస్తకాన్ని ఆవిష్కరించి మాట్లాడుతూ "లక్షలాది మందికి ఉపాధి, వేలాది మందికి జీవనోపాధి కల్పించిన ఇ.సి.ఐ.యల్ సృష్టికర్త డాక్టర్ ఎ.యస్. రావు అందరికీ ఆదర్శప్రాయుడని అన్నారు. ఆయన స్ఫూర్తితోనే ఇసిఐఎల్‌ను ముందుకు తీసుకెళ్ళాలని కోరారు. " "దేశ స్వావలంభన కోసం ఎఎస్ రావు చేసిన సేవలు ప్రతి ఒక్కరికి ఆదర్శనీయమని సాహితీస్రవంతి రాష్ట్ర కన్వీనర్ తెలకపల్లి రవి అన్నారు. ఆదర్శజీవితం గడిపిన మహోన్నతుడు ఎఎస్ రావు అని కొనియాడారు. దేశం బానిసత్వం నుండి స్వాతంత్ర్యం పొందినా, స్వావలంభన ద్వారానే నిజమైన స్వాతంత్ర్యాన్ని పొందగలమని, ఎఎస్ రావు భావనలు నేడు దేశానికి ఎంతో అవసరమని అన్నారు. నేటి పాలకులు తమ ప్రయోజనాల కోసం తిరిగి బానిసత్వపు పడగనీడకు తీసుకెళ్ళే ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారని అన్నారు. గతంలో హైదరాబాద్ అనేక పరిశోధనలకు కేంద్రంగా ఉండేదని, నేడు ఎడారిగా మారిందని అన్నారు. సంపద, సంస్థలు, ప్రభుత్వరంగ సంస్థలు ప్రవేట్ పరం అవుతుండటం వల్ల జాతీయ సంపద పక్కదారి పడుతుందని తెలిపారు. ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ కుప్పకూలినా భారతదేశంలో నిలకడగా ఉందన్నారు. ఇసిఐఎల్ ఉద్యోగులు రచించిన కవితల్లో భారతదేశ ఉద్యోగ భవిష్యత్ ఉందని ప్రతి ఒక్కరూ గమనించాలని అన్నారు. యువతను స్వార్థం కోసం తప్పుదోవ పట్టిస్తున్నారని ఆవేదన వ్యక్తం చేశారు. శ్రీశ్రీ కవితలు ప్రతి ఒక్కరినీ మేల్కొలిపే విధంగా ఉంటాయన్నారు. సమాజంలోనే మార్కెట్ సంస్థలు ప్రతి మనిషిని వస్తువుగా మార్చివేస్తున్నాయని, దీంతోపాటు మహిళలను చూపిస్తూ వ్యాపారమయంగా మార్చేశారని తెలిపారు. డాక్టర్ ఎఎస్ రావు స్ఫూర్తితో వీటిని ఎదుర్కొనేందుకు ముందుకు రావాలని సూచించారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ సారస్వత పరిషత్ ప్రాచ్యకళాశాల పూర్వ ప్రిన్సిపాల్ మోతుకూరి నరహరి మాట్లాడుతూ ఇ.సి.ఐ.యల్ ఉద్యోగులు పనులు చేసుకుంటూ సాహిత్య సేవ చేయటం అభినందనీయమన్నారు. వివిధ రచయితల రచనలను వివరించి డాక్టర్ ఎ. యస్. రావు ఆశయాలకు అనుగుణంగా జీవించాలని ,భవిష్యత్తులో వివిధ సంకలనాలు తేవాలని కోరారు. సాహితీస్రవంతి ఆశయాలను, భవిష్యత్తులో చేయబోయే కార్యక్రమాలను హైదరాబాద్ నగర సాహితీస్రవంతి కో-కన్వీనర్ జి. యాదగిరిరావు వివరించారు. ఎ యస్ రావు నగర్ సోసైటి అధ్యక్ష కార్యదర్శులు ఆర్ వై.ఎన్ శర్మ, కె.కె. బి.ఎ శర్మ ప్రసంగించారు. సి.హెచ్.వి.వి. ప్రసాద్ సభా నిర్వహణ చేశారు. సభ అనంతరం బొమ్మగాని సోమయ్య రచించి, దర్శకత్వం వహించిన 'ముళ్ళ పొదలో మల్లెపూవు' నాటికను అభ్యుదయ ఆర్ట్స్ ఇ.సి.ఐ.యల్. వారు ప్రదర్శించారు.

గురజాడ దేశభక్తి గేయానికి వందేళ్ళు

సాహితీస్రవంతి , సుందరయ్య విజ్ఞానకేంద్రం సంయుక్త ఆధ్వర్యంలో హైదరాబాద్‌లో సుందరయ్య విజ్ఞానకేంద్రంలో గురజాడ దేశభక్తి గేయం-వందేళ్ళు' సభ జరిగింది. ఈ సభలో ప్రముఖ చరిత్రకారులు వకుళాభరణం రామకృష్ణ మాట్లాడుతూ 'తెలుగు సాహిత్యంలో గురజాడ ఆధునికతను ప్రవేశపెట్టాడని' అన్నారు. గురజాడ సాహిత్యంపై చేసిన విశ్లేషణ సభికులను ఉత్తేజపరిచింది. సి. సాంబిరెడ్డి అధ్యక్షత వహించిన ఈ సభలో తెలకపల్లి రవి, గురజాడ అప్పారావు, జి.వి.డి. కృష్ణమోహన్ లు ప్రసంగించారు.

గురజాడ దేశభక్తి గేయానికి వందేళ్ళ సభలో ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్ వెలువరించిన 'గురజాడ దేశభక్తి' పుస్తకావిష్కరణ సభ. చిత్రంలో గురజాడ మనుమడు గురజాడ అప్పారావు, ప్రస్థానం సంపాదకులు తెలకపల్లి రవి, చరిత్రకారులు వకుళాభరణం రామకృష్ణ, సుందరయ్య విజ్ఞానకేంద్రం ట్రస్ట్ ఛైర్మన్ సి. సాంబిరెడ్డి, సాక్షి అసోసియేట్ ఎడిటర్ జి.వి.డి. కృష్ణమోహన్ ఉన్నారు.

కవిత

బతుకుపోరు

బుద్ధి యజ్ఞమూర్తి

ముంచెత్తబోయే వరదని వంతెన మాటున
నొక్కిపట్టి
కొత్త కలలకు రెక్కలు మొలిపించుకుంటూ
ఆశగా
"నా రైతుని బతికించుకోవాలి" అంది
నేలతల్లి!
అక్కడ
ఎదుగుతున్న వరినారు బేలగా ఎండిపోయి
అప్పు కుప్పలుగా పేరుకుంది
కరువు కాలికింద
రైతు బతుకు చితికిపోయింది
కరువునిస్తా లేదంటే
వరదనిస్తా అనే ప్రకృతిని
నారు పోసినంత తేలిక్కాదు కదా
అదుపు చేయడం !
నిజం
రైతుకేం ఇవ్వాలో తెలీని
ప్రకృతిని
అంత సులువుకాదు వంచడం !
రైతుకు కచ్చితంగా తెలుసు
పంటా కావాలి
అందుకు తగ్గ ధరా కావాలి... అని !
అప్పటికే ప్రతి రుతువూ మోసం చేసినా కూడా
శిలువ మోస్తున్న రైతుకు అనిపిస్తూనే ఉంది
ఈ యేడు పంట ఎండినా
వచ్చే ఏడు పండుద్దని
బతికే ధైర్యాన్నిస్తుందని
అతణ్ణి నిలువునా కోసినా
నేలతల్లినే కలవరిస్తుంటాడు !
ఎన్ని తరాలైనా ఎడతెగని
ఈ బతుకుపోరులో
చీడపురుగు పట్టిన వ్యవస్థ
ధైర్యాన్ని హరిస్తూనే ఉంది
ఆత్మహత్యల్ని ఆపలేకపోతూనే ఉంది
అవును... అవునవును...
ఒకడుపోయి ఇంకొకడు వస్తాడు
అధికారానికి
ఫలితం మాత్రం ఒక్కటే
ఇది
రైతులు బతికే కాలం కాదు
రాబందుల కాలం
అందుకే రైతన్నాడు
"ఆగండి.. వంచన మాటలు చెప్పకండి
ముందు నన్ను పురుగుమందు
తాగనివ్వండి
చావు పొత్తిళ్లలో సేదతీరనివ్వండి"...!

అమెరికా చదువు

ఆంగ్లమూలం: షారోన్ (అమెరికన్ కవయిత్రి)
అనుసృజన: డాక్టర్ దిలావర్

క్లాసులో బోధించడానికి టైం లేదు
పరీక్ష ఎలా వుంటుందో
పైపైన వివరిస్తారు
పరీక్షలో మాత్రం
నిర్దుష్ట సమాధానాలుండాలని
ఆశిస్తారు.
నేర్చుకోవడానికి టైం లేదు.
చెల్లాచెదురుగా పడివున్న సమాచారాన్ని
నాకు నేను బోధించుకుంటాను
నైపుణ్యంతో కూడిన
బోధనోపకరణాలు లేవు
ట్యూటర్ లేదు.
విద్యార్థుల చేతికి
(చీట్) షీట్ వస్తుంది
పుస్తకాలలో ఉదహరింపబడినవే
వల్లిస్తాను
నాకు చదవడానికి టైం లేదు
టీచర్ల చేతికి (చీట్) షీట్ వస్తుంది
వాళ్ళకు దాన్ని చదివే టైం లేదు
కేవలం దాని బరువును బట్టి
గ్రేడ్‌లు యిస్తారు.
'ఏ' గ్రేడ్ యిస్తారు
చాలా అందంగా కనిపిస్తుంది
'బీ' గ్రేడ్ యిస్తారు
ఓ.కే. అనిపిస్తుంది
'సీ' గ్రేడ్ యిస్తారు
అసహ్యంగా కనిపిస్తుంది
'ఎఫ్' గ్రేడ్ యిస్తారు
అది చూపుల్ని చంపేస్తుంది
ఇక్కడి విద్యా విధానం మూగది
అది నాలో మొలకెత్తే కీర్తి కందూతిని
పచ్చదనాన్ని వృథా చేస్తుంది
ప్రగతి లేని మనగడ
కొనసాగుతూనే వుంటుంది.
సమాచారం పాఠ్యగ్రంథాల నుండి
నల్లబల్లల నుండి నోట్ బుక్కుల లోకి
ప్రవహిస్తూనే వుంటుంది.
అది నా అంతరంగంలో యింకిపోతుంది
ఆలోచించడానికి టైం లేదు
కనీసం 'రఫ్'గా రాయడానిక్కూడా టైం లేదు
చదవడానికి, పరిష్కరణకు, తిరగరాయడానికి
ఒక మాస్టర్ పీస్ సృజించడానికి టైం లేదు
నా సాధన ముందుకు సాగుతున్నప్పుడు
అందిన వాటిని చెత్తగా గిరాటేస్తాను...
పారేయడానిక్కూడా టైం లేదు
బోధించడానికి టీచర్లకు టైం లేదు
నేర్చుకోవడానికి నాకు టైం లేదు
విజ్ఞానం పంచడానికి
ఎవరికీ టైం లేదు

నివేదిక

మనలో మనం రచయిత్రుల సదస్సు

కాత్యాయనీ విద్మహే

మనలో మనం రచయిత్రుల ఉమ్మడి వేదిక ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం మహిళా అధ్యయన కేంద్రంతో కలిసి 2009 నవంబర్ 15,16 తేదిలలో "కోస్తాంధ్ర బి.సి. క్రైస్తవ మైనార్టీ స్త్రీల సాహిత్యం " పై రాష్ట్రస్థాయి రచయిత్రుల సదస్సు గుంటూరులో నిర్వహించింది.

ఆచార్య నాగార్జున యూనివర్సిటిలోని ప్రొ.వి. బాలమోహన్‌దాస్ సెమినార్ హాల్ డైట్‌మన్ ఆడిటోరియంలో జరిగిన ఈ సదస్సుకి డా॥ సమతారోష్ని, పి.రాజ్యలక్ష్మి ఆహ్వానం పలుకగా ప్రారంభ సమావేశానికి మహిళా అధ్యయన కేంద్రం డైరెక్టర్ తెలుగు ప్రొ॥ తేళ్ళ సత్యవతి అధ్యక్షత వహించారు. తాళ్ళపాక తిమ్మక్క దగ్గర నుండి ఈనాటి వరకు స్త్రీలు చేస్తున్న సాహిత్య ప్రస్తానాన్ని స్థూలంగా వివరించారు. స్త్రీలుగా రచనలు చేయటం అనే కోణం నుండి స్త్రీల సాహిత్యాన్ని చూడాలన్నారు. స్త్రీల అస్థిత్వ చైతన్యాలకు అత్యంత ప్రాధాన్యత నిచ్చే సాహిత్యం 1980 తర్వాత ఉధృతం అయిందన్నారు.

మనలో మనం నిర్వాహక కమిటి సభ్యురాలు రత్నమాల సదస్సు లక్ష్యాలను వివరించారు. బుద్ధిజీవులుగా, ద్రష్టలుగా ఉన్న స్త్రీలు వివక్షకు గురి అవుతున్న స్త్రీలు తమను తాము నిర్మించుకుంటూ సమాజంలోని వివక్షతల నిర్మూలనకు పాటుపడాల్సిన అవసరాన్ని గుర్తించటం వల్లనే 2009 జనవరిలో రచయితలైన స్త్రీలు విశాఖలో సమావేశమై మనలో మనంగా రూపొందిందని చెప్పారు. నాల్గు అడుగులు వేస్తే నడకకు ఒక రూపం వస్తుందని అంటారు. విశాఖ సదస్సుతో కలుపుకొని వరంగల్, కడపల మీదుగా గుంటూరులో ఇప్పుడు మనలో మనం నాల్గవ అడుగు వేసిందని ఇది సంస్థ గమనాన్ని గురించి ఆశను వాగ్ధానం చేస్తుందని అభిప్రాయపడ్డారు. పితృస్వామ్య వ్యవస్థ స్త్రీ, పురుష విభేదం మాత్రమే కాదని అది కులం, మతం ప్రాంతం అన్న వేర్వేరు రూపాలను తీసుకున్న తీరును గుర్తించాలని ఈ భిన్న అస్థిత్వ చైతన్యాల మధ్య ఘర్షణ ఉండకూడదనుకోవటం లేనే లేదని అనుకోవటం రెండు సరియైనవి కావని వాస్తవంలోని ఘర్షణలను గుర్తించినప్పుడే ఐక్యతకది దారి తీస్తుందని మనలో మనం ఆ విశ్వాసంతోనే ఉన్నదని చెప్పారు. జీవితాన్ని ప్రభావితం చేస్తున్న సమాజం, రాజ్యం, పితృస్వామ్యం అన్ని అధ్యయనం చేయవలసినదని ఆ అధ్యయనాల నుంచి వచ్చే సాహిత్యం విలువైనదిగా ఉంటుందని పేర్కొన్నారు. ప్రజాస్వామికమైన ఆరోగ్యకరమైన ఘర్షణ కలిసి ముందుకు సాగడానికి ఉపయోగపడుతుందని మనలో మనం గమనం ఆ గమ్యానికేనని రత్నమాల వివరించారు.

వాడ్రేవు వీరలక్ష్మి స్త్రీలు తమ సాహిత్య సృజనకు స్వీకరించవలసిన స్త్రీల సమస్యలు అనేకం ఉన్నాయని ముఖ్యంగా సులువుగా వచ్చిన స్వేచ్ఛను ప్రపంచీకరణ మాయాజాలంలో పడి కొట్టుకుపోతూ ఎట్లా ఉపయోగించుకోవాలో తెలియని ఈనాటి అమ్మాయిల సమస్యలను సాహిత్యంలోకి తీసుకురావాల్సిన అవసరం ఉందని చెప్పారు.

హేమాపరిమి మాట్లాడుతూ రచయిత్రులు ఈ విధంగా సంఘటితం కావటం ఆనందంగా ఉందని స్త్రీలు ప్రశ్నించటం నేర్చుకొని రకరకాల కోణాల నుండి జీవితాన్ని పరిశీలిస్తూ రచనలు చేయాలని చెప్పారు.

ముఖ్య అతిథి చర్లపల్లి స్వరూపారాణి మాట్లాడుతూ స్త్రీలు అభివృద్ధి క్రమంలోకి వస్తున్నారని స్త్రీవాద సాహిత్యం మగవాళ్ళు ఒళ్ళు దగ్గర పెట్టుకొని రచన చేయటానికి ఉపకరించిందని చెప్పారు. ఒక ప్రక్క సామాజిక సాహిత్య రంగాలలో అభివృద్ధి కనబడుతున్నా సమాజంలో స్త్రీలపై హింస కూడా అంతే స్థాయిలో పెరిగిపోతున్నదని ఇటువంటి పరిస్థితులలో స్త్రీలకు సోషల్ ఆర్గనైజేషన్ అవసరమని పేర్కొన్నారు. స్త్రీలకున్న అనేకానేక సమస్యలతో పాటు అస్థిత్వ సమస్య కూడా ప్రధానమైందేనని దానిని గుర్తించి మనలో మనం కార్యక్రమాలు రూపొందించటం బాగుందని అన్నారు. యుద్ధం యుద్ధం కోసం కాదు, శాంతి కోసమని చెప్పారు. ఈ ప్రారంభ సమావేశం రాజ్యలక్ష్మి ఆద్యంతాలను ఉత్సాహ

పూరితంగా నిర్వహించారు. అదే రోజు బి.సి. స్త్రీల సాహిత్య సదస్సు ఎస్. వరలక్ష్మి అధ్యక్షతన జరిగింది. అనిశెట్టి రజిత నవలా సాహిత్యంపై మాట్లాడుతూ బొమ్మ హేమాదేవి, వరలక్ష్మి మొదలైన బి.సి. మహిళలు వ్రాసిన సాహిత్యాన్ని పరిచయం చేశారు. త్రివేణికథా సాహిత్యంపై మాట్లాడుతూ బి. సరళాదేవి, శీలా సుభద్రాదేవి, వరలక్ష్మి, అనిశెట్టి రజిత, తియమ్మ కరుణ మొదలైన వారి కథా సాహిత్య విశేషాలను వివరించారు. కొక్కుల పద్మ ఇతర భాషా కథలను తెలుగులోకి తెచ్చిన విషయాన్ని కూడా వివరించారు.

మందరపు హైమావతి బి.సి. స్త్రీల కవిత్వం మీద మాట్లాడ్తూ శీలాసుభద్రాదేవి, అరుణ, అనిశెట్టి రజిత, గీత, వరలక్ష్మి, జి.విజయలక్ష్మి, సృజనారామం, జ్వలిత, కొలిపాక శోభారాణి, దుర్గాబాయి మొదలైన స్త్రీల స్వీయ అనుభావాలనుంచి స్త్రీల సమస్యలను కవిత్వీకరించారని సోదాహరణంగా వివరించారు. బి.సి. స్త్రీల వ్యాసరచన కృషిని గురించి సృజనారామం మాట్లాడారు. అదే రోజు మధ్యాహ్నము శిలాలోలిత అధ్యక్షతన కోస్తాంధ్ర స్త్రీ సాహిత్యం మీద సదస్సు జరిగింది. వేలూరి శ్రీదేవి 1946 -80 మధ్యకాలంలో కోస్తాంధ్ర మహిళల కథా సాహిత్యం మీద మాట్లాడారు. నల్లూరి రుక్మిణి నవలా సాహిత్యం మీద మాట్లాడుతూ సామాజిక రంగంలో వస్తున్న వెసులుబాట్లు సాహిత్యరంగాన్ని ఎలా ప్రభావితం చేశాయో సూచించారు. సామాజిక ఉద్యమాల నుండి, అనుభావాల నుండి అవసరాల నుండి స్త్రీలలో అభివృద్ధి చెందుతున్న చైతన్యమే అలాంటి నవలలో ప్రతిఫలించిందన్నారు. మాధవి మరీచిక నవల గురించి ప్రత్యేకంగా వివరించారు. శిలాలోలిత ఆ కాలపు కవిత్వం మీద ప్రసంగిస్తూ కోస్తాంధ్ర స్త్రీల మేధోసృజన శక్తుల వికాసానికి ఉన్న వాతావరణ అనుకూల్యాన్ని ప్రస్తావించారు.

అనాటి సాయంత్రపు సదస్సు సమకాలీన (1985-2009) కోస్తాంధ్ర స్త్రీల సాహిత్యం పైన నల్లూరి రుక్మిణి అధ్యక్షతన జరిగింది. కె.సుభాషిణి కథా సాహిత్యం మీద మాట్లాడారు. వ్యంగ్యాన్ని శిల్పంలో భాగంగా చేసికొని రంగనాయకమ్మ, ప్రతిమ, సత్యవతి, నల్లూరి రుక్మిణి మొదలైనవారు వ్రాసిన కథలు స్త్రీల జీవితంలోని భిన్న అంశాలను ఎలా వ్యక్తీకరిస్తాయో వివరించారు. ఈ కాలపు నవలా సాహిత్యం మీద చూపు కాత్యాయని ప్రసంగించారు. రంగనాయకమ్మ, ఒల్గా, పద్మజ, చంద్రలత, వనజ, రుక్మిణి మొదలగు వారు వ్రాసిన నవలల ఇతివృత్తాన్ని విశ్లేషించారు. అత్తలూరి లక్ష్మి సాంఘిక కట్టుబాట్లను అధిగమించి వందల చేతులతో నొక్కబడిన గొంతును విప్పి ఈ కాలంలో స్త్రీలు కవిత్వం వ్రాశారని జయప్రభ, కొండేపూడి నిర్మల, వరలక్ష్మి, కె.గీత, శీలాసుభద్రాదేవి కవితలను ప్రస్తావిస్తూ మాట్లాడారు. రంగనాయకి "ప్రయోగం" నవల మీద ప్రత్యేక పత్రం సమర్పించారు.

రెండవరోజు మొదటిసదస్సు స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం కోస్తాంధ్ర స్త్రీల సాహిత్యంపై ఆచార్య పి.రామలక్ష్మి అధ్యక్షతన జరిగింది. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం సంస్కరణోద్యమం స్త్రీ రచనా ఆసక్తిల అభివృద్ధికి దోహదపడిన తీరు వివరిస్తూ అప్పటి స్త్రీల కవిత్వంలోని ప్రత్యేక ఆవేదనలను, ఆకాంక్షలను వివరిస్తూ మాట్లాడారు. కాత్యాయని విద్మహేస్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం కోస్తాంధ్ర స్త్రీల కథా సాహిత్యం విస్తృతంగా ఉందని పాత పత్రికల నుండి వాటిని ఇంకా సమీకరించాల్సిన పని పుష్కలంగానే ఉందని పేర్కొన్నారు. దాదాపు నూరు కథలను శాంపిల్‌గా స్వీకరించి ఆనాటి స్త్రీలు సంప్రదాయ పరిధిలో ఆలోచిస్తూ ఆధునిక పాతివ్రత్యాన్ని ప్రభోదిస్తూ వ్రాసిన కథలు కొన్నైతే సంస్కరణోద్యమం ప్రభావంతో, జాతీయోద్యమ ప్రభావాలతో సామాజిక, రాజకీయ సమస్యలపై మరికొన్ని అని పేర్కొన్నారు. జండర్ వివక్షతను గుర్తించటం, నిరసించటం ఆనాటి కథలలో కనబడి ఆశ్చర్యం కనిపిస్తుందని చెప్పారు. స్త్రీలను అసభ్యంగానో, అశ్లీలంగానో, అవమానకరంగానో చిత్రించే సాహిత్యంపట్ల 1930 లలోనే స్త్రీలు తమ కథల ద్వారా నిరసన వ్యక్తం చేయటం గమనించదగినదని పేర్కొన్నారు. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం నవలా సాహిత్యం, సాహిత్య చరిత్రల ద్వారా, సమీక్షల ద్వారా తెలుస్తున్నదే తప్ప అప్పుడు స్త్రీలు వ్రాసిన నవలలేవి ఇప్పుడు లభించటం లేదని సీరం సుభద్రాదేవి, పులుగుర్తి లక్ష్మీనరసమాంబ మొదలైన ఎందరో నవలా రచయిత్రులు చరిత్ర మరుగునపడిపోయారని కె.రామలక్ష్మి తన ప్రసంగంలో వివరించారు. కందాల శోభరాణి స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం ఇప్పుడు జరిగిన అధ్యయనాల మేరకు 210 వ్యాసాలున్నట్లు తెలుస్తున్నదని అందులో 50 వ్యాసాలకు పరిమితమై తాను మాట్లాడ్తున్నాని చెప్పారు. సంస్కరణోద్యమ ప్రభావంతో స్త్రీలకు సంబంధించిన సామాజికాంశాలను అనేకం వాళ్లు చర్చించినట్లు చెప్పారు. నాగలక్ష్మి పాటిబండ్ల రజని "ఎర్రజాబిళ్ళ ఎరినా" పై ప్రత్యేక పత్రాన్ని సమర్పించారు.

క్రైస్తవ మైనార్టీ సాహిత్య సదస్సుకి హేమావెంకట్రావ్ అధ్యక్షత వహించి అంతర్గతంగా మత సంఘర్షణలతోని బహిర్గతంగా స్త్రీల సమస్యలతోని సాహిత్యం ఉందన్నారు. జీవితాలను, మూలాలను స్పృశిస్తే క్రైస్తవ సాహిత్యం అర్థమవుతుందన్నారు. పుట్ల హేమలత క్రైస్తవ సాహిత్యంలో కథ, నవల అన్న అంశంపై మాట్లాడుతూ "నూరుజ్ఞాన వచనాలు' మొదటి కథ అని శ్రీమతి సెంటినా సరోజిని మొదటి రచయిత్రిగా పేర్కొన్నారు 'మంజుల' నవలకి బహుమతి వచ్చిందన్నారు. బండారు జ్యోతి మాట్లాడుతూ క్రైస్తవ మహిళల జీవితం. క్రీస్తు భక్తితో ముడిపడిందని అది కీర్తనలు, గేయాల రచనకు కారణమైందని చెప్పారు. వివిధ సందర్భాలలో పాడుకొనే పాటలను ఆమె పరిచయం చేశారు. కొలుకలూరి స్వరూపారాణి వ్యాస ప్రక్రియ మీద ప్రసంగించారు. కె.వి.రూసీరాణి కవిత్వం మీద మాట్లాడుతూ కీ.శే. గంధం సువర్ణగారి కృషిని వివరించారు.

ముగింపు సమావేశానికి పి.సత్యవతి అధ్యక్షత వహించారు 21 శతాబ్దాన్ని జ్ఞాన పారిశ్రామిక యుగం అంటారని మనకంటూ ఆర్థిక, భావ స్వాతంత్ర్యం కావాలి అన్నారు. " Women and

పుస్తకం

తంగిరాల చక్రవర్తి

పుస్తకం హస్త భూషణం కాదు!
మస్తకాన్ని మధించే మేధోభి భాషణం!
తమస్సు నుండి ఉషస్సుకు మార్గనిర్దేశం!
మనస్సుకు మౌన ముద్ర నిచ్చే యశస్సు పుస్తకం!
నాటి తాటియాకుల నుండి తాళపత్రాల దాకా!
చిత్రగుప్తుల నుండి చాణిక్యుల విత్తం దాకా!
చిన్నారుల చదువుల నుంచి '..చిప్' విన్యాసం దాకా!
చారిత్రక వైజ్ఞానిక విస్ఫోటనం 'పుస్తకం'
అందుకే నీ చిరునామా ఎప్పటికీ శాశ్వతం
భవిష్యత్ వర్తమానాలకు వారధిగా
గతానికి, అవగతానికి సారధిగా
మార్పు– తీర్పుల వేదికగా – సదా!
జీవనదిలా సాగే అక్షర రాజ్యం 'పుస్తకం'
అందుకే ఆ 'వి' జ్ఞాన జనని – ఎప్పటికీ నా 'నేస్తం'

అదిచాలు

'మ ఉ ని'

ఆపదలో ఉన్నపుడు ఎవరైనా నేనున్నానని ఒక్కసారి తలిస్తే అది చాలు
నేలేనపుడు ఎవరైనా నేనుండేవాడినని ఒక్కసారి తలిస్తే అది చాలు

ఇన్నాళ్ళ జీవితం వృధాగా గడచి పోయిందని బాధ పడితే ఎలా
క్షణభంగుర జీవితంలో రెప్పపాటుకాలం ఎవరికైనా ఉపయోగపడితే అది చాలు

సముద్రాన్ని ఈదేశానని సంతోష పడిపోతే సరిపోతుందా
సంసారసాగరంలో జీవిత నౌకను సక్రమంగా నడిపితే అది చాలు

రోజులు గడిచిపోయాయని రోదిస్తూ కూర్చుంటే ఎలా
ముందున్న రోజులు మనవేనని గుర్తించి నడుచుకుంటే అది చాలు

దేశం ఎటుపోతే నాకేమని స్వార్థం చూసుకుంటే ఎలా
నడి ఎడారిలో దాహార్తికి ఒక నీటి బొట్టునేనైతే అది చాలు

మణిమాణిక్యాలు, ధనధాన్యాలే సర్వస్వం అనుకోకు 'మఉని'
మనుషుల మధ్య వ్యత్యాసాలను తొలగించే లక్ష్యముంటే అది చాలు

---

hervision " మహిళా అధ్యయన కేంద్రం ప్రచురించిన పుస్తకాన్ని వి.సి.హరగోపాల్ రెడ్డి ఆవిష్కరించారు. ముఖ్యఅతిధి హరగోపాల్ రెడ్డిగారు మాట్లాడుతూ ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం ఉంటే మిగతా సమస్యలు వాటంతట అవే తీరుతాయి అన్నారు. స్త్రీలు ప్రశ్నించటం నేర్చుకోవాలి గాని ప్రశ్నగా మిగల కూడదన్నారు. ఆత్మీయ – అతిధి సంజీవమ్మగారు మాట్లాడుతూ గ్రామీణాంశాలు రచనలో రావాలన్నారు. ఆధునిక స్త్రీ చరిత్ర తిరగరాస్తుందని అన్న విషయం మనం నిజం చేస్తున్నాం అని హర్షం వెలిబుచ్చారు. EC మెంబర్ నరహరి శెట్టిశ్రీహరి మాట్లాడుతూ స్త్రీలు సామాజిక ఉద్యమాలలో భాగమైనప్పుడే సమాజంలో వేళ్ళూనుకున్న దురలవాట్లు, దుష్టసంప్రదాయాలు నిర్మూలించబడ్తాయని సారావ్యతిరేక ఉద్యమాన్ని నిర్వహించిన ఘన చరిత్ర స్త్రీల కుందని ఉద్యమాల అనుభవంతో జీవితాన్ని వాస్తవంగా చిత్రించే రచనలు చేయటంలో సాధ్యమవుతుందని ఆ దిశగా ప్రయత్నం చెయ్యాలన్న సంకల్పంతో, రచయిత్రులు ఏకవేదిక మీదికి రావటం హర్షించదగ్గ విషయం అన్నారు.

కాత్యాయని విద్మహే ముగింపు ఉపన్యాసం చేస్తూ స్త్రీలంతా కలవాలని 1980లో స్త్రీవాదం గుర్తుచేసిందని కుల, మత, ప్రాంత, అస్థిత్వాల భిన్నత్వంతో వేర్వేరుగా విడిపోయిన స్త్రీలు ఒకటికావాలనే తపనతోనే 2009 లో మళ్ళీ మనలో మనం ఏర్పాటు చేసుకొన్నామని సమూహంగా లేకపోతే స్త్రీల బలాన్ని గుర్తింపచేయటం కష్టమని సాహిత్య చరిత్రలో మనవంతు వాటాను చైతన్యవంతంగా రాబట్టుకొనటం లక్ష్యంగా పనిచేస్తూ సమాజం నుండి మనం ఎదుగుతూ సమాజ అభివృద్ధికి మనం దోహదపడే రీతిగా కృషి చేయటమే రచయిత్రుల బాధ్యత అని చెప్పారు.

అనంతరం జరిగిన మనలో మనం రచయిత్రుల సర్వ సభ్య సమావేశంలో 2010 ఫిబ్రవరి రెండవ వారంలో గిరిజన ఉత్తరాంధ్ర స్త్రీల సాహిత్య సదస్సు విశాఖలో నిర్వహించటానికి ఎన్. మల్లీశ్వరి, రామలక్ష్మి, విజయభాను కమిటీగా పనిచేయాలని తీర్మానం జరిగింది.

మనలో మనం సాహిత్యచర్చలకే కాక సాంస్కృతిక, కార్యక్రమాలను కూడా చేపట్టాలన్న అభిప్రాయం వ్యక్తమైంది. స్త్రీల సాహిత్యాన్ని సమీకరించటమే కాక అవి ఏ దృక్పథం నుండి వస్తున్నాయి వాటిలో పని కొచ్చే విలువలు ఏమిటి అన్న దిశగా కూడా చర్చలు జరగాలన్న అభిప్రాయం వ్యక్తమైంది. వరంగల్లు, కడప, గుంటూరు విశాఖ సదస్సులలో సమర్పించబడిన పత్రాలతో కూడిన పుస్తక ప్రచురణను చేపట్టటానికి నిర్ణయించటం జరిగింది. ■

నివేదిక

24వ హైదరాబాద్ బుక్‌ఫెయిర్

పుస్తక లోకంలో సాహిత్య సౌరభం

వొరప్రసాద్

పుస్తకాలు... ఎక్కడ చూసినా పుస్తకాలు. ఒకేచోట లక్షల పుస్తకాలు. సుమారు 200 పుస్తకాల షాపులు అక్కడ కొలువుదీరాయి. దేశవ్యాప్తంగా ఉన్న ప్రముఖ పుస్తక ప్రచురణ సంస్థల నుండి స్థానికంగా మన రాష్ట్రానికి చెందిన ప్రజాశక్తి, విశాలాంధ్ర, నవోదయ, ఎమెస్కో వంటి వాటి వరకూ ఇక్కడ తమ పుస్తకాలను ప్రదర్శించాయి. రాష్ట్రంలో ప్రస్తుతం నెలకొన్న ఆందోళనకర పరిస్థితుల మధ్య డిసెంబరు 17 న హైదరాబాద్‌లోని నెక్లెస్‌రోడ్ వద్దగల పీపుల్స్ ప్లాజా ప్రాంగణంలో ప్రారంభమైన హైదరాబాద్ బుక్‌ఫెయిర్ 28 రాత్రి ముగిసింది.

బంద్‌లు, ధర్నాలు వంటి ప్రతికూల వాతావరణ ప్రభావం ఈ పుస్తక ప్రదర్శనపై కూడా పడింది. అయినప్పటికీ చెప్పుకోతగ్గ రీతిలో పుస్తక అభిమానులు పుస్తక మేళాను సందర్శించారు. ప్రతికూల పరిస్థితుల మధ్యకూడా విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు, సాహిత్యాభిమానులు, రచయితలు, ఉద్యోగులు తమ కుటుంబాలతో ఈ ప్రదర్శనకు తరలిరావడం నిర్వాహకులకు ఒకింత సంతోషాన్ని కలిగించింది. పుస్తకాల ప్రదర్శనను కేవలం వ్యాపార దృష్టితో మాత్రమే చూడలేం. పుస్తకాన్ని కొంటున్నారంటే జ్ఞానాన్ని అందుకుంటున్నారన్నమాట. ప్రముఖ కవి కాళోజీ నారాయణరావు 'ఒకే ఒక్క సిరాచుక్క లక్ష మెదళ్ళకు కదలిక' అని అన్నారంటే పుస్తకంలో ఉండే అక్షరాల ప్రభావం ఎలా ఉంటుందో మనం అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఒకే ప్రదేశంలో అనేక పుస్తకాల షాపులు ఏర్పాటు ఒక జ్ఞాన సముదాయంలాగా భావించవచ్చు. ఆ జ్ఞానసముదాయంలో ఎవరికి అవసరమైన పుస్తకం వారికి దొరికే అవకాశం ఉంటుంది. పుస్తక ప్రియులు కంటినిండుగా కనపడే పుస్తకాలలో తమకు అవసరమైన వాటిని సంతోషంగా కొనుక్కున్నారు. బాలలకు ఉపయోగపడే పుస్తకాల నుండి తత్త్వశాస్త్ర పుస్తకాల వరకూ ఈ ప్రదర్శనలో అందుబాటులో ఉండటంతో అన్ని రంగాలకు చెందిన సందర్శకులకు తమ అవసరాలకు తగిన పుస్తకాలను పొందే అవకాశం కలిగింది.

సాహిత్య కార్యక్రమాలు

పుస్తకాలకు సాహిత్యానికి అవినాభావ సంబంధం అందరికీ తెలిసిందే. ప్రజలకు చైతన్యాన్ని అందించే సాహిత్యాన్ని సృష్టించిన ప్రముఖ రచయితలను బుక్‌ఫెయిర్ స్మరించుకుంది. సాహితీస్రవంతి, హైదరాబాద్ బుక్‌ఫెయిర్ సొసైటీ సంయుక్తంగా ప్రముఖ రచయితల ఫొటో ప్రదర్శన ఏర్పాటుచేసింది. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా క్లాసిక్స్ అనేటువంటి పుస్తకాలను రచించిన టాల్‌స్టాయ్, గోర్కీ, బెట్రెండ్ రస్సెల్, జాక్ లండన్ తదితర పలు దేశాల రచయితలు, దేశీయంగా ప్రేమ్‌చంద్, రవీంద్రనాథ్ టాగూర్, శరత్ చంద్ర, తెలుగు సాహిత్యంలోని మహా రచయితలు గురజాడ, శ్రీశ్రీ, విశ్వనాథ, గోపీచంద్ వంటి వారు సుమారు 300లకు పైగా ఫొటోలు ఈ ప్రదర్శనలో చోటుచేసుకున్నాయి. అంతేగాక తెలుగుభాష ప్రాచీనతను తెలియజేసే పటాలు కూడా ప్రదర్శనలో ఉన్నాయి. తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రముఖ రచయితలు శ్రీశ్రీ, కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, సుద్దాల హనుమంతు, త్రిపురనేని గోపీచంద్‌ల గురించి ప్రత్యేకరీతిలో ఏర్పాటుచేసిన ఫ్లెక్సీ బోర్డులు సందర్శకులను ఆకర్షించాయి.

శ్రీశ్రీ శతజయంతి సభ

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు శతజయంతిని పురస్కరించుకుని బుక్‌ఫెయిర్‌లో డిసెంబరు 25 సాయంత్రం హైదరాబాద్ బుక్‌ఫెయిర్ సొసైటీ సభను నిర్వహించింది. ఈ సభలో సాహితీస్రవంతి రాష్ట్ర కన్వీనర్ తెలకపల్లి రవి పాల్గొన్నారు. చొక్కాపు వెంకటరమణ అధ్యక్షతన జరిగిన ఈ సభలో శ్రీశ్రీ సాహిత్య కృషిగురించి ఆయన ప్రసంగించారు. 'తెలుగు సాహిత్యం దైవభక్తి, రాజభక్తి చుట్టూ తిరుగుతున్న కాలంలో 'దేశమును ప్రేమించుమన్నా' అంటూ దేశభక్తి వైపు మళ్ళించినవాడు మహాకవి గురజాడ అని, అలాగే ఆ దశనుండి తెలుగు కవిత్వాన్ని శ్రామికవర్గ చైతన్యం వైపు నడిపించి యుగకవి శ్రీశ్రీ అని' తెలకపల్లి రవి తన ప్రసంగంలో పేర్కొన్నారు. పుస్తక ప్రదర్శన నిర్వాహకులు తెలుగు సాహిత్యానికి ప్రగతిశీల చైతన్యాన్ని అందించడంలో అపూర్వ కృషిచేసిన శ్రీశ్రీ శతజయంతి సభను నిర్వహించడం సముచితంగా ఉందని అభినందించారు.

కవి సమ్మేళనం

పుస్తక మేళలో 'పుస్తకం' అనే అంశంపై బుక్‌ఫెయిర్ సొసైటీ ఆధ్వర్యంలో కవి సమ్మేళనం జరిగింది. ఈ కవి సమ్మేళనంలో ప్రముఖ సాహిత్యవేత్తలు డాక్టర్ కొలకలూరి ఇనాక్, డాక్టర్ ద్వానా శాస్త్రిలు పాల్గొన్నారు. సాహిత్యప్రస్థానం సంపాదకవర్గ సభ్యులు వొరప్రసాద్ ఆధ్వర్యంలో కవులు పొత్తూరి సుబ్బారావు, వూసల రజనీగంగాధర్, కేతవరపు రాజ్యశ్రీ, కందుకూరి రాజ్యలక్ష్మి, కె.ఎల్. కామేశ్వరరావు, బాజి, ఆచార్య నరేంద్ర తదితరులు తమ కవితలను చదివారు. పుస్తకంపై ప్రేమను వ్యక్తం చేసూ చదివిన కవులు సభికులను ఆకట్టుకున్నారు. సాహితీస్రవంతి నగర కమిటీ సభ్యులు తంగిరాల చక్రవర్తి వందన సమర్పణ చేసి కవిసమ్మేళనాన్ని ముగించారు.

పుస్తక ప్రదర్శన జరిగిన ప్రతీరోజూ సమాంతరంగా బాల కవి సమ్మేళనం, క్విజ్ పోటీలు వంటి కార్యక్రమాలు నిర్వహించారు. ఈ కార్యక్రమాలలో జంటనగరాలకు చెందిన పలు పాఠశాలల విద్యార్థినీ, విద్యార్థులు పాల్గొన్నారు. అలాగే ప్రతీరోజూ సాయంత్రం పలువురు రచయితల పుస్తకాల ఆవిష్కరణ కార్యక్రమాలు జరిగాయి. పుస్తక ప్రదర్శనతో పాటు పుస్తక పఠనం పెంపొందించడానికి వైవిధ్య భరితమైన పలు కార్యక్రమాలను హైదరాబాద్ బుక్‌ఫెయిర్ సొసైటీ వారు నిర్వహించడాన్ని నిర్వాహకులైన బుక్‌ఫెయిర్ సొసైటీ అధ్యక్షులు సాదినేని శ్రీనివాస్, ఉపాధ్యక్షులు హనుమంతరావు, కార్యదర్శి రాజు ఇతర సభ్యులను పలువురు అభినందించారు. ■

సగటు మనిషి గుండె చప్పుడును రికార్డు చేసేదే కవిత్వం

శ్రీ సాధన సాహితీవేదిక-మార్కాపురం ఆధ్వర్యంలో నెలనెలా వెన్నెల లో సాహితీప్రసంగం చేస్తున్న విమర్శకులు డాక్టర్ నూకతోటి రవికుమార్. చిత్రంలో శ్రీసాధన డైరెక్టర్ వి.ఆర్.కె. ప్రసాద్, ఓరుగంటి మల్లిక్, వేదిక కార్యదర్శి కప్పగంతుల మధుసూదన్ ఉన్నారు.

కవిత్వం పీడిత పక్షమని, సగటు మనిషి గుండె చప్పుడును రికార్డు చేసేది సాహిత్యమని సాహితీ విరమ్శకులు డాక్టర్ నూకతోటి రవికుమార్ అన్నారు. డిసెంబరు 7న జరిగిన "నెలనెలా వెన్నెల" సాహితీ సదస్సులో డాక్టర్ రవి ముఖ్యఅతిధిగా పాల్గొని ప్రసంగించారు. స్థానిక శ్రీసాధన డిగ్రీ కళాశాలలో జరిగిన ఈ సాహితీ సదస్సులో కీలక ప్రసంగం చేసిన ఆయన మాట్లాడుతూ మహాకవి ఎర్రనతో సహా మన జిల్లాల సాహసాల పురిటి గడ్డ అని శ్లాఘించారు. వేదిక గౌరవ అధ్యక్షులు ఓరుగంటి మల్లిక్ ఆధ్వర్యంలో జరిగిన ఈ సదస్సులో శ్రీసాధన విద్యా సంస్థల డైరెక్టర్ వి.ఆర్.కె. ప్రసాద్ విశిష్ఠ అతిధిగా పాల్గొని వెన్నెల సాహితీ వేదిక చేస్తున్న భాషా కృషిని అభినందించారు. సాహితీ వేదిక సంచాలకులు కప్పగంతుల మధుసూదన్ నిర్వహణలో ఇటీవల ఉత్తమ ఉపాధ్యాయ పురస్కారం పొందిన గోపాలుని వెంకటేశ్వర్లును, డాక్టర్ నూకతోటి రవికుమార్‌ను శాలువ, జ్ఞాపికలతో సత్కరించారు. అనంతరం జరిగిన కవి సమ్మేళనం తెలుగు భాషా విశేషాలను కీర్తిస్తూ అందరినీ ఆకట్టుకుంది. 'ఆశుకవితానిధి' ప్రతిపాటి పర్వతాచార్యులు తేనెకన్న తీపి తెలుగుభాష అంటూ ఆలపించిన కవితామాలిక, పద్యకవి ఎం.వి. సుబ్బారావు 'తేటతెలుగు మాట తేనె ఊట" అంటూ 'తెలుగు భాషలోన తిట్టినా అందమే' అంటూ ఆలపించిన పద్యాలు అలరించాయి. కంబం నుండి వచ్చిన కవి జి.వి.యస్. రంగయ్య తన కవితలో నానాటికీ తెలుగు ప్రాభవాన్ని కోల్పోతున్నందుకు ఆవేదన వ్యక్తం చేసారు. 'అమ్మను కాపాడుకుందాం' అనే శీర్షికతో గోపాలుని వెంకటేశ్వర్లు తెలుగంటే మల్లెలపాన్పు అని, మలయ మారుతమని, ఒక అందాల భరిణ అని అమ్మ భాషను కీర్తించారు. టి.పి. వెంకటేశ్వర్లు ఆలపించిన 'తెనుగు తేజం' కవిత అలరించింది. కవుల కవితలను విశ్లేషిస్తూ వేదిక కార్యదర్శి కొణతం వెంకటరమణారెడ్డి కార్యక్రమానికి వందన సమర్పణ చేసారు.

బాలసాహిత్యానికి వన్నెతెచ్చిన పాయల

విజయనగరం జిల్లా, మెంటాడ గ్రామంలోని పాయల స్వగృహంలో నవంబరు 4న జరిగిన ప్రముఖ బాలసాహిత్య రచయిత 'పాయల' సంతాప సభ జరిగింది. ఈ కార్యక్రమంలో ప్రముఖ రచయిత గంటేడ గౌరునాయుడు మాట్లాడుతూ 'బాల భాను' పాయల సత్యనారాయణ బాల సాహిత్యంలో ఎనలేని కృషి చేసి వన్నెతెచ్చారని కొనియాడారు. 'అమాయకత్వం' ఉన్నవాడే ఉత్తమ సాహితీవేత్త అవుతాడని, ప్రతిభతో పాటు అమాయకత్వం కలగలసిన 'పాయల' పిల్లల కోసం అద్భుతకమైన పుస్తకాలు రచించారని ఆయన అన్నారు. ఆయన 'బాల రసాల' పుస్తకంలో పాయల అమాయకత్వాన్ని మనం చూడవచ్చని ఆయన అన్నారు. చిన్నపిల్లవాడు తనకు సలహా ఇచ్చినా దానిని స్వీకరించగలిగే మంచి స్వభావం ఉన్న రచయిత పాయల సత్యనారాయణ" అని ఆయన అన్నారు. పాయల సత్యనారాయణ పద్యాలు అలతి అలతి పదాలతో హృదయాన్ని తాకుతాయని, పద్యం పాడితే 'పాయలే' పాడాలని, మృదు మధుర స్వరం ఆయన స్వంతమని కవి చింతా అప్పలనాయుడు కొనియాడారు. తండ్రి లాంటి వాడిని తాను కోల్పోవడం చాలా బాధగా ఉందని, మరో కవి సిరికి స్వామినాయుడన్నారు. ఈ కార్యక్రమంలో పక్కి రవీంద్రనాధ్, బెలగాం భీమేశ్వరావు మాట్లాడుతూ ఉత్తరాంధ్రలో బాలసాహిత్యానికి శిఖరం లాంటి 'పాయల' మృతి తీరని లోటని చెప్పారు. శ్రీబెహరా ఉమాహేశ్వరరావు మాట్లాడుతూ ఆరోజుల్లో ప్రతినెలా బాలజ్యోతిలోను 'పాయల' గేయం తప్పనిసరిగా ఉండేదని, ఆ గేయాలు ప్రతి బాల సాహితీవేత్తకూ మార్గదర్శకంగా ఉండేవని చెప్పారు. వచ్చే ఉగాది రోజున 'పాయల'కు సాహితీ లహిరి పార్వతీపురం వారు బాలసాహిత్యంలో రాష్ట్ర అవార్డును ఇవ్వడానికి నిర్ణయించుకుందని, ఆ విషయం ఆయనకు తెలియజేద్దామనుకున్న రోజు అక్టోబర్ 25, 2009 నే ఆయన మరణించడం తీవ్ర దిగ్భ్రాంతికి గురిచేసిందని సాహితీ లహరి అధ్యక్షులు మంచుపల్లి శ్రీరాములు విచారం తెలియజేసారు. ఈకార్యక్రమానికి అధ్యక్షులుగా జె,వి.వి నాయకులు గంద్రేటి అప్పల్నాయుడు వ్యవహరించగా, ముఖ్యఅతిధిగా గజపతినగరం ఎ.పి.సి. శ్రీమక్కువ శ్రీధర్ పాల్గొన్నారు. ఈ కార్యక్రమంలో ఇంకా గంద్రేటి లక్ష్మణరావు, మంచుపల్లి శ్రీరాములు తదితరులు పాల్గొన్నారు.

కళా పురస్కారాల ప్రధానోత్సవం

హైదరాబాద్ శ్రీత్యాగరాయ గానసభలో జి.వి.ఆర్. ఇంటర్నేషనల్ కల్చరల్ ఫౌండేషన్ ఆధ్వర్యంలో జరిగిన కళాపురస్కారాల ప్రధానోత్సవ సభలో మానస ఆర్ట్స్ వ్యవస్థాపక కార్యదర్శి, కవి రఘుశ్రీని సత్కరిస్తున్న పద్మభూషణ్ డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి. చిత్రంలో ప్రముఖ సాహిత్యవేత్త రావూరి భరద్వాజ, సాహితీ విమర్శకులు డాక్టర్ ద్వా.నా. శాస్త్రి తదితరులు ఉన్నారు.

హైదరాబాద్ శ్రీత్యాగరాయగాన సభలో జి.వి.ఆర్. ఇంటర్నేషనల్ కల్చరల్ ఫౌండేషన్ ఆధ్వర్యంలో నవంబర్ 11న కళాపురస్కారాల ప్రధానోత్సవం జరిగింది. సాహితీ విమర్శకులు డాక్టర్ ద్వానా శాస్త్రి అధ్యక్షతన జరిగిన సభకు జ్ఞానపీఠ పురస్కార గ్రహీత, పద్మభూషణ్ డా.సి. నారాయణరెడ్డి ముఖ్యఅతిథిగా విచ్చేసి సాహితీ సాంస్కృతిక రంగాలలో విశేష కృషి చేస్తున్న సీనియర్ పాత్రికేయులు చల్లా పద్మనాభస్వామిని, సాంస్కృతిక రంగ రథసారధులు జి. సత్యనారాయణ (సమైక్య భారతి), శ్రీమతి కేతవరపు రాజ్యశ్రీ (చేతన) రఘుశ్రీ (మానస ఆర్ట్ థియేటర్స్) లకు కళా పురస్కారాలను ప్రధానం చేసి సత్కరించారు. ఈ సందర్భంగా డా.సి.నారె మాట్లాడుతూ చక్కని అంశాలతో, వైవిధ్యభరితమైన రచనలతో, కార్యక్రమాలతో కళారంగానికి సేవ చేస్తున్న ప్రతిభావంతులను ఎంపిక చేసి సత్కరించటం సముచితం గానూ, ఆనందంగానూ ఉందని ప్రశంసించారు. ప్రసిద్ధ రచయిత డాక్టర్ రావూరి భరద్వాజ మాట్లాడుతూ చిరకాలంగా, విస్తృతంగా అటు రచనా రంగంలోనూ ఇటు సాంస్కృతిక రంగంలోనూ విశిష్ట సేవలందిస్తున్న ఈ నలుగురూ ముందు ముందు మరిన్ని మంచి కార్యక్రమాలు నిర్వహించాలని జయించేవాడికి ప్రపంచం చాలా చిన్నదన్న అలెగ్జాండర్ సూక్తిని గుర్తుంచుకోవాలన్నారు. సభలో ఇంకా కళా దీక్షితులు, వంశీ రామరాజు నూతన సినీ నటి ఎ. సందీప్తి, పురస్కార గ్రహీతలు ప్రసంగించారు. జి.వి. ఆర్ ఇంటర్నేషనల్ సంస్థ అధ్యక్షులు జి. వెంకటరెడ్డి సమన్వయకర్తగా వ్యవహరించారు.

సైన్స్, సాహిత్యమూ ప్రతిబింబిస్తూ 'చిత్ర ప్రదర్శన'

కరీంనగర్ జిల్లాకేంద్రంలోని భగవతి హైస్కూల్‌లో సెప్టెంబర్ 20వ తేదీన రాష్ట్ర స్థాయి బాలసాహిత్య సదస్సు జరిగింది. ఈ సందర్భంగా ప్రముఖ బాలసాహిత్య రచయిత్రి శ్రీమతి కందేపి రాణీప్రసాద్ బాలల కోసం సుమారు 300 చిత్రాలతో ప్రదర్శన ఏర్పాటు చేశారు. అరుదైన మరియు అంతరించి పోతున్న పక్షి, జంతు, వృక్ష జాతుల చిత్రాలకు తగిన సమాచారంతోపాటు కవితలు జోడించి తయారుచేసిన చిత్రాలు బాలల్ని ఎంతగానో ఆకట్టుకున్నాయి. ఈ కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించిన శాతవాహన విశ్వ విద్యాలయ ఉపకులపతి ప్రొఫెసర్ ఇక్బాల్‌అలీ ఈ చిత్రాలు పిల్లల్లో ఊహాశక్తిని పెంచుతాయనీ, ఆకర్షణీయమైన బొమ్మలతో సైన్స్, సాహిత్యమూ కలగలసిన ఈ చిత్రాలు నూతన ఆవిష్కరణకు రూపాలని పేర్కొన్నారు. ఈ కార్యక్రమంలో ప్రముఖ బాలసాహితీ వేత్తలు రెడ్డి రాఘవయ్య, చొక్కాపు వెంకటరమణ, దాసరి వెంకటరమణ, టి.వేదాంతసూరి, సతీష్‌కుమార్ మొదలైనవారు పాల్గొన్నారు.

'డా॥ మంతెన రచనలు-సమగ్ర పరిశీలన' పుస్తకావిష్కరణ

ప్రకాశం జిల్లా కేంద్రం ఒంగోలులో డా॥ నూనె అంకమ్మరావు రచించిన "డా॥ మంతెన రచనలు సమగ్ర పరిశీలన"– పరిశోధక గ్రంధాన్ని జిల్లా జాయింట్ కలెక్టర్ దినకర్‌బాబు ఆవిష్కరించారు. ప్రసిద్ధ పౌరాణిక నాటక రచయిత, అష్టావధాని ఎం.వి.ఎల్. ప్రసాద్ అధ్యక్షతన జరిగిన 'కళామిత్ర' సాహిత్య సభలో సంస్కృతాంధ్ర పండితులు ఆచార్య అన్నదానం చిదంబర శాస్త్రి, ఆచార్య వి. శివశంకరరావులు డా॥ నూనె అంకమ్మరావు రచనా వ్యాసంగాన్ని ప్రశంసించారు. మార్కాపురం శ్రీ సాధన డిగ్రీ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ కప్పగంతుల మధుసూదన్ గ్రంథ సమీక్ష చేశారు. శ్రీ కృష్ణదేవరాయ సాహితీ సమితి కన్వీనర్ కుర్రా ప్రసాద్, శ్రీహర్షిణి డిగ్రీ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ ఎం. వెంకట్రావు, యువకవి గాదంశెట్టి శ్రీనివాసులు పుస్తక ఆవిష్కరణ సభలో పాల్గొని ప్రసంగించగా భువనగిరి పురుషోత్తం నిర్వహణలో వివిధ సాహితీ సంస్థలు గ్రంధకర్తను సన్మానించాయి.

చిరస్మరణీయుడు బ్రౌన్

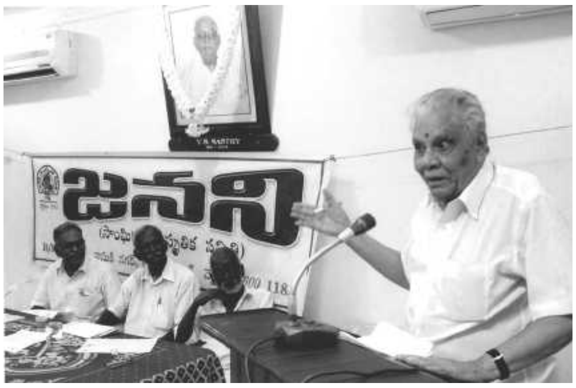

చెన్నైలోని ట్రిప్లికేన్‌లో నవంబరు 10 న జరిగిన సి.పి.బ్రౌన్ జయంతి సభలో పాల్గొన్న డాక్టర్ దేవళ్ళ చిన్నకృష్ణయ్య, గంగరాజు మోహన్‌రావు, గుడిమెట్ల చెన్నయ్య, పేర్నేటి వివేకానందం

బ్రిటీష్ జాతీయుడైన సిపీబ్రౌన్ తెలుగుకు మరువలేని సేవలు చేశారని, ఆయనను తెలుగువారు నిరంతరం స్మరించుకోవాలని రాజధాని కళాశాల విశ్రాంత ఆచార్యులు డాక్టర్ దేవళ్ల చిన్నికృష్ణయ్య పేర్కొన్నారు. జనని సాంఘిక సాంస్కృతిక సమితి ఆధ్వర్యంలో నవంబరు 10న చెన్నైలో ట్రిప్లికేన్ వద్దగల పొట్టి శ్రీరాములు స్మారక మందిరంలో సీపీ బ్రౌన్ జయంతి కార్యక్రమం జరిగింది. ఈ కార్యక్రమానికి ముఖ్య అతిథిగా హాజరైన చిన్ని కృష్ణయ్య మాట్లాడుతూ బ్రౌన్‌పై పోతన పద్యాల ప్రభావం అధికంగా వుందన్నారు. తెలుగు పద్యం సొగసులకు ముగ్ధుడైన బ్రౌన్ అతి తక్కువ కాలంలో కేవలం 16 నెలల్లో తెలుగు భాష నేర్చుకున్నాడన్నారు. ఆయనకు దాదాపు 14 భాషలు రాయడం, చదవడం వచ్చునని తెలిపారు. తన సంపాదన మొత్తం తెలుగు భాష కోసం వెచ్చించి తాను అప్పుల పాలైన త్యాగజీవి బ్రౌన్ అని కొనియాడారు. వేమన పద్యాలను సేకరించి, పరిష్కరించి, ప్రకటించడమే కాక, ఆంగ్లంలోకి అనువదించడం ద్వారా వేమన పద్యాలను ప్రపంచానికి పరిచయం చేశాడన్నారు. అనేక తెలుగు ప్రబధాలకు కూడా బ్రౌన్ వ్యాఖ్యానం రాయించడన్నారు. తెలుగు భాషకు ఇంతటి సేవ చేసిన బ్రౌన్ చరిత్రను ఎం.ఏ తెలుగు విద్యార్థులకు పాఠ్యాశంగా చేయాలని సూచించారు. అనంతరం విశ్రాంత ఉపాధ్యాయులు, బాలబాంధవ గంగరాజు మోహనరావు రచించిన గంగరాజు హైకుల పుస్తకాన్ని తెలుగు వికాస సమితి, గుమ్మడిపూండి పేర్నేటి వివేకానందం ఆవిష్కరించారు. తొలి ప్రతిని డాక్టర్ చిన్ని కృష్ణయ్య అందుకున్నారు.

జనని ప్రధాన కార్యదర్శి గుడిమెట్ల చెన్నయ్య అధ్యక్షత వహించిన ఈ కార్యక్రమానికి జనని సంయుక్త కార్యదర్శి ఉప్పలదడియం వెంకటేశ్వర స్వాగతం పలికారు. షేక్ అన్వర్ బాబు వందన సమర్పణతో కార్యక్రమం ముగిసింది.

హైదరాబాద్ బషీర్‌బాగ్ ప్రెస్‌క్లబ్‌లో 21-11-2009న జరిగిన సమగ్ర గిరిజన-సంచార తెగల కథా సంకలనం 'ఇప్పపూలు' ఆవిష్కరణ సభ. చిత్రంలో మల్లిపురం జగదీశ్, కె. శ్రీనివాస్, పొత్తూరి వెంకటేశ్వరరావు, జీవన్, ఆవిష్కర్త పద్దం పోచప్ప, పద్దం అనసూయ, డాక్టర్ సూర్యధనుంజయ్ ఉన్నారు.

నాయని సుబ్బారావు జయంతి

నాయని సుబ్బారావు ట్రస్ట్, మానస ఆర్ట్ థియేటర్స్, గాన సభల ఆధ్వర్యంలో శ్రీ త్యాగరాయగాన సభలో అక్టోబర్ 28న మహాకవి నాయని సుబ్బారావు 110వ జయంతోత్సవం వైభవంగా నిర్వహించారు. పొట్టిశ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం ఉపాధ్యక్షులు ఆచార్య అనుమాండ్ల భూమయ్య సభకు అధ్యక్షత వహించి నాయని సుబ్బారావు చిత్రపటానికి పుష్పమాల సమర్పించి జ్యోతి ప్రజ్వలనం గావించారు. ఈ సందర్భంగా ఆయన మాట్లాడుతూ.. మంచితన్నాన్ని, మానవత్వాన్ని, ఆత్మాశ్రయవేదనని, దేశభక్తిని, మాతృభక్తిని కవిత్వంలో పరిమళింపజేసిన మహాకవి 'నాయని' అని కీర్తించారు. ప్రముఖ విమర్శకులు డాక్టర్ ద్వా.నా శాస్త్రి నాయని స్మారక ప్రసంగం చేశారు. ఈ సందర్భంగా నాయని స్మారక పురస్కారంతో డాక్టర్ ద్వా.నా. శాస్త్రిని అతిథులు సత్కరించారు. సాహితీ ప్రముఖులు ఆచార్య చేకూరి రామారావు, డాక్టర్ పోతుకూచి సాంబశివరావు, డాక్టర్ జె. బాపురెడ్డి, ఆచార్య నాయని కృష్ణకుమారి, దీక్షితులు సభలో నాయని వారి వ్యక్తిత్వాన్ని గూర్చి, సాహిత్యాన్ని గూర్చి ప్రసంగించారు. తొలుత మానస ఆర్ట్ ప్రధాన కార్యదర్శి రఘుశ్రీ సభకు స్వాగతం పలికి నివేదిక సమర్పించారు. రంజని అధ్యక్షులు చీకోలు సుందరయ్య, ద్వానా శాస్త్రిని పరిచయం చేశారు. నాయని సుబ్బారావు ట్రస్ట్ కన్వీనర్ శరత్‌చంద్ర, రఘుశ్రీ, ఎన్. రఘువీరప్రతాప్‌లు సమన్వయకర్తలుగా వ్యవహరించారు. తొలుత శ్రీమతి ఊటుకూరు భూదేవి ఆలపించిన తెలుగు పద్యాలు సభికులను అలరించాయి.

శ్రీశ్రీ హాస్య కవి కూడా...

హైదరాబాద్ త్యాగరాయగాన సభ కళా సుబ్బారావు వేదికలో రాగరాగిణి అర్ట్స్ అసోసియేషన్ ఆధ్వర్యంలో అక్టోబర్ 22న శ్రీశ్రీ శత జయంతి సభ జరిగింది. ఈ సభకి ప్రముఖ సినీనటులు, రచయిత రావికొండలరావు అధ్యక్షత వహిస్తూ శ్రీశ్రీ తో గల సాన్నిహిత్యాన్ని గుర్తుచేసుకున్నారు. సినిమాపాటల్లో కవిత్వ సింధూరాన్ని దట్టించాడనీ, చాలా కష్టాలు పడినా ప్రగతి శీల భావాల్ని గాలికి వదిలెయ్యలేదనీ తెలిపారు. 'హాస్యకవిగా శ్రీశ్రీ' అనే అంశంపై డాక్టర్ ద్వా.నా శాస్త్రి మాట్లాడారు. 'సిప్రాలి' ఆధారంగా శ్రీశ్రీలో గల హాస్య చతురత, కొంటెతనం వివరించారు. డాక్టర్ అద్దేపల్లి రామమోహనరావు మాట్లాడుతూ మహాప్రస్థానంపై తను రాసిన తొలి విమర్శన గ్రంథం అప్పట్లో చర్చలకు దారితీసిందన్నారు. పద్యకవి సత్యప్రసాద్ శ్రీశ్రీ పద్యకవితా వైశిష్ట్యాన్ని వివరించారు. రాగరాగిణి సంస్థ కార్యదర్శి శ్రీమతి రమణకుమారి శ్రీశ్రీ పాటలు పాడి అలరించారు.

'మనసు మల్లెలు' ఆవిష్కరణ

కామారెడ్డి పట్టణ ఆర్య వైశ్య సంఘం ఆధ్వర్యంలో సి. హెచ్. ప్రకాశ్ వ్రాసిన "మనసు మల్లెలు" కవితా సంపుటి ఆవిష్కరణ నవంబర్ 1న జరిగింది. కామారెడ్డి మున్సిపల్ ఛైర్మన్ కైలాస్ శ్రీనివాస్ రావు గుప్త ఆవిష్కరించగా పట్టణ ఆర్యవైశ్య సంఘం ఆధ్యక్షుడు సునీల్‌గుప్త తొలి ప్రతిని స్వీకరించారు. ఈ కార్యక్రమంలో ముఖ్యఅతిథిగా పాల్గొన్న ప్రముఖ కవి, డాక్టర్ అయాచితం నటేశ్వరశర్మ మాట్లాడుతూ సి. హెచ్ ప్రకాశ్ కవిత్వంలో ఎన్నో ప్రాకృతిక సత్యాలను ఆవిష్కరించారని, సందర్భాన్ని, సన్నివేశాన్ని కుసుమ కోమలంగా కరుణరస ప్రధానంగా అక్షరీకరించి, దృశ్యీకరించారని అన్నారు. కవి సురారం శంకర్ మాట్లాడుతూ ఈ సంపుటిలోని ఏ కవితను చదివినా ప్రకాశ్‌ను పరిణత కవిగా మనముందు నిలబెడుతుందని తెలిపారు. కవి సిరిసిల్లాగఫూర్ శిక్షక్ మాట్లాడుతూ ఈ కవితా సంపుటిలో ప్రకాశ్ సరికొత్త భావ చిత్రాలెన్నో చిత్రీకరించాడని తెలిపారు. ఈ కార్యక్రమంలో సిరిగాద శంకర్ తదితరులు పాల్గొన్నారు.

'మంచిమాట' ఆవిష్కరణ

ప్రముఖ రచయిత సూర్య ప్రసాదరావు రచించిన 'మంచిమాట' లఘువ్యాస సంపుటి సంస్కృతి సంప్రదాయాల తేనె చినుకులే కాక సుధాకళికలని జ్ఞానపీఠపురస్కార గ్రహీత, పద్మభూషణ్ డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి అన్నారు. మానస ఆర్ట్ థియేటర్స్ గాన సభల ఆధ్వర్యంలో కళా సుబ్బారావు కళావేదికలో జరిగిన 'మంచిమాట' పుస్తకావిష్కరణ కార్యక్రమానికి సినారె ముఖ్య అతిథిగా వచ్చేసి గ్రంథాన్ని ఆవిష్కరించారు. అనంతరం మాట్లాడుతూ ఉపనిషత్తులు, నీతి గ్రంథాలు, కావ్యాలు, ఇతర ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని బాగా అధ్యయనం చేసి తేట తెలుగులో అందరికీ ఉపయుక్తంగా ఉండేవిధంగా వ్రాసిన సూర్య ప్రసాదరావు అభినందనీయుడని కీర్తించారు. అనంతరం గ్రంథకర్తను సత్కరించారు. సభకు అధ్యక్షత వహించిన డాక్టర్ రాపాక ఏకాంబరాచార్యులు మాట్లాడుతూ మంచిమాటలోని వ్యాసాలు చదవరులను సన్మార్గంలో నడిపించే కరదీపికలని అన్నారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రధాన సంపాదకులు జి. వల్లీశ్వర్ ప్రసంగిస్తూ సూర్య ప్రసాదరావు తన రచనల ద్వారా మన సాంస్కృతిక వారసత్వ సంపదను హృద్యంగా అందించారన్నారు. సాహితీవేత్త డాక్టర్ ద్వానా శాస్త్రి మాట్లాడుతూ సూర్య ప్రసాదరావు తపనతో, సార్వజనీన సత్యాలను చెప్పారన్నారు. కొంపెల్ల శర్మ పుస్తకపరిచయం చేశారు. మానస ఆర్ట్స్ వ్యవస్థాపక కార్యదర్శి సభకు స్వాగతం పలికి నివేదిక సమర్పించారు. ఎన్. రఘువీర ప్రతాప్, మహేశుని లక్ష్మయ్యలు సమన్వయకర్తలుగా వ్యవహరించారు.

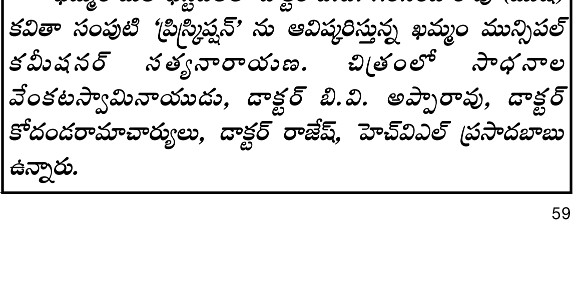

ఖమ్మం బుక్ ఫెస్టివల్‌లో డాక్టర్ ఎ.వి. గిరిసింహారావు (ఋషి) కవితా సంపుటి 'ప్రిస్క్రిప్షన్' ను ఆవిష్కరిస్తున్న ఖమ్మం మున్సిపల్ కమీషనర్ సత్యనారాయణ. చిత్రంలో సాధనాల వేంకటస్వామినాయుడు, డాక్టర్ బి.వి. అప్పారావు, డాక్టర్ కోదండరామాచార్యులు, డాక్టర్ రాజేష్, హెచ్‌వీఎల్ ప్రసాదబాబు ఉన్నారు.

డైరీ

సుగమ్ బాబు రెక్కలు ఆవిష్కరణ

గుంటూరు జిల్లా రచయితల సంఘం ఆధ్వర్యంలో బ్రాడీపేటలోని యుటిఎఫ్ హాలులో డిసెంబరు 6న ఎం.కె.సుగమ్‌బాబు రచించిన 'రెక్కలు' ఆవిష్కరణ కార్యక్రమం జరిగింది. ఈ పుస్తకావిష్కరణ కార్యక్రమానికి జిల్లా రచయితల సంఘం అధ్యక్షులు సోమేపల్లి వేంకట సుబ్బయ్య అధ్యక్షత వహించారు. ప్రముఖ కవి అద్దేపల్లి రామ్మోహనరావు పుస్తకాన్ని ఆవిష్కరించారు. సోమేపల్లి మాట్లాడుతూ కవిత్వం ఎన్నిరూపాలు ధరించినా సామాజిక చైతన్యానికి దోహదం చేసినప్పుడే దానికి లక్ష్యశుద్ధి వుంటుందని, సామాజిక నేపాధ్యాన్ని ప్రస్తుత సామాజిక సమస్యలనూ కవిత్వం ప్రతిబించించాలని అన్నారు. అద్దేపల్లి రామ్మోహన్ రావు మాట్లాడుతూ కవిత్వ లఘురూపాల మీద ఇటీవలి కాలంలో యువతరంలో ఆసక్తి పెరుగుతున్నదని, చిన్న రూపంలో కవిత్వం ఎప్పుడు సజీవంగా వుంటుందన్నారు. సుగమ్ రెక్కలు తాత్వికతా కోణం నుంచి జీవితాన్ని ప్రతిఫలిస్తాయి అన్నారు. పాపినేని శివశంకర్ మాట్లాడుతూ పరిచయ సభలన్నీ ముఖస్తుతులుగా మారుతున్న నేటి సందర్భాలలో సుగంబాబు 'రెక్కలు' నిజంగా కవిత్వ తాత్వికతా రూపాలుగా వుండటం గమనించదగ్గ విషయం అన్నారు. వస్తువు ముఖ్యం గానీ రూపం ముఖ్యం కాదు కానీ కవిత్వం ఏ రూపంలో వున్నా అందులో కవిత్వం లేకపోతే రాణించదన్నారు. 'రెక్కలు' ప్రక్రియలో కవిత్వ తాత్వికత వుందని అన్నారు. ప్రక్రియ , ప్రక్రియగా ముందుకు రావటాన్ని ఆహ్వానించాలనీ రెక్కలు ఆరు పాదాలలో నిజాన్ని చెబుతూ సాగుతుందని అన్నారు. పెద్దూరి వెంకటదాసు మాట్లాడుతూ రెక్కలు లోని సార్వజనీన భావాలు సామాన్య పాఠకుడికి అందుబాటులో వుండటంతో అనేకమంది రెక్కలు పాఠకులుగా తయారవుతున్నారని అన్నారు. సుగంబాబు తన స్పందనలో ఒక దు:ఖ సందర్భంలోంచి రెక్కలు పుట్టాయనీ అందుకే అందరినీ అలరిస్తున్నాయనీ అన్నారు. సభానంతరం జిల్లా రచయితల సంఘం ఆధ్వర్యంలో తెలుగు సంస్కృతి, సాహిత్య అంశాలపై క్విజ్ కార్యక్రమం జరిగింది. నగరంలోని పలువురు సాహిత్యాభిషులు ఈ కార్యక్రమంలో పాల్గొన్నారు. ఈ కార్యక్రమాన్ని రచయితల సంఘం ప్రధాన కార్యదర్శి కొసూరి రవికూమార్ , బొమ్ము ఉమామహేశ్వరరెడ్డి , ఎస్ ఎం సుభానీలు నిర్వహించారు.

విజయనగరం జిల్లా, నెల్లిమర్ల ప్రభుత్వ జూనియర్ కళాశాలలో నవంబర్ 8న సాహితీస్రవంతి ఆధ్వర్యంలో జరిగిన శ్రీశ్రీ శతజయంతి సభలో మాట్లాడుతున్న సాహితీవిమర్శకులు డాక్టర్ రామసూరి. చిత్రంలో కళాశాల ప్రిన్సిపాల్, సాహితీస్రవంతి విజయనగరం జిల్లా కన్వీనర్ చీకటి దివాకర్, అల, కృష్ణారావు, సూరపుదు, గాయకుడు గంద్రెటి శ్రీనివాస్ తదితరులు ఉన్నారు

వరంగల్లులో నవంబర్ 29న రామాచంద్రమౌళి రచించిన 'జనన బీభత్సం... మరణ సౌందర్యం' కథా సంపుటిని ఆవిష్కరిస్తున్న డాక్టర్ అంపశయ్య నవీన్. చిత్రంలో కె. శివారెడ్డి, పెద్దిభొట్ల సుబ్బరామయ్య, కోవెల సుప్రసన్నచార్య ప్రభృతులు ఉన్నారు.

కిన్నెర ఆర్ట్స్ థియేటర్స్ ఆధ్వర్యంలో జరిగిన సభలో కథారచయిత సన్నపురెడ్డి వెంకటరామిరెడ్డి కథల సంపుటి 'బతుకు సేద్యం' ఆవిష్కరిస్తున్న డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి. చిత్రంలో డాక్టర్ ద్వా.నా. శాస్త్రి, విశాలాంధ్ర మేనేజర్ ఈశ్వరరెడ్డి, విశాలాంధ్ర పూర్వ మేనేజర్ పి. రాజేశ్వరరావు, కె.యస్. రమణ, కళాదీక్షితులు, కిన్నెర తదితరులు ఉన్నారు.

మునిపల్లె రాజుకు
కృష్ణాజిల్లా రచయితల సంఘం కథా పురస్కారం

కృష్ణాజిల్లా రచయితల సంఘం పక్షాన 'సాహితీ తపస్వి పోలవరపు కోటేశ్వరరావు కథాపురస్కారం-2009' ను ప్రముఖ రచయిత మునిపల్లె రాజుకు అందజేయనున్నట్లు సంస్థ ప్రధాన కార్యదర్శి డాక్టర్ జి.వి. పూర్ణచంద్ ఒక ప్రకటనలో తెలిపారు. ప్రతీ సంవత్సరం కృష్ణాజిల్లా రచయితల సంఘం అందజేస్తున్న పురస్కారాల వివరాలను ఆ ప్రకటనలో తెలిపారు. మండలి బుద్ధప్రసాద్ నెలకొల్పిన కీర్తిశేషులు మండలి వెంకటకృష్ణారావు భాషా పురస్కారాన్ని బాలాంత్రపు రజనీకాంతారావుకు, యార్లగడ్డ లక్ష్మీప్రసాద్ నెలకొల్పిన కీర్తిశేషులు అలూరి బైరాగి సాహితీ పురస్కారాన్ని వంగపండు ప్రసాదరావుకు, గుత్తికొండ సుబ్బారావు తన పేరుతో నెలకొల్పిన సాహితీసేవా పురస్కారాన్ని బోయినపల్లి వెంకటరామారావుకు అందజేయనున్నట్లు తెలిపారు. డిసెంబరు 20, 2009 న విజయవాడ డాక్టర్ కె.ఎల్.రావు భవన్(ఇనిస్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇంజనీర్స్, ఎ/సి హాలు)లో ఈ పురస్కారాల ప్రధానసభ జరుగుతుందని ఆయన తెలిపారు.

'మా నాన్నగారు' కవితల పోటీ ఫలితాలు

కీర్తిశేషులైన ప్రముఖ సాహితీమూర్తుల జీవనతరంగాలను వారి కుమారులు, కుమార్తెలచే రాయబడిన పుస్తకం 'మా నాన్నగారు' పేరిట డాక్టర్ ద్వా.నా.శాస్త్రి సంపాదకత్వంలో వెలువడుతున్నట్లు కిన్నెర ఆర్ట్‌థియేటర్స్ సంస్థ కార్యదర్శి మద్దాళి రఘురామ్ ఒక ప్రకటనలో తెలిపారు. జనవరి 25న హైదరాబాద్‌లోని శ్రీ త్యాగరాయ గానసభలో ఆవిష్కరించబడుతున్న ఈ పుస్తకాన్ని కిన్నెర పబ్లికేషన్ తన 66వ ప్రచురణగా తీసుకువస్తున్నదని ఆయన తెలిపారు. ఈ సందర్భంగా 'మా నాన్నగారు' అన్న అంశంతో నిర్వహించిన కవితల పోటీల ఫలితాలను కూడా ఆ ప్రకటనలో తెలిపారు. ప్రథమ బహుమతి డాక్టర్ గుమ్మా సాంబశివరావు (విజయవాడ), ద్వితీయ బహుమతి వై.వి. రమణ(సికింద్రాబాద్), తృతీయ బహుమతి పి. లక్ష్మణరావు (విజయనగరం), ప్రత్యేక బహుమతులు: డాక్టర్ అయాచితం నటేశ్వరశర్మ (కామారెడ్డి), శ్రీమతి దోర్నాదుల సుబ్బమ్మ (ఆత్మకూరు), శ్రీమతి శైలజామిత్ర (హైదరాబాదు) ఎంపికయినట్లు తెలిపారు. జనవరి 25న జరగబోయే 'మా నాన్నగారు' పుస్తకావిష్కరణ సభలో బహుమతులను అందజేయనున్నట్లు ఆయన తెలిపారు.

శ్రీమతి కొలకలూరి భాగీరథి సాహిత్య పురస్కారం

తెలుగులో వెలువడ్డ ఉత్తమ విమర్శన గ్రంథానికి శ్రీమతి కొలకలూరి భాగీరథి సాహిత్య పురస్కారాన్ని అందజేయనున్నట్లు డాక్టర్ కొలకలూరి మధుజ్యోతి ఒక ప్రకటనలో తెలిపారు. విమర్శకులు, ప్రచురణ కర్తలు తాము ప్రచురించిన విమర్శన గ్రంథం మూడు ప్రతులను న్యాయనిర్ణేతల పరిశీలన నిమిత్తం పంపించవలసిందిగా కోరారు. జనవరి 15వ తేదీలోపుగా తమ గ్రంథాలను డాక్టర్ కొలకలూరి మధుజ్యోతి, అసోసియేట్ ప్రొఫెసర్-తెలుగు, తెలుగు శాఖ, శ్రీ పద్మావతీ మహిళా విశ్వవిద్యాలయం, తిరుపతి చిరునామాకు పంపించవలసిందిగా విజ్ఞప్తి చేశారు. ఈ పురస్కారానికి గాను రూ. 10,000/- నగదును ప్రధానం చేయనున్నట్లు తెలిపారు. హైదరాబాద్‌లో ఫిబ్రవరి 26న జరగబోయే సాహిత్య కార్యక్రమంలో అందజేస్తామని ఆ ప్రకటనలో తెలిపారు.

ఉమ్మడిశెట్టి సాహితీ అవార్డు

ఉమ్మడిశెట్టి సాహితీ అవార్డు 2009 కోసం కవుల నుండి కవితా సంపుటాలను ఆహ్వానిస్తున్నట్టు అవార్డు వ్యవస్థాపకులు డాక్టర్ రాధేయ ఒక ప్రకటనలో తెలిపారు. ఈ అవార్డు నిమిత్తం 2009 సంవత్సరంలో ప్రచురించబడిన కవితా సంపుటాలను మాత్రమే స్వీకరించబడతాయని ఆయన తెలిపారు. ఎంపికైన ఉత్తమ కవితా సంపుటికి రూ. 2000/- నగదు బహుమతితో పాటు షీల్డుతో సత్కరించడం జరుగుతుందని ఆ ప్రకటనలో తెలిపారు. కవులు తమ కవితా సంపుటాలను జనవరి 31 లోపు డాక్టర్ రాధేయ, 312, రాజహంస ప్యాలెస్ అపార్ట్‌మెంట్స్, ఆర్‌టిసి బస్టాండ్ దగ్గర, అనంతపురం - 515001 చిరునామాకు పంపవలసిందిగా ఆయన కోరారు. ఇతర వివరాలకు 9985171411 ద్వారా సంప్రదించవచ్చును.

అడిగోపుల వెంకటరత్నంకు
భీమనాథం రాఘవరెడ్డి స్మారక సాహితీ పురస్కారం

ప్రకాశం జిల్లా రచయితల సంఘం భీమనాథం రాఘవరెడ్డి స్మారక సాహితీ పురస్కారాన్ని ప్రముఖ కవి అడిగోపుల వెంకటరత్నంకు ప్రధానం చేయనున్నట్లు ప్రకాశం జిల్లా రచయితల సంఘం అధ్యక్షులు బి. హనుమారెడ్డి ఒక ప్రకటనలో తెలియజేశారు. జనవరి 8,9,10 తేదీలలో జరగబోయే ప్రకాశం జిల్లా రచయితల మహాసభలో ఈ పురస్కారాన్ని అందజేస్తామని ఆ ప్రకటనలో తెలిపారు.

విజయనగరం పట్టణంలో సాహితీస్రవంతి నిర్వహించిన కవిగాయక సమ్మేళనంలో 'గంటేడ గౌరునాయుడు పుస్తకం 'మాయ' ఆవిష్కరణ దృశ్యం. చిత్రంలో చంద్రిక, హైమవతి, పోతన ఉన్నారు.

చెన్నైలో జరిగిన ఘంటసాల 87వ జయంతి సభ. చిత్రంలో ఎం.ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యం, యిమ్మడిశెట్టి కోటేశ్వరరావు, వంజరపు శివయ్య, గుడిమెట్ల చెన్నయ్య, జి. శ్రీనివాస్ ఉన్నారు.

నవంబర్ 1న నెల్లూరు పట్టణంలో లక్ష్మీనరసారెడ్డి పురమందిరంలో జరిగిన సోమిరెడ్డి జమున స్మారక అవార్డు సభలో డాక్టర్ పెళ్ళకూరు జయప్రద సోమిరెడ్డి కథా సంకలనం 'నక్షత్రం' ఆవిష్కరణ సభ. చిత్రంలో కొండ్రెడ్డి వెంకటేశ్వరరెడ్డి, వి. ప్రతిమ, డాక్టర్ పార్వతీశంకర్, డాక్టర్ అడువాల సుజాత, జయంపు కృష్ణ, డాక్టర్ శ్రీనివాస్‌తేజ, లయన్ ఎ. రాజేంద్రప్రసాద్, డాక్టర్ పెళ్ళకూరు జయప్రద, శ్రీమతి దోర్నాదుల సుబ్బమ్మ, శ్రీమతి పాతూరి అన్నపూర్ణ ఉన్నారు.

ఏఎన్నార్ వంశీ ఇంటర్నేషనల్ అవార్డ్స్ వారి ఆధ్వర్యంలో హైదరాబాద్ రవీంద్రభారతిలో జరిగిన అక్కినేని నాగేశ్వరరావు 86వ జన్మదిన వేడుకల్లో రచయిత్రి 'మానస' కథా సంకలనం 'మరల్చిన తాంబూలది'ని ఆవిష్కరణ దృశ్యం

ఆంధ్రసారస్వత సమితి మచిలీపట్నం ఆధ్వర్యంలో అక్టోబర్ 21న జరిగిన గోపీచంద్ శతజయంతి సభ దృశ్యం. చిత్రంలో ఎల్.ఎస్. శాస్త్రి, గుత్తికొండ సుబ్బారావు, డాక్టర్ కడియాల రామమోహనరాయ్, కొట్టి రామారావు, యం. సంజీవరావు ఉన్నారు.

'అక్షర యాత్ర' నానీల సంపుటి ఆవిష్కరణ సభ నవంబర్ 24న శ్రీపొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయంలోని యన్‌టిఆర్ కళామండపంలో జరిగింది. పుస్తకావిష్కరణ చేస్తున్న పద్మభూషణ్ డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి. చిత్రంలో డాక్టర్ వట్నం శేషాద్రి, ఎం.సి.ఆర్. హెచ్.ఆర్.డి. ఇన్‌స్టిట్యూట్ అడిషనల్ డైరెక్టర్ జనరల్ ఎం.రాంప్రసాద్, డాక్టర్ సి. భవానీదేవి, ఏనుగు నరసింహారెడ్డి, వై.సత్యనారాయణ ఉన్నారు.

కొత్త పుస్తకాలు

మనసు మల్లెలు (కవితా సంపుటి)

సి.హెచ్. ప్రకాశ్

లభ్యత : 9346403040

పేజీలు : 61 వెల : 40/-

'అక్కడిదాకా' అంటూ బలమైన అడుగులతో ప్రారంభమైన కవి సి. హెచ్.ప్రకాశ్ నడక అదే ఉత్సాహంతో, అంతే ఉత్తేజంతో నిత్యపదునుతో ప్రతిభావంతమైన ప్రకాశంతో ముందుకు సాగడం ఆనందవే కాదు. అభినందనీయం. సమాజం నాడి–అక్షరం వాడి తెలిసిన కవి శ్రీ ప్రకాశ్ ఎగిరిపడే తత్వం తెలియని కవి–కరిగిపోయే సుకుమార సుగుణమున్న ఆర్ధ్రహృదయుడు ఈ కవి ప్రకాశ్.

-వి.పి. చందన్ రావు

మెఱుగు పూలు

మెరుగు రాధాకృష్ణమూర్తి

లభ్యత : 9849816018

పేజీలు : 152 వెల : 75/-

ఇవి మెరుగు రాధాకృష్ణమూర్తిగారు ఉబుసుపోకకు రాసినవి కావు. వారి అంతర్మథనానికి ఈ రచనలు ప్రతిబింబాలు. సంపాదకీయాలన్నీ సామాజిక తపన గలవే. విశ్వనాథ వారు చెప్పినట్లు 'జీవునివేదన' మహత్తరమైనది. ఈ సమాజం, ఈ మనుషులు, ఈ జీవితాలు పరిశీలించగా ఏర్పడిన ఈ వేదనను–ఆవేదనను అక్షరాలలో అందించారు మెరుగువారు. అందరు మెరుగైన జీవితం గడపాలన్నదే వీరి ఆకాంక్ష.

- డా॥ ద్వా.నా.శాస్త్రి

రెక్కలు

సుగమ్‌బాబు

లభ్యత : 9392517348

పేజీలు : 120 వెల : 100/-

ఉపమాన రూపంలో, కార్యకారణరూపంలో, జీవనానుభవాలూ, తాత్వికతా అనేక విధాలుగా సమ్మిళితమైన వస్తువు; భావప్రసరణ వాహికగా ఒక పటిష్టమైన నిర్మాణ స్వరూపమూ కలిగిన 'రెక్కలు' ప్రక్రియ తెలుగు లఘురూప చరిత్రలో ఒక స్థిరమైన స్థానాన్ని పొందుతుంది. ఆంగ్లంలోకి అనువదించిన విదేశీయులూ, ఆంగ్లంలో సమీక్షలు రాసిన పరదేశీయులూ కూడా తెలుగు పరిధిలో లేనివారైనా, ఈ ప్రక్రియను ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు.

-డా॥అద్దేపల్లి రామమోహన్ రావు

మార్గదర్శి

ఇ.సి.ఐ.యల్. ఉద్యోగుల రచనల సంకలనం

లభ్యత : 9490098660

పేజీలు : 133 వెల : 60/-

రావుగారి మార్గంలో ఇ.సి.ఐ.యల్. ఉద్యోగులందరూ అభ్యుదయ భావాలతో, శ్రమకు పట్టంకట్టి, పరిశ్రమను మున్ముందుకు నడిపించాలని, డా॥ఎ.ఎస్.రావుగారు మనతో లేకున్నా, ఆయన మార్గదర్శకం మనందరికి కలకాలం నిలుచుంటుందని సదా! కోరుతూ ఈ "మార్గదర్శి" ఇ.సి.ఐ.యల్. ఉద్యోగుల రచన సంకలనం మీ ముందుకు తెస్తున్నాము.

- సాహితీ స్రవంతి ఇ.సి.ఐయల్.

ఒంటరి శరీరం

సలీం

లభ్యత: 9849386327

పేజీలు : 224 వెల : 100/-

ప్రముఖ రచయిత 'సలీం' వెలువరించిన 'ఒంటరి శరీరం' కథాసంపుటిలో 18కథలున్నాయి. మానవ జీవితంలోని అనేక కోణాల్ని ఎంతో ఆర్ధ్రతతో కథకుడు అక్షరీకరించిన తీరు ప్రశంసనీయము. పాఠకులు.' ఒంటరి శరీరం ' కథలో ఒకచోట కవి ఇలా వ్రాస్తారు.

"వశిష్టకెలా చెప్పను? సున్నితమైన విషయాలు ఈ మగాళ్ళకెందుకు అర్థంకావు? నేను ఒంటరిదాన్ని కాదని నమ్మకం కలిగించే ఆత్మీయస్పర్శ కావాలి.నాకు మనసేకాదు శరీరమూ ఒంటరీతన్నాన్నుంచి విముక్తి కోరుకుంటుంది.ఓమృదు పలుకు ఓలాలింపు, ఓతీయ్యటి వాక్యం మనసేంత సేదతీర్తుందో, అనురాగపూరితమైన స్పర్శ శరీరానికంతటి హాయిని అందిస్తుంది' అన్ని కథలు మనల్ని ఆలోచింపజేస్తాయి.ఆందోళనకు – అవగాహనకు లోను చేస్తాయి.

స్వేచ్ఛ కోసం

సైదులు ఐనాల, శ్రీనివాసుగద్దపాటి

లభ్యత : 9948714105

పేజీలు : 139 వెల : 75/-

ఈ శతాబ్ధపు మహాకవి శ్రీశ్రీ శతజయంతి ఉత్సవాల సందర్భంగా వస్తున్న "స్వేచ్ఛకోసం" ద్వితీయ ముద్రణ మార్పు అనివార్యమన్న సూత్రాన్ని పాటిస్తూ కొన్ని కొత్త కవితల్ని తనలో కలుపుకుంది. 'ఆలోచించినంత మేరకు ఆచరించడమనే చర్య' అత్యంత ఉన్నతమైనదని నమ్మి ఈ సంకలనాన్ని తీశాము.

- ప్రజా రచయితల సమాఖ్య

కొత్త పుస్తకాలు

ఒక దేహం.. అనేక మరణాలు

రామా చంద్రమౌళి

లభ్యత : 9390109993

పేజీలు : 165 వెల : 100/-

దేన్నైనా స్వంతం చేసుకోవాలన్న వ్యామోహం
చమురుకు అగ్గిలా అంటుకుని విస్తరిస్తుంది
వస్తువు నచ్చుతుంది, వ్యక్తీ నచ్చుతాడు,
విశిష్ట లక్షణాల అనుశీలనకొనసాగుతుంది
ఇదివరకు కనబడని ప్రత్యేకతలన్నీ ఇప్పుడు ప్రత్యక్షమౌతాయి
పాత ఒక రోతై కొత్త ఒక వింతయ్యే చోట
వినిమయ బంధాలే ఆర్థిక ఆకాంక్షలై
లక్ష్మణరేఖలను ధ్వంసిస్తాయి–

-రామా చంద్రమౌళి

నాట్య శాస్త్రము - పొయెటిక్స్ - తారతమ్యాలు

ఎస్.ఎస్. కామేశ్వరరావు

లభ్యత : 9848306744

పేజీలు : 258 వెల : 120/-

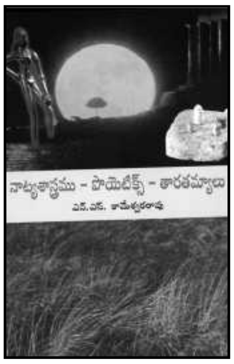

ప్రస్తుత గ్రంథం 'నాట్యశాస్త్రము–పొయెటిక్స్ –తారతమ్యాలు'– శ్రీ కామేశ్వరరావు గారి నాటకరంగ పరిశోధనలో మూడో గ్రంథం. పాశ్చాత్యులకు అరిస్టాటిల్ గ్రంథం,. పొయెటిక్స్ సర్వప్రమాణ గ్రంథం. అదే రీతిగా భారతీయులు సైతం అంధవిశ్వాసంతో స్వీకరిస్తున్నారు. అది సముచితం కాదని కామేశ్వరరావు గారు ఈ గ్రంథంలో సాక్ష్యాధారాలతో 'నాట్యశాస్త్రం' గొప్పదనాన్ని నిరూపించారు. పైపెచ్చు దీనికి పురాతత్త్వ వేత్తలు చూపించిన అనేకాంశాలను సాక్ష్యాధారాలుగా నిరూపించారు.

- ఎస్. గంగప్ప

దట్సాల్ యువర్ ఆనర్

ఆర్.కె. కటారి

లభ్యత : 23046285

పేజీలు : 117 వెల : 50/-

కటారి గారు 1968 నుంచీ కథానికలు వ్రాస్తున్న మంచి రచయిత. ఈనాటి తెలుగు కథానిక అద్భుతమైన, ఆశ్చర్యకరమైన మార్గంలో పురోగమిస్తున్న వైనాన్ని గమనిస్తున్న ప్రజ్ఞావంతుడైన రచయిత. వారు–కవి, నటుడు, భావుకుడు కూడా. సమాజంలోని మనుషులంతా నీతి నిజాయితీతో ఉత్తమ పౌరులుగా మెలగాలని వారి సదాశయం, సద్భావన, వాంఛ, ఆకాంక్ష. సహజంగా ఈ కారణాన వారి కథల్లోని పాత్రల్లో వీటి అంతర్లయ ఉంటుంది.

- ఆర్.కె. కటారి

సతీ! నీకు నమస్కృతి

ఆర్.కె. కటారి

లభ్యత : 040-23046285

పేజీలు : 119 వెల : 50/-

కవి అభిప్రాయ ప్రకటన, కవితగా ఆవిష్కరింప బడుతుందనుకుంటే పూర్వం ఆ అభిప్రాయాలు కవిలోపలి అంతరంగంలోంచి వచ్చేవి. ఇప్పుడు కవికీ సమాజానికీ కలిగే ఘర్షణలోనుంచి రూపుదిద్దుకుంటున్నయ్. కవి తన లోపలి వస్తువు గురించి చెప్పినా, సామాజిక సంఘటనల గురించి చెప్పినా 'నా రచన కోసమే' అనుకోకుండా, ప్రజలలో కలిగించే ఒక మార్పు లక్ష్యంగా చెప్తున్నాడు. ఈ కోవకి చెందిన కవియే ఆర్.కె.కటారి.

-డా॥ అద్దేపల్లి రామమోహనరావు

తాళపత్ర గౌతమి

డా॥ చల్లా శ్రీరామచంద్రమూర్తి

లభ్యత: 9453884292 ,

పేజీలు : 221 వెల : 150/-

ప్రపంచీకరణ పుణ్యమా అని స్వదేశ సంప్రదాయ, ఆచారాలతో పాటు వస్తువులు కూడా కనుమరుగై పోతున్నాయి. రోలు, తిరగలి వంటి అనేకం పురావస్తు ప్రదర్శనశాలలోని వస్తువులుగా దాదాపు మారిపోయినాయి. అట్టి గతి ఈ తాళపత్రములకు పట్టకూడదనే సమున్నత ఆశయంతో, 'వేద, వేదాంత, పురాణ, శాస్త్ర, సాహిత్య, విజ్ఞాన' పిపాసులైన ఎంతో మందికి మార్గదర్శకంగా వుండునట్లు. వీరు రూపకల్పన చేసిన ఈ సూచి అవశ్యం పఠనీయం.

పైడిపాటి ఉమానాథశర్మ

జనన బీభత్సం... మరణ సౌందర్యం

రామా చంద్రమౌళి కథలు

లభ్యత : 9390109993

పేజీలు : 160 వెల : 100/-

సాహిత్య ప్రక్రియ ఏదైనా పాఠకుడు దాన్ని చదివిన తర్వాత ఇదివరకంటే ఉన్నతీకరించబడాలి. అది జరుగనప్పుడు ఆ సృజన వ్యర్థం... అని బలంగా నమ్ముతాను.

- రామా చంద్రమౌళి కథలు

Printed, Published and owned by **V. Krishnaiah** 1-1-298/4, Street No-1, Ashoknagar, Hyderabad-20,
Printed at Prajashakti Daily Printing Press, 1-1-60/2, M.B. Bhavan, Musheerabad, Hyderabad,
Published at **Shaitya Prasthanam** 1-1-60/2, M.B. Bhavan, Musheerabad, Hyderabad-20. **Editor. T. Ravi**

With Best Compliments

NRI EDUCATIONAL SOCIETY

Indian Springs

LEARN TO LEAD

The School by NRI Educational Society

Lakshmipuram Main Raod, GUNTUR.
Sivalayam Street, Kothapet, GUNTUR.
Behind Gowdiya Matham, Kothapet, GUNTUR.
Syamala Nagar, GUNTUR. Ph : 0863-2357788

Society for Rural Scholars

A foundation investing in promising futures

D.No. : 4-5-29/85, 4th Line, 5th Cross,
Vidya Nagar, GUNTUR - 522 007
Ph : 0863-2237788

NRI Academy

under the management of **NRI** Educational Society

Lakshmipuram, GUNTUR.
Ph : 0863-6458999, 6456999

OFFERED COACHING FOR:
- M.P.C, Bi.P.C
- IIT(JEE), AIEEE, BITSAT,
- EAMCET, AIIMS, JIPMER etc.,

nrit

A POWERHOUSE OF TECHNOLOGY

NRI Institute of Technology,

Visadala Road, Perecharla, GUNTUR - 522 438
City Office : D.No. 4-5-29/85/1, 4th Line, 5th Cross,
Vidya Nagar, GUNTUR - 522 007
Ph : 0863-2237788, Mobile : 98482 61622

SAHITYA PRASATHANAM RNI.N0.APTEL/ 2004/18396 Postal Regd. No.H/SD/415/10-12

ఉపాధ్యాయులు, తల్లిదండ్రులు చదువవలసిన పుస్తకాల జాబితా

క్ర.సం	పుస్తకం పేరు	వెల	క్ర.సం	పుస్తకం పేరు	వెల
1.	పిల్లలు నేర్చుకోవడంలో ఎలా వెనకబడతారు?	60.00	13.	[illegible]	25.00
2.	పిల్లలు ఎలా నేర్చుకుంటారు	60.00	14.	[illegible]	25.00
3.	[illegible]	40.00	15.	[illegible]	35.00
4.	[illegible]	40.00	16.	[illegible]	40.00
5.	[illegible]	40.00	17.	[illegible]	25.00
6.	[illegible]	10.00	18.	[illegible] 1833-2003	15.00
7.	[illegible]	10.00	19.	[illegible]	10.00
8.	[illegible]	25.00	20.	[illegible]	15.00
9.	[illegible]	30.00	21.	[illegible]	10.00
10.	[illegible]	25.00	22.	[illegible]	25.00
11.	[illegible]	20.00	23.	[illegible]	25.00
12.	[illegible]	15.00	24	పిల్లల భాష - ఉపాధ్యాయుడు	25.00

పిల్లలు చదివే పుస్తకాల జాబితా

క్ర.సం	పుస్తకం పేరు	వెల	క్ర.సం	పుస్తకం పేరు	వెల	క్ర.సం	పుస్తకం పేరు	వెల
1.	[illegible]	20.00	34.	[illegible]	10.00	67.	[illegible]	10.00
2.	[illegible]	25.00	35.	[illegible]	15.00	68.	[illegible]	15.00
3.	[illegible]	15.00	36.	[illegible]	10.00	69.	[illegible]	15.00
4.	[illegible]	20.00	37.	[illegible]	10.00	70.	[illegible]	15.00
5.	[illegible]	15.00	38.	[illegible]	15.00	71.	[illegible]	10.00
6.	[illegible]	15.00	39.	[illegible]	40.00	72.	[illegible]	10.00
7.	[illegible]	15.00	40.	[illegible]	15.00	73.	[illegible]	15.00
8.	[illegible]	15.00	41.	[illegible]	20.00	74.	[illegible]	10.00
9.	[illegible]	15.00	42.	[illegible]	30.00	75.	[illegible]	15.00
10.	[illegible]	15.00	43.	[illegible]	30.00	76.	[illegible]	10.00
11.	[illegible]	15.00	44.	[illegible]	20.00	77.	[illegible]	10.00
12.	[illegible]	20.00	45.	[illegible]	45.00	78.	[illegible]	10.00
13.	[illegible]	15.00	46.	[illegible]	20.00	79.	[illegible]	15.00
14.	[illegible]	15.00	47.	[illegible]	10.00	80.	[illegible]	15.00
15.	[illegible]	25.00	48.	[illegible]	15.00	81.	[illegible]	15.00
16.	[illegible]	25.00	49.	[illegible]	30.00	82.	[illegible]-1	25.00
17.	[illegible]	15.00	50.	[illegible]	10.00	83.	[illegible]-2	25.00
18.	[illegible]	25.00	51.	[illegible]	15.00	84.	[illegible]	45.00
19.	[illegible]	30.00	52.	[illegible]	20.00	85.	[illegible]	25.00
20.	[illegible]	20.00	53.	[illegible]	15.00	86.	[illegible]	10.00
21.	[illegible]	40.00	54.	[illegible]	25.00	87.	[illegible]	15.00
22.	[illegible]	30.00	55.	[illegible]	20.00	88.	[illegible]	25.00
23.	[illegible]	20.00	56.	[illegible]	15.00	89.	[illegible]	15.00
24.	[illegible]	25.00	57.	[illegible]	20.00	90.	[illegible]	40.00
25.	[illegible]-1	30.00	58.	[illegible]	10.00	91.	[illegible]	10.00
26.	[illegible]-2	30.00	59.	[illegible]	20.00	92.	[illegible]	20.00
27.	[illegible]	10.00	60.	[illegible]	20.00	93.	[illegible]	25.00
28.	[illegible]	10.00	61.	[illegible]	20.00	94.	[illegible]	20.00
29.	[illegible]	15.00	62.	[illegible]	20.00	95.	[illegible]?	15.00
30.	[illegible]	25.00	63.	[illegible]	10.00	96.	[illegible]	20.00
31.	[illegible]	20.00	64.	[illegible]	20.00	97.	[illegible]	25.00
32.	[illegible]	10.00	65.	[illegible]?	15.00	98.	[illegible]	20.00
33.	[illegible]	10.00	66.	[illegible]	15.00	99.	[illegible]	15.00

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

1-1-187/1/2, చిక్కడపల్లి, హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 27660013

గమనిక : పై పుస్తకాలు స్కూలు గ్రాంటు నుండి కాని, టీచర్ గ్రాంటు నుండి కానీ మీ స్కూలుకు కొనుగోలు చేసుకోవచ్చును. ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్, హైదరాబాద్ పేరిట డి.డి./ఎం.ఓ. తీసి పంపవలెను.

If Un delivered please return to :

Prasthanam
C/o M.H.Bhavan, Plot No. 21/1, Azamabad
Near RTC Kalyanamandapam, Hyderabad - 500 020 (A.P)
Ph: 040-27660013, Cell: 9490099059